ئۆسمۈرلەر ئۈچۈن ئىنقىلابىي ئوقۇشلۇق

国家出版基金项目
NATIONAL PUBLICATION FOUNDATION

جياۋ يۈلۈ

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۆسمۈرلەر ئۈچۈن ئىنقىلابىي ئوقۇشلۇق

جياڭ يۈلۈ

تەرجىمە قىلغۇچى: ياسىن سىيىت ئارچىن

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

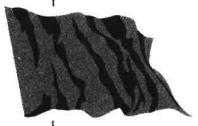
图书在版编目(CIP)数据

焦裕禄：维吾尔文/殷允岭编著；牙生·赛依提译．
— 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2012.5
（少年红色经典）
ISBN 978-7-228-15588-0

Ⅰ.① 焦… Ⅱ.① 殷… ② 牙… Ⅲ.① 儿童文学－革命故事－中国－当代－维吾尔语（中国少数民族语言）
Ⅳ.① I287.5

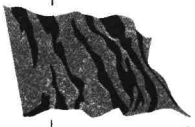
中国版本图书馆 CIP 数据核字（2012）第 119814 号

责任编辑 托合提·吐尔迪
责任校对 古丽夏尔·尼格买提
出版发行 新疆人民出版社
地　　址 乌鲁木齐市解放南路 348 号
电　　话 (0991)2827472
邮政编码 830001
印　　刷 新疆翼百丰印务有限公司
经　　销 新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本 880×1230 毫米　1/32
印　　张 5.75
版　　次 2012 年 6 月第 1 版
印　　次 2012 年 6 月第 1 次印刷
印　　数 1-3000
定　　价 14.00 元

مۇندەرىجە

ئازاب ـ ئوقۇبەتتىن قۇتۇلۇپ، يورۇقلۇققا قاراپ مېڭىش 1
ناخشا ساداسى ئارقىلىق ئاممىنى قوزغاش 10
خۇاڭ لاۋسەننى پەم بىلەن يوقىتىش 17
كۆرەشچان ياشلىق 28
يۈشىدە ئۆتكەن كۈنلەر 34
لەنكاۋغا بارغان دەسلەپكى چاغلار 44
دۆلەت مەنپەئەتى بىلەن شەخسىي مەنپەئەتنى ئېنىق ئايرىش ... 53
قاردا كىيىم ـ كېچەك يەتكۈزۈش 65
ئاپەتتىن بۆسۈپ چىققان يول باشلىغۇچى 75
ئوبراز مەسىلىسى 86
ھەرقانداق بىر جاننى تاشلىۋېتىشكە بولمايدۇ 94
يېشىللىققا باغلانغان ئۈمىد 99
باياۋاندىكى جەڭ 112
شورتاڭلىقتىكى بۇغداي مايسىلىرى..... 124
شىددەت بىلەن ئاققان ئۇلۇغ سۇ 132
لەنكاۋلىقلارنىڭ ئۇلگىسى 148
ئاخىرقى ئېلىشىش..... 159
«جياۋ يۈلۈ، سىز قەلبىمىزدە مەڭگۈ ھايات» 170

ئازاب ـ ئوقۇبەتتىن قۇتۇلۇپ، يورۇقلۇققا قاراپ مېڭىش

1922 ـ يىلى 8 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنى تاڭ سەھەردە جياۋ يۇلۇ كۆڭزى، مىڭزىلار دۇنياغا كەلگەن شەندۇڭ ئۆلكىسىنىڭ زىبو شەھىرى بوشەن ناھىيەسىگە قاراشلىق گۈشەن بازىرى بېيگو تاغلىق كەنتىدە دۇنياغا كەلدى.

گۈشەن بازىرى بېيگۇ تاغلىق كەنتى بوشەننىڭ شەرقىي جەنۇبىدىكى دېڭىز يۈزىدىن ئېگىزلىكى سەككىز يۈز مېتىر كېلىدىغان يۆياڭ تېغىنىڭ ئورمان بىلەن قاپلانغان جەنۇبىي ئېتىكىگە جايلاشقان. دېڭىز يۈزىدىن ئۈچ يۈز مېتىردەك ئېگىزلىكتە قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان گۈشەن تېغىنىڭ مەنزىرىسى غەلىتە ھەم كۆركەم ئىدى.

جياۋ جەمەتى ئەسلىدە خېبېي زاۋچياڭلىق ئىدى. ئۇلار مىڭ سۇلالىسىنىڭ باشلىرىدا شەندۇڭ ئۆلكىسىنىڭ جاڭچىيۇ يېزىسىغا كۆچۈپ كەلگەن، ئالتىنچى ئەجدادى كېيىنچە لەيۆۋ ناھىيەسىنىڭ جياۋجياگۇ يېزىسىغا، ئاندىن يەنە بېيگۇ تاغلىق كەنتىگە كۆچۈپ كېلىپ، شۇ يەردە ئولتۇراقلىشىپ قالغان.

جياۋ ئائىلىسى ھويلىسىنىڭ دەرۋازىسى جەنۇبقا قارايتتى. ھويلىنىڭ كۆلىمى ئۈچ پۇڭ ئەتراپىدا ئىدى. جياۋ يۇلۇ دەرۋازىغا يانداپ سېلىنغان، تاش بىلەن قوپۇرۇلۇپ ئوستىگە پاخال

يېيىتىلغان جەنۇب تەرەپتىكى ئۇچ ئېغىزلىق ئۆيدە تۇغۇلدى. ئۇ ئاتىسى جياۋ فاڭتيەن بىلەن ئانىسى لى شۈيىڭنىڭ ئىككىنچى ئوغلى ئىدى. خۇسۇسىي مەكتەپنىڭ بىر خەلىپىتى ئۇنىڭغا دۆلەتمەن بولۇشتىن بېشارەت بېرىدىغان ئىسىمدىن بىرنى قويدى. كىچىك يۇلۇنۇڭ زېرەك ئىكەنلىكى كىچىكىدىن تارتىپلا مەلۇم بولغانىدى: ئۇ قۇلىقى يۇمشاق، رايىش، ئۇمىدۋار، كۆلۈپلا تۇرىدىغان چېچەن بالا ئىدى.

ئانىسى لى شۈيىڭ پەزىلەتلىك، ئىشچان ۋە ئۇمىدۋار ئايال ئىدى. گەرچە ئۇ ساۋاتسىز بولسىمۇ، يادلىۋالغان يېقىملىق مەكتەپ ناخشىسىنى ئىككى ئوغلىغا ئوقۇپ بېرەتتى:

دەرھال ئويغان، توخۇ چىللىدى،
تاڭلار ئېتىپ، جاھان يورۇدى.
تولۇق كىيىپ كىيىملىرىڭنى،
مارشقا دەسسەپ ئۆگەن مېڭىشنى.
مۇئەللىمىڭگە سالام قىلىسەن،
ساۋاقدىشىڭغا ھەم شۇنداق قىلىسەن.
....

بىر كۈنى كىچىك يۇلۇ گۈشەن تېغىنىڭ جەنۇبىي ئېتىكىدە ياۋا كۆكتات كولاۋاتىپ، ئالدى تەرەپتىكى بىر ئۆيدە كىتاب ئوقۇۋاتقان بالىلارنىڭ ياڭراق ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدى. ئۇ قىزىقسىنىپ دېرىزە تەكچىسىگە يامىشىپ ساۋاق ئېلىۋاتقان نۇرغۇن بالىلارنى كۆردى ـ دە، يىغلىغان پېتى ئۆيگە قايتىپ كەلدى ھەمدە ئۆيدىكىلەرگە ئۆزىنىڭ ئوقۇش تەلىپىنى ئېيتتى.

بوۋىسى جياۋ نيەنلى بارلىق بىساتىنى سېتىپ بولسىمۇ بۇ

ئەقىللىك نەۋرىسىنى ئوقۇتۇش نىيىتىگە كەلدى. كىچىك يولۇ مەكتەپتە ناھايىتى ياخشى ئوقۇدى. ھەرقايسى پەنلەردىكى نەتىجىسى ھەممىنىڭ ئالدىدا ئىدى. گۇشەن تېغى باغرىدا «كەنجيا بۇلىقى» دەيدىغان بىر بۇلاق بار ئىدى، بۇلاقنىڭ كۆزى قازانىنىڭ ئاغزىچىلىك كېلەتتى. رىۋايەت قىلىنىشىچە، بىر ئەجدىھا شەرقىي دېڭىزدىن چىقىپ بۇلاق بېشىغا كەلگەنمىش، بۇلاق كۆزىدىن مۇزدەك بۇلاق سۇيى بۇلدۇقلاپ چىقىپ تاغ سىرتىدىكى تېەنجىن قولتۇقىغا قاراپ ئاققانمىش. شۇڭا، يولۇنىڭ «كەنجيا بۇلىقى مەنزىرىسى» نامىلىق رىۋايەت تۇسىنى ئالغان ماقالىسى ئۇنىڭ ئەقىللىك ـ زېرەك بالا ئىكەنلىكىدىن بېشارەت بەردى. جياۋ يولۇ ئۇستازى، ساۋاقداشلىرى ۋە يۇرتداشلىرىنىڭ نەزىرىدە تالانتلىق ئوقۇغۇچى سانىلاتتى.

جياۋ يولۇ ئوقۇۋاتقان «بوشەن ناھىيەلىك ئالىي باشلانغۇچ مەكتەپ» «يالىي مۇزىكا ئەترىتى» تەشكىللىگەنىدى، مۇزىكا ئەترىتىدە غىجەك، نەي، باربىت ۋە غەرب چالغۇلىرىدىن ھەربىي كاناي بىلەن ھەربىي دۇمباق بار ئىدى. پەزىلەتلىك ھەم ئەقىل ـ پاراسەتلىك، زېھنى ئۆتكۇر، تەق ـ تۇرقى كېلىشكەن ھەم تالانتى ئۇرغۇپ تۇرغان جياۋ يولۇ كاناي چېلىشنى، غىجەك تارتىشنى ئۆگىنىپ، ھەر تەرەپلىمە ماھارەت ئىگىلەپ كۆپچىلىكىنىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى.

شۇ چاغلار دەل جۇڭگو ئىنقىلابى ئەۋجىگە چىققان، ئىنقىلابىي پىكىر ئېقىملىرى ۋە ئىنقىلابىي ئىدىيەلەر زىيالىيلار توپلانغان مەكتەپلەردە تارقىلىۋاتقان چاغلار ئىدى. ئوقۇتقۇچىلار ئارىسىدا ئوت يۈرەك ياشلار ئاز ئەمەس ئىدى. دەرس ئارىلىقلىرىدا ئىلغار ئەھمىيەتكە ئىگە «مۇلەن ھەققىدە باللادا»، «ۋولگا دەرياسىدىكى كېمىچىلەر ناخشىسى» قاتارلىق شېئىر،

ناخشىلار مەشىق قىلىناتتى.

بىراق، 1935 ـ يىلىدىن باشلاپ بۇ نامىرات يېزىدا ئۇدا تەبىئىي ئاپەت يۈز بەردى. جياۋ ئائىلىسى قۇرغاقچىلىق ۋە ھۆلچىلىك دەستىدىن نەچچە مو ئۇنۇمسىز يېرىدىن ئۇدا نەچچە يىل ھوسۇل ئالالمىدى. جياۋ يۇلۇنىڭ ئاتىسى جياۋ فاكتىيەن ئېغىر غەم ـ قايغۇغا چۆمدى، ئانىسى لى شىگىيىڭ كۈنلىرىنى كونا كىيىملەرنى ياماپ، ياۋا كۆكتات كولاپ، ئوتۇن تېرىپ قالاپ ئۆتكۈزىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن جياۋ يۇلۇ داۋاملىق ئوقۇيالمىدى.

1936 ـ يىلى 5 ـ سىنتەبىرتا ئوقۇۋاتقان بۇ ئەلاچى ئوقۇغۇچى ئوقۇشىنى تاشلاپ ئېتىزغا قايتتى. بۇ ئازابلىق تاللاشنى جياۋ يۇلۇ ئۆزى قارار قىلغانىدى. ئۇ ئاتىسىنىڭ غەمكىن كۆزلىرىنى، ئانىسىنىڭ يالغان كۈلكە يۈگۈرگەن چىرايىنى كۆرۈپ، بۇ ئىسىنىڭ يۆتەلگەن چاغدىكى ئېچىنىشلىق ئاۋازىنى ئاڭلاپ چىداپ تۇرالمىدى. جەسۇر ھەم قامەتلىك ئەزىمەتكە ئايلانغان جياۋ يۇلۇ ئائىلىسىدە قازاندا قورۇلغان پۈرچاقنى يانجىش تۇلۇقىدا ئېزىدىغان ئىشقا كىرىشىپ كەتتى.

بۇ ئىسى بىلەن ئاتىسى ئىتتىرگەن بىر چاقلىق ھارۋا ئەمدى جياۋ يۇلۇغا قالغانىدى. ئۇ ئاشۇ ھارۋىدا جۇۋازخانىدىن چىققان ياغنى بوشەن ناھىيە بازىرىغا ئاپىرىپ، قايتىشىدا كۆمۈر قاچىلاپ كېلەتتى.

بېرىشىدا ياغ بېسىپ، قايتىشىدا كۆمۈر قاچىلاپ قايتقان جياۋ يۇلۇ ئېغىر ھارۋىنى ئىتتىرگەن پېتى گۈشەن بىلەن بوشەن ئارىلىقىدىكى ئېگىز ـ پەس كاتاڭ يولىدا سەنتۈرۈلۈپ كېتىۋېتىپ، ئۆزىنىڭ قېچىرنىڭ كۆزىگە تېڭىلغان بىر پارچە لاتا بىلەن يانجىش تۇلۇقىغا قېتىلغان قېرى خېچىردىن

پەرقلىنىپ تۇرىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى.

بىراق، كېسەل تەگكەن شۇ قېچىر ئۆلگەندىن كېيىن جۇۋازخانىمۇ ئىشتىن توختىدى. جياۋ يۇلۇ نائىلاج كىچىك كۆمۈركاندا «تىرىك كۆمۈلگەن يېرىم ئادەم»گە ئايلاندى.

كىچىك كۆمۈركانلار بوشەن تاغلىق رايونىنىڭ ھەممە يېرىگە دېگۈدەك تارقالغانىدى. جياۋ يۇلۇ تار، ئۇزۇن كانغا ئۆمىلەپ كىرىپ، يۆكۈنۈپ ئولتۇرۇپ كۆمۈر قازاتتى. قاپقارا كۆمۈر توزۇندىلىرى كانىيغا ۋە ئۆپكىسىگە كىرىپ كېتەتتى.

كاندىكى ئىش بېشىلىرىنىڭ تىل ـ ھاقارىتى دەستىدە جياۋ يۇلۇ ئون توقۇز قەۋەتلىك دوزاخنىڭ ئون سەككىزىنچى قەۋىتىنى تاللىدى ۋە ئۆزى بىلەن ئوبدان ئۆتۈۋاتقان ئىشداشلىرى بىلەن بىر چاقلىق ھارۋىدا ئۆمىلەپ يۇرۇپ كۆمۈر توشۇدى.

ھاۋا ئۆزگەرسە يامغۇر ياغىدۇ، كېسەل چاپلاشسا جېنىڭنى ئالىدۇ دېگەندەك، جياۋ يۇلۇنىڭ نامراتلىقتىن، جاپا ـ مۇشەققەت ۋە ھېرىپ ـ چارچاشتىن ماغدۇرىدىن كەتكەن ئاتىسى جياۋ فاڭتيەن تۇيۇقسىزلا دېمى سىقىلىدىغان، دەرمانسىز ھەم غەلىتە بولۇپ قالدى. جياۋ جاۋجۇڭ ئىسىملىك بىر باينىڭ قەرز ئالغان ئون كۈمۈش تەڭگىنى سۈيلەپ كۆپ قېتىم كەلگەنلىكىنى پەقەت جياۋ يۇلۇلا بىلەتتى. باشتا ئالغان قەرز ئىككى ـ ئۈچ تەڭگە ئىدى. ئۇ چاغدا جۇۋازخانا كۈندە مېڭىپ تۇرغاچقا، جياۋ فاڭتيەن ئازراق پۇرچاق سېتىۋېلىش ئۈچۈن قەرز ئالغانىدى. لېكىن، ئۇ كېسەل بولۇپ يېقىلدى، قېچىرمۇ ئۆلدى، تۇلۇقمۇ ئىشتىن توختىدى. شۇنىڭ بىلەن قەرز دومىلىغانسېرى يوغىنايدىغان قار پومزىكىدەك ئۆسۈمى بىلەن كۆپىيىپ ئون كۈمۈش تەڭگىگە چىقتى. ھاياتلىق يولى قالمىغانلىقىنى ھېس قىلغان بىچارە دېھقان لىمغا ئېسىلىپ ئۆلۈۋېلىش يولىنى تاللىدى.

جياۋ يۈلۈ تولا يىغلاپ هوشىدىن كەتكەن ئانىسىغا ئۆزىنى ئېتىپ، يوقسۇل ئائىلىنىڭ ئېغىر يۈكىنى ئۆز ئۈستىگە ئالىدىغانلىقى هەققىده يېنىش - يېنىشلاپ ۋەده بەردى. ئوغلىنىڭ تەسەللىسى بىلەن يىغىسى بارغانسېرى ئەدەپ كېتىۋاتقان ئانا ئېسىنى تاپتى. ئەمدى ئۇ ئۆلۈۋالسا بولمايتتى. چۈنكى، ئۇنىڭ ياشانغان قېيىنئاتىسى، ئەزىمەتلەردەك چوڭ بولۇۋاتقان ئىككى ئوغلى بار ئىدى. شۇ مەزگىلده چوڭ ئوغلى قەهەتچىلىك تۈپەيلىدىن يۇرتىنى تاشلاپ چىقىپ كەتكەنىدى. مەرهۇم ئاتىسى ئالغان «قەرزنى قايتۇرۇش» مەجبۇرىيىتى جياۋ يۈلۈنىڭ زىممىسىگە چۈشتى.

بالا كەلسە هەقىقەتەن قوشلاپ كېلىدىكەن. ئاتىسى يەرلىككە قويۇلىدىغان كۈننىڭ ئالدىنقى كۈنى جياۋ يۈلۈنى تەرەپبال پەيدا بولغان ياپون ئەسكەرلىرى ئەسكەرلىككە تۇتۇۋالدى. ياپون ئەسكەرلىرىنىڭ قوغلاشلىرىغا، ئاپىشاركىلارنىڭ چىشلەپ تالاشلىرىغا قارىماي، كونا كىيىمىنى بېرىش ئۈچۈن ئوغلىنىڭ كەينىدىن يۈگۈرگەن بىچاره ئاننىنى بىر ياپون ئەسكىرى تېپىپ يىقىتىۋەتتى. جياۋ يۈلۈنىڭ ياشانغان بوۋىسى ياپون ئەسكەرلىرى باشلىقىنىڭ پۇتىنى قۇچاقلاپ، نەۋرىسىنى قويۇۋېتىشنى ئېيتىپ يالۋۇردى. ياپون ئەسكەرلىرىنىڭ باشلىقى بوۋاينى قىلىچىنىڭ كەينى بىلەن ئۇرۇپ ياتقۇزۇۋەتتى. غەزەپلەنگەن جياۋ يۈلۈ چىداپ تۇرالماي قارشىلىق كۆرسەتكەنىدى، ياپون ئەسكەرلىرىنىڭ باشلىقى قىلىچىنى ئۇنىڭ گېلىغا تىرىدى.

جياۋ يۈلۈ ۋە ئۇنىڭ يۇرتداشلىرى بوشەنگە يالاپ ئاپىرىلدى. ئۇلار تۇرمىده يەتكۈچە ئازاب تارتتى. ئاغزىلىرىغا لازا سۈيى قۇيۇلدى، دۇمبىلىرىگە تاش باغلىنىپ تورۇسقا ئېسىلدى. كىچىككىنە تۇرمىنىڭ هەممە يېرى پوق - سۈيدۈك ئىدى. جياۋ

يولۇنىڭ تۇرمىدىن قېچىپ كېتەلمىگەن تۇرمىدىشى پاجىئەلىك ئۆلتۈرۈلدى: ئىشتىكلىك مىلتىق تۇتقان ئون نەچچە ياپون ئەسكىرىنىڭ تەھدىتى ئاستىدا، جياۋ يولۇنىڭ تۇرمىدىشى نەچچە كۈن ئاچ قالغان ئاپشاركىلارنىڭ تالىشىغا تاشلاپ بېرىلدى، ئاپشاركىلارنىڭ بەزىلىرى تەندىن بىر پارچە گۆش ۋە بەزىلىرى بىر سۆڭەكنى چىشلەپ ئۈزۈۋالاتتى، ئاغزىلىرىدىن قان تېمىپ تۇراتتى...

ئارىدىن نەچچە كۈن ئۆتۈپ، بىر كۈنى يېرىم كېچىدە ياپون ئەسكەرلىرى بىلەن خائىنلار ئولارنى قوي پادىسىنى ھەيدىگەندەك ھەيدەپ ۋوگزالىغا ئاپىرىپ دىمىق بىر ۋاگونغا چىقىرىشتى. نەچچە كېچە ـ كۈندۈز ئۆتتى. ئولار ئۆزلىرىنىڭ شەرقىي شىمالىدىكى فۇشۇن ۋوگزالىغا ئېلىپ كېلىنگەنلىكىنى بىلىشتى. ياپونلار ئولارنى نەچچە توپقا ئايرىپ ئاپتوموبىللارغا سالدى ـ دە، ئاپىرىپ فۇشۇندىكى بىر كۆمۈر كانىغا تاشلىدى. كان ئىشچىلىرى ئۆزلىرىنىڭ ئەتىگىنچە ھايات قالمىدىغان ـ قالمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتمەيتتى. ياپونلار كانچىلارنى قىلىچ بىلەن چېپىپ تاشلاپ، كۆمۈر بىلەن كۆمۈۋېتەتتى. خائىن ئىش بېشىلار كانچىلارغا قارا چاپلاپ زىيانكەشلىك قىلاتتى، ئولارنى ئاپشاركىلارغا تالىتاتتى...

فۇشۇن كۆمۈر كېنىدا كۈن نۇرى كۆرمەي ئۆتكەن ئۈچ يۈز كۈن جياۋ يولۇنىڭ ئىرادىسىنى تاۋلىدى، مىللىي ئۆچمەنلىك ئۇنىڭ كۆزىنى ئاچتى. ئۇ كالىسىنى ئىشلىتىپ، ئىشقا سۈسلۇق قىلىش، ماشىنىلارنى بۇزۇۋېتىش، قەستەن ھادىسە چىقىرىش، خائىن ئىش بېشىلارنى جازالاش ئارقىلىق ياپون ئالۋاستىلىرى ۋە خائىنلار بىلەن ئېلىشىش كېرەكلىكىنى چۈشىنىشكە باشلىدى...

جياۋ يۈلۈنىڭ سەپداشلىرى بىر كۈنى جياۋ يۈلۈنىڭ تەشكىللىشى ۋە پىلانلىشى بىلەن قىلمىغان ئەسكىلىكى قالمىغان ھەم قان قەرزگە بوغۇلغان بىر ئىش بېشىنى ئۆلتۈردى. جياۋ يۈلۈ سەپداشلىرىنى قوغداپ قېلىش ئۈچۈن، جېنىنى ئالمىنىغا ئېلىپ قېچىپ كېتىش قارارىغا كەلدى. ئۇ مەيلى قېچىپ كېتەلمىسۇن ياكى قېچىپ كېتەلمىسۇن، سەپداشلىرى جاۋابكارلىقنى ئۈنىڭغا ئارتىپ قويسا بولمۇھەرەتتى. جياۋ يۈلۈنىڭ تەلىيىگە ئۇ ياخشى نىيەتلىك بىر دەرۋازىۋەننىڭ ياردىمىدە يولۇاس ئاغزىدىن قېچىپ چىقتى.

جياۋ يۈلۈ يۈرتىغا كېلىپ، چاچىلىرى تامام ئاقىرىپ كەتكەن، ئورۇقلاپ جەينەكتەك بولۇپ قالغان ئانىسىنى كۆرۈپ، جىسمى، زېھنى ۋە جاسارىتى خوراپ چېكىگە يەتكەن ئانىسىنىڭ قۇچىقىغا يىقىلدى. ئۇ شۇ يىقىلغان پېتى ئۈچ كۈنگىچە قىزىتمىسى يانماي، ھوشىنى بىلمەي ياتتى. ئانىسى ئۇنىڭ پېشانىسىغا سۈيەتتى. جياۋ يۈلۈ ئۆز ـ ئۆزىگە: «ئەمدى ئانامدىن بىر مىنۇتمۇ ئايرىلمايمەن، ئانام مېنى ئۆيلەپ قويسا جياۋ جەمەتىنىڭ چىرىغىنى داۋاملىق ياندۇرىمەن» دېدى.

لېكىن، جياۋ يۈلۈ ھوشىغا كەلگەن كۈنى ئەتىگىنى شۇ كەنتلىك خائىن نوپۇس تەكشۈرۈشنى باھانە قىلىپ، جياۋ يۈلۈنى «ئىتائەتمەن پۇقرالىق كىنىشكىسى»نى چىقىرىشقا قىستاپ تۇرۇۋالدى. ئۇ زامانلاردا «بەگدىن دورغا يامان»ئىدى. خائىنلار قاقتى ـ سوقتى قىلىپ پۇقرالارنىڭ يىلىكىنى شورايتتى. ئۆزىگە نەپ تەگمەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن خائىن تېنىنىڭ ئاجىزلىقىدىن تىتىرەپ تۇرغان جياۋ يۈلۈنى باغلاپ بازارلىق قورچاق مەمۇرىيىتىگە ئاپىرىپ ئۈچ كۈن سولاپ قويدى.

جياۋ يۈلۈ خائىننىڭ ئاتالمىش «تىنچلىق بىلەن دۆلەت

قۇتقۇزۇش ئارمىيەسى»گە قاتنىشىش تەلىپىگە يالغاندىن ماقۇل بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ قويۇپ بېرىلدى. ئانىسى ئوغلىنى ئۆيلەپ مەھكەم باغلىۋېتىش، ئۇنى ئۆزىدىن بىر قەدەممۇ نېرى قىلماسلىق نىيىتىگە كەلدى.

شۇنىڭ بىلەن جياۋ يۈلۈدىن ئىككى ياش چوڭ، كىچىك پۇتلۇق، ساۋاتسىز جىڭ فامىلىلىك بىر قىز جياۋ يۈلۈنىڭ خوتۇنى بولۇپ قالدى.

ھەر ۋاقىت ئەسكەرلىككە ياكى ھاشارغا تۇتۇلۇپ كېتىش ئالدىدا تۇرغان جياۋ يۈلۈ خوتۇنىنى ئېلىپ يۇرتىدىن چىقىپ كەتتى. قەھەتچىلىك دەستىدىن سەرسان بولغان جياۋ يۈلۈنىڭ تۇنجى بالىسى «لىيەنشى» شۇجۇدا قىستا ـ قىستاڭدا ئۆلدى.

1945 ـ يىلى كۈز پەسلىدە ياپون ئالۋاستىلىرى تەسلىم بولدى ! جياۋ يۈلۈ خوتۇنى بىلەن قىزى جياۋ شۇفېڭنى ئېلىپ، يول ئازابىغا قارىماي يۇرتىغا قايتىپ كېلىپ، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسى رەھبەرلىك قىلغان ئىنقىلابى كۈرەشكە قاتناشتى. ئۇنىڭ ئىنقىلابتىكى ئىپادىسى ياخشى بولغاچقا، 1946 ـ يىلى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسىگە كىرىپ، پىرولېتارىيات سىنىپىنىڭ ئىلغار ئەزاسىغا ئايلاندى.

جياۋ يۈلۈ ئازاب ـ ئوقۇبەتتىن ھەقىقىي قۇتۇلۇپ يورۇقلۇققا قاراپ ماڭدى.

ناخشا ساداسى ئارقىلىق ئاممىنى قوزغاش

1947 ـ يىلى 7 ـ ئايدا، جياۋ يۈلۈنىڭ تەقدىرىدە يەنە بۇرۇلۇش بولدى: پارتىيەمىز ئازاد رايونلاردىن يەر ئىسلاھاتى تەجرىبىسى بار مۇنەۋۋەر كادىرلارنى ئاجرىتىپ، قوشۇن بىلەن بىللە جەنۇبقا ئەۋەتتى. ئۇلارنىڭ زىممىسىگە ئازاد رايونلارنى مەمۇرىي جەھەتتىن باشقۇرۇشتەك ئېغىر ۋەزىپە يۈكلەنگەنىدى. يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىك جياۋ يۈلۈنى پارتىيە ۋە خەلق تاپشۇرغان مۇھىم ۋەزىپىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدۇ، دەپ قارىدى.

شەندۇڭ ئازاد رايونىدىن ئاجرىتىلغان بۇ بىر تۈركۈم كادىرلار قوشۇنى مىڭچە ئادەمدىن تەشكىل تاپقان، تولۇق قوراللانغان، ھەربىي ئىشتات بويىچە تۈزۈلگەنىدى. بۇ قوشۇن «خۇەيخەي چوڭ ئەترىتى» دەپ ئاتالدى. ئۇچ ئايلىق جىددىي يىغىپ تەربىيەلەشتىن كېيىن، قوشۇن جەنۇبقا يۈرۈپ كەتتى. ئىقتىدارلىقلارنى ئىشقا قويۇشنى بىلمىدىغان قوشۇن باشلىقى جياۋ يۈلۈنى تەشۋىقات ئەترىتىگە باشلىق قىلدى، «قان ياشلىق قىساس» ناملىق چوڭ تىپتىكى ئوپېرا ئوينالغاندا باش رولنى جياۋ يۈلۈغا بەردى.

1948 ـ يىلى يېڭى يىلدا بۇ قوشۇن خېنەن ئۆلكىسىنىڭ

يەنىلىك ناھىيەسىگە ۋاقىتلىق چۈشكۈن قىلىپ، يەرلىكتىكىلەر بىلەن بىللە باندىت تازىلاش ۋە زومىگەرلەرگە قارشى تۇرۇش كۆرىشىگە قاتناشتى.

باندىت تازىلاش ۋە زومىگەرلەرگە قارشى تۇرۇش، يەر ۋە مال ـ مۈلۈكلەرنى تەقسىملەش خىزمىتى دەسلەپتە دېگەندەك ياخشى يۈرۈشمىدى. ئۇ ۋاقىت باندىتلار تولۇق تازىلىنىپ بولمىغان، پومېشچىكلار يەنىلا قورال ـ ياراغ يوشۇرۇپ يۈرگەن چاغلار ئىدى. خىزمەت ئەتىتى پۈتكۈل مەملىكەت ئازاد بولغان ياخشى ۋەزىيەتنى تەشۋىق قىلسا، ئەكسىيەتچىلەر جىياڭ جيېشىنىڭ ئومۇميۈزلۈك قايتۇرما ھۇجۇم قوزغايدىغانلىقىنى تەشۋىق قىلاتتى. يوقسۇللۇقتىن ۋە جاپا ـ مۇشەققەتتىن قورقۇپ كەتكەن پۇقرالار يۈرەكسىز ئىدى. ئۇلار كۈندۈزى ئۆزىگە تەقسىم قىلىپ بېرىلگەن نەرسىلەرنى ئاخشىمى پومېشچىكلارغا ئاپىرىپ بېرەتتى، پومېشچىكلارنى بۈگۈنى كۈرەش قىلسا، ئەتىسى ئۇلارنىڭ يېرىنى تېرىپ، ئەمگىكىنى قىلىشاتتى. خۇراپىي تۈس ئالغان پىتنە ـ ئىغۋالار تارقىلىپ يۈرەتتى.

شۇ سەۋەبتىن، خۇەيخەي چوڭ ئەتىتى «يەر ئىسلاھاتى خىزمىتى ئۆگىنىش كۇرسى» ئاچتى. كۇرستا جياۋ يۇلۇ لېكتور بولدى. ئۇنىڭ جانلىق چىراي ئىپادىسى، يېقىملىق ئاۋازى ھەم بىمالال قول ھەرىكىتى ئاجايىپ تەسىرلەندۈرۈش كۈچىگە ئىگە ئىدى. جياۋ يۇلۇ نۇتقىنى سۆزلەپ بولغۇچە تۆۋەندىكىلەر جەمجىت ئولتۇرۇپ ئاڭلايىتتى.

1948 ـ يىلى 2 ـ ئايدا، جياۋ يۇلۇ خېنەن ـ ئەنخۇي سوۋېت رايونلۇق پارتكوم يەر ئىسلاھاتى خىزمەت ئۆمىكى بىلەن خېنەن ئۆلكىسىنىڭ يۇشى ناھىيەسىگە كەلدى. يۇشىدا جياۋ يۇلۇنىڭ گوشەن رايونىدىن، يەنىلىك ناھىيەسىدىنمۇ مەشھۇر،

رىۋايەتتىنمۇ بەكرەك جەلپ قىلارلىق ھېكايىلىرى ئايالالر بىلەن بالىلارنىڭ ئارىسىدا ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا كۆچۈپ يۈردى.

خىزمەت ئۆمىكى يۈشىگە كەلگەندىن كېيىن ئالتە شۆبە خىزمەت ئەترىتىگە بۆلۈنۈپ، پۈتكۈل ناھىيە مىقياسىدا يەر ئىسلاھاتى ۋە زومىگەرلەرگە قارشى تۇرۇش خىزمىتىنى قانات يايدۇردى. جياۋ يۈلۈ پېڭدىيەن رايونلۇق پارتكومنىڭ ھەيئەت ئەزالىقىغا، رايونلۇق ئەترەتنىڭ سىياسىي پېتەكچىلىكىگە تەينىلەندى. جياۋ يۈلۈنىڭ شۆبە ئەترىتىدە يىگىرمىدەك ئادەم بار ئىدى. ئۇلار ھەم خىزمەت ئەترىتى، تەشۋىقات ئەترىتى، ھەم قوراللىق ئەترەت ئىدى. شۆبە ئەترەت باشلىغى تازىلاش ۋە زومىگەرلەرگە قارشى تۇرۇش، ھەم يەر ئىسلاھاتى ۋە يەر تەقسىملەش كۇرسىنى چوڭقۇر قانات يايدۇردى.

پېڭدىيەن ئىلگىرى پېزىلىق قورچاق مەھكىمە تۇرۇشلۇق جاي ھەم باشتىلار باشلىقى نېپ لۇەننىڭ ئۇۋۇسى ئىدى. باشتىلار: «كوممۇنىستىك پارتىيە مال ـ مۈلكىڭلار بىلەن خوتۇنلىرىڭلارنى ئومۇمنىڭ قىلىۋېتىپ ئاشقىنچە تىكىۋېتىدۇ. كىمدىكىم كوممۇنىستىك پارتىيەگە ئەگەشسە نېپ ئاقساقال قايتىپ كېلىپ شۇنىڭ تېرىسىنى شىلىپ، جىگىرىنى سۇغۇرۇۋېلىپ، مايى قاينىۋاتقان قازانغا سېلىپ ئۇچ قېتىم قورۇيدۇ» دەپ پۈقرالارنى قورقۇتۇپ قويۇپ قېچىپ كەتكەنىدى.

جياۋ يۈلۈنىڭ مۇشۇنداق ناچار شارائىتتىكى خىزمەت ئەھۋالىنى شۇ چاغدىكى پېڭدىيەنلىكلەر ئەسلەپ «ئۇچىنى قىلماسلىق»قا، يەنى «كۆلمەي تۇرۇپ گەپ قىلماسلىق، چوڭ ئانا، ئاكا، يەڭگە دېمەي تۇرۇپ گەپ قىلماسلىق، ئەمەلي ئىش قىلماي تۇرۇپ گەپ قىلماسلىق»قا يىغىنچاقلىدى. سەككىز كىشىلىك خىزمەت ئەترىتىنىڭ باشلىقىنىڭ كىملىكىنى

ھېچكىم بىلمەيتتى. كېيىن كىشىلەر جياۋ يۈلۈنىڭ ئەترەت باشلىقى، سىياسىي يېتەكچى ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئاندىن ئۇنىڭ «ئەمەلدار» ئىكەنلىكىنى بىلىشتى. ئۇ كۆرەش قىلىشقا، ئۆگىنىشكە، چاقىرىق قىلىشقا ماھىر ئىدى. باشقىلارغا ياخشىلىق قىلاتتى، ياردەم بېرەتتى. مەيلى چوڭلار ياكى بالىلار بولسۇن، مەيلى قېرىلار ياكى ئاياللار بولسۇن، جياۋ يۈلۈنى ياخشى دېمەيدىغان ئادەم يوق ئىدى.

كەچكى سەپەرۋەرلىك يىغىنىدا، ئۇ ئىنقىلابىي ھېكايىلەرنى، نامراتلارنىڭ پومېشچىكلارنى كۆرەش قىلغانلىقىغا مۇناسىۋەتلىك ھېكايىلەرنى ئېيتىپ بېرىپ ئاممىنى يېتەكلەيتتى. ئاممىغا خەت ئۆگىتەتتى، ناخشا ـ قوشاق ئېيتىپ بېرەتتى. شۇ چاغدا ئۇ ئېيتقان شەندۇڭ خەلق قوشقىنى نۇرغۇن كىشىلەر ھازىرمۇ ئۇنتۇپ قالغىنى يوق.

قۇياش يورۇتتى بارچە ئىقلىمنى،
يوقسۇللاردا يوقتۇر ئەركىنلىك.
ئويلىسا ئادەم پەرىشان بولۇر!
بايلارنىڭ ئۆيلىرى نەچچە قەۋەتلىك،
يوقسۇللارنىڭ ۋەيرانە گەمە،
ئويلىسا ئادەم پەرىشان بولۇر!
ھەي، ھەي، ئادەم پەرىشان بولۇر!
بايلارنىڭ يېيىشى بېلىق بىلەن گۆش،
يوقسۇلنىڭ تامىقى تۇزسىز ھەم مايسىز،
ئاچلىقتىن چىرايى ساماندىن بەتتەر.
يەر ئىسلاھاتىدىن ئۈمىد تۇغۇلىدۇ،
كۆرەشتىن ئەركىنلىك قولغا كېلىدۇ.

جياۋ يۈلۈ بىر قېتىم يىغىندا قوشاق ئېيتىۋېتىپ يىغلاپ كەتتى. پومىشچىكنىڭ قىستىشى بىلەن ئاتىسىنىڭ قانداق ئۆلۈۋالغانلىقى، يەڭگىسىنى ياپون قاراقچىلىرى قانداق قورقۇتۇپ ئۆلتۈرۈۋەتكەنلىكى، ئوغلىنىڭ قىستا ـ قىستاڭدا قانداق ئۆلگەنلىكى، ئۆزىنىڭ قانداق قىلىپ كاندا ئىشلىگەنلىكى، تۇرمىدە ياتقانلىقى، قەھەتچىلىك دەستىدىن سەرسان بولغانلىقى، كېيىن ئويغىنىپ ئىنقىلاب قىلىپ، ئاندىن بۇگۈنكى كۈنگە ئۇلاشقانلىقىنى ئېيتىپ بەردى. ئۇنىڭ سۆزلىرىنى يىغىندىكىلەر ئۆز تەقدىرى بىلەن سېلىشتۇرۇپ كۆز يېشى قىلىشتى ۋە كوممۇنىستىك پارتىيەگە ئەگىشىپ مېڭىش ئىرادىسىگە كەلدى.

باشقا بىر ئاممىۋى يىغىندا، جياۋ يۈلۈ «قان ياشلىق قىساس» ناملىق ئوپېرادىكى ئۆزىگە پىششىق، تونۇش بولغان ۋاڭ رېنخۇنىڭ ناخشىسىنى ئېيتتى:

ئىسمىم ۋاڭ رېنخۇ كۆزلىرىم ياشلىق،
شەپقەتچىلىرىم قۇلاق سېلىڭلار.
ئاچ ـ زېرىن ئۆتىدۇ كۈنلىرىم مېنىڭ
تەس كەلدى ماڭا جاننى ساقلىماق...
يۇرتۇم خېنەن ياخشى جاي ئىدى،
ئۇدا نەچچە يىل ئاپەت يۈز بەردى.
بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلدى گومىنداڭ.
پۇقرالار بىلەن كارى بولمىدى...
ئۇلارغا كېرىكى پۇل بىلەن بايلىق،
ئۇستىلەپ باج، ئۇستىلەپ سېلىق،
ئۇلارنىڭ قەستى پۇل بىلەن ئاشلىق،
بالا ۋە يەرنى ساتماي يوق ئىدى ئامال...

جاننى ئالماقانغا ئېلىپ ئىزدىدىم پاناھ،
يا ئۆلۈم، يا كۆرۈم دەپ،
مىڭ ئۆلۈپ بىر تىرىلىپ
كەلدىم چېگرا رايونغا...

ئازاب ـ ئوقۇبەت، ئۆچمەنلىك بىلەن باشلانغان بۇ ناخشا «جاننى ئالماقانغا ئېلىش»، كوممۇنىستىك پارتىيە رەھبەرلىكىدە چېگرا رايون هۆكۈمىتى ئېلىپ بېرىۋاتقان يەر ئىسلاھاتى، باندىت ـ زومىگەرلەرنى جازالاش شوئارى بىلەن ئاياغلاشتى. كۆپچىلىك ناخشىدىكى داۋلىنى چۈشىنىپ، قەلبى هاياجانغا چۆمدى.

جياۋ يۈلۈ قوشاق، دراما، ئەلنەغمە ئېيتىش ئارقىلىق ئىنقىلابنى تەشۋىق قىلدى. دۈشمەنلەرمۇ ئوخشاش ئۇسۇلدا ئىنقىلابقا قارشى تۇردى. ئۇلار يالغاندىن كۆز يېشى قىلىپ، پۇقرالارغا نەچچە يۈز يىلنىڭ ئالدىدا هەممىسىنىڭ بىر ئائىلە كىشىلىرى ئىكەنلىكىنى، تۇپراق بېشىدا بىللە قەغەز كۆيدۈرىدىغانلىقىنى، ئەجدادلارنىڭ روهىنى خۇش قىلىش ئۈچۈن يۈز ـ خاتىر قىلىش كېرەكلىكىنى ئېيتىشتى. قايمۇقتۇرۇلغان هەم ئازدۇرۇلغان بىر قىسىم كىشىلەر پومېشچىكلار بىلەن يۈزمۈيۈز كۆرەش قىلىشقا پېتىنالماي بەل قويۇۋەتتى.

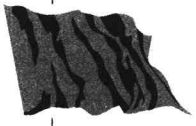
بۇ ئەهۋالغا قارىتا جياۋ يۈلۈ پومېشچىكلار سىنىپىنىڭ تەبىئىتىنى پاش قىلىدىغان قوشاق تەييارلاپ ئاممىغا ئۆگەتتى:

مىڭ فامىلە ئون مىڭ فامىلە،
دۇنيادا باردۇر ئىككىلا فامىلە،
بىرى بايدۇر، بىرى نامرات.
نامرات بار يەردە باي باردۇر،

باي بار يەردە بار نامرات.
بىز نامراتلار ئىتتىپاقلىشىپ،
پومېشچىكلارنى قىلايلى بەربات.

جياۋ يۈلۇ «يەر قوغداش ئەترىتى»گە رەھبەرلىك قىلغاچ «مىلتىق ھەققىدە قوشاق» توقۇدى. بۇ قوشاقمۇ كىشى تارقالدى:

مىلتىق دېمەك گۆھەر دېمەكتۇر،
ئىنقىلابتا كەم بولسا بولماس.
مىلتىقتىن تامغا قولغا ئۆتىدۇ،
باندىتلارنى يوقاتقىلى بولىدۇ.
مىلتىق دېمەك گۆھەر دېمەكتۇر،
مەھكەم تۇتماي بولمايدۇ ھەرگىز،
مىلتىققا تايىنىپ قەد كۆتۈرىمىز،
زومىگەرلەرنى قەتئىي يوقتىمىز!

خۇاڭ لاۋسەننى پەم بىلەن يوقتتش

دايىڭ بازىرى تەۋەسىدە سېسىق نامى پۇر كەتكەن خۇاڭ لاۋسەن ئىسىملىك بىر باندىتلار باشلىقى بار ئىدى. جىنايىتى چېكىدىن ئاشقان بۇ باندىتلار باشلىقى شۇ چاغدا ناھىيەنىڭ قورچاق ھاكىمى ساۋ شىيى، باندىتلار باشلىقى لو گۇچى، لىياڭ جۇلار بىلەن ئاكا ـ ئۇكا بولۇشقانىدى. ساۋ شىيى شەرقىي خېنەن كومموندىستلارنى تازىلاش باش قوماندانى ئىدى. خۇاڭ لاۋسەن ئۇنىڭ يېقىنى ھەم دايىڭ بازىرىنىڭ قورچاق بازار باشلىقى ئىدى. قولىدا نەچچە يۈز قوراللىق باندىت بار ئىدى. ئۇ ئۆزى بىلەن ئاكا ـ ئۇكا بولۇشقانلار بىلەن ئېغىز ـ بۇرۇن يالىشىپ ئەسكى ئىشلارنى قىلىپ، يېزىدا مۇتتەھەملىك قىلاتتى.

مۇبادا خۇاڭ لاۋسەننىڭ بىرەر ئائىلىنىڭ چىرايلىق قىزىغا كۆزى چۈشۈپ قالسا، شۇ قىزنى ئۇچ كۈنگىچە ئەكېلىپ بەرمىسە، شۇ ئائىلىنى پالاكەت باساتتى، بۇ پالاكەتتىن ھەتتا شۇ ئائىلىنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىمۇ قېچىپ قۇتۇلالمايتتى. ناۋادا خۇاڭ لاۋسەنگە بىرەر ئائىلىنىڭ ئېتىزى ياراپ قالغان بولسا، شۇ ئائىلە قارشىلىق بىلدۈرسە، ئۇ شۇ ئائىلىدىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرۈۋېتەتتى. ئۇ ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ سەكسەندىن ئارتۇق ئادەمنى ئۆلتۈرۈۋەتكەنىدى. ئادەم ئۆلتۈرگۈسى كەلسە ئۇنىڭغا باھانە ـ سەۋەب تېپىلىپ تۇراتتى. ھېرىپ كېتىپ ئېتىزلىقتا پۇت ـ قولىنى سۇنۇپ ئارام ئېلىپ ياتقان بىرەرسىگە يولۇقۇپ قالسا، ئۇنى تاپانچىسىنى چىقىرىپلا

ئېتىۋېتەتتى ۋە ھەجىيىپ قويۇپ:

— ئوبدان ئۇخلىغىن، — دەپ قويۇپ كېتىپ قالاتتى.

لى مىڭ ئىسسىلىك بىر دېھقان بار ئىدى. خۇاڭ لاۋسەن ئۇنى تىرىك پېتى كۆيدۈرۈۋەتكىلى تاس قالغانىدى. لى مىڭ كەنتنى تاشلاپ قېچىپ كەتتى. خۇاڭ لاۋسەن لى مىڭنى چىقىرىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىپ لى ئائىلىسىگە باردى. لى مىڭنىڭ ئاتىسى يېرىنىڭ ھەممىسىنى خۇاڭ لاۋسەنگە بېرىۋەتتى. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ يەنىلا لى مىڭنىڭ بىر قوشۇق قېنىدىن كەچمىدى.

خەلق ئازادلىق ئارمىيەسى دايىڭنى ئازاد قىلغاندا لى مىڭ قايتىپ كېلىپ خەلق ئەسكىرى بولدى. ئۇ قىساس ئېلىشنى، خۇاڭ لاۋسەننى تىرىك تۇتۇشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ جياۋ يۈلۇ بىلەن ئاكا ـ ئىنى بولۇشتى.

بىر كۈنى كەچتە لى مىڭ رازۋېدكا قىلىپ خۇاڭ لاۋسەننىڭ قول ئاستىدىكى بىر توپ باندىتنىڭ شەنچۈەن بۇتخانىسىدا ھاراق ئىچكەچ ئولتۇرۇپ، رايونلۇق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايغا تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ جياۋ يۈلۇنى ئۆلتۈرۈش توغرۇلۇق مەسلىھەتلىشىۋاتقانلىقىنى ئىگىلىدى. لى مىڭ بۇ خەۋەرنى جياۋ يۈلۇغا دوكلات قىلدى. جياۋ يۈلۇ دەرھال يىگىرمە نەچچە خەلق ئەسكىرىنى تەشكىللەپ، شەنچۈەن بۇتخانىسىنى قورشىدى.

بۇتخانىنىڭ ئىچىدە شاملار يېقىلغانىدى. يوغان تۆت بۇرجەكلىك ئۇستەل ئەتراپىدا سەككىز باندىت باشلىقى ئولتۇرۇشقان بولۇپ، تاپانچىلىرى ئۇستەلگە تاشلاپ قويۇلغانىدى. خەلق ئەسكەرلىرى بۇتخانىنىڭ يان ئىشىكىدە تەق بولۇشتى، جياۋ يۈلۇ:

— باستۇرۇپ كىرىڭلار! — دەپ ۋارقىرىدى ۋە ئۆزى بۇتخانىغا ئوقەتلىك ئېتىلىپ كىرىپ، بىرلا سەكرەپ ئۇستەلگە چىقتى. باندىتلار ئەس ـ ھوشىنى تېپىپ بولغۇچە جياۋ يۈلۇ ئۇستەلدىكى تاپانچىلارنى يىغىۋالدى. جياۋ يۈلۇنىڭ كەينىدىن

بۇتخانىغا باستۇرۇپ كىرگەن خەلق ئەسكەرلىرى باندىتلارنىڭ ھەممىسىنى تىرىك قولغا چۈشۈردى.

بۇ بىر قېتىملىق ئالاھىدە غەلىبە بولدى. خەلق ئەسكەرلىرى خەلق ئازادلىق ئارمىيەسىنىڭ باتۇرانە جاسارىتىنى ۋە ئادەتتە ئەقىڭ ئەشەددىي بولغان، ئەمدىلىكتە ھەيۋىسى سۇنغان باندىتلارنى بىرىنچى قېتىم كۆردى. جياۋ يولۇ توغرىسىدا «ئۇ شەندۇڭدىن كەلگەن ئۇستا چامباشچىكەن، تامدىن ـ تامغا ئۇچۇپ يۈرىدىكەن» دېگەن گەپلەر ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا تارقالدى.

بىرنەچچە كۈندىن كېيىن دايىڭ كەنتىدە ھۆكۈم ئېلان قىلىش چوڭ يىغىنى ئېچىلىپ، سەككىز باندىت باشلىقىغا ئۆلۈم جازاسى بېرىلىپ ئېتىپ تاشلاندى.

لى مەڭ دايىڭ يېزىسىنىڭ باشلىقى، قوشۇمچە دېھقانلار جەمئىيىتىنىڭ رەئىسى بولدى.

بىر كۈنى «ئورغاق» لەقەملىك باندىت لياڭ چاڭيۈن رايونىغا كېلىپ ئۆزىنى مەلۇم قىلدى. ئۇ قەبىھلىكتە چېكىدىن ئاشقان خۇاڭ لاۋسەنگە ئەگىشىپ قورال كۆتۈرۈپ يۈرگەن ھەمدە قىلمىغان ئەسكىلىكى قالمىغان باندىت ئىدى. پۇقرالار ئۇنىڭغا ئىنتايىن ئۆچ ئىدى. لېكىن، جياۋ يولۇ ئۇنىڭغا ھېچقانداق جازا بەرمەي قويۇۋەتتى. يېزا باشلىقى لى مەڭ لياڭ چاڭيۈننى ئېتىۋېتىشنى تەلەپ قىلدى. جياۋ يولۇ كۈلۈپ تۇرۇپ:

ـــ خۇاڭ لاۋسەننىڭ تۈكلىرىنى پاك ـ پاكىز يۇلۇۋەتمەي تۇرۇپ، ئۇنى يېتىم قالدۇرۇش تولىمۇ تەس، ـــ دېدى.

بۇنداق «پارچىلاش» راستلا ئۇنۇم بەردى. دېگەندەك نۇرغۇن باندىتلار ئۆزلۈكىدىن جىنايىتىگە ئىقرار بولۇپ ئۆزىنى مەلۇم قىلىشتى. باندىتلارنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى يوشۇرۇپ قويۇلغان قوراللارنى تاپشۇرۇشتى. ئاشكارا تاپشۇرۇشنى خالىمىغانلار قورالنى كوچىغا تاشلىۋېتىشتى. رايونلۇق ھۆكۈمەت لياڭ چاڭيۈن تەمىنلىگەن ئاخباراتقا ئاساسەن قېچىپ يۈرگەن

بىرمۇنچە باندىتلارنى تۇتتى. جياڭ يۈلۇ «ئورغاق»نىڭ كۆرسەتكەن خىزمىتىنى ماختاپ، ئۇنى دايىڭ يېزىسىغا مۇئاۋىن باشلىق قىلىپ تەيىنلىدى. بۇنىڭدىن لى مىڭ يەنە بىر قېتىم خاپا بولدى. ئۇ:

— ياخشى ئادەم بىلەن بۇزۇق ئادەم ئوخشاش بولسا كىمنىڭمۇ ياخشى ئادەم بولغۇسى كېلىدۇ؟ — دېدى.

— تورنى كەڭ يېيىپ، بېلىقنىڭ چوڭىنى تۇتۇش دېگەن مۇشۇ، — دېدى جياڭ يۈلۇ.

جياڭ يۈلۇنىڭ بۇ گېپىمۇ ئۇنۇم بەردى. ئاردىن بىرنەچچە كۈن ئۆتە ـ ئۆتمەي خۇاڭ لاۋسەن قېچىر قوشۇلغان هارۋىسىغا ئولتۇرۇپ ئۆيىگە قايتىپ كەلدى.

خۇاڭ لاۋسەننىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىدىن جياڭ يۈلۇ ئازراقمۇ ئەجەبلەنمىدى. خۇاڭ لاۋسەننىڭ ئوغلى ئازادلىق ئارمىيەدە يىگىتجاڭ ئىدى. خۇاڭ لاۋسەن ئۆزىچە يەرلىكتىكى 8 ـ ئارمىيەنىڭ ئادەملىرى ماڭا چېقىلىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ، دەپ ئويلايتتى. ئۇنىڭ يوشۇرۇن هالەتتىن ئاشكارا هالەتكە ئۆتۈشى بىلەن بىر قىسىم هەقامسايىلىرىنىڭ يۈرىكى يوغىناپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن يەنە ئۇنىڭ جياڭ يۈلۇنىڭ «سۇيى»نىڭ زادى قانچىلىك چوڭقۇرلۇقىنى بىلىپ بېقىش غەرىزىمۇ بار ئىدى.

يېزا باشلىقى لى مىڭ خۇاڭ لاۋسەننى دەرهال قولغا ئېلىشنى تەلەپ قىلدى، هودۇقۇپ قالغان «ئورغاق»مۇ خۇاڭ لاۋسەننى تېزرەك قولغا ئېلىشنى ئىلتىماس قىلدى. جياڭ يۈلۇ ئۇ ئىككىسىگە ئالدىراپ كەتمەسلىكنى ئېيتتى.

شۇ كۈنى، جياڭ يۈلۇ شەخسەن ئۆزى خۇاڭ لاۋسەن بىلەن كۆرۈشكىلى باردى. خۇاڭ لاۋسەن يەلكىسى كەڭ، گەۋدىلىك، كۆزى كالىنىڭ كۆزىدەك يوغان، ئاغزى چوڭ ئەبلەخ ئىدى. خۇاڭ لاۋسەن جياڭ يۈلۇنى كۆرۈپ ئەدەپ بىلەن ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. جياڭ يۈلۇ خودىدى كونا بۇرادىرىنى كۆرگەندەك يېقىملىق

تەلەپپۇزدا:

ــ لاۋسەن، مەن بىر ئىش توغرۇلۇق سەن بىلەن مەسلىھەتلەشكىلى كەلدىم. كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلسام، سەن بىلەن ئۇرۇش ـ جېدەل قىلىپ يۈرگۈم يوق. ئىككىمىز دوست بولۇپ قالساق دايىقى رايونىدىكى پۇقرالار ئازراق كۆلپەت تارتقان بولاتتى. قول ئاستىدىكى بۇرادەرلىرىگگە قورال تاشلاپ، خەلق ئالدىدا گۇناھىنى تونۇش ھەققىدە بۇيرۇق قىلساق، مەن سېنى دايىقى رايونىمىقا باشلىقلىقىغا كۆرسەتكەن بولاتتىم ! ــ دېدى.

خوجاق لاۋسەن قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى:

ــ بۇ ھەقىقەتەنمۇ جۆيلۈگەنلىك. سەن مېنى رايون باشلىقى قىلامسەن؟ سەن چۇشۇگدىمۇ مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىشنى ئويلايسەن !

خوجاق لاۋسەن شۇنداق دېگىنىچە قوينىدىن تاپانچىسىنى چىقاردى. جياۋ يۇلۇ مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ:

ــ لاۋسەن، تاپانچاڭنى كۆرۈپ باقسام بولامدۇ؟ ــ دېدى.

خوجاق لاۋسەن بېشىنى سىلىپ خىيالغا چۆكۈپ ئولتۇرۇپ كەتتى. ئۇ بىردىنلا پەسكويغا چۇشۇپ، تاپانچىسىنى ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ قويۇپ، ئاندىن جياۋ يۇلۇغا بەردى. جياۋ يۇلۇ تاپانچىنى قولىغا ئېلىپ دەڭسەپ كۆردى.

ــ تاپانچا سېنىڭ قولۇڭدا، مېنى ئۆلتۈرمەكچى بولساڭ ھازىرلا ئوق چىقار! ئۆيۈمدىكىلەر جەستىمىنى تالا ـ تۈزدىن ئىزدەپ يۈرمىسۇن، ــ دېدى خوجاق لاۋسەن.

جياۋ يۇلۇ كۈلمىدى ھەم گەپمۇ قىلمىدى، تاپانچىنى بىر پەس ئوينىاپ ئولتۇرۇپ سەممىي ۋە كەسكىن ئاۋازدا:

ــ ئاغىنىدارچىلىققا يارايدىغانلىقىڭنى بىلمەن، بولمىسا ئالدىڭغا قانداقمۇ يالغۇز كېلەتتىم؟ ــ دېدى.

جياۋ يۇلۇ شۇنداق دەپ قولىدىكى تاپانچىنى خوجاق لاۋسەنگە قايتۇرۇپ بېرىپ، خوجاق ئائىلىسى ھويلىسىدىن ئالدىرىماي چىقىپ كەتتى.

جياۋ يۈلۈ بۇ قېتىم يولۇاس ئۇۋۇسىغا ئىچكىرىلەپ كىرىپ كومموئنستلارنىڭ جاسارەت ۋە پاراسىتىنى نامايان قىلدى. خۇاڭ لاۋسەنگە ئەڭ ئاخىرقى ئۇلتىماتوم تاپشۇرۇلدى. بۇ جياۋ يۈلۈ ئۈچۈن خۇاڭ لاۋسەننى خىزمەت كۆرسىتىپ گۈناھىنى يۇيۇشقا دەۋەت قىلىپ، ئۇنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدا قىلىنغان بىر قېتىملىق سىناق بولدى.

چوكانتال بايرىمى كۈنى، تالاي كىشىدىن بېرى ئۈندىمەي كېلىۋاتقان جياۋ يۈلۈ تۇيۇقسىز خەلق ئەسكەرلىرىنى يىغىپ، خۇاڭ لاۋسەننى دەرھال تۇتۇش توغرىسىدا لى مىڭغا يوليورۇق بەردى.

بۇ كۈنى خۇاڭ لاۋسەن ئۆزى يالغۇز ئورمانلىققا كېلىپ، ئاتا ـ بوۋىلىرىنىڭ قەبرىسى ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، بىرنېمىلەرنى ئوقۇپ قەغەز كۆيدۈرۈشكە باشلىدى. خەلق ئەسكەرلىرى كەينىدىن قورشاپ كەلدى. لى مىڭ غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى. خەلق ئەسكەرلىرى يولۋاستەك تاشلىنىپ، ئۇنى يەرگە باستى.

خەلق ئەسكەرلىرى خۇاڭ لاۋسەننى يالاپ جياۋ يۈلۈنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. رايونلۇق ھۆكۈمەت ئىشخانىسىدا ماتېرىيال كۆرۈپ ئولتۇرغان جياۋ يۈلۈ بېشىنى كۆتۈرمىدى. خۇاڭ لاۋسەن ھالاكەت ئالدىدا ئۆزىنى يەنىلا قەھرىمان كۆرسىتىپ:

ـــ جياۋ فامىلىلىك، بۇگۈن مېنى ئاتامسەن، چاپامسەن ئىختىيارىڭ! لېكىن، سەندىن شۇنى سورىماقچىمەن، ئىككىمىزنىڭ دوستلۇقى راستمۇ ـ يالغانمۇ؟ ـــ دېدى.

ـــ راست بولسا قانداق قىلىسەن؟ يالغان بولسا قانداق قىلىسەن؟ ـــ دېدى جياۋ يۈلۈ.

ـــ ناۋادا يالغان بولسا ئارتۇق گەپنىڭ پايدىسى يوق، ـــ ۋارقىرىدى خۇاڭ لاۋسەن، ـــ ئەگەر راست بولسا مېنى ھازىرلا

قويۇۋەت، بۇگۈن مېنىڭ ئۆلگۈم يوق !
جياۋ يۇلۇ گەپنى ئېنىق قىلىپ:
ـــ سېنى تۇتماقمۇ، قويۇپ بەرمەكمۇ ئاسان. سەن پەقەت باندىتلارنىڭ تىزىملىكىنى يېڭىلىق بىلەن يېزىپ بېرىپ، يوشۇرۇپ قويغان قورال ـ ياراغلارنى ھۆكۈمەتكە تاپشۇرساڭلا بولدى ! قولۇڭدا قانچىلىك قورال بار؟ ـــ دېدى.
ـــ ئەللىك تال.
ـــ قوراللار نەدە؟
ـــ شەنچۇەن بۇتخانىسىنىڭ تۆرىگە جايلاشقان ئۆيدىكى بۇت تەكچىسى ئاستىدا.
يېزا باشلىقى لى مىڭ بىرنەچچە خەلق ئەسكىرىنى باشلاپ شۇ ئان شەنچۇەن بۇتخانىسىغا يۈرۈپ كەتتى. ئۇلار دېگەندەك پارقىراپ تۇرغان ئەللىك تال ماۋزېرنى ئىزدەپ تاپتى. جياۋ يۇلۇ نەق مەيداندا ئۇستەلنى ئۇرۇپ تۇرۇپ خوڭ لاۋسەننى ئۆيىگە قايتۇرۇۋەتتى. خوڭ لاۋسەن مەنسىتمىگەندەك قىلىپ رايونلۇق ھۆكۈمەتتىن چىقىپ كەتتى.
كىشىلەر ھەيران قېلىشتى. ئادەمنى چۆچۈنى ئورۇغاندەك قىرغان بۇ ئالۋاستىنىڭ ئەللىك تال ماۋزېرنىڭ بار يېرىنى دەپ بېرىپ قانۇنىي جازاغا تارتىلمىغانلىقى ھېچكىمنىڭ كاللىسىدىن ئۆتمىدى. لى مىڭ بىلىدىن ئىككى تال تاپانچىنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ، جاۋ يۇلۇنىڭ ئالدىغا تاشلىدى. ئۇنىڭ چىرايى كۆكەرگەن، قوللىرى تىترەپ تۇراتتى.
ـــ بولدى، مەن ئىشلىمەيمەن. سىز رايون باشلىقى تۇرۇپ ئۆز ئادەملىرىڭىزنى ئەمەس، بەلكى باشقىلارنى ئويلايدىكەنسىز، ـــ دېدى ئۇ.
جياۋ يۇلۇ كۈلۈپ كەتتى. ئۇ مېڭىشقا تەمشەلگەن لى مىڭنى تارتىپ ئالدىرىماي:
ـــ باندىتلار باشلىقى خوڭ لاۋسەن ھاياتلا بولىدىكەن،

يوشۇرۇنغان دۇشمەن ئۇنىڭ بىلەن خۇپيانە ئالاقىلىشىدۇ، ــ دېدى.

دەرۋەقە، شۇ كۈنى كەچتە دۇشمەن ھەربىكەتكە كەلدى. مۇئاۋىن رايون باشلىقى لياڭ راۋلەي دالدا ئۆزىنى چۆرىدەپ تۇرۇشقان يىگىرمە نەچچە ئادەمگە:

ــ رايونلۇق ھۆكۈمەت تۇرۇشلۇق جايغا ھۇجۇم قىلىش توغرا كەلسە بۇگۈن كەچتىلا ئىشنى باشلاش كېرەك. كېچىكتۇرۇلسە مەن سىزلىپ قالىمەن. جياۋ يۇ لۇ بىلەن لى مىڭنى جەزمەن بوغۇزلاپ تاشلاش كېرەك، ــ دېدى.

يېرىم كېچە، كىشىلەر جياۋ يۇلۇ بىلەن لى مىڭنىڭ ئۆزلىرىنى ئۇخلاۋاتقاندەك قىلىپ كۆرسىتىش ئۈچۈن قويۇپ قويغان يوتقانلىرىنىڭ پىچاقتا ئۆتمىتۆشۈك بولۇپ، پاختىلىرىنىڭ ھەر يان توزۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈشتى.

ئەتىسى جياۋ يۇلۇ لياڭ راۋلەينى چاقىرتىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا بىر پارچە خەتنى سۇنۇپ تۇرۇپ:

ــ بۇ مۇھىم ھۆججەتنى ناھىيەگە ئاپىرىپ بەرگىن، ــ دېدى.

لياۋ راۋلەي تاپانچىسىنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىنى ئېيتىپ تۇرۇۋالدى. لى مىڭ ئۆزىنىڭ تاپانچىسىنى ئۇنىڭغا بەردى ۋە:

ــ ناھىيەگە بارغاندا ئەمىلىڭ ئۆسۈپ قالسا بىزدەك نامرات قېرىنداشلىرىڭنى ئۇنتۇپ قالما! ــ دېدى خۇددى بۇ ئىش راستتەك.

لياڭ راۋلەي تاپانچىنى قولىغا ئالغاچ:

ــ ئۆستۇرۇپ نېمە قىلىدىكەن مېنى؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ناھىيەدىكىلەر جامائەت خەۋپسىزلىكى تارمىقىدا ئىشلىيەلىگۈدەك مەرگەندىن بىرنى تەۋسىيە قىلىشنى ئېيتقانىدى، ــ دېدى جياۋ يۇلۇ.

لياڭ راۋلەي ناھىيەگە بېرىشىغا، جامائەت خەۋپسىزلىكى

ئىدارىسىدىكىلەر ئۇنىڭ پۇت ـ قولىغا كويزا ـ كىشەن سالدى. سوراقتا ئۇنىڭ ئىلگىرى شەرقىي خېنەن كوممۇنىستلارنى تازىلاش قوماندانى ساۋ شىيىننىڭ قوشۇنىدا يىگىتجاڭ بولغانلىقى ئېنىقلاندى.

لياڭ راۋلەي بىر تەرەپ قىلىنغاندىن كېيىن، جياۋ يۇلۇ لياڭ چاڭيۇننى چاقىرتىپ كېلىپ ئۇنىڭغا:

ـــ سەن بېرىپ خۇاڭ لاۋسەننى چاقىرىپ كەل، ئۇنىڭغا ئوغلۇڭ ھۆكۈمەتكە خەت يېزىپتۇ دېگىن، مەن ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمەن، ـــ دېدى.

خۇاڭ لاۋسەننىڭ ئوغلى نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا ئاتىسىغا خەت يېزىپ ئۇنىڭدىن گۇناھىنى تونۇپ خەلققە باش ئېگىپ، ھۆكۈمەتنىڭ كەڭچىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلىشىغا ئېرىشىشنى تەلەپ قىلغانىدى.

خۇاڭ لاۋسەن ھويلىغا كىرىشى بىلەن خەلق ئەسكەرلىرى يوپۇرۇلۇپ كېلىپ، ئۇنى مەھكەم باغلىۋەتتى.

ـــ جياۋ يۇلۇ، ـــ دەپ چالۋاقىدى خۇاڭ لاۋسەن، ـــ ئوغلۇم سەندىن ماڭا كەڭچىلىك قىلىشنى ئۆتۈنگەن تۇرسا، نېمىدەپ مېنى باغلايسەن؟

ـــ ئوغلۇڭ خېتىدە ناۋادا ياۋاشلىق بىلەن جىنايىتىڭنى تاپشۇرمىساڭ، خەلقنى بالايىئاپەتتىن قۇتقۇزۇش ئۈچۈن سېنى ئېتىۋېتىشىمنى ئېيتقانىدى ! ـــ دېدى جياۋ يۇلۇ.

خۇاڭ لاۋسەن شۇئان پەسكويغا چۈشۈپ يوشۇرۇنۇپ يۈرگەن يىگىرمە نەچچە باندىتنىڭ تىزىملىكىنى بەردى ھەمدە جەمەت قەبرىستانلىقىغا يوشۇرۇپ قويغان ئىككى يۈز تال قورالنى تاپشۇردى.

جياۋ يۇلۇ دەرھال خۇاڭ خەمەتى قەبرىستانلىقىغا ئادەم ئەۋەتىپ ئىككى يۈز تال قورالنى ئەكەلدۈردى ۋە خۇاڭ لاۋسەن پاش قىلغان يوشۇرۇن باندىتلارنى تۇتتى.

خۇاڭ لاۋسەن رايونلۇق ھۆكۈمەت دەرۋازىسىدىن يەنە بىر قېتىم چىقىپ كەتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن لى مىڭ خەلق ئەسكەرلىرىنى باشلاپ بىرىپ خۇاڭ لاۋسەن جاھىللىق قىلىپ پاش قىلمىغان باندىت باشلىقلىرىدىن خۇ زىگۇڭ، خۇ زىجيەن، ياڭ جىنشەن ۋە ياڭ مياۋلارنى قولغا ئالدى. خۇاڭ لاۋسەن ھىيلە ئىشلىتىپ دايىڭدىن قېچىپ كەتتى.

خۇاڭ لاۋسەننىڭ قېچىپ كەتكەنلىكى جەزمەلەشتۈرۈلگەن شۇ كۈنى چۈشتە قەلبى ئۆچمەنلىككە تولغان يېزا باشلىقى لى مىڭ قورالىنى يەنە بىر قېتىم پىرقىرىتىپ تاشلاپ جياۋ رايون باشلىقىدىن ئاغرىندى:

— سىز يېڭىلىشتىڭىز، بۇنىڭغا مەسئۇل بولۇشىڭىز كېرەك.

جياۋ يۈلۈ مەيدىسىگە ئۇرۇپ تۇرۇپ:

— مەن ياۋۇزلۇقتا ئۆچىغا چىققان خۇاڭ لاۋسەننى ئۆلتۈرۈۋەتمەي تۇرۇپ، يۈرتۇم شەندۇڭغا ھەرگىز كەتمەيمەن، — دېدى.

بىر كۈنى كەچتە جياۋ يۈلۈ كەنتتىن ئۆزى يالغۇز چىقىپ كېتىپ نەچچە كۈندىن كېيىن قايتىپ كەلدى. ئۇ خۇاڭ لاۋسەننىڭ تۇرار جايىنى رازۋېدكا قىلىپ كەلگەندى. خۇاڭ لاۋسەن يۇشىنىڭ غەربىي شىمالىدىكى شىڭجۇاڭ، شاڭسۇن كەنتلىرى ئەتراپلىرىدا ھارۋىكەش بولۇۋالغانىدى. ئۇ تەرەپلەر ساۋشىينىڭ كونا ئۇۋىسى ئىدى. خۇاڭ لاۋسەن ساۋ شىينىڭ كونا ئادەملىرىنى يىغىپ قايتىدىن باش كۆتۈرۈش غەرىزىدە يۈرگەنىدى.

بىر كۈنى كەچتە، ئالتە يېزىدىن يىغىلغان تۆت يۈزدىن ئارتۇق خەلق ئەسكىرى شاڭسۇن كەنتىنى قاتمۇقات قورشىدى. باش توخۇ چىللىغان چاغدا، توساتتىن كۈنچىقىش تەرەپتىكى

يولدىن هارۋا چاقىنىڭ غىچىرلىغان ئاۋازى كەلدى.

ئات هارۋىسى يېقىنلاشقانسېرى، جياۋ يۈلۈغا ئاتىنىڭ تۇياقلىرى ئۆزىنىڭ يەلكىسىگە تېگىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. جياۋ يۈلۈ ئورنىدىن چاچراپ تۇتۇپ:

ــ خۇاڭ لاۋسەن ! ــ دەپ ۋارقىرىدى.

هارۋىدىكى ئادەم ئىختىيارسىز جاۋاب بېرىپ سالدى. جياۋ يۈلۈ هارۋا ئالدىغا ئوقتەك ئېتىلىپ بېرىپ، خۇاڭ لاۋسەننى هارۋىدىن تارتىپ چۈشۈرۈپ، گەجگىسىدىن قاماللاپ يەرگە باستى.

ئەتراپتىكىلەر چۈقان كۆتۈرۈشۈپ، جياۋ يۈلۈنىڭ خۇاڭ لاۋسەننى باغلىشىغا يارەملىشىش ئۈچۈن تەڭلا يوپۇرۇلۇپ كېلىشتى. شۇ ئارىلىقتا چىرقىرىغان ئاۋاز ئاڭلاندى. خەلق ئەسكەرلىرى يەردە ياتقان خۇاڭ لاۋسەنگە قاراشتى، جياۋ يۈلۈ ئۇنىڭ قورال تۇتقان قولىنى قايرىپ سۇندۇرۇۋەتكەنىدى...

قاتمۇقات قان قەرزگە بوغۇلغان خۇاڭ لاۋسەن ئاخىر سوراق سەھنىسىدە يۈكۈندۈرۈلدى. ھەققانىي شىكايەت ساداسى ئىچىدە ئۇ بوغۇزلانغان كالىغا ئوخشاپ قالغانىدى، كۆزلىرىدە قورقۇنچ ۋە ئۆچمەنلىك ئەكس ئېتەتتى.

جياۋ يۈلۈ پارتىيە ۋە خەلققە ۋاكالىتەن، خۇاڭ لاۋسەنگە ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەن ھۆكۈمنامىنى ئوقۇدى. نەچچە مىڭلىغان خەلق: «خۇاڭ لاۋسەن ئېتىلدى، دايىڭنىڭ ئاسمىنى سۈزۈلدى» دەپ ئالقىش ياڭراتتىشتى.

كۆرەشچان ياشلىق

جاۋ يۈلۈنىڭ تۇل قالغان ئانىسى بىلەن خوتۇن ـ بالىلىرىدىن ئايرىلغىنىغا توپتوغرا ئىككى يىل بولغاندى. مۇشۇ ئىككى يىلدىن بۇيان ئانىسىنىڭ سالامەتلىكى ھېلىمۇ ياخشىمىدۇ؟ خوتۇنى بىلەن قىزى شۇفىڭ قانداقراق تۇرۇۋاتىدىغاندۇ؟ ئۇ ئائىلىسىگە تولا خەت يازدى. ھەربىر پارچە خېتىنىڭ قۇدۇقتا چۈشۈپ كەتكەن تاشتەك دېرىكى بولمىدى. ئۇرۇش يىللىرىدا دۈشمەن كەينىدە بىزنىڭ ئادەملىرىمىز، بىزنىڭ ئادەملىرىمىزنىڭ كەينىدە دۈشمەن بولاتتى. شۇڭا، چوڭقۇر سېغىنىش بىلەن يېزىلغان خەتلەرنى تېگىشلىك ئادەمنىڭ قولىغا تەگكۈزۈش تولىمۇ تەسكە توختايتتى. خەت ئارقىلىق ئائىلىسىدىكى بارلىق ئەھۋاللاردىن جياۋ يۈلۈنى خەۋەردار قىلىش بەسى مۇشكۈل ئىدى.

كېيىن ئاخىر جاۋاب خەت كەلدى، جياۋ يۈلۈ كەلگەن خەتلەرنىڭ ئارىسىدىكى بىر پارچە خەتنى ئوقۇپ چۆچۈپ كەتتى. خەتتە خوتۇنى ئاجرىشىش تەلىپىنى قويغانىدى ! جياۋ يۈلۈدىن ئىككى ياش چوڭ جىڭ فامىلىلىك ئايال جياۋ فامىلىلىك بىر نەۋرە تاغىسىغا كۆيۈپ يۇرگەنمىدى. بىر كۈنى كەچتە، ئۇ قېينىئانىسىغا خوشمۇ دەپ قويماي، قىزىنى ئېلىپ جياۋ ئائىلىسىنىڭ كېچىك ھويلىسىدىن جىممىدە چىقىپ كەتتى.

يىراق يۇشىدە بوران ـ چاپقۇنلۇق ھەم قاينام ـ تاشقىنلىق

كۆرەش ئىچىدە تۇرۇۋاتقان جياۋ يۇلۇ بۇ ئىشتىن تولىمۇ ئازابلاندى. ئەمما، ئۇزاق ئۆتمەي، جياۋ يۇلۇ كۆرەشچان ياشلىقتىن ئەڭ ياخشى جاۋابقا ئېرىشتى: قىز كادىر شۇ جۇنيانىڭ مۇھەببىتى جياۋ يۇلۇنىڭ قەلبىدىن ئورۇن ئالدى.

1950 ـ يىلى 11 ـ ئايدا، جاھان قىش ئاپتىپىدا نۇرلانغان بىر كۈنى جياۋ يۇلۇ بىلەن شۇي جۇنيا مەيدىلىرىگە يوغان قىزىلگۈل تاقىدى، چىرايلىرىدا بەختتىن تەبەسسۇم جىلۋىلەندى.

1951 ـ يىلى باھاردا جياۋ يۇلۇ يۇشى ناھىيىلىك ئىتتىپاق كومىتېتىغا مۇئاۋىن شۇجى بولۇپ يۆتكەلدى. ئۇ بىر كۈنى دايىڭ رايونىنىڭ شاڭۋاڭ كەنتىدە خىزمەت تەكشۈرۈۋېتىپ، تۇيۇقسىز قارا قۇمچاق بىر قىزچاقنىڭ پۇچقىقىنى تۇرۇۋېلىپ، ناخشا ئېيتقاچ سوقا ھەيدەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى.

جياۋ يۇلۇ قىزچاقنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

ـــ ئىسمىڭىز نېمە؟ ـــ دەپ سورىدى. قىزچاق:

ـــ ئىسمىم ۋاڭ شياۋمېي، ـــ دەپ جاۋاب بەردى.

ـــ يەر ئاغدۇرۇۋېتىپسىز، سۆرەمۇ سالالامسىز؟ ـــ دەپ سورىدى جياۋ يۇلۇ يەنە.

ـــ بۇنى خېلى بۇرۇنلا بوۋامدىن ئۆگەنگەن، ـــ دەپ جاۋاب بەردى شياۋ مېي.

ـــ سىڭلىم، سىز ھەقىقەتەن يارايدىكەنسىز، كۆپچىلىك سىزدىن ئۆگەنسە بولغۇدەك، ـــ دەپ قىزچاقنى ماختاپ كەتتى جياۋ يۇلۇ.

دېمىسىمۇ بۇ ئىشلەپچىقىرىش ئاكتىپلىرىنىڭ ياخشى تىپى ئىدى. ئاياللار گەرچە ئازادلىققا ئېرىشكەن بولسىمۇ، لېكىن تېخى ئۆزىنى ئازاد قىلالمىغانىدى. ۋاڭ شياۋمېيغا ئوخشاش ئېتىز ـ ئېرىق ئىشلىرىنى قىلىدىغان ئاياللار ساناقلىق ئىدى.

جياۋ يۈلۇ بۇ تېپنى تونۇشتۇرۇش قارارىغا كەلدى ـ دە، بۇ ھەقتە قوشاق توقۇپ گېزىتكە بەردى:

شائگسۇن كەنتىدىكى ۋاڭ شاۋمېي،
بۇ يىل تېخى ئون يەتتە ياشتا.
پومېشچىكلارنى كۆرەش قىلىشتا،
باندىتلارنى قوغلاپ تۇتۇشتا،
يەر ئاغدۇرۇپ، سۆرەم سېلىشتا،
ئېپى بار ئىكەن ھەممىلا ئىشتا.
...

بۇنىڭدىن ئىلھام ئالغان نۇرغۇن ئاياللار ئەرلەر قىلالايدىغان ئىشلارنى ئاياللارمۇ قىلالايدىكەن دېگەن تونۇشقا كېلىشتى. ۋاڭ شياۋمېينىڭ ھېكايىسى بارا ـ بارا يىراق ـ يېقىنغا تارقالدى. پۈتۈن ناھىيەدىكى قىزلار ئارقا ـ ئارقىدىن ۋاڭ شياۋمېيدىن ئۆگىنىش ۋە ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ كېتىشكە ئاتلاندى. بۇ ئاياللارنىڭ فېئوداللىق ئاسارەتنى بۇزۇپ تاشلايدىغان ھەرىكىتىگە ئايلاندى. ۋاڭ شياۋمېيمۇ جياۋ يۈلۇنىڭ غەمخورلۇقىدا مۇنەۋۋەر ئايال كادىر بولۇپ يېتىلدى.

1951 ـ يىلى 6 ـ ئايدا جياۋ يۈلۇ چېنلىيۇ ۋىلايەتلىك پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقلىقىغا تەينىلەندى ھەم تەجرىبىلىك ۋە پىشقان ياش كادىر سۈپىتىدە ۋىلايەت تەشكىللىگەن خىزمەت گۇرۇپپىسىغا قاتنىشىپ، چىشيەن ناھىيەسىنىڭ يەر ئىسلاھاتىنى قايتا تەكشۈرۈش خىزمىتىنى تۇتتى. شۇ مەزگىللەردە خىزمەت نەتىجىسى كۆرۈنەرلىك بولغانلىقتىن، ۋىلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىلىقىغا ئۆستۈرۈلدى.

1953 ـ يىلى يازدا ۋىلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ بارغانسېرى پىشىپ يېتىلىۋاتقان بۇ مۇئاۋىن شۇجىسى يەنە ئۆستۈرۈلۈپ، جېڭجۇ ۋىلايەتلىك ئىتتىپاق كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىلىقىغا تەينىلەندى. ئۇزاق ئۆتمەي، ئۇ يەنە يۇقىرى دەرىجىلىك پارتكوم تەرىپىدىن لوياڭ كان ماشىنىلىرى زاۋۇتىغا ئەۋەتىلدى.

لوياڭ كان ماشىنىلىرى زاۋۇتى ئېلىمىزنىڭ بىرىنچى بەش يىللىق پىلان مەزگىلىدىكى سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ياردىمىدە قۇرۇلماقچى بولغان بىر يۈز ئەللىك ئالتە تۈر ئىچىدىكى نۆقتىلىق قۇرۇلۇشلارنىڭ بىرى ئىدى. زاۋۇت ئورنىغا بىر پارچە قاقاسلىق تاللانغانىدى. لېكىن، «بىر پارچە ئاق قەغەزگە ئەڭ يېڭى ھەم ئەڭ چىرايلىق رەسىم سىزغىلى بولاتتى».

تەشكىل تېخنىكا بىلىدىغان بىر تۈركۈم باشقۇرغۇچى خادىملارنى تەربىيەلەش ئۈچۈن، جياۋ يۈلۈنى ھەممە ئادەم تەلپۈنىدىغان سانائەت قۇرۇلۇشىنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك ئىختىساس ئىگىلىرىنى تەربىيەلەيدىغان بۆشۈك ــ خاربىن سانائەت ئۇنىۋېرسىتېتىغا ئوقۇشقا ئەۋەتتى.

جياۋ يۈلۈ قاتارلىق ئالتە كىشى خاربىن سانائەت ئۇنىۋېرسىتېتىغا كەلگەندىن كېيىن، مەكتەپ رەھبەرلىكى «كادىر ئوقۇغۇچىلار»غا قارىتىلغان ئۆگىنىش پىلانىنى ئۈلارغا يەتكۈزدى: ئۈلار ئالدى بىلەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ دەرسلىكلىرىنى تېز ئۆزلەشتۈرۈشى كېرەك ئىدى. ھەربىر ئوقۇغۇچى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ مەدەنىيەت سەۋىيەسىگە يەتكۈزۈلگەندىن كېيىن، ئاندىن تولۇق كۇرس سىنىپلىرىدا ئوقۇيتتى. ئۈلار تولۇقسىز ۋە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئون نەچچە خىل دەرسلىك كىتابىنى تاپشۇرۇۋالدى. كۈندۈزى

ئوقۇيتتى، كېچىسى ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنەتتى.

جياۋ يۈلۇ ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى ئۆگىنىش ۋەزىپىسىنى تاماملىغاندىن كېيىن، كىشىلىك ھاياتنىڭ بەختلىك مۇساپىسىگە تەڭ قەدەم قويۇشتى. ئۇلار ئىككىسى دالىغا كىران زاۋۇتىغا تەقسىم قىلىندى. ئۇ زاۋۇتتا سوۋېت ئىتتىپاقىلىق بىرقانچە مۇتەخەسسىس بار ئىدى. شۇي جۇنيا ۋە ئۇنىڭ ئايال خىزمەتداشلىرى چاچلىرىنى بۇدۇر قىلىپلا قالماي، يەنە چىرايلىق «پىلاتى ـ يوپكا»لارنى كىيىشتى. جياۋ يۈلۇغا ئوخشاش تانسا ئۆگىنىشتى. كۆڭۈللۈك بايرام ۋە دەم ئېلىش كۈنلىرى كىران زاۋۇتىنىڭ كىچىك زالىدا يېقىملىق مۇزىكا ساداسى ياڭرايتتى.

دالىغا ئۆتكەن ئىككى يىل شۇي جۇنيانىڭ ھاياتىدا ئۇنتۇلغۇسىز ئەسلىمىلەرنى قالدۇردى. جياۋ يۈلۇ كۆڭ سارجىدىن يىپيېڭى جۇڭسەن فورمىسى كىيىپ، چىرايلىق چىپاۋ كىيگەن جۇنيانى ۋە سەبىي بالىلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ، گۈزەل دېڭىز ساھىلىنى تاماشا قىلدى.

1956 ـ يىلى 12 ـ ئاي جياۋ يۈلۇ ئۇچۇنمۇ، لوياڭ كان ماشىنىلىرى زاۋۇتى ئۇچۇنمۇ ناھايىتى مۇھىم بىر يىل بولدى. ئوقۇش پۈتكۈزۈپ كەلگەن زور بىر تۈركۈم باشقۇرغۇچى ئىختىساس ئىگىلىرى ۋە تايانچ تېخنىكىلار يەنە ئەسلىي زاۋۇتلىرىغا قايتتى. جياۋ يۈلۇ بۇ زاۋۇتنىڭ مېتال پىششىقلاش سېخىنىڭ مۇدىرلىقىغا تەينىلەندى.

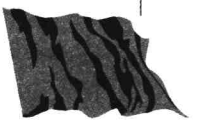
بىراق ئۇزاق ئۆتمەي، زاۋۇت پارتكوم شۇجىسى يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىككە ۋاكالىتەن، ئۆلكىلىك پارتكومنىڭ يېقىندا سانائەت سىستېمىسىدىن بىر تۈركۈم ياش كادىرلارنى ئاجرىتىپ يېزا ئىگىلىكىنىڭ بىرىنچى سېپىنى كۈچەيتىشنى

قارار قىلغانلىقى، يەرلىك ۋە ئۆلكىلىك پارتكوم ئۇنى نامىنى ئاتاپ يۆتكىمەكچى بولغانلىقى توغرۇلۇق ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشتى.

جياۋ يۈلۈ پارتكوم شۇجىسىنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ سەمىمىيلىك بىلەن:

ــ لۇ شۇجى، پارتىيەنىڭ ئېھتىياجى مېنىڭ ئارزۇيۇم، مەن ھەر ۋاقىت پارتىيە ۋە خەلقنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشىمەن، ــ دېدى.

ئاسماندىكى لەگلەكنىڭ زېمىندا يىپى بار، تەقدىرنىڭ يىپى جياۋ يۈلۈنى يەنە بىپايان زېمىنغا ــ ئۇ كۆرەش قىلغان يۇشى ناھىيەسىگە تارتىپ كەتتى.

يۈشده ئۆتكەن كۈنلەر

1962 ـ يىلى 6 ـ ئاينىڭ بىر كۈنى كونىراپ كەتكەن ھەربىيچە سومكا ئاسقان جياۋ يۈلۈ قەدەملىرىنى چوڭ ئېلىپ يۈشى ناھىيەلىك پارتكوم ئورگىنىغا كىردى ـ دە، پارتكوم شۇجىسى شيا فېڭمىڭغا ھەربىيچە سالام بېرىپ:

ـــ دوكلات ! مەن خىزمەت قىلغىلى يۈشىگە يەنە قايتىپ كەلدىم، ـــ دېدى.

بۇ بۈنىڭدىن قىرىق يەتتە يىل ئىلگىرىكى بىر ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ ۋەزىپىگە ئولتۇرۇش ئەھۋالى ئىدى.

1962 ـ يىلى تۇرلۇك چوڭ ھەرىكەتلەر ئېلىپ بېرىلغان يىللار بولۇپ، ئۇ چاغدا يېزىلار كوممۇنالاشتۇرۇلغان، ئاشخانىلاشتۇرۇلغان ئىدى، ھەممە يەردە پولات تاۋلاش بولۇۋاتاتتى. يىلمۇيىل ئۈزۈلمەي ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ھەرىكەتلەر، ئۇنىڭ ئۇستىگە تەبئىي ئاپەت تۈپەيلىدىن، ئاممىا قورسىقى تويغۇدەك تاماق يېيەلمەيدىغان ھالغا چۈشۈپ قالغانىدى.

جياۋ يۈلۇ ناھىيەلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىدا چوڭقۇر تەسىرلىك قىلىپ:

ـــ يېزىلاردا قىينىچىلىق ئېغىر، بۇ مەلۇم بىر ناھىيەدىكى مەسىلە بولماستىن، بەلكى بىرىنچىدىن سىياسەتكە، ئىككىنچىدىن كادىرلارغا بېرىپ تاقىلىدىغان مەسىلە. مۇتلەق كۆپ ساندىكى كادىرلار ياخشى، ئۇلار ياخشى ئىش قىلىشنى

ئويلايدۇ. ئەمما، يەل بويى داۋاملىشىۋاتقان ھەربىرىكەتلەردە كادىرلار ئەدەپلىنىپ، ئاساسىي قاتلام كادىرلىرىنىڭ ئاكتىپلىقىغا تەسىر يەتتى. نۇرغۇن كادىرلار ئىشلەشنى خالىمايۋاتىدۇ. كادىرلار باشلامچى بولمىسا، ھەتتا سۇ كالىسىمۇ قۇدۇققا چۈشۈپ كېتىدۇ، ئاممىنىڭ نېمە ئامالى بولسۇن؟ ــ دېدى.

شۇ چاغدا جياۋ يۈلۈنىڭ بۇنداق تەلەپپۇزدا گەپ قىلىشىنى ھېچكىم ئويلىمىغانىدى. «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» مەزگىلىدە بىر تۈركۈم داڭلىق يازغۇچىلار «جياۋ يۈلۈنىڭ تەرجىمھالى»نى يازىدىغان چاغدا، ھەتتا شۇ دەۋرنىڭ ئاساسىي يۆنىلىشى بولغان «سىنىپىي كۈرەش»كە دائىر سۆزۈمتلارنى تاپالمىغان، يەنە كېلىپ جياۋ يۈلۈ 1962 ـ يىلىلا «ئوڭچىللار»غا ئۆتۈال بولۇپ كەتكەنلىكى توغرۇلۇق شىكايەت قىلغان.

جياۋ يۈلۈ دائىم: «كادىرلار جاپاغا چىداپ كۈرەش قىلىشتا ئۈلگە بولۇشى كېرەك» دەپ تەكىتلەيتتى.

يۇشى ناھىيەسىنىڭ شىبالى يېزىسى يۇەنجۇاڭ كەنتىدىكى يۇەن پىڭ تاۋۇز ھەققىدە مۇنداق بىر ئىشنى ھېكايە قىلىپ بەردى:

جياۋ يۈلۈ مەزكۇر كەنتكە قاراشلىق ئەترەتتە تۇرۇۋاتقان مەزگىلدە، جياۋ يۈلۈنىڭ رەھبەرلىكىدە بىرنەچچە يۈز مو يەرگە تاۋۇز تېرىلغان بولۇپ، يۇەن پىڭ تاۋۇزلۇقتا قاراشقا قويۇلىدۇ. تاۋۇز پىشقاندا، جياۋ يۈلۈ ناھىيەگە كېتىپ قالىدۇ. ئەترەت باشلىقى كوممۇنا ئەزالىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، كادىرلارنىڭ ئېغىز تېگىشى ئۈچۈن يۇەن پىڭنى بىرمۇنچە تاۋۇز بىلەن ناھىيەلىك پارتكومغا ئەۋەتىدۇ. جياۋ يۈلۈ تاۋۇزلارنى قوبۇل قىلىشنى رەت قىلىپ، قايتۇرۇپ كېتىشنى تەلەپ قىلىدۇ.

يۇەن پىڭ جياۋ يۈلۈ بىلەن بولغان بۇرادەرچىلىكىنى كۆزدە

تۈتۈپ، بىرنەچچە تاۋۇزنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭ ئۆيىگە بارىدۇ.

ــ بۇ ماڭا تەقسىم قىلىنغان تاۋۇزلار، تېتىپ بېقىڭ، ــ دەيدۇ يۈەن پىڭ. جياۋ يۈلۈ:

ــ ساڭا تەقسىم قىلىنغان تاۋۇزلارغىمۇ ئاممىنىڭ قان ـ تەرى سىڭگەن، مەن قوبۇل قىلالمايمەن، ــ دەيدۇ.

جياۋ يۈلۈنىڭ بالىلىرى تاۋۇزلارنىڭ يېنىدا قارىشىپ تۇرغان بولۇپ، يۈەن پىڭ ئۇلارغا تاۋۇزدىن بىرنى تىلىدۇ. جياۋ يۈلۈنىڭ بالىلىرى تاۋۇزنى تالىشىپ تۇرۇپ يەيدۇ.

جياۋ يۈلۈ بالىلىرىغا ئاچچىقلىنىپ:

ــ نېمىشقا ئەمگەك قىلماي تۇرۇپ كوللېكتىپنىڭ تاۋۇزىنى يەيسىلەر؟ ــ دەيدۇ.

يۈەن پىڭ جياۋ يۈلۈنىڭ بۇنداق دېيىشىنى ئويلىمىغانىدى.

ــ سىزمۇ ئەمگەك قىلغانغۇ؟ ــ دەيدۇ خاپا بولۇپ يۈەن پىڭ.

ــ مېنىڭ ئەمگەك قىلىشىم ھەقلىق، ــ دەيدۇ جياۋ يۈلۈ كۈلۈپ تۇرۇپ.

جياۋ يۈلۈغا پەقەت گەپ يېگۈزەلمىگەن يۈەن پىڭ تاۋۇزلارنى قايتۇرۇپ كېتىدۇ. ماڭىدىغان چاغدا جياۋ يۈلۈ نەچچە موچەننى يۈەن پىڭنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويىدۇ.

يۈەن پىڭ پۇلنى يەرگە چېچىۋېتىپ:

ــ دۇنيادا سىزدەك ئادەم يوق، ــ دەپ ئاچچىقلاپ كېتىپ قالىدۇ.

ناھىيىلىك پارتكوم كادىرى نيۇ بىڭژاڭ بىر كۈنى ناھىيىلىك پارتكوم ئالدىدىكى «ياشلار ساتىراشخانىسى»غا چاچ ياساتقىلى كىردى. ساتىراشخانىدا ساقلاپ ئولتۇرغان خېرىدارلار كۆپ ئىدى. خېرىدارلار نومۇر بويىچە چاچ ياستىشاتتى.

بىركەمدە ساتىراشخانىغا جياۋ شۇجى بېشىغا كونا چىغ

قالپاق، پۇتىغا لاي خەي كىيگەن، لاي چاچراپ كەتكەن پۇچقاقلىرى تۇرۇلگەن ھالەتتە كىرىپ كەلدى. كىشىلەر ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭغا سالام قىلىشتى. جياۋ يۇلۇ كۇلۇپ تۇرۇپ:

— ئولتۇرۇڭلار، چاچ ياساتمىغىنىمغا بىر ئاي بولۇپ قاپتۇ، بېشىم قىچىشىپ كەتتى، بۇگۈن ياستۇالاي، — دېدى.

— بۇگۈن بەك ئالدىراش كۆرۈنىسىزغۇ؟ — دەپ سورىدى نيۇ بىڭۋاڭ جياۋ يۇلۇدىن.

— قۇرغاقچىلىققا قارشى تۇرۇۋاتقان شېنجۇاڭ كەنتىگە باردىم. چۈشتىن كېيىن ناھىيەلىك پارتكومدا يىغىن بار، — دەپ جاۋاب بەردى جياۋ يۇلۇ.

— جياۋ شۇجى بەك ئالدىراشكەنسىز، ئىككىمىز نۆۋىتىمىزنى ئالماشتۇرايلى، — دېدى نيۇ بىڭۋاڭ.

— كېرەك ئەمەس، — دېدى جياۋ يۇلۇ بېشىنى چايقاپ.

بىر پېشقەدەم دېھقان نۆۋىتىنى ئۆتۈنمەكچى بولۇۋىدى، جياۋ يۇلۇ:

— ئىلگىرى ـ كېيىنلىك پەرقى بولۇشى كېرەك، — دېدى. ساتىراشخانىدىكى پەن ئۇستامۇ:

— جياۋ شۇجى خىزمىتىڭىزگە دەخلى يېتىپ قالمىسۇن، ئالدى بىلەن سىزنىڭ چېچىڭىزنى ياساپ قويايلى، — دېدى.

— ھەممەيلەن چاچ ياساتقىلى كەلدۇق، ئالاھىدە بولۇۋالسام قانداق بولىدۇ؟ — دېدى جياۋ يۇلۇ.

— كىم چېچىنى قىردۇرۇۋېتىدۇ، — دېدى يېڭىلا ساتىراشلىقنى ئۆگەنگەن شاگىرت قىزچاق.

ئۇنىڭ سۆزىگە ھېچكىم جاۋاب بەرمىدى. خېرىدار چىقمىغان قىزچاق بىكارچىلىقتا ئىچى تىتىلداپ ئولتۇرۇپ كەتتى.

— ئىسمىڭىز نېمە؟ — دەپ سوردى جياۋ يۈلۈ ئۇنىڭدىن.
— ئىسمىم شاۋبيەن، — دەپ جاۋاب بەردى قىزچاق.
— سىز چاچنى چۈشۈرۈۋېتىشنىلا بىلەمسىز؟
— مەن دېگەن شاگىرت.
جياۋ يۈلۈ قاقاهلاپ كۈلۈپ كەتتى ۋە:
— ھازىر كىم تاقىر باش يۈرىدۇ؟ چاچ ياساشنىمۇ ئۆگىنىڭ، ئۆگەنمىسىڭىز قانداق بولىدۇ، — دېدى ـ دە، شاۋبيەننىڭ ئىش ئورۇندۇقىغا كېلىپ ئولتۇردى، — كېلىڭ، شاۋبيەن، چاچ ياساشنى ئۆگىنىشنى مېنىڭ بېشىمدىن باشلاڭ!
شاۋ بيەن قورقۇمسىراپ ئۈستىسىغا قارىدى. ئۈستىسى كۈلۈپ قويدى. شاۋ بيەن جياۋ يۈلۈنىڭ بوينىغا لۆڭگىنى ئوراپ، قولىغا ماشىنا ۋە تارغاقنى ئېلىپ، قىسقا چاچ ياساشقا قولىنى كۆندۈرۈشكە باشلىدى.
كىم بىلسۇن، ماشىنا باشقا سېلىنىش بىلەن غارىلداپ ماڭغان پېتى باشنىڭ چوققىسىغا بېرىپ توختىدى. جياۋ يۈلۈنىڭ بېشىدا ئېرىقچە ھاسىل بولۇپ، چېچىنىڭ شەكلى بۇزۇلۇپ كەتتى. شاۋ بيەن:
— ئاپلا، ماشىنىنى ئايلاندۇرالماي چېچىڭىزنى بۇزۇپ قويدۇم، — دېدى.
پەن ئۈستام ۋىللىدە قىزىرىپ:
— بولدى قىلىڭ، مەنلا ياساپ قويماي، — دېدى.
جياۋ يۈلۈ بېشىنى چايقاپ:
— كېرەك يوق، كېرەك يوق، مەن شەكىل قوغلاشمايمەن. ئۆسۈپ كەتكەن چېچىمنى قىسقا قىلىپ قويسىلا بولىدى، بېشىم سالقىن بولۇپ قالسا دەيمەن! — دېدى.
كۆچىلىك قاقاهلاپ كۈلۈپ كېتىشتى. شاۋ بيەن نېمە

قىلارنى بىلمەي تۇرۇپ قالدى. جياۋ يۇلۇ پەن ئۇستامغا:

ــ پەن ئۇستام، ھۇنەرچىلىك يۇقىرى بولسىمۇ شاگىرتچىلىغا ئۆگىتىپ بولالماپسىز. شاگىرتچىلىنى تەنقىدلىمەك، يۇرەكلىك سىناق قىلسۇن. چاچنى قىسقا قىلىپ ياسىيالمىسا، تەكشى قىلىپ ياسىسۇن، تەكشى قىلىپ ياسىيالمىسا چۈشۈرۈپلىۋەتسۇن ! ــ دېدى.

شاۋ بېيەن دەككە ـ دۈككىدە يەنە چاچ ياساشقا كىرىشتى.

ــ نېمىدىن قورقىسىز؟ كونا چىغ قالپاقنى كىيىسەم، نەچچە كۈنگە قالماي چېچىم يەنە تەكشى ئۆسۈپ چىقىدۇ. ياشلار ھۇنەر ئۆگەنمەكچى بولسا ھامان بىرەر ئادەمنىڭ بېشىنى چۈشۈرۈپ سىناق قىلىدۇ. يا مېنىڭ بېشىم ياكى باشقا بىرسىنىڭ بېشى سىناققا توغرا كېلىپ قالىدۇ. بىرنەچچە ئادەمنىڭ چېچىنى ئالماي تۇرۇپ سىز ھۇنەر ئۆگىنەلمەيسىز. بۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭ بۇ بېشىم سىزگە تەجرىبە ئېتىزى بولۇپ بەرسۇن، چېچىم ئۆسۈپ كەتسە ئۈدۈل ئالدىڭىزغا كېلىمەن... ــ دېدى جياۋ يۇلۇ.

جياۋ يۇلۇنىڭ سۆزى ئاخىرلاشقىچە كۆزلىرىگە لىق ياش ئالغان شاۋ بېيەن جياۋ يۇلۇنىڭ بېشىنى چۈشۈرۈپ پارقىرىتىۋەتتى.

بىر كۈنى جياۋ يۇلۇ بىر دېھقانىنىڭ ئېتىزغا چاناق توشۇشىغا ياردەملەشتى. ئوغلى ئاتىسىدىن:

ــ ئۇ نەدىن كەلگەن ئادەم، نېمىشقا بىزگە ياردەملىشىدۇ؟ ــ دەپ سورىدى.

ئاتىسى ئوغلىغا ئۇنىڭ ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسى، ياخشى ئادەم ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. كىچىك بالا:

ــ مەنمۇ چوڭ بولسام ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسى بولۇپ،

باشقىلارغا چاناق توشۇشۇپ بېرىمەن ! ـــ دېدى.

شۇنىڭدىن كېيىن يېزىدا تەمسىلدىن بىرسى كۆپەيدى. كىم چاناق توشۇپ كېتىۋاتقان بولسا، كىشىلەر شۇ كىشىنى «ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسى» دەيدىغان بولدى.

لېكىن، 1962 ـ يىلى 12 ـ ئايدا يۇقىرى دەرىجىلىك پارتكوم مۇزاكىرە قىلىش ئارقىلىق، باشقىلارغا چاناق توشۇشۇپ بەرگەن بۇ ياخشى كادىرنى بىرىنچى شۇجىلىققا تەيىنلەپ لەنكاۋ ناھىيەسىگە ئەۋەتىشنى قارار قىلدى.

يولداشلار بۇ ياخشى رەھبەردىن ۋە ياخشى ئاكىدىن زادىلا مېھرىنى ئۈزەلمىدى. كۆپچىلىك جياۋ يۈلۈنىڭ ئۆچىسىدىكى كونا كىيىمىنى ۋە بالىلىرىنىڭ ئۆچىسىدىكى جۇل ـ جۇل كىيىملەرنى كۆرۈپ ئىچى ئاچچىق بولۇپ قالدى. قىش كىرگەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئۆچىسىدا پاختىلىق چاپانمۇ يوق ئىدى. جياۋ يۈلۈ مۇشۇ ھالەتتە شىمالدىكى خۇاڭخې دەرياسىغا يېقىن جايلاشقان لەنكاۋ ناھىيەسىگە خىزمەتكە كېتىۋاتاتتى. ئۇ يەردە قۇملارنى ئۆچۈرۈۋەتكۈدەك بوران چىقاتتى. ئۇنى ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىنى مۇشۇ ھالەتتە يولغا سېلىپ قويغىلى بولمايتتى.

شۇنىڭ بىلەن كۆپچىلىك بىر ئېغىزدىن جياۋ يۈلۈغا يېڭى پاختىلىق چاپان قىلىپ بېرىشنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى. كۆپچىلىك بۇ ئىشنىڭ ئەملگە ئېشىشىنىڭ تەسلىكىدىن ئەنسىرەشتى. چۈنكى، كۇز كىرگەندە ناھىيەلىك پارتكوم تەستىقلاپ بەرگەن ئوتتۇز توققۇز چى رەخت بېلىتىنى جياۋ يۈلۈ ئالغىلى ئۇنمايدۇ. قايتۇرۇۋەتكەندى. يولداشلار تەڭلىكتە قېلىشتى. ئاخىر ناھىيەلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنى قارار قىلىپ، بۇ ئىشنى جياۋ يۈلۈغا رەسمىي ئوقتۇردى.

شىيا فىڭمىڭ شۇجى جياۋ يۈلۈنى شەخسەن ئۆزى چاقىرىپ،

ئۇنىڭغا خىزمەت ئىشلەپ:

ــ ھازىر قارا قىش مەزگىلى، ناھىيەمىزدىن بارغان بىر ناھىيە شۇجىسىنىڭ ئۇچىسىدا تۈزۈكرەك بىر پاختىلىق چاپان بولمىسا سەت بولمامدۇ؟ بۇ ناھىيەلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىنىڭ قارارى، بويسۇنۇشىڭىزنى سورايمەن، ــ دېدى.

ــ يولداشلارنىڭ كۆڭلى ماڭا تېگىل بولدى، بىراق خىزمەت يۆتكەلگەن كادىرلارنىڭ بىرنەرسە ئېلىپ مېڭىشى ياخشى ئىستىل ئەمەس، ــ دەپ جاۋاب بەردى ئۇ.

ناھىيەلىك پارتكوم ئامالسىزلىقتىن ۋىلايەتلىك پارتكومدىن يولىيورۇق سورىدى. ۋىلايەتلىك پارتكوم رەھبىرى ناھىيەلىك پارتكومنىڭ يولداشلارغا كۆڭۈل بۆلۈشىنىڭ ياخشى ئىش ئىكەنلىكىنى، بۇنى قەتئىي ئىجرا قىلىش كېرەكلىكىنى ئېيتتى. پاختىلىق چاپان تەييار بولدى، ئەمما جياۋ يۈلۈ ۋەزىپىسىنى ئۆتكۈزۈۋېلىش ئۈچۈن لەنكاۋغا ئالدىراش يۈرۈپ كەتتى.

ناھىيەلىك پارتكوم پاختىلىق چاپانىنى لەنكاۋغا يەتكۈزۈپ بېرىش ئۈچۈن لەنكاۋغا ئادەم ماڭدۇردى ۋە بارغان ئادەم جياۋ يۈلۈغا ناھىيەلىك پارتكومنىڭ شۇنداق قارار قىلغانلىقىنى، ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ تەستىق چۈشۈرگەنلىكىنى ئېيتتى. جياۋ يۈلۈ ئاچچىق كۈلۈپ قويدى ـ دە، شۇ يەردىلا پاختىلىق چاپانىنى كىيدى. ئۇ ۋىلايەتلىك پارتكومغا ۋە ئۆلكىگە يىغىنغا بارغاندا شۇ چاپانىنى كىيەتتى. ھازىر كىشىلەر كۆرۈۋاتقان جياۋ يۈلۈنىڭ ھايات ۋاقتىدا چۈشكەن بىرنەچچە پارچە سۈرىتىدىنمۇ ئۇنىڭ ئاشۇ پاختىلىق چاپانىنى كىيىپ سۈرەتكە چۈشكەنلىكىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ.

لېكىن، جياۋ يۈلۈنىڭ بالىلىرى يەنىلا جۇل ـ جۇل يالاڭ كىيىملەر بىلەن خۇددى قارلىغاچ بالىلىرىدەك شۇي جۇنيانىڭ ئۆپچۈرىسىدە تىترىشىپ يۈرۈشەتتى. يولداشلار بۇ ئەھۋالغا چىداپ تۇرالماي، ناھىيەلىك پارتكوم ئىشخانىسىنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى بىلەن جياۋ يۈلۈغا ئەللىك چى رەخت بېلىتى تەستىقلاپ بېرىلدى. جياۋ يۈلۈ بۇ رەخت بېلىتىنى قەتئىي ئالمىدى ھەم ئۇلارنى تەنقىدلەپ:

ــ بۇنداق قىلساڭلار بولمايدۇ، دۆلەت ئىقتىسادىي قىيىنچىلىقتا تۇرۇۋاتىدۇ. كادىرلار باشلامچىلىق بىلەن دۆلەتنىڭ دەردىگە دەرمان بولۇشى، پىلانلىق تەمىنلەيدىغان ئەشيالارنى ئارتۇق ئالماسلىقى كېرەك، كوممۇنىستلار ۋە ئۇلارنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرى بىر مەزگىللىك سوغۇقنى چىشلەپ ئۆتكۈزۈۋەتسىمۇ بولىدۇ ! ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ ئۆزىگە ۋە ئائىلىسىدىكىلەرگە قاتتىق تەلەپ قويىاتتى، «مىجەزى غەلىتە» ئىدى. ئەمما، ھەمىشە ئائىلىسىدە قىيىنچىلىقى بار يولداشلارنى ئويلايتتى، ئۇلارنىڭ ئائىلىسىگە پۇل ـ پۇچەك، يېمەك ـ ئىچمەكتە قىسىلىپ قالغان دېھقانلارغا ئاشلىق ئەۋەتىپ بېرەتتى.

جياۋ يۈلۈنىڭ مائاشى يۇقىرى ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە بالىلىرى جىق، ئانىسى بىلەن چوڭ قىزى شۇفېڭ تېخىچە يېزا نوپۇسى ئىدى. سەككىز ئادەمنىڭ نورمىسىنى ئون ئادەم يەيتتى، مائاشى ئاي ئاخىرىغىچە يەتمەي ناھىيەلىك پارتكوم ئورگىنىنىڭ زاپاس فوندىدىن قەرز ئالاتتى.

جياۋ يۈلۈ كۆك نامرات پېتى كېتىپ قالدى. ناھىيەلىك پارتكوم ۋە پاراۋانلىق تارماقلىرى مۇزاكىرە قىلىپ، جياۋ يۈلۈنىڭ قەرزلىرىنى كوللېكتىپ پاراۋانلىق فوندى نامىدا

كۆتۈرۈۋېتىشنى قارار قىلدى. بىراق جياۋ يۇلۇ لەنكاۋغا بارغاندىن كېيىن ئىقتىسادچانلىق بىلەن تۇرمۇش كەچۈرۈپ، ئۇزاق ئۆتمەي بىر يۇز ئوتتۇز يەتتە يۈەن قەرزىنى تولۇقى بىلەن پوچتىدىن سېلىۋەتتى. ئۇنى چۈشىنىدىغانلارنىڭ ھەممىسى ئىچ ئاغرىتقان ھالدا:

— ئۇ بۇ پۇللارنى ئىنتايىن جاپادا ئىقتىساد قىلغان، — دېيىشتى.

لەنكاۋغا بارغان دەسلەپكى چاغلار

لەنكاۋ ناھىيەسى لەنياڭ، يىڧىڭ ۋە كاۋچېڭدىن ئىبارەت ئۈچ ناھىيە بىرلەشتۇرۇلۇپ تەسىس قىلىنغان ناھىيە ئىدى. بۇ ناھىيە خېنەن ئۆلكىسىنىڭ شەرقىي قىسمىدىن ئېقىپ ئۆتىدىغان خۇاڭخې دەرياسىنىڭ كونا ئېقىنىغا جايلاشقان. خۇاڭخې دەرياسى ناھىيە تەۋەسىنىڭ غەربىي شىمال تەرىپىدىن ئۆركەشلەپ ئېقىپ ئۆتۈپ، شەرقىي توسمىنىڭ بېشىغا كەلگەندە جەنۇبتىن شىمالغا قاراپ جىددىي بۇرۇلۇش ياساپ، ئاندىن غەربتىن شەرققە قاراپ ئېقىپ، مەشھۇر خەتەرلىك بۆلەكنى شەكىللەندۈرگەنىدى.

مىلادىيە 1477 ـ يىلىدىن 1885 ـ يىلىغىچە بولغان تۆت يۈز يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتا، خۇاڭخې دەرياسى لەنكاۋ ناھىيەسى تەۋەلىكىدە يىگىرمە توققۇز قېتىم يار ئېلىپ كەتكەن، ئېقىنىنى ئۈچ قېتىم ئۆزگەرتكەن، چوڭ توسما سەككىز قېتىم سۇ ئاستىدا قالغان، كېرەكتىن چىققان چوڭ ـ كىچىك دامبىلار بىلەن خۇاڭخې دەرياسىنىڭ كونا ئېقىنى پۈتكۈل ناھىيە دائىرىسىدە بىر ـ بىرى بىلەن گىرەلىشىپ كەتكەنلىكتىن، تۇرلۇك ئاپەتلەر ئۈزۈلمەي يۈز بەرگەن. تەزكىرە كىتابلاردا: «يىلدا ئۈچ قېتىم ئاپەت، ئۈچ يىلدا ئېغىر قۇرغاقچىلىق، تۆت يىلدا ئېغىر ھۆلچىلىك يۈز بېرىدۇ، بۇغدايلار قۇرۇپ كېتىدۇ، كۈزدە ئېتىز ـ دالىنى سۇ بېسىپ كېتىدۇ»، «ئۈچ ئادەم بىللە سەپەرگە چىقسا ئاردىدىن ئىككىسى قالىدۇ» دەپ يېزىلغانىدى.

خۇاڭخې دەريـاسـى كۆپ قېـتـىم تېـشـىپ ئېـقـىـنـىـنـى ئۆزگەرتكەچكە، پۈتكۈل ناھـيـە ئېدىـرلار تۈتـىـشـىپ كەتـكـەن، ئېگـىـز - پەس قۇم بـارخانلـىـرى قاپلـىـغان ئالاھـىـدە يەر شەكلـى ھالىـتىـگە كـىـرىپ قالغان. قۇم بوران ئەدەپ، يەرلەر شورلىـشـىپ، ھۆلـچـىـلـىـك يـامـراپ كەتـكـەن. «قىـش ۋە ئـەتـىـيازدا قـۇم بـوران كۈچلۈك، ياز بىلـەن كۈزدە ھۆلچـىـلـىـك يـامان. بىـر يـاز ئىشلـەپ ئالالـماس بـىـر دان، دورغـىـلارغـا ئـەلـىـنـىـڭ قـارغـىـشـى يـامـان. قەھـەتچـىـلـىـكتـىـن قېرى - ياش قـاچقان، بالـىـلـىـرىـنى ياتلارغـا ساتقان، ئاتا - ئـانىـلـىـرى ئاچلـىـقتا جانـلـىـرىـدىـن جۈدا بولغـان» دېـگەن بۇ ئېـچـىـنـىـشـلـىـق خـەلق ناخـشـىـسى لەنـكاۋدا ئۇزاق يـىـل تارقـىـلـىـپ يۈرگەنىدى.

جـياۋ يۈلۈ لـەنكاۋغا دەسـلەپ بارغانـدا بۇ ناھـىـيە ئۈچ يـىـل داۋام قـىـلـغان تـەبـىـئـىـي ئـاپـەتنـىـڭ ھـۆجـۈمـىـنـى باشـتـىـن كـەچـۈرۈۋاتقان، پـۈتكۈل ناھـىـيەنـىـڭ سۇ ئىشلـىـرى ئـىـنشائـاتـى پۈتۈنلەي ۋەيران بولغانىدى. قىشتا قاردىن ئەسەر يوق، ئۇدا ئـۇچ يىل ئەتىيازدا يامغۇر ياغمىغان، يـىـگـىـرمـە بـىـر مـىـڭ مو يەردىكى بۇغـدايىنى قۇم بـوران نابۇت قـىـلـىـۋەتـكـەن، يـىـگـىـرمـە مـىـڭ مـو يـەردىـكـى زىـرائـەتـىـنـى كـۆزدە تـوخـتـىـمـاي يـاغـقـان يـامـغـۇر سېسىتىۋەتكەن؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئون مـىـڭ مو يەردىكى دانلىـق زىـرائەت مايسىسى شور تۇپەيلىدىن قۇرۇپ كېتىپ، پۈتۈن يىللىق ئاشلىق ئومۇمىي مەھسۇلاتى ئازادلىقتىن ئىلگىرىكىدىن تۆۋەنلەپ كەتكەنىدى.

پۈتۈن ناھـىـيەدىكى توققۇز رايون ئىچىدە يەتتە رايـون ئېغـىـر ئاپەتكە ئۇچرىغان بولۇپ، ئاشلىق، كۆمۈر، ئوت - چۆپ، تۇرالغۇ ئۆي يېتىشمەيتتى، يەرلەر قاقاسلىشىپ، ئاھالە سىرتقا قېچـىـپ كېتـىـۋاتاتتـى. ئۈچ يۈز ئاتـمـىـش مـىـڭ خەلق بـىـرەر ئادەمنـىـڭ

ئوتتۇرىغا چىقىپ ئۆزلىرىگە كىيىم ـ كېچەك، يېمەك ـ ئىچمەك مەسىلىسى ھەل بولىدىغان بىرەر يولىنى كۆرسىتىپ بېرىشىگە موھتاج ئىدى.

جياۋ يۈلۈ ۋەزىپىگە ئولتۇرغان مەزگىل جۈڭگو ـ سوۋېت مۇناسىۋىتى بۇزۇلغان، سوۋېت تەرەپ مۇتەخەسسىسلىرىنى چېكىندۈرۈپ چىقىپ كەتكەنلىكى ئۈستىگە قەرزىنى سۈيلەۋاتقان، ئامېرىكا بىلەن جياڭ جېيشى پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ چوڭ قۇرۇلۇققا تەھدىت سېلىۋاتقان، خەلقئارادىكى ئەكسىيەتچى كۈچلەر جۈڭگوغا قارشى دولقۇن قوزغاۋاتقان مەزگىل ئىدى. دۆلەتنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالى ئىنتايىن ئېغىر، خەلقنىڭ تۇرمۇشى تولىمۇ مۇشكۈل ئىدى.

1962 ـ يىلى 12 ـ ئاينىڭ باشلىرى ۋىلايەتلىك پارتكوم تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ مەسئۇلى جياۋ يۈلۈ بىلەن سۆزلەشكەن چاغدا ئۇنىڭغا ئېنىق قىلىپ:

ــ لەنكاۋ ئەڭ نامرات، قىيىنچىلىقى ئەڭ ئېغىر ناھىيە. ئىدىيەڭىزدە ئەڭ ئېغىر سىناقنى قوبۇل قىلىش ئۈچۈن تولۇق تەييارلىق بولۇشى كېرەك، ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ قەتئىي ھالدا:

ــ پارتىيەنىڭ مېنى ئەڭ جاپالىق جايغا ئەۋەتكەنلىكىگە رەھمەت. تەشكىل مەندىن خاتىرجەم بولسۇن، لەنكاۋنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتمەي تۇرۇپ ئۇ يەردىن ھەرگىز كەتمەيمەن، ــ دېدى.

تەشكىل جياۋ يۈلۈغا ئالدى بىلەن بالىچاقىلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن خىزمەتكە چۈشۈشنى ئېيتقانىدى، لېكىن جياۋ يۈلۈ ۋاقىتنى كەينىگە تارتماي لەنكاۋغا باردى. جياۋ يۈلۈنىڭ جىگەر يالليۇغى كېسەللىك ئالامىتى شۇ

چاغدىن تارتىپ كۆرۈلۈشكە باشلىغانىدى. ئۇ يۈشىدىكى چېغىدىلا جىگىرى ئاغرىپ كەتسە، ئاغرىغان يەرگە قەلەم، قوناق شادىسى ۋە پەي قاققۇنىڭ سېپىنى تىرەپ ئاغرىق توختىتاتتى. تەشكىل كېسەل ئۈستىدە تۇرۇۋاتقان جياۋ يۈلۈنى لەنكاۋغا ھەقىقەتەن ئامالنىڭ يوقلۇقىدىن يۆتكىگەنىدى. ئۇنىڭدىن ئاۋۋال ۋىلايەتلىك پارتكوم بىرمۇنچە نامزاتلارنى ئويلاشقان بولسىمۇ، لېكىن ئۆزىدە جاپاغا چىداش روھى ۋە خىزمەت ئىقتىدارىنى ھازىرلىغان جياۋ يۈلۈدىنلا تەشكىل ئەڭ خاتىرجەم ئىدى.

جياۋ يۈلۈ ۋەزىپىگە ئولتۇرۇپ يېرىم يىلدىن كېيىن، ۋىلايەتلىك پارتكوم بىرەيلەننى لەنكاۋ ناھىيەسىگە مۇئاۋىن شۇجى ھەم ھاكىم قىلىپ تەيىنلەپ لەنكاۋ ناھىيەسىگە ئەۋەتمەكچى بولغانىدى. ۋىلايەتلىك پارتكوم ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ بەش نەپەر كادىر بىلەن سۆزلەشكەن بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى سالامەتلىكىنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىنى، بەزىلىرى ئىقتىدارى يەتمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ باھانە كۆرسەتتى. ۋىلايەتلىك پارتكوم ئاخىرى بىر ئامال تېپىپ، جياۋ يۈلۈ كىمنى كۆرسەتسە شۇنى ئەۋەتمىدىغان بولدى.

شۇنداق قىلىپ، جاپادىمۇ ـ ھالاۋەتتىمۇ، شان ـ شەرەپ ۋە ئار ـ نومۇس ئالدىدىمۇ ئۆزى بىلەن بىللە تۇرالايدىغان، ئۆزىگە يېقىندىن ماسلىشالايدىغان، قولىغا قول ۋە پۇتىغا پۇت بولالايدىغان ياخشى يولداشتىن بىرنى تاللاش جياۋ يۈلۈنىڭ زىممىسىگە چۈشتى. جياۋ يۈلۈ شىڭياڭلىق ھېلىقى چېكىڭ شېپىڭنى تاللىدى. جياۋ يۈلۈنىڭ قارىشىچە «ئۇ مەجەزى چۈس، مەردانە، ئاكىلىق سۈپەتكە ئىگە ئادەم» ئىدى.

1962 ـ يىلى 6 ـ ئايدا، لەنكاۋ ناھىيەسىدە ئۈچ دەرىجىلىك كادىرلار يىغىنى چاقىرىلدى. يىغىننىڭ خۇلاسە دوكلاتىنى جياۋ

يۇلۇ ئۆز قولى بىلەن تۇزەتتى ۋە بەش نۇقتىلىق پىكرىنى قوشتى:

بىرىنچى، سوتسىيالىستىك تەربىيە پائالىيىتى ئارقىلىق ئاساسىي قاتلام كادىرلىرى ۋە ئاممىغا ۋەزىيەتنى ئېنىق تونۇتۇپ، نىشان ۋە يولنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ۋەتەنپەرۋەرلىك، سوتسىيالىزم ئىدىيەسى ۋە سىنىپىي ئېڭىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش.

ئىككىنچى، ئىشنى ئىشلەپچىقىرىشتىن باشلاپ (ئاپەتكە ئۇچرىغان ئەترەتلەر ئىشنى ئىشلەپچىقىرىش ئارقىلىق ئاپەتتىن قۇتۇلۇشتىن باشلاش)، ئىشلەپچىقىرىش ۋە تۇرمۇشتىكى گەۋدىلىك مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش.

ئۈچىنچى، ئۇچ چوڭ ئىنتىزام، سەككىز دىققەت تەربىيەسى ئارقىلىق كادىرلارنىڭ ئىدىيەۋى سەۋىيەسىنى يەنىمۇ ئۆستۈرۈپ، كادىرلار ئىستىلىنى ياخشىلاش.

تۆتىنچى، ئون ئالتە ماددىنى ئەستايىدىل ئىزچىللاشتۇرۇش.

بەشىنچى، تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەش، ئەمگەك نەمۇنىچىلىرىنى سىلىشتۇرۇپ باھالاش ئاساسىدا ئىلغارلارنى تەقدىرلەش. كوللېكتىپ ئىگىلىكىنى ياخشى يولغا قويۇش، دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنى ۋە تۇرلۇك خىزمەتلەرنى ياخشى ئىشلەش بايرىقىنى تىكلەش.

جياۋ يۇلۇ راستلا بىر ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقىش ئىرادىسىگە كەلگەنىدى. ئۇ يول باشلاپ ماڭغان ھارۋىكەشتەك ئاممىنى يېتەكلەپ كېتىۋاتاتتى. سوغۇق شىمال شامىلى، لەپىلدەپ يېغىۋاتقان قاردا قەھەتچىلىك دەستىدىن قاچقان خەلقنىڭ كىيىم ـ كېچەكلىرى جۇل ـ جۇل، چىرايلىرى سامانداك سېرىق، ۋۇگزالنىڭ ھەربىر بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىدا،

پويىز كۆتۈش زالىدا، بىلەت سېتىش ئورنىدا، لەمپە ئاستىدا ئۇزۇنسىغا ۋە توغرىسىغا يېتىپ كەتكەن ئادەملەر... پاناھلانغۇدەك يەر تاپالمىغانلار قار يىغلىپ مۇز تۈتۈپ كەتكەن ۋوگزال سۇپىسىدا تىزلىرىنى قۇچاقلاپ ئولتۇرۇشقان، قورسىقى ئاچقان ۋە ھاردۇق يەتكەن گۆدەكلەر كۆزلىرى ياش ھالىدا ئانىلىرىنىڭ قۇچاقلىرىغا تۈگۈلۈپ كىرىپ كېتىشكەن. قار ئۈچقۇنلىرى ئۇلارنىڭ ياداڭغۇ ۋە زەپىراندەك چىرايلىرىغا قونۇپ تۇرغان.

پويىز توختا ـ توختىماستىنلا بوۋاي ـ مومايلار بىلەن ئۇششاق بالىلىرىنى يېتىلىگەن كىشىلەر توپى ئۆزلىرىنى ھىم يېپىلغان ۋاگونلارنىڭ ئىشىكلىرىگە ئاتاتتى، قىستا ـ قىستاڭدا بالىلىرىنى چاقىرىشاتتى. جياۋ يۈلۈ ۋە ناھىيەلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەت ئەزالىرىنىڭ بەزىلىرى ياشانغانلار ۋە ئاياللارنى قولتۇقىدىن يۆلەپ ۋە بەزىلىرى ئۇششاق بالىلارنى كۆتۈرۈپ ۋاگونلارغا سېلىپ قويۇاتتى. قەھەتچىلىك سەۋەبىدىن يۇرتىدىن قاچقان ئەڭ ئاخىرقى بىرەيلەن ۋاگونغا ئېسىلىپ چىقىپ بولغاندىن كېيىن پويىز ئاستا قوزغىلىپ لەنكاۋ ۋوگزالىدىن يۇرۇپ كەتكەن چاغدا كېسەل تۇپەيلىدىن ئاجىزلاپ كەتكەن جياۋ يۈلۈنىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش تۆكۈلدى... كوممۇنىستىك پارتىيەنىڭ بىر ناھىيە شۇجىسى بولۇپ تۇرۇقلۇق قېرىنداشلىرىنى قۇتقۇزۇشقا ئامال قىلالماي، ئۇلارنىڭ قەھەتچىلىك دەستىدىن يۇرت ـ ماكانلىرىنى تاشلاپ كېتىشىگە قاراپ تۇرۇش كىشىنىڭ قەلبىنى نەقەدەر ئېغىر ئازابقا سالىدىغان ئىش ـ ھە!

جياۋ يۈلۈ ۋوگزالدىن ناھىيەلىك پارتكومغا قايتقاندىن كېيىن، پارتكومدىكى بارلىق خادىملارغا مۇنداق ئىككى ئېغىز

گەپ قىلدى:

ــ ئاپەتكە ئۇچرىغان ئامما بىزنىڭ قېرىنداشلىرىمىز، بىز ۋەزىپىمىزنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمىغاچقا، ئۇلار قەھەتچىلىك سەۋەبىدىن يۇرتلىرىنى تاشلاپ كەتتى. پارتىيە ئۇچ يۈز ئاتمىش مىڭ ئاممىنى بىزگە تاپشۇرغان، بىز ئۇلارنى قەھەتچىلىك ئۈستىدىن غەلبە قىلىدىغان يولغا باشلىيالمىدۇق، بۇ بىز ئۈچۈن بىر نومۇس.

جىياۋ يۈلۈنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان دائىمىي ھەيئەت ئەزالىرىنىڭ باشلىرى كەينى ـ كەينىدىن سىلىنىپ كەتتى.

شۇ پەيتنىڭ ئۆزىدە، جىياۋ يۈلۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن لەنكاۋدىكى «ئۇچ ئاپەت»نى تىزگىنلەش نىيىتىگە كەلگەنىدى.

جىياۋ يۈلۇ لەنكاۋغا كەلگەن كۈننىڭ ئەتىسى ئۇچ دەرىجىلىك كادىرلا يىغىنىدا قىشلىق ئىشلەپچىقىرىش ۋە ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش خىزمىتىنى كونكرېت ئورۇنلاشتۇردى. ئۇچىنچى كۈنى ئاپەت ئەھۋالى ئېغىر چېكىگۈەن رايونىغا باردى. ئۇ شۇيگۈجۇاڭ كەنتىدىن خوجى كەنتىگە، خوجى كەنتىدىن شۇيلۇ كەنتىگە باردى... ئاپەت ئەھۋالىنى بىر ـ بىرلەپ تەكشۈردى.

جىياۋ يۈلۇ لەنكاۋنىڭ ھەربىر تال ئوت ـ چۆپى ۋە ھەربىر ئېدىر ۋە ھەربىر پارچە ئېتىزىغا دىققەت قىلدى. ئۇ ۋۇمياۋدىكى قۇم دۆڭلۇكىگە بېرىپ:

ــ بۇ يەرگە كۈچەپ قويساق بوراندىن ساقلانغىلى، قۇمنى تۇراقلاشتۇرغىلى بولىدۇ، بىرنەچچە يىلدىن كېيىن بۇ يەر يېشىل ئورمانلىققا ئايلىنىدۇ، ــ دېدى.

گۇجۇاڭنەندىكى شورلۇقنى كۆرۈپ:

ــ شورلۇقنى بىر ئامال قىلىپ تىزگىنلەش، ئاندىن يېشىللىققا ئايلاندۇرۇش كېرەك، ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ ناھىيەلىك پارتكوم قورۇسىنىڭ شىمالىدىكى كۆلچەك بويىغا كېلىپ:

ــ بۇ كۆلچەككە نېلۇپەر تېرىپ، بېلىق باقايلى، ــ دېدى.

چەكسىز ئۈمىدكە تولغان جياۋ يۈلۈ خۇشاللىق بىلەن كۆپچىلىككە:

ــ لەنكاۋدا نى ـ نى ئىشلارنى قىلغىلى بولمىدىكەن، ئەمدىكى گەپ ئىش قىلىشتا، ئىنقىلاب قىلىشتا قالدى، ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ لەنكاۋغا كەلگەن تۆتىنچى كۈنى چېڭگۈەن رايونىغا قاراشلىق كونا خەنلىك كەنتىگە باردى... بەش كۈن داۋام قىلغان تەكشۈرۈش ۋە ئىسپاتلاش ئارقىلىق «چېڭگۈەن رايونىغا قاراشلىق خەنلىك گۈڭشېسىنىڭ كوللېكتىپ ئىگىلىكىنى مۇستەھكەملەپ، دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشىنى دەسلەپكى قەدەمدە راۋاجلاندۇرۇش خىزمىتى ھەققىدە دوكلات»نى يېزىپ، كېيىنكى قەدەمدىكى خىزمەت توغرىسىدا: «خەنلىك گۈڭشېسىنىڭ يەرلىرى قۇملۇق، شور ئاز، كۆچەت قويسا ۋە ئاشلىق تېرىسا بولىدۇ، بولۇپمۇ خاسلىك تېرىش ۋە پاۋلونىيە دەرىخى ئۆستۈرۈش ئەڭ مۇۋاپىق» دېگەن تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويدى.

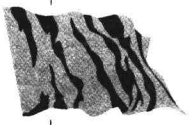
لەنكاۋ ناھىيەسى تارىختا ئەلا سۈپەتلىك پاۋلونىيە ياغچى ئىشلەپچىقىرىش بىلەن مەملىكەت مىقياسىدا شۆھرەت قازانغان ناھىيە ئىدى. «چوڭ سەكرەپ ئىلگىرىلەش»تە خېنەن ئۆلكىسىنىڭ غەربىدە چوڭ كۆمۈر كان بار ئىدى. پولات تاۋلاش ئۈچۈن ياغاچ كۆمۈرنى خېنەننىڭ مەركىزىدىن تۈركۈملەپ يۆتكەشكە توغرا كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ياپىيشىل پاۋلونىيە يۇرتىدا دەرەخلەر كېسىلىپ، زېمىننى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى.

دەل ـ دەرەخلەر سان ـ سانـاقسـز خـۇمـدانلاردا كۆيـدۈرۈلـۈپ، ياغاچ كۆمۈر ھېسابسىز ماشىنىلار ئارقىلىق خېنەنىڭ غەربىگە توشۇلدى ۋە خام تۆمۈر داشقاللىرىنى كۆيدۈرۈشكە ئىشلىتىلدى.

نەتىجىدە، لەنكاۋدا «ئۇچ ئاپەت» ـــ قۇم بوران، ھۆلچىلىك ۋە شورلۇق يىلمۇيىل ئېغىرلىشىپ، ئاپەت ئۈستىگە ئاپەت قوشۇلدى. شۇنداق قىلىپ تارىختا شەكىللەنگەن بۇ سۈنئىي ئاپەتنى كىمگە تايىنىپ تىزگىنلەش مەسىلىسى ئوتتۇرىغا قويۇلدى. تارىخ ۋە خەلق جىاۋ يۈلۈنى تاللىدى.

تۇتاش كەتكەن ئېدىرلارنى تاشلاپ كەينىگە،
ئاقىدۇ خۇاڭخې دەرياسى شەرق تەرەپكە.
«ئۇچ ئاپەت»نى يوقىتىش ئۈچۈن پارتىيە،
ئەۋەتتى ياخشى شۇجى جىاۋ يۈلۈنى بىزگە.

ئۇچ يىلدىن كېيىن «ئۇچ ئاپەت» تۈپ يىلتىزىدىن تىزگىنلىنىپ، پاۋلونىيە دەرەخلىرىنىڭ خۇشبۇي ھىدى ئەتراپقا تارقالغاندا، لەنكاۋلىقلار مۇشۇ ناخشىنى ئېيتىشقا باشلىدى.

دۆلەت مەنپەئەتى بىلەن شەخسىي مەنپەئەتنى ئېنىق ئايرىش

ماۋ زېدۇڭ: «سىياسىي لۇشيەن بەلگىلەنگەندىن كادىر ھەل قىلغۇچ ئامىل بولىدۇ» دېگەنىدى. جياۋ يۈلۈ بۇ گەپنى ئاممىنىڭ چۈشىنىشىگە لايىقلاشتۇرۇپ: «كادىرلار باش بولمىسا، سۇ كالىسى چېغىدا قۇدۇققا چۈشۈپ كېتىدۇ» دەپ چۈشەندۈردى.

جياۋ يۈلۈ بۇ مەشھۇر سۆزنىڭ يۈشىدىكى ۋاقتىدىلا مۇناق تەبىر بەرگەنىدى: سوقمىغا قېتىلغان ئۆكۈز ئاجايىپ كۈچلۈك، بىراق ئۆكۈزنى يېتىلەپ ماڭدىغان ئادەم بولمىسا، ئۇ ئېتىزلىقتىكى قۇرۇپ قالغان قۇدۇققا چۈشۈپ كېتىدۇ ـ دە، كۈچىدىن پايدىلانغىلى بولمايدۇ. كادىرلار ئاپەت رايونىدىكى «قۇدۇققا چۈشۈپ كېتىش ئالدىدا تۇرغان ئۆكۈز (ئامما)»نى باشلاپ ماڭغۇچىلاردۇر.

ئۇ يەنە:

ـــ يولداشلار ئارا ۋە يۇقىرى ـ تۆۋەن ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتتە ئىنقىلابىي دوستلۇق روھىنى جارى قىلدۇرۇش، ئىنقىلابىي مۇھەببەتنى كۈچەيتىش، ئۆزئارا نازارەت قىلىش، خاتالىق ئۆتكۈزۈشنىڭ ئالدىنى ئېلىش، پىرىنسىپاللىق مەسىلىلەردە كۆرەش قىلىشتا چىڭ تۇرۇش، تۇرمۇشتىكى ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلاردا بىر ـ بىرىگە كۆيۈنۈش، بۇنىڭدىن

كېيىن پارتىيە ئىچىدە ئۆزئارا «يولداش» دەپ يېقىملىق ئاتاشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش، يۇقىرى بىلەن تۆۋەن ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى ھەم ئاممىا بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى يەنمۇ قويۇقلاشتۇرۇش كېرەك، ــ دېدى.

12 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى كەچ، شىمال تەرەپتىن بوران گۈرۈلدەپ چىقىپ تۇراتتى، ھاۋا سوغۇق ئىدى. ئاتمىش ئىككى ياشلىق مۇئاۋىن ھاكىم جاڭ چى جياۋ يۈلۈغا تېلېفون بېرىپ، سىرتقا قېچىۋاتقان ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاممىنى نەسىھەت بىلەن توسۇش ئەھۋالىنى دوكلات قىلىدىغانلىقىنى تەلەپ قىلدى. جياۋ يۈلۈ شۇ ئان:

ــ سىز كەلمەڭ، ــ دېدى ـ دە، تېلېفوننى قويۇۋېتىپ، جاڭ چى تۇرۇشلۇق جايغا ئۇچقاندەك يېتىپ كەلدى ۋە ئۇنىڭغا:

ــ سىز ياشىنىپ قالدىڭىز. بوران بەك كۈچلۈك، ھاۋامۇ سوغۇق، ئارىلىق يىراق، سىزنى ماڭدۇرسام قانداق بولىدۇ، ــ دېدى.

قاتتىق ھاياجانلانغان جاڭ چى سىرتقا قېچىۋاتقان ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاممىنى نەسىھەت بىلەن توسۇش ئەھۋالىنى دوكلات قىلدى.

ــ سىز پېشقەدەم يولداش، لەنكاۋدا ئۇزاق يىل ئىشلىدىڭىز. سىزنىڭچە، رەھبىرىي كادىرلار ئارىسىدا قانداق ئىنكاسلار بار؟ ــ دەپ سورىدى ئۇنىڭدىن جياۋ يۈلۈ.

ــ بىر قىسىم كادىرلار جاپادىن قورقىدۇ، ــ دەپ جاۋاب بەردى ئۇ، ــ ئاپەت ئالدىدا تۇگۈلۈۋالىدۇ، ئاپەت رايونىدىكى جاپادىن قېچىپ، بۇ يەردە قېلىپ خىزمەت قىلىشنى خالىمايدۇ.

ــ كىشىلەرنىڭ ئىدىيەسىدىن چاتاق چىقسا، بۇ زىرائەت ئاپەتكە ئۇچرىغاندىنمۇ خەتەرلىك. مۇشۇنداق ئىدىيەۋى

مەسىلىلەرنى دەرھال بىر تەرەپ قىلىش كېرەك، ـــ دېدى جياۋ يۈلۈ.

1963 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى جياۋ يۈلۈ ئاممىدىن كەلگەن بىرمۇنچە خەتنى تاپشۇرۇۋالدى. بۇ خەتلەردە چېگگۇەن رايونى فېنياۋ گۈڭشېسىدىكى ئايرىم كادىرلارنىڭ مەسىلىلىرى ئىنكاس قىلىنغانىدى. ئۇ شەخسەن ئۆزى شۇ گۈڭشېغا بېرىپ ئەھۋال ئىگىلەپ، بىر قىسىم كادىرلارنىڭ ئەمگىكىگە قاراپ تەقسىم قىلىش سىياسىتىنى ئىجرا قىلماسلىق، بەزى كادىرلاردا خىيانەت قىلىش، كۆپ ئېلىۋېلىش، ھەتتا ئەمگەك كۈچى يالاپ ئېكسپلاتاتسىيە قىلىش، يۇقىرى ئۆسۈم بىلەن قەرز بېرىش، كوللېكتىپنىڭ مەنپەئەتىنى زىيانغا ئۇچرىتىشتەك ئەھۋاللارنى بايقىدى.

جياۋ يۈلۈ دەرھال رايون ۋە گۈڭشې پارتىيە تەشكىلاتلىرى بىلەن بىرلىكتە مەسىلىلەرنى ئەستايىدىل بىر تەرەپ قىلدى ھەمدە ئەتىسى پۈتكۈل ناھىيەگە «فېنياۋ گۈڭشېسىدىكى ئايرىم پارتىيەلىك كادىرلارنىڭ ئىدىيە ئىستىلى قەبىھلىشىپ قايسى دەرىجىگە بارغان؟» دېگەن مەزمۇندا ئۇقتۇرۇش چىقىرىپ: «ئاز ساندىكى كادىرلاردا پارتىيە ئەزالىرىغا خاس خىسلەت قالماپتۇ. ئۇلارنىڭ قىلغان ـ ئەتكەنلىرىنىڭ ئۆتمۈشتىكى پومېشچىك، قورچاق بەگلەرنىڭ قىلغان ـ ئەتكەنلىرىدىن ھېچقانداق پەرقى يوق، ھەقىقەتەن بۇزۇلۇپتۇ!» دەپ ئۇلارنى قاتتىق تەنقىد قىلدى.

جياۋ يۈلۈ پۈتۈن كادىرلار بىلەن ئاممىنى «سوتسىيالىستىك تەرىبىيە ھەرىكىتىگە بىرلەشتۇرۇپ، ئىشلەپچىقىرىش ئەتىرەتلىرىدە تەقسىماتنى ياخشى يولغا قويۇپ، كادىرلارنىڭ ئىستىلىنى ئەستايىدىل توغرىلاش ۋە بىر تەرەپ قىلىشقا» چاقىردى.

جياۋ يۈلۈنىڭ بالىلىرى كۆپ ئىدى، ئۆزىنىڭ ھەم خوتۇنىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا قارىمىسا بولمايتتى، تۇرمۇشى ناھايىتى جاپالىق ئىدى. باھار بايرىمى كېلىشتىن بۇرۇن، لەنكاۋ ناھىيىلىك پارتكوم پاراۋانلىق قۇتقۇزۇشى بېرىلىدىغانلارنىڭ تىزىملىكىگە جياۋ يۈلۈنمۇ كىرگۈزۈپ قويدى.

جياۋ يۈلۈ ئورگان پارتىيە ياچېيكا شۇجىسىنى تېپىپ، ئۇنىڭدىن:

ــ قۇتقۇزۇش بېرىشنىڭ قانچە شەرتى بار؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ئائىلىسى ئاپەت رايونىدا بولۇش، تۇرمۇشى مۇشكۈل بولۇش، ئۆزى ئىلتىماس قىلغان بولۇش... ــ دەپ جاۋاب بەردى ياچېيكا شۇجىسى.

ــ مېنىڭ ئائىلەم ئاپەت رايونىدا ئەمەس، ئۆزۈم ئىلتىماس قىلمىغان، نېمىشقا تىزىملىككە ئىسمىمنى كىرگۈزۈپ قويىسىلەر؟ ــ دېدى جياۋ يۈلۈ كۈلۈپ تۇرۇپ.

ئۇ يەنە كەسكىن ھالدا:

ــ قۇتقۇزۇش سوممىسى پەقەت ئۇچ ـ تۆت تەڭگىنىڭ مەسلىسى ئەمەس، بۇ خىزمەتنى سىياسىي ۋەزىپە سۈپىتىدە ئورۇنلاش كېرەك. كادىرلار تۇرمۇشتىكى قىينىچىلىقىنى ئالدى بىلەن ئۆزلىرى ئىقتىسادچانلىق بىلەن تۇرمۇش كەچۈرۈپ ھەل قىلسۇن. ھەممىزنىڭ مائاشى بار، ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ شۇ كۈنى كەچتە ئورگاننىڭ پارتىيە ئەزالىرى يىغىنىدا:

ــ بىز ھەر ۋاقىت ئەڭ ئاۋۋال ئاممىنى ئويلىشىمىز كېرەك. بىز پارتىيە ئەزالىرى ئالدى بىلەن ئاممىنىڭ غېمىنى يېيىشىمىز، ئاندىن ئۆلارنىڭ شادلىقىغا شېرىك بولۇشىمىز

كېرەك. دۆلەت بەرگەن قۇتقۇزۇشنى خالىغانچە ئالماشلىقتا ناھىيەلىك پارتكوم ئورگىنى پۈتۈن ناھىيەگە ئۇلۇغ بولۇشى كېرەك. مەن قۇتقۇزۇش پۇلىدىن بىر پۇڭمۇ ئالمايمەن ! ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈنىڭ باشلامچىلىقى بىلەن ئون نەپەر كادىر نەق مەيداندىلا قۇتقۇزۇش پۇلىنى ئالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى.

ئەمما، تەشكىل مۇزاكىرە قىلىش ئارقىلىق جياۋ يۈلۈنىڭ بالىلىرىنىڭ قىشلىق كىيىم ـ كېچەكلىرىنى غەملىۋېلىشى ئۈچۈن، غەمخورلۇق قىلىش ھېسابىدا ئۈچ جىڭ پاختا بېلىتى بېرىشنى قارار قىلدى. شۇي جۈنيا ئۈچ جىڭ پاختا بېلىتىنى قولىغا ئېلىپ ناھايىتى خۇش بولدى، ئۇ چوڭ ئوغلىغا پاختىلىق چاپان، ئوتتۇرانچى ئوغلىغا پاختىلىق ئىشتان قىلىپ بەرمەكچى بولدى. ئۇنىڭ كارىۋاتتىكى كونىراپ ئۆتمىتۆشۈك بولۇپ، پاختىلىرى كۆرۈنۈپ قالغان يوتقانىنى يېڭىلاش خىيالىغا كەلدى. ناۋادا پاختىدىن يەنە ئازراق ئېشىپ قالسا، لاۋ جياۋغا بىر جۈپ پايپاق قىلىپ بېرىپ، كىيىپ يۈرگەن كونا پايپىقىنى يەڭگۈشلەپ قويماقچى بولدى.

لېكىن، جياۋ يۈلۈ ئۆيگە كېلىپلا پاختا بېلىتىنىڭ ئىشىنى سۈرۈشتە قىلىپ:

ــ پاختا بېلىتىنى ھەممە ئادەمگە بېرىپتۇمۇ؟ ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسى ئالاھىدە بولۇۋالسا بولمايدۇ ! ــ دېدى.

پاختا سېتىۋېلىش ئىشى يوققا چىقتى. شۇي جۈنيا كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان يەنە بىر ئىشنى يادىغا ئالدى: ئۆينىڭ ئالدىدا يوغان بىر كۆلچەك بار ئىدى. كۆپچىلىك جياۋ يۈلۈنىڭ باشچىلىقىدا كۆلچەكتە ئون مىڭدىن ئارتۇق بېلىجان باققانىدى. بېلىق بېقىۋاتقان يولداشلار جياۋ يۈلۈنىڭمۇ كۈچ چىقارغانلىقىنى

نەزەرگە ئېلىپ، ئۇنىڭ ئېغىز تېگىشى ئۈچۈن ئون دانە بېلىق ئەكېلىپ بەردى.

جياۋ يۈلۈنىڭ بالىلىرى بېلىقنى كۆرۈپ خۇشال بولۇپ كېتىشتى. جياۋ يۈلۈ كېلىپ چوڭ ئوغلى گوچىڭنى بېلىقلارنى دەرھال بېلىق كۆلچىكىگە قويۇۋېتىشكە بۇيرۇدى ھەم ئۆيىدىكىلەرگە:

ــ كوللېكتىپنىڭ نەرسىسىگە نېمىگە ئاساسەن ئېغىز تەگمەكچى بولۇپ قالدىڭلار؟ ــ دېدى.

شۇي جۇنيانىڭ ئاكىسى شۇي جۇنياغا ئوغلى شىنتەينى ناھىيەلىك پارتكومغا ئالاقچى قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇشنى كۆپ قېتىم ئېيتقاندى. شىنتەي ساۋاتلىق، پوچېركىسى چىرايلىق ھەم چوتقا ئوستا ئىدى. بىراق، جياۋ يۈلۈ:

ــ مەن ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسى، دۆلەتنىڭ سىياسىتىگە خىلاپلىق قىلىپ خالىغانچە ئادەم ئىشلەتسەم بولمايدۇ. ھازىر يېزا ئىگىلىكى زىيالىي ياشلارغا موھتاج، ئۇ كەڭ يېزىدا ئوبدان ئىشلەۋەرسۇن ! ــ دەپ گەپنى ئۈزۈۋەتتى.

جياۋ يۈلۈ لەنكاۋغا كېلىپ ئۇزاق ئۆتمەي، بىر كۈنى كەچ چىراغ تۇۋىدە ھۆججەت كۆرۈۋاتاتتى. چوڭ ئوغلى گوچىڭ تالادىن خۇشال كىرىپ ئاتىسىغا ئۆزىنىڭ بايا ئويۇن كۆرگەنلىكىنى دېدى. جياۋ يۈلۈ ئۇنىڭدىن بېلەتنى كىمنىڭ ئېلىپ بەرگەنلىكىنى سورىدى. گوچىڭ ئۆزىنىڭ جياۋ يۈلۈنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى دېگەچكە، بېلەت تەكشۈرگۈچى تاغنىڭ كىرگۈزۈۋەتكەنلىكىنى ئېيتتى.

جياۋ يۈلۈ قوشۇمسىنى تۇرۇپ:

ــ مۇشتۇمدەك تۇرۇپ بىر كادىرنىڭ بالىسى سالاھىيىتىدە بېلەتسىز ئويۇن كۆرۈپسەن، بېلەت ئالماي ئويۇن كۆرگىنىڭ

توغرىمۇ؟ ــ دېدى.

ــ مەن دېگەن كىچىك بالا، مەن بىلەن كىمنىڭ كارى.

ــ كىچىككىنە تۇرۇپ ئومۇمنىڭ مەنپەئەتىدىن نەپ ئېلىشنى كۆزلىسەڭ، چوڭ بولغاندا تېخىمۇ چوڭراق نەپ ئېلىشنى كۆزلەيدىغان بولۇپ قالسەن، بۇ بەك خەتەرلىك ! ئارتىسلار ئۈچۈن ئويۇن قويۇش ناھايىتى جاپالىق، بىكارغا ئويۇن كۆرۈش ئارتىسلارنى ئەزگەنلىك !

گوچىڭ ئاتىسىنىڭ بۇ گەپلىرىدىن مەسىلىنىڭ ئېغىرلىقىنى بىلدى ھەمدە بۇنىڭدىن كېيىن «بېلەتسىز ئويۇن» كۆرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى. جياۋ يۈلۈ يانچۇقىدىن ئىككى مو پۇلنى ئېلىپ گوچىڭغا بەردى ۋە:

ــ كىچىكىڭدىن تارتىپ دۆلەت مەنپەئەتى بىلەن شەخسى مەنپەئەتنى ئېنىق ئايرىيدىغان پەزىلەتنى يېتىلدۇر. ئاتام شۇجى دەپ ئالاھىدە بولۇۋالما، ئەتە پۇلنى بېلەت تەكشۈرگۈچى تاغاڭغا بېرىپ، خاتالىقىڭنى تونۇ ! ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ يۈشىدىكى ۋاقتىدىمۇ ئويۇن كۆرۈشكە ئامراق ئىدى، بۇنى كىشىلەر بىلەتتى. بىر كۈنى، ئۇ لەنكاۋ تىياتىرخانىسى ئالدىدا ئويۇن بېلىتى ئېلىش ئۈچۈن ئۆچەرەتتە تۇرۇۋاتاتتى، بىرەيلەن ھەيران بولۇپ:

ــ جياۋ شۇجى، سىزمۇ ئۆچەرەتتە تۇرۇپ بېلەت ئالامسىز؟ ــ دەپ سورىدى.

جياۋ يۈلۈ قاقاھلاپ كۈلۈپ:

ــ ئۆچەرەتتە تۇرۇپ بېلەت ئالسام نېمىشقا بولمايدىكەن؟ ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ يىگىرمە يەتتىنچى رەتنىڭ بېلىتىنى ئېلىپ ئۆز ئورنىدا ئولتۇردى. تىياتىرخانا مەسئۇلى ئۇنىڭ ئارقا رەتتە

ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ:

— جياۋ شۇجى، ئالدىغا كېلىپ ئولتۇرۇڭ، — دېدى.

— رەھمەت، مەن مۇشۇ ئورۇنىڭ بېلىتىنى ئالغان، — دېدى ئۇ، — يېزىدىكى دېھقانلارنىڭ شەھەرگە كىرمەكى ئاسان ئەمەس، ئويۇن كۆرۈش پۈرسىتىمۇ ئاز، ئالدىدىكى ئورۇندا شۇلار ئولتۇرسۇن!

تىياتىرخانا مەسئۇلى:

— ناھىيەلىك پارتكوم رەھبەرلىرىگە ئالدىدىن ئورۇن ئېلىپ قويۇلىدۇ، بۇ دېگەن كونا قائىدە! — دېدى.

بۇ كونا «قائىدە»دىن جياۋ يۇلۇنىڭ بۇرۇنلا خەۋىرى بار ئىدى. ناھىيەلىك پارتكومنىڭ بىر كونا رەھبىرى ئويۇن كۆرۈشكە ھېرىسمەن ئىدى. ئۇ بېلەت ئالمايتتى. «بېلەتسىز ئويۇن» كۆرىدىغان بىر توپ ئادەمنى باشلاپ كېلىپ ئۇچىنچى رەتتىكى ئورۇنلارنى ئىگىلەيتتى. ئاما بۇ رەھبەرنى «كونا ئۇچىنچى رەتنىڭ باشلىقى» دەپ ئاتىشاتتى.

بىر كۈنى، ناھىيەلىك پارتكومدىكى بىر كاتىپ ئالتىنچى رەتنىڭ ئويۇن بېلىتىدىن بىرنى ئېلىپ تىياتىرخانىدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ، ئۇدۇل جياۋ يۇلۇنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە:

— جياۋ شۇجى ئويۇن كۆرەمسىز؟ مەن ئىچىدىن سىزگە بىر بېلەت ئاچىقتىم! — دېدى. جياۋ يۇلۇ كۆلۈپ تۇرۇپ:

— بېلەت ساتقۇچىنى تونۇمتىڭىز؟ — دەپ سورىدى ئۇنىڭدىن.

— ئۇ مېنىڭ ناھىيەلىك پارتكومدا ئىكەنلىكىمنى بىلىدۇ، — دەپ جاۋاب بەردى ئۇ.

— مەن سىزگە ئىككى مو بېرەي، بېلەتنى ئۆچىرەتتە تۇرۇپ كۆزنەكتىن ئېلىڭ، سىزنىڭ ناھىيەلىك پارتكومدا

ئىكەنلىكىڭىزنى ئۇ بىلمەسۇن. ئۇ سىزگە نەچچىنچى رەتنىڭ بىلىتىنى بېرەركىن، ــ دېدى جياۋ يۇلۇ.

كاتىپ ناھايىتى تېزلا بىلەتنى ئەكەلدى: بىلەت ئوتتۇرىنچى رەت يان تەرەپنىڭ بىلىتى ئىدى.

ئويۇن كۆرۈش داۋامىدا ئىنكاس قىلىنغان ناتوغرا ئىستىللارنى تۈزىتىش ئۈچۈن، جياۋ يۇلۇ ئىشنى ئالدى بىلەن ئۆزىدىن باشلاپ، گوچىڭنىڭ «بىلەتسىز ئويۇن» كۆرگەنلىكىنى مىسال قىلىپ، ئۆزىنى ئوپېراتسىيە قىلدى. ناھىيەگە قاراشلىق ئورگان كادىرلىرى يىغىنىدا بالىلىرىنى ياخشى تەربىيەلىمىگەنلىكى ئۈچۈن كۆپ قېتىم ئۆزىنى تەكشۈردى. ناھىيەلىك پارتكوم جياۋ يۇلۇنىڭ تەكلىپىگە ئاساسەن، شۇ چاغدا يۇز بەرگەن ئىللەتلەرگە قارىتا «ئوننى قىلماسلىق» توغرۇلۇق ئۇقتۇرۇش چىقاردى: ھەرقانداق بىر كادىرنىڭ ئالاھىدە بولۇۋېلىشىغا يول قويماسلىق، ھەرقانداق بىر كادىرنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ بالىلىرىنىڭ «بىلەتسىز ئويۇن» كۆرۈشىگە يول قويماسلىق...

جياۋ يۇلۇنىڭ چوڭ قىزى جياۋ شۇفىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى تۈگىتىپ، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمىدى ـ دە، ھەسرەتلىنىپ ئۆيدىن تالاغا چىقماي يېتىۋالدى. جياۋ يۇلۇ:

ــ ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىگەن بولسىڭىز، باشقا ئىش قىلىڭ، قىلىشقا تېگىشلىك ئىنقىلابىي خىزمەت ناھايىتى كۆپ. كۈنبويى بۇرۇقتۇرما بولۇپ يۈرسىڭىز، قانداقمۇ ئىنقىلابىي ياشقا ئوخشايسىز؟ ــ دەپ تەنقىدلىدى ئۇنى.

شۇفىڭ گەپ قىلمىدى. جياۋ يۇلۇ يەنە خۇشخۇيلۇق بىلەن:

ــ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزگىنىڭىزنىڭ ئۆزى چوڭ ئىش ! بىزنىڭ جەمەتىمىزدە كىم مەكتەپتە ئوقۇيالمغان؟ سىز بىزنىڭ ئائىلىمىزدىكى ئوقۇمۇشلۇق ئادەم ! تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە ئۆتەلمىگەن بولسىڭىز، ئەمىسە «يېزا ئىگىلىك ئۇنۇمۇبرىستېتى»دا ئوقۇڭ، ئەمگەككە قاتنىشىڭ، ــ دېدى.

شۇفىڭ بۇ گەپنى ئاڭلاپ شۇ ئان بېشىنى چايقىدى. جياۋ يۈلۈ:

ــ يېزىغا بارمىسىڭىز، ئەمىسە ساتىراش بولۇڭ، ــ دېدى.

شۇفىڭ ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسى بولغان ئاتىسىغا ئەجەبلىنىپ قاراپ، قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەي قالدى. جياۋ يۈلۈ ئۇنىڭغا بىرنەچچە پارچە كىتاب بېرىپ مۇلايىم ھالدا:

ــ بۇ كىتابلاردا بىرقانچە زىيالىي ياشىنىڭ ئەمگەككە قاتناشقان ئۇلگىلىك ئىش ئىزلىرى تونۇشتۇرۇلغان. سىز ئوقۇپ چىقىپ، ئويلىنىپ تەسىراتىڭىز توغرۇلۇق مەن بىلەن پاراڭلىشىڭ، ــ دېدى.

ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ قىزى ئوقۇش پۈتكۈزگەندىن كېيىن، تالاي كىشىلەر شۇجىنىڭ بۇ قىزىغا خىزمەت تېپىپ بېرىش ئۈچۈن كېلىشتى. بەزىلەر باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى ئىشتاتى كەمچىل دېيىشسە، يەنە بەزىلەر پوچتا ـ تېلېگىراف ئىدارىسىگە ئادەم ئېلىۋاتىدۇ، دېيىشتى. جياۋ يۈلۈ قىزىغا كۆيۈنگەن شۇ يولداشلارغا:

ــ بۇنداق خىزمەتلەرنى ئۇنىڭغا سايە قىلماڭلار. ئۇ چوڭ بولۇپ مۇشۇ ياشقا كىرگۈچە جىسمانىي ئەمگەك قىلىپ باقمىدى. ئۇنىڭغا جەزمەن ئەڭ ئېغىر ھەم جاپالىق ئىش تېپىپ بېرىش كېرەك. ئۇ ئەمگەك دەرسىنى تولۇقلىسۇن، ــ دېدى.

قىزى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىلا كىيىملىرى كونا بولغانلىقى ئۈچۈن ساۋاقداشلىرىنىڭ مەسخىرىسىگە قېلىپ، دىلى ئازار يېگەن ۋە ئاتىسىغا:

ــ مەن بىر شۇجىنىڭ قىزى تۇرۇقلۇق، نېمە ئۈچۈن ساۋاقداشلىرىمچىلىك بولالمايمەن، ــ دېگەنىدى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەيران بولغان جياۋ يۈلۈ:

ــ شۇجىنىڭ قىزى باشقىلاردىن ئۈستۈن تۇرسا بولامدىكەن؟ كادىرلارنىڭ بالىلىرى جاپادا ئالدىدا تۇرۇشى كېرەك. پارتىيە سىلەرنىڭ ئىنقىلاب ئىشلىرىنىڭ ئىزباسارى بولۇشۇڭلارنى ئۈمىد قىلىدۇ. ئۈچىڭىزدا يازدا يالاڭ چاپان، قىشتا پاختىلىق چاپان بار. پېشقەدەم ئىنقىلابچىلار ۋە ئىگىلىك يارانقۇچىلارغا سېلىشتۇرغاندا، سىزنىڭ كۈنلىرىڭىز كۆپ ياخشى! ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ شۇفىڭنى شەخسەن ئۆزى يېمەكلىك پىششىقلاش زاۋۇتىغا ئاپىرىپ زاۋۇت باشلىقىغا:

ــ شۇفىڭ زاۋۇتىڭلاردا ۋاقتىلىق ئىشچى قاتارىدا ئىشلەپ ئەمگەك بىلەن چېنىقىدۇ، سىز ئۇنى جاڭيۇ گۇرۇپپىسىغا ئورۇنلاشتۇرۇڭ، بۇ ئۇنىڭ پاسكىنىچىلىقتىن ۋە جاپادىن قورقىدىغان ئىدىيەسىنى ئۆزگەرتىشىگە پايدىلىق. مېنىڭ قىزىم بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا باشقىچە قارىسىڭىز بولمايدۇ. ئۇنىڭغا بولغان ئىدىيەۋى خىزمەتنى چىڭ تۇتۇش، ئۇنىڭغا تەلەپنى قاتتىق قويۇش كېرەك، ــ دېدى.

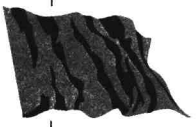
شۇفىڭ خىزمەتكە چۈشۈپ ئۇزاق ئۆتمەي ئاتىسىغا ئىدىيە ئەھۋالىنى دوكلات قىلىپ:

ــ زاۋۇت مېنى ماگىزىنلارغا جاڭيۇ توشۇشقا

بەلگىلىگەندى، دەسلەپتە خىجىل بولدۇم، كېيىن پارتىيەنىڭ تەلىمىنى ۋە سىزنىڭ تەربىيەڭىزنى ئويلاپ، ئەپكەش كۆتۈرۈپ كوچىغا چىقتىم. تونۇش ـ بىلىشلەر ماڭا كۈلۈپ تۇرۇپ گەپ قىلىپلا قالماي يەنە مېنى ماختاپ كېتىشتى، ـــ دېدى.

ناھىيەلىك پارتكومنىڭ بۇ شۇجىسى كۈلۈپ تۇرۇپ:

ـــ ئوبدان قىزىم، ئىلگىرىلەپسىز، ئاتىڭىز سىزدىن خۇشال، ـــ دېدى.

قاردا كىيىم ـ كېچەك يەتكۈزۈش

1973 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنى جياۋ يۈلۈ ئاپەتكە ئۇچرىغان خەلقنىڭ سىرتقا قېچىشىنى توسۇشقا دائىر بىر مەسىلىنى سۆزلەپ كېلىپ:

ـــ ئاپەتكە ئۇچرىغان خەلقنىڭ سىرتقا قېچىشىنى نەسىھەت بىلەن توسۇش ياخشى چارە ئەمەس. قاياۋاتقان قازاننى سوروپ توختىتىمەن دېمەي، ئوچاقنىڭ ئوتىنى تارتىۋېتىش، ئاممىنى ئىشلەپچىقىرىش ئارقىلىق ئۆزىنى قۇتقۇزۇشقا ئوبدان تەشكىللەش كېرەك، ـــ دېدى.

1 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى لەنكاۋ ژوگزالى قىستا ـ قىستاڭ بولۇپ كەتتى. دۆلەتنىڭ قۇتقۇزۇش ماددىي ئەشيالىرىنى باسقان ئاپتوموبىللار بىلەن يول توسۇلۇپ قالغانىدى. جياۋ يۈلۈ شەخسەن ئۆزى ژوگزالغا بېرىپ، مۇناسىۋەتلىك تارماقلاردىن تەشكىللەنگەن تۆت يۈزدىن ئارتۇق ئادەمگە قوماندانلىق قىلدى ھەمدە بۇ قوشۇندىن قۇتقۇزۇش ماددىي ئەشيالىرىنى ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاممىنىڭ قولىغا تېزلىكتە يەتكۈزۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

1 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنى ئىنتايىن قاتتىق سوغۇق بىر كۈن بولدى. بۇ كۈنى ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش پاختىلىق كىيىم ـ كېچەكلىرىنى بېسىپ كەيفىڭدىن قوزغالغان ئاپتوموبىللار ناھىيەلىك توقۇمچىلىق بۈيۈملىرى شىركىتىنىڭ ئىسكىلاتى

ئالدىغا يېتىپ كەلدى. جياۋ يۈلۈ دەرھال ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش كادىرلىرىنى باشلاپ يېتىپ كېلىپ:

— بۇ بىر تۈركۈم پاختىلىق كىيىم - كېچەكلەرنى ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاممىنىڭ قولىغا يەتكۈزۈش كېرەك، — دېدى.

جياۋ يۈلۈ لەپىلدەپ يېغىۋاتقان قارنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ كۆپچىلىكتىن توڭلىغان - توڭلىمىغانلىقىنى، مۇشۇنداق قار يېغىۋاتقان كۈنلەردە پاختىلىق كىيىم كىيمىسە قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىدىغان - بىلمەيدىغانلىقىنى سورىدى.

كۆپچىلىك كىيىم - كېچەك دۆۋىسىنىڭ ئەتراپىغا يوپۇرۇلۇپ كېلىپ پاختىلىق كىيىملەرنى كېچىچە قولمۇقول تارقىتىپ بولۇشتى. تاڭ سەھەر سائەت بىردىن ئاشقاندا ئون مىڭ قۇر پاختىلىق كىيىم ئاساسەن تارقىتىلىپ بولدى. ئاخىرىدا جاۋىيىڭ گۇڭشېسىغا تېگىشلىك كىيىم - كېچەكلەر قېپقالدى.

جياۋ يۈلۈ بەش نەپەر يولداشقا يۈزلىنىپ تۇرۇپ:

— بۇ بىر تۈركۈم كىيىم - كېچەكلەرنى ئالتەيلەن ھۆددىگە ئالدۇق ! يەتكۈزۈپ بېرەيلى، — دېدى.

ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش پاختىلىق كىيىملىرى قول ھارۋىسىغا لىق بېسىلدى. كۈچلۈك شىمال بورىنى چىقىۋاتاتتى، توڭلاپ قېتىپ كەتكەن يەر تېيىلغاق بولۇپ كەتكەنىدى. جياۋ يۈلۈ قول ھارۋىسىنى سۆرەپ ماڭدى. ھارۋا مۈزلۇق يولدا پۈرژىنىدەك قاڭقىيىتتى. جياۋ يۈلۈ ھاسىراپ، چىپ - چىپ تەرلەپ كەتتى. ياشلاردىن بىرنەچچىسى كەينى - كەينىدىن كېلىپ ھارۋىنىڭ شوتىسىغا ئېسىلغان بولسىمۇ، جياۋ يۈلۈ ئۇلارغا ھارۋىنى بەرمىدى.

— ياشلار جياۋ يۈلۈغا كۈندۈزى خەلقنىڭ غېمىنى يەپ، كېچىسى خىزمەتكە كۈچ سەرپ قىلىپ «ئىنقىلابنىڭ

دەسمايىسى»دىن ئايرىلىپ قالماسلىقىنى ئېيتتى.

جياۋ يۈلۈ ھاسىراپ تۇرۇپ:

ــ ئۇرۇشتا قۇربان بولغان ئىنقىلابىي قۇربانلارغا سېلىشتۇرغاندا بۇنداق جاپا دېگەن نېمىدى؟ شۇ تاپتا توڭۇپ كېتىۋاتقان چوڭلار بىلەن بالىلارنى ئويلىغان ئادەم جاپا ۋە قىيىنچىلىقنى قىلچە ھېس قىلمايدۇ. ئىنقىلابنىڭ دەسمايىسىنى جايىغا ئىشلىتىش كېرەكقۇ؟ مەن ھازۇا سۆرەپ كۆنۈپ كەتكەن، مەن سىلەردىن تەجرىبىلىك... ــ دېدى.

ئۇ ھازۇا سۆرەپ كۆنۈپ كەتكەن... ھەممىسىنىڭ كۆزلىرى نەملەشتى. بىر ياش ئېتىلىپ بېرىپ، جان ـ جەھلى بىلەن ھازۇنىڭ شوتىسىغا يېپىشتى. جياۋ يۈلۈ مۇلايىملىق بىلەن:

ــ بولدى تالاشماڭ! كۇچۇڭلارنى ئازراق بولسىمۇ ئاياڭلار، سەل تۇرۇپ پاختىلىق كىيىملەرنى ھەربىر ئائىلىگە يەتكۈزۈپ بېرىسىلەر... ــ دېدى.

ئالدى تەرەپتىن بىر توپ ئادەم كېلىشتى. ئۇلار جاۋ يىڭ گۇڭشېسىنىڭ كادىرلىرى ئىدى. بىرەيلەن نەپىسى يېتىشمەي قالغان جياۋ شۇجىنى كۆرۈپ ھەيران بولغان ھالدا ئۇنىڭدىن:

ــ سىز نېمىدەپ كەلدىڭىز؟ كېسەل تۇرۇپ ئېغىر يۈك بېسىلغان ھازۇنى سۆرەپ... ــ دېدى.

ئۇ گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتى. گۇڭشې ھويلىسىغا كەلگەندە تاڭ خېرە ـ شېرە ئاقارغانىدى. جياۋ يۈلۈ سەنتۇرۇلگىنىچە ئۆيگە كىرىپ ئورۇندۇقتا ئولتۇردى، قولىنى ئوڭ تىزىغا قويۇپ، جەينىكىنى ئوڭ بىقىنىغا تىرىدى. ئۇنىڭ ياداڭغۇ چىرايى تامدەك ئاقىرىپ كەتكەنىدى. كۆپچىلىك بىر قاراپلا جياۋ يۈلۈنىڭ جىگەر كېسىلىنىڭ يەنە قوزغالغانلىقىنى پەملەپ كۆڭلى يېرىم بولدى، ئەمما ھېچكىم بىرنەرسە دېيىشكە

پەتىنالمىدى.

بىرەيلەن جياۋ يۈلۈنى ئىسسىنىۋالسۇن دېگەن ئوي بىلەن بىر قۇچاق ئوتۇن ئەكەلدى. جياۋ يۈلۈ شۇ ھامان قولىنى چۆرۈپ:

ــ قار ياغقان كۈنلەردە ئاممۇ ئوتۇندىن قىسىلىدۇ، ئوتۇننى خالىغانچە قالاپ تۈگىتىۋەتمەيلى ! ھازىر بىزنىڭ ئىسسىنىدىغان ۋاقتىمىز ئەمەس. كېيىم ـ كېچەكلەرنى كىيىمگە ئېھتىياجلىق ئاممىنىڭ قولىغا يەتكۈزۈپ بېرىدىغان ۋاقىت، ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ بىر باغلام كىيىمنى مۇرىسىگە ئېلىپ سىرتقا ماڭدى. ئەتراپىتىكىلەرنىڭ ئەمدى گەپ قىلىدىغان يېرىمۇ قالمىغانىدى، ئۇلارمۇ ھەربىرى بىر باغلامدىن كىيىم ـ كېچەكنى كۆتۈرۈپ مېڭىشتى.

تەنھا بىر بوۋاينىڭ ئۆيىدىن كۆزلىرى ياشلانغان ھالدا چىققان جياۋ يۈلۈ ئەتراپىدىكىلەرگە:

ــ يولداشلار! بىز ئاممىغا يېتەرلىك كۆڭۈل بۆلەلمەپتۇق ! قېلىن قار دەستىدىن ئىشىك ـ دېرىزىلەر ئېتىلىپ قالغان مۇشۇندىق بىر كېچىدە بۇ بوۋاي كېچىچە ئەسكى چاپانىنى يېپىنىپ ئۇندىمەي ئولتۇرۇپ چىقىپتۇ. پارتىيەدىن قۇتقۇزۇش تەلەپ قىلماپتۇ. مۇشۇنداق ئاممىنى بىز نەدىن تاپىمىز؟ نېمىدېگەن ئۇلۇغ‌ۋار قەيسەر روھ بۇ ! ئەمدى ئۆزىمىزگە نەزەر سېلىپ باقايلى، بىز ئۇلارغا زادى قانچىلىك ئىش قىلىپ بەردۇق؟ بۇنىڭدىن خىجىللىق ھېس قىلمايمىزمۇ؟ ــ دېدى.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھەممەيلەننىڭ بېشى سېلىندى. جاپا تارتقان ئادەم جاپانىڭ نېمىلىكىنى بىلىدۇ، جاپانىڭ نېمىلىكىنى بىلگەن ئادەم جاپاكەشلەرگە خەيرخاھلىق قىلىدۇ.

قار لەپلەپ يېغىۋاتقان كېچىدە ئۆينىڭ پېشايۋىنىدا چوكا

مۇزلار ساڭگىلاپ تۇراتتى، ھۇۋۇلداپ چىقىۋاتقان سوغۇق شىمال بورىنى يۈزلەرگە نەشتەردەك تېگەتتى. بېشىغا يالاڭ شەپكە، ئۇچىسىغا قارا كونا چاپان كىيگەن جياۋ يۈلۈ چويۇندەك مۇز تۇتۇپ كەتكەن ھويلىدا زوڭزىيىپ ئولتۇراتتى، تۇرۇپ - تۇرۇپ تىترەيتتى. مۇشۇنداق زەھەردەك ئاچچىق سوغۇق كۈنلەردە ناھىيە تەۋەسىدىكى پۇقرالار قانداق ئۆيلەردە ئولتۇرۇۋاتىدۇ؟ ئۇلارنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىچۇ؟

جياۋ يۈلۈ بىر كېچە قاتتىق ئويلىنىپ، ئەتىسى ئىشخانىسىغا كەلدى - دە، خىزمەتچىلەرگە قار ياغقان كۈنلەردە تۇۋەندىكىدەك بىرقانچە ئىشنى ئوبدان ئىشلەش ھەققىدە ھەرقايسى گۇڭشېلارغا ئۇقتۇرۇش قىلىشنى بۇيرۇدى. ئۇقتۇرۇش تۆۋەندىكىدەك مەزمۇندا ئىدى:

بىرىنچى، بارلىق يېزا كادىرلىرى ھەربىر ئائىلىگە كىرىپ قىينىچىلىق ئەھۋالىنى سوراش، ئۆيى يوقلارنى ئورۇنلاشتۇرۇش، قازان ئاسالمىغان ئائىلىلەر بايقالسا دەرھال ھەل قىلىش.

ئىككىنچى، يېزا خىزمىتىنى ئىشلەۋاتقان بارلىق يولداشلار ئېغىل ۋە قوتانلارنى تەكشۈرۈش، قېرى، ئاجىز، كېسەلمەن چارۋىلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىش، بىرمۇ چارۋىنىڭ توڭلاپ ئۆلۈپ كەتمەسلىكىگە يېقى توڭلاپ ناكار بولۇپ قالماسلىقىغا كاپالەتلىك قىلىش.

ئۈچىنچى، ئۆيىئىچى قوشۇمچە ئىشلەپچىقىرىشنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇش.

تۆتىنچى، تىرانسپورت ئىشلىرىغا ئىشلىتىلىۋاتقان ئادەم ۋە ئۇلاغ قار ئارىلاش بوراندا يولدا قالغان بولسا، قايسى چوڭ ئەترەت تەۋەسىدە بولسۇن، شۇ چوڭ ئەترەت قىزغىن كۈتۈۋېلىش، تويۇندۇرۇش، ئىسسىق ئورۇن بىلەن تەمىنلەش.

بەشىنچى، قېلىن قاردا دېھقانلارنىڭ ئىشىكى تاقىلىپ قالغاندا، بارلىق پارتىيە ئەزالىرى دەرھال ئامما ئارىسىغا بېرىش، جاپا ـ مۇشەققەت ۋە راھەت ـ پاراغەتتە ئاممىا بىلەن بىللە بولۇش.

ئالتىنچى، ئىجرا قىلىنىش ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ، ناھىيىلىك پارتكومغا تېزدىن دوكلات قىلىش.

ئۇقتۇرۇش كېچىلەپ تارقىتىلدى. ئۇ ئەتىگەندە كادىرلارغا بۆلۈنۈپ تەكشۈرۈش توغرىسىدا بۇيرۇق بەردى.

جياۋ يۈلۇ نەچچە ئون چاقىرىم يول بېسىپ توققۇز كەنتكە بارىدى. قىينىچىلىقى بار ۋە كېسەل بېقىۋاتقان نەچچە ئون ئائىلىدىن ھال سورىدى.

جياۋ يۈلۇ لياڭسۇن كەنتىگە بارىدى. ئۇ كېسەلچان لياڭ جۇنسەينىڭ ئۆيىگە كىرىپ، لياڭ چوڭ ئاننىڭ كۆزى كۆرمەس مېيىپ ئىكەنلىكىنى بايقىدى. جياۋ يۈلۇ لياڭ جۇنسەي بوۋاينىڭ كارىۋىتى بېشىدا ئولتۇرۇپ:

ــ بوۋا كېسىلىڭىز قانداقراق؟ قانداق قىينىچىلىقىڭلار بار؟ ــ دەپ سورىدى.

ياشانغان لياڭ جۇنسەي كارىۋاتتىن ئۇنىدەرىگەنىدەك ئۆرە بولۇپ، تورلاشقان كۆزلىرىنى بۇ ناتونۇش ئادەمگە تىكىپ:

ــ سەن كىم؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ مەن سىلىنىڭ ئوغۇللىرى، ــ دەپ جاۋاب بەردى جياۋ يۈلۇ چوڭقۇر مېھرى بىلەن.

ــ ئوغۇللىرى؟ ــ دېدى لياڭ جۇنسەي دەرگۇمان بولۇپ.

ئارىدىن بىرەيلەن لياڭ جۇنسەيگە:

ــ ئۇ ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى جياۋ يۈلۇ بولىدۇ، ــ دېدى.

لياڭ جۇنسەي بىلدى، لېكىن يەنىلا چۈشىنەلمەي:

— جياۋ شۇجى، شۇنچە قېلىن قاردا نېمە قىلغىلى كەلدىڭىز؟ — دەپ سورىدى.

— ماۋ جۇشى مېنى سىلىنى يوقلاپ كېلىشكە ئەۋەتتى ! — دېدى.

لياڭ جۇنسەي ھاياجانلاندى. ئۇ ھېچقانداق خىجالىتى يوقلۇقىنى ئېيتتى. ئۇ پېشقەدەم كەمبەغەل دېھقان بولغاچقا، خەلق ھۆكۈمىتىگە ئېغىرىنى سالغۇسى يوق ئىدى. جياۋ يۇلۇ يېنىدىن يىگىرمە يۆەن قۇتقۇزۇش پۇلىنى چىقىرىپ، لياڭ جۇنسەيگە بەردى ۋە:

— لياڭ بوۋا، بۇ ئازغىنا پۇل بىلەن كۆتۈنۈپ تۇرسىلا، ئەترەتكە دەپ قويىمەن، ئۇلار ئەتە ئەتىگەندە ئۆيلىرىنى ئوڭشاپ بېرىدۇ، — دېدى.

لياڭ جۇنسەي پۇلنى ئېلىپ جياۋ يۇلۇنىڭ قولىنى قويۇپ بەرمەي:

— يولداش، كونا جەمئىيەتتە قار قېلىن ياغقان بىر چاغان ھارپىسى كۈنى پومبېشچىكنىڭ يەر ئىجارىسىنى تۆلىيەلمەي قالغانىدىم، قورچاق تۇتۇنبېگى ئۆيۈمنى پېچەتلىۋەتكەنىدى، مانا بۇگۈن... — دېدى.

1963 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈنى، يەنى دېھقانلار كالېندارى بويىچە چاغاننىڭ ھارپا كۈنى، جياۋ يۇلۇ ئەتىگەندىلا ئالدىراش ئۆيدىن چىقىپ چېگگۈەن رايونىدىكى كادىرلارغا:

— ئەتە چاغاننىڭ بىرىنچى كۈنى، ھەممىڭلار تۆۋەنگە چۈشۈڭلار، بارلىق گۇڭشې ئەزالىرىنىڭ تۇيغۇدەك تاماق يېيىلىشىگە كاپالەتلىك قىلىڭلار، — دېدى.

جياۋ يۇلۇ دۆلەتنىڭ قۇتقۇزۇشىنى نەچچە قېتىم رەت قىلغان

شۇي گـۈڭجۇاڭنـاڭ ئۆيـگە كەلدى. ئـۇ ئەترەت باشـلىقى سـۇڭ باۋجۇڭدىن:

ـــ گۇڭشې ئەزالىرىنىڭ تۇرمۇشى قانداق؟ ـــ دەپ سورىدى.

سۇڭ باۋجۇڭ:

ـــ چاتـاق يوق. تويغـۇدەك تاماق يېـيەلەيدۇ، ـــ دەپ جـاۋاب بەردى.

جياۋ يۈلۈ ئۇنىڭ يول باشلىشى بىلەن بىرنەچچە ئائىلىگە كىردى. ھېچقانداق مەسىلە يـوقلۇقـىنى بايقـىغاندىـن كېيىـن، ئاندىن ناھـيەگە قـايىتتى. چـۈشتە جيـاۋ يۈلۈ تۇيـۇقسىزلا شـۇي گۇڭجۇاڭنىڭ ئۆيـگە يەنە كـىردى. مەقسـىتى ئۇنـىڭ زادى نېمـە يەۋاتقانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كـۆرۈش ئىدى. خوتـۇنى قىزىـل قوناق مومـىسى يەۋاتاتتى، سەكسەن ياشـلىق بوۋاي سـۇڭ دېخېمـۇ تاماق يەۋاتاتتى.

جياۋ يۈلۈ ئاممـىنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالـىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن خـۇڭمىيـاۋ رايونـىغـا يەنە بـاردى. رايـون كادىرلـىرى پوتاۋجـيـا گۇڭشېسىغا قاراشلىق تۇشەنجەي كەنتىنىڭ ئـەڭ نامرات كەنـت، ۋاڭ لىيەنبېي ئائىلىسىنىڭ كەنت بويىچە ئـەڭ كەمبەغـەل ئائىلـە ئىكەنلىكىنى تىلغا ئېلىشتى. دەرۋەقە جياۋ يۈلۈ ۋاڭ لىيەنبېينىڭ ئۆيى ئالدىغا كېلىپ پاخالدىن ياسالغان بىر ئېغىز ۋەيرانە ئۆينى، كىيىم ـ كېچەكلىرى جـۇل ـ جۇل تۆت ـ بەش بـالىنى كـۆرۈپ يۈرىكىگە پىچاق سانجىلغاندەك ئازابلاندى. ئۇ ئـورۇقلاپ كەتكـەن بىر بالىنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ:

ـــ «ئۇچ زىيانداش» كىشىلەرنىڭ يىلـىكىنى قۇرۇتۇۋەتتى. نەپسـىملا بـولىدىكـەن، «ئۇچ زىيـانـداش» بىلـەن جـان تىكـىپ ئېلىشىمەن ! ـــ دېدى.

قاراڭغۇ چۈشكەندە، جياۋ يۈلۈ دېھقان ساۋ يۈيىڭنىڭ ئۆيىـدە

سۈدا پىشۇرۇلغان ئۇششۇگەن تاتلىقياڭيۇ بىلەن تاتلىقياڭيۇ يوپۇرمىقى شورپىسىدىن بىر قاچا ئىچتى.

ئەتىسى جياۋ يۈلۈ ئاممىنى يىغىپ سۆھبەت يىغىنى ئاچتى. ئۇ ئاممىنى سۆزلەشكە، تۇشەنجەي كەنتىنىڭ مۇشۇنداق نامراتلىشىپ كېتىشىدىكى سەۋەبلەرنى تېپىشقا ئۇندىدى. يىغىننى ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسى باش بولۇپ ئاچقاچقا، گۇڭشې ئەزالىرى يىغىلىپ قالغان دەردلىرىنى بىر - بىرلەپ تۆكۈشتى. ئۇلار ئىشلەپچىقىرىش ئەتىرىتى باشلىقىنىڭ ياخشى باشلامچىلىق قىلماي، كۈنبويى چوڭ يەپ - چوڭ ئىچىپ يۈرگەنلىكىنى، ئۇرۇقلۇقتا قالدۇرۇلغان ئاشلىقنى يەپ تۈگىتىپ، يەرگە ئۇرۇق سالماي قۇرۇق ئاغدۇرۇپ كۆز بويامچىلىق قىلغانلىقىنى ئىنكاس قىلىشتى.

«ئاتا - ئانا ئاچلىقتىن ئۆلۈپ كەتسىمۇ ئۇرۇقلۇق ئاشلىق قالدۇرۇش كېرەك.» خەلق كۈن كەچۈرەلمەس بولۇپ قالغان ئەھۋالدا، ئۇلار ئاشلىق ئىشلەپچىقىرىشتا ساختىلىق قىپتۇ ! غەزەپلەنگەن جياۋ يۈلۈ دەرھال خۇڭمياۋ رايونلۇق پارتكومغا تېلېفون بېرىپ، ئۇلارنى تۇشەنجەي كەنتىگە بېرىپ مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلىشقا بۇيرۇدى.

شۇ كۈنى كەچتە جياۋ يۈلۈ ئازابلاندى ھەم غەزەپلەندى، يېگەن تاتلىقياڭيۇ ھەزىم بولمىدى، شۇڭا ئۇنىڭ ئاشقازىنى، جىگىرى ئاغرىپ ئۇياق - بۇياقتا ئۆرۈلۈپ تۇزۇك ئۇخلىيالمىدى.

جيا يۈلۈ بىلەن بىللە كەلگەن ناھىيەلىك پارتكوم كادىرى لى جۇڭشيۇ ئەتىسى ئەتىگەندە پۇتاۋجيا گۇڭشىسىنىڭ ئاشخانىسىغا بېرىپ، ئاغرىق ئازابى تارتىۋاتقان بۇ ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسىغا ئىككى قوتۇرماچ ئەكېلىپ بەردى. جياۋ يۈلۈ

تېرىكىپ:

— ئامما نېمىنى يېسە مەنمۇ شۇنى يەيمەن، ئاممانىڭ قانداق كۈن كۆرۈۋاتقان بولسا مەنمۇ شۇ كۈننى كۆرىمەن! — دېدى.

جياۋ يۈلۇ لى جۇڭشيۈنى ئىككى قوتۇرماچنى ئېچىرقاپ كەتكەن بالىلارغا بېرىۋېتىشكە بۇيرۇدى.

شۇ كۈنى خۇڭمياۋ رايونلۇق پارتكومىدىن كەلگەن كادىرلار توشەنجەي كەنتىدە كۆرۈلگەن مەسىلىلەرنى بىر تەرەپ قىلدى. چىرىكلەشكەن ئاچ كۆز ئەترەت باشلىقى ئەمىلىدىن ئېلىپ تاشلاندى.

ئاپەتتىن بۆسۈپ چىققان يول باشلىغۇچى

«ھاكىمىيەت ئۈستىدىكى پارتىيە خىزمەتنى ياخشى ئىشلىيەلمىسە، پارتىيە ۋە دۆلەت ھالاك بولىدۇ.» دېگەن بۇ سۆز بۈنىڭدىن قىرىق ئالتە يىل ئىلگىرى كومپارتىيەنىڭ بىر ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ ئاغزىدىن چىققانىدى، ھازىر ئاڭلىسىمۇ كىشىنىڭ يۈرەك تارلىرى تىترەيدۇ. جياۋ يۈلۈ يەنە: «ھەرقانداق ۋەزىپىدىكى كادىرنىڭ ھەممىسى خەلقنىڭ چاكىرى» دېگەن سۆزنىمۇ قىلغانىدى.

جياۋ يۈلۈ ناھىيەلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىدا مۇشۇ گەپنى دەۋاتقاندا، خۇشمياۋ رايونىدىكى بىر پارتىيە ئەزاسىنىڭ بىر پارچە خېتىنى تاپشۇرۇۋالدى. خەتتە ئىشتىن سىرتقى تىياتىر ئۆمىكىدە ساقلانغان بەزى مەسىلىلەر تىلغا ئېلىنغانىدى. جياۋ يۈلۈ كېچىچە ئۆزىنىڭ كۆز قاراشلىرىنى يېزىپ، خەتنىڭ ئەسلىي نۇسخىسى بىلەن قوشۇپ، ناھىيەلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىغا قاتنىشىۋاتقان يولداشلارنىڭ ئۆگىنىشىگە تارقىتىپ بەردى.

— ئۇ ناھايىتى ياخشى پارتىيە ئەزاسى ئىكەن، — دېدى جياۋ يۈلۈ، — ئۇ ئامىنىڭ تەلىپىنى ۋە پارتىيەنىڭ سىياسىتىگە خىلاپ ئەھۋاللارنى خەت ئارقىلىق ناھىيەلىك پارتكومغا ئىنكاس قىلدى. بۇ بىر پارتىيە ئەزاسىنىڭ ئۆتەشكە

تېگىشلىك مەجبۇرىيىتى ھەم مەسئۇلىيىتى، ـــ دېدى.

جياۋ يۈلۇ شۇ پارتىيە ئەزاسى ئىنكاس قىلغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەشۋىقات ئىشلىرى ئۇستىدە كونكرېت توختىلىپ:

ـــ شۇ نەرسە ئېنىق بولۇشى كېرەككى، يېزىلاردا كۆڭۈل ئېچىش پائالىيەتلىرى بولمىسا بولمايدۇ. مەدەنىي مائارىپ ئىدارىسى، مەدەنىيەت يۇرتى دېھقانلارنىڭ ئوقۇشىغا ماس كېلىدىغان كىتابلارنى يېزىلارغا يەتكۈزۈپ بېرىشى، يېزىلارنى يېزىلارغا ئۆيغۇن كېلىدىغان سەنئەت نومۇرلىرىغا مۇناسىۋەتلىك بىر قىسىم ماتېرىياللار بىلەن تەمىن ئېتىپ تۇرۇشى، ئىلگىرى دېھقانلار ياقتۇرغان كۇلۇب ۋە كەچلىك مەكتەپلەرنى تەدرىجىي ئەسلىگە كەلتۈرۈش كېرەك... ـــ دېدى.

ناھىيەلىك پارتكومىنىڭ شۇ قېتىمقى كېڭەيتىلگەن يىغىنىدا، جياۋ يۈلۇ بىر قىسىم كادىرلار ۋە پارتىيە ئەزالىرىدا ساقلىنىۋاتقان قورقۇش كەيپىياتى ۋە شۇنىڭدەك «ئۇچ زىياندىن»نى يېڭىش ئىشەنچىسى كەمچىل بولۇشتەك ئىدىيەۋى خاھىشلارغا قارىتا، ئۆزى باشلامچى بولۇپ كۆپچىلىك بىلەن بىللە ماۋ زېدۇڭنىڭ: «بىزنىڭ يولداشلىرىمىز قىينىچىلىق ئالدىدا نەتىجىلەرنى كۆرۈشى، يورۇقلۇقنى كۆرۈشى، غەيرىتىنى ئاشۇرۇشى كېرەك» دېگەن تەلىمىنى ئۆگەندى ۋە «ئاپەتكە قارشى تۇرالايدىغان كادىرلار بولمىسا، ئاپەتكە قارشى تۇرالايدىغان ئاممىمۇ بولمايدۇ» دەپ كۆرسەتتى.

ناھىيەلىك تەپتىش مەھكىمىسىدىكى جاڭ چۈنلياڭ بىلەن چېن زېڭخۇا دېلو بېجىرىش داۋامىدا، شاۋسۇڭ رايونى گودىيەن گۇڭشېسىنىڭ كۇڭجۇاڭچەي كەنتىدە ئاشلىق يېتىشمەي، نۇرغۇن دېھقانلارنىڭ سىرتلارغا قېچىپ كېتىۋاتقانلىقىنى، ئاممىنىڭ ئىنكاسىغا قارىغاندا، كادىرلاردا خىيانەتچىلىك قىلمىشلىرىنىڭ

بارلىقىنى، يەنە بەزىلەرنىڭ چاغاندا خۇراپىي پائالىيەتلەر بىلەن شۇغۇللانغانلىقىنى بايقاپ، جياۋ يۈلۈغا خەت يازدى. جياۋ يۈلۈ خەتكە:

جاڭ چۈنلياڭ قاتارلىق ئىككى يولداش خەت يېزىپ ئىنكاس قىلغان مەسىلە ناھايىتى مۇھىم. ئۇلار خىيانەتچىلىك دېلوسىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن تۆۋەنگە چۈشكەن، لېكىن ئۇلار ئۆزىنىڭ كەسپىي خىزمىتى بىلەن چەكلىنىپ قالماي، خەلق تۈرمۈشىدا كۆرۈلگەن مۇھىم مەسىلىلەرنى، پارتىيەنىڭ سىياسىتىنى ئىجرا قىلىش داۋامىدا يۈز بەرگەن زور مەسىلىلەرنى دەل ۋاقتىدا ناھىيەلىك پارتكومغا دوكلات قىلدى. بۇ تولىمۇ ياخشى ئىش، پارتىيەگە مەسئۇل بولغانلىق، ــ دەپ تەستىق سالدى.

مەزكۇر خەت ناھىيەلىك پارتكومنىڭ ھەيئەتلىرىگە ھەم رايونلۇق پارتكوم شۇجىسىغا تارقىتىپ بېرىلدى ۋە خەتتە تىلغا ئېلىنغان مەسىلىلەرنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلىشقا ئادەم ماڭدۇرۇلدى. جياۋ يۈلۈ ھەر دەرىجىلىك كادىرلاردىن پاك ـ دىيانەتلىك بولۇش، جاپاغا چىداپ كۆرەش قىلىش، تىرىشچان ھەم ئىقتىسادچىل بولۇش، دېموكراتىيەنى جارى قىلدۇرۇش، ئاممىا بىلەن ئالاقە باغلاش، خەلقنىڭ چاكىرى بولۇش، ھەرگىز خەلقنىڭ «غوجىسى» بولۇۋالماسلىقنى تەلەپ قىلدى.

1963 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنى جياۋ يۈلۈ جاڭجۇنمۇ رايونىغا قاراشلىق ۋاڭ دابياۋ كەنتىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، بىرقانچە ئۆينىڭ ئۆگزىسىدە ئاپتاپقا سېلىپ قويۇلغان كالا تېرىلىرىنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ كىشىلەردىن بۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندى، كىشىلەر ئوت ـ چۆپ بولمىغاچقا كالىلارنىڭ ئاچ قېلىپ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئىنكاس قىلىشتى.

جياۋ يۈلۈ بۇ كەنتتە توختاپ كادىرلار بىلەن ئاممىدىن

سوراش ئارقىلىق، مەزكۇر كەنتنىڭ ئۇدا ئۈچ يىل ئاپەتكە ئۇچراپ ئاشلىق، ئوت ـ چۆپ ۋە پۇل ـ پۇچەكتىن قىينىلىپ قالغانلىقىنى ئىگىلىدى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا يەنە بۇ گۈڭشىدىكى كادىرلاردا چوڭ يەپ ـ چوڭ ئىچىش خاھىشىنىڭ ئېغىرلىقىنى، كادىرلارغا غەمخورلۇق ھېسابىدا بىر تۇتاش بېرىلگەن ئاشلىقنىڭ تۆت مىڭ جىڭدىن ئاشىدىغانلىقىنى، شۇ سەۋەبتىن ئادەملەر سىرتقا قېچىش، ئۇلاغلار ئۆلۈپ كېتىشتەك ئېغىر ئەھۋالنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى بايقىدى.

جىياۋ يۈلۇ دەرھال بۇ گۈڭشىدىكى كۆپ يەپ، كۆپ ئىگىلىۋالغان كادىرلارنى تەكشۈرۈپ بىر تەرەپ قىلدى. كىم كۆپ ئىگىلىۋالغان بولسا شۇ قايتۇرۇش؛ كىم كۆپ يېگەن بولسا شۇ پۇل تاپشۇرۇش؛ نامۇۋاپىق ھالدا قۇتقۇزۇش بېرىلگەنلەر قۇتقۇزۇش پۇلىنى تولۇق قايتۇرۇش؛ كادىرلارغا قالدۇرۇلغان زاپاس ئاشلىقنى بىردەك يىغىۋېلىش؛ بىر تۇتاش بېرىلىدىغان ئاشلىقنى ئاممىنىڭ باھالىشى ۋە مۇزاكىرىسىدىن ئۆتكۈزۈپ، ئاندىن ئائىلىلەرگە تارقىتىش بەلگىلەندى.

شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا يەنە ئاممىغا ئوت ـ چۆپ ئورۇشقا، قومۇش ۋە ئوت ـ چۆپلەرنىڭ يىلتىزىنى كولاشقا سەپەرۋەر قىلىندى. بىرتۇتاش بېرىلىدىغان ئاشلىقنىڭ بىر قىسمى ئەمگىكىگە قارىتا بېرىلىدىغان ھەق قىلىندى، ئەترەتكە ئون جىڭ قۇرۇق ئوت ـ چۆپ تاپشۇرغانلارغا بىر جىڭ ئاشلىق بېرىلىدىغان بولدى. شۇنداق قىلىپ چارۋىلار بىلەن ئادەملەر تەڭ مەنپەئەتلىنىدىغان ھالەت شەكىللىنىپ، مەزكۇر ئەترەت نەچچە ئون مىڭ جىڭ ئوت ـ چۆپ يىغىۋالدى. ئادەملەرگە مۇۋاپىق قۇتقۇزۇش بېرىلدى، كالىلارمۇ قۇتقۇزۇپ قېلىندى.

تۆت كۈندىن كېيىن، جياۋ يۈلۇ يەنە ناھىيەلىك تەپتىش

مەھكىمىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى جاڭ زېڭيۇڭدىن كەلگەن بىر پارچە خەتنى تاپشۇرۇۋالدى. خەتتە 2 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنى سۈيىۋەنزى گۈڭشېسىغا كېتىۋېتىپ شۇ يەرلىك ئامما ئىگىلىرى تۈرمۇشتا ئىنتايىن قىينىلىۋاتقانلىقىنى بايقىغانلىقى ئىنكاس قىلىنغانىدى. خەتتە يەنە سۈيىۋەنزى، شاۋۋاڭجۇاڭ، شاۋجاۋجۇاڭ قاتارلىق ئون ئىشلەپچىقىرىش ئەتراپىدە دېھقانلارنىڭ سىرتقا قېچىش ھادىسىسىنىڭ ئېغىرلىقى، تىرىكچىلىك غېمىدە ئۆيلەرنىڭ ئۈستىنى ئېچىۋېتىش، ئاسراندى كېلىن بېقىۋېلىش ۋە ئوغۇل ـ قىزلىرىنى سېتىشتەك ئەھۋاللارنىڭ بارلىقى ئىنكاس قىلىنغانىدى.

جياۋ يۈلۈ بۇ خەتكە تولىمۇ ئەھمىيەت بەردى. شۇ ئان بۇ خەتكە ئىمزا قويۇپ ناھىيەلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەت ئەزالىرىغا تارقاتتى، خەتتە تىلغا ئېلىنغان ئون ئىشلەپچىقىرىش ئەتىرىتى ئېغىر ئاپەتكە ئۇچرىغان ئەترەت قىلىپ بېكىتىلدى. سىياسەتنى تەشۋىق قىلىپ ئاۋامنىڭ كۆڭلىنى تىندۇرۇش ئۈچۈن ئادەم ماڭدۇرۇلدى، قازان ئاسالمىغان ئائىلىلەرگە ئاشلىق قەرز بېرىلدى. ئىگىلەنگەن ئەھۋال ئاساسىدا، سىياسەت بويىچە شۇ ھامان بىرتۇتاش ئاشلىق تارقىتىلدى.

ئۇزاق ئۆتمەي، جياۋ يۈلۈ يەنە نەنجاڭ رايونىغا قاراشلىق ئەترەتتە تۇرۇۋاتقان كادىر چېن يىڭشەندىن خەت تاپشۇرۇۋالدى. خەتتە يېزىدىكى بىرمۇنچە گۇڭشې ئەزالىرىنىڭ ئوتۇندىن قىسىلىپ قالغانلىقى، نۇرغۇن دېھقانلارنىڭ كۈندە ئېتىزلىققا بېرىپ ئوتۇن تېرىدىغانلىقى، بىر كۈن تەرگەن ئوتۇننىڭ بىر كۈنگە ئارانلا يېتىدىغانلىقى، بەزىلەرنىڭ لىم ۋە ئەسكى ـ تۈسكى ئۆي جاھازىلىرىنى، ھەتتا بەزىلەرنىڭ كۆچەتلەرنى قالاشقا باشلىغانلىقى ئىنكاس قىلىنغانىدى. ناھىيەدىن كۆمۈر ئېلىپ

كېلىش ئۈچۈن ئۆزۈن يول مېڭىشقا توغرا كېلەتتى، يېقىلغۇ يېتىشمەسلىك ئومۇميۈزلۈك هالدا ئېغىر ئىدى.

جياۋ يۈلۇ خەتنى كۆرۈپ بولغۇچە تۈن نىسپى بولۇپ قالغانىدى. ئۇ دەرهال ناهىيەلىك تەمىنات سودا كوپېراتىپىنىڭ رەهبەرلىرىدىن كۆمۈر بىلەن تەمىنلەش ئەهۋالىنى سورىدى. جياۋ يۈلۇ ئالدى بىلەن گۈياڭ ۋە جاۋېڭدا كۆمۈر بىلەن تەمىنلەش نۇقتىسىدىن ئىككىنى قۇرۇشنى ئوتتۇرىغا قويدى. ناهىيەلىك تەمىنات سودا كوپېراتىپى جياۋ يۈلۈنىڭ پىكرىگە ئاساسەن ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ، كۆمۈر بىلەن تەمىنلەش نۇقتىسىدىن سەككىز ـ توققۇزنى تەسىس قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئاممىنىڭ كۆمۈر قالاش تەس بولۇش مەسىلىسى ئاساسەن هەل بولدى.

ئاپەت ئېغىر كۈنلەردە جياۋ يۈلۇ توشەنجەي چوڭ ئەترىتىدە تۇرۇپ، مەزكۇر كەنت پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ ئاپەتتىن قورقۇپ يېتىۋالغانلىقىنى بايقىدى. ياچېيكا شۇجىسى خىزمەتنى تاشلاپ يېتىۋالغانىدى، ياچېيكا ئەزاسى هەم ئايالار مۇدىرى پارتىيەدىن ئايرىلىپ، ئېرىنى ئىزدەپ پىكدىكشەنگە كەتمەكچى بولۇۋاتاتتى. مۇئاۋىن ياچېيكا شۇجىسىلا يېتىۋالمىدى هەم قېچىپ كېتىش نىيىتىدىمۇ بولمىدى. ئەكسىچە قۇتقۇزۇش پۈلى ۋە ئاشلىق پۈلىغا ئېرىشىش ئۈچۈن تىرمىشىپ ئىشلەۋاتاتتى...

جياۋ يۈلۇ مەزكۇر چوڭ ئەترەتنىڭ پارتىيە ياچېيكا يىغىنىغا قاتنىشىپ، يىغىن قاتناشچىلىرىغا پۈتكۈل ناهىيەنىڭ ئاپەتكە قارشى تۇرۇش ئەهۋالىنى تونۇشتۇردى. كۆپچىلىك بۇنىڭدىن ناهايىتى زور ئىلهام ئالدى. ئۇلار تۇشمۇتۇشتىن پىكىر بايان قىلىپ، تۇشەنجەينىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتىش

توغرىسىدا ئۆزلىرىنىڭ چاره ـ تەدبىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى، ئەمما هېلىقى ئايالار مۇدىرى زۇۋان سۈرمەي ئولتۇراتتى. جياۋ يۈلۈ «مۇهىم نۇقتىنى تۇتۇش» قارارىغا كەلدى. ئۇ يىغىندىن كېيىن ئالدى بىلەن بۇ ئايالغا ئىدىيەۋى خىزمەت ئىشلەپ ئۇنى قايىل قىلىش مەقسىتىده، ئالايىتەن ئۇنىڭ ئۆيىگە باردى.

ئايالار مۇدىرى ناهىيەلىك پارتكومىنىڭ بۇ شۇجىسىدىن قورقۇپ كەتمىدى. دەهشەتلىك ئاچارچىلىق ۋەهشىي يولۋاس، ۋەهشىي بۆرىدىنمۇ يامان ئىدى. ئۇ: «ناۋادا جياۋ شۇجى مېنى تەنقىدلىسە، ئاچارچىلىق سالغان قورقۇنچنى سەۋەب قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن تەڭ تۇرمەن، تەڭ تۇرالمىسام ئۇ تۇشەنجەيدىن تېزرەك كېتىدۇ» دەپ ئويلىدى.

ئەمما، هەممىنى كۆرۈپ يەتكەن جياۋ يۈلۈ گەپنى نەدىن باشلاشنى بىلەتتى. ئۇ ئادەتتىكى تەلەپپۇزدا ئۇنىڭغا تۇشەنجەي كەنتىنىڭ قىيىنچىلىقىنى ئۆزگەرتىش توغرىسىدىكى تەسەۋۋۇرلىرىنى دېدى. ئايالار مۇدىرى سەۋر ـ تاقەتلىك ئايال ئىدى. ئۇ تېرىكمەي ـ زېرىكمەي، گەپ قىلىشقا ئالدىراپمۇ كەتمەي، شۇجىنىڭ گېپىگە قۇلاق سېلىپ جىم ئولتۇراتتى. ئۇ ئىچىدە: «قاچانغىچە گەپ قىلىسەنكىن ! گەپنى كۆپ قىلغان جەزمەن ئازىدۇ، گەپتىن تۇتۇۋالسام، يانىدى دەپ مەندىن رەنجىپ قالارمۇ؟ ـــ دەپ ئويلايتتى.

جياۋ يۈلۈ ئۇنىڭغا «كۆچەت يېتىشتۇرۇپ دەرەخ تىكىش» توغرۇلۇق مەسلىهەت سالدى.

ـــ بولمايدۇ، ـــ دېدى ئۇ.

جياۋ يۈلۈ ئۇنى ئايالارغا باش بولۇپ ئاپەتكە قارشى تۇرۇشقا

ئىلھاملاندۇردى. ئۇ سوغۇق تەلەپپۇزدا:

ــ مېنىڭ تەشكىللىشىم ئىقتىدارىم يوق، يارىمايمەن ! ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ «يۇرتداشلار يورۇقلۇقنى كۆرسۇن» دېگەندى، ئۇ غەلىتە تەلەپپۇزدا:

ــ كۆرەلمەيدۇ! ــ دېدى ـ دە، ئۇن ئۆتنە ئېلىپ جىگمومۇا پىشۇرىدىغانلىقىنى باھانە قىلىپ، جياۋ يۈلۈنى يالغۇز تاشلاپ سىرتقا ماڭدى.

جياۋ يۈلۈ سۇنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش تۇتتى. ئۇ خۇشال كەيپىيات بىلەن ئايالىلار مۇدىرىنى تارتىپ تۇرۇپ:

ــ ئۇن ئۆتنە ئالماڭ، بۇگۈن ئۆيىگىزدە تاماق يەيمەن، نېمە بولسا مەيلى ! ــ دېدى.

ياخشى گەپ تاشنىمۇ ئېرىتىدۇ. جياۋ يۈلۈ تەشەببۇسكارلىق بىلەن ئوچاققا ئوت قالىدى. ئوچاقتىن پۇرقىراپ ئىس يېنىپ تۇراتتى. جياۋ يۈلۈ:

ــ سىزنىڭ كەمبەغەل دېھقان ئىكەنلىكىڭىزنى بىلىمەن، سىز كۆپ جاپا تارتقان، مەنمۇ شۇنداق، ئاچارچىلىق دەستىدىن يۇرتنى تاشلاپ چىقىپ كەتكەن، يىللىقچى بولغان. مانا ھازىر ھەر ئىككىلىمىز كومپارتىيە ئەزاسى، بىز بىر قازانىنىڭ تامىقىنى يەپ تۇرۇقلۇق، بىر ئائىلە كىشىلىرىدەك پاراڭلىشالمامدۇق؟ ــ دېدى.

باغرى تاشتەك قېتىپ كەتكەن ئايالىلار مۇدىرى ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ ئوچاق ئالدىدا ئاچچىق ئىستىن قېقىلىپ كۆزىدىن ياش چىقىپ كېتىۋاتقان قىياپىتىنى كۆرۈپ تەسىرلەندى. ئۇ ئاخىر ئېرىدى. بىر ۋاق تاماقنى يەپ بولماي

تۇرۇپلا كۆڭلىدىكى گەپلەرنى ئېيتتى:

ــ راستىنى ئېيتسام، جياۋ شۇجى سىزنىڭ ياخشى ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنى بىلمەن... بىراق، ئىشلەپچىقىرىش ئەتىرىتىنىڭ كادىرلىرى ئىشىك ئالدىدا سوقۇشۇپ كېتىدۇ، گۇڭشې ئەزالىرى ھويلىدا غوۋغا كۆتۈرىدۇ، بالىلار كاڭدا يېتىپ خەقىشلىك قىلىدۇ، قېينىئانىلار ئۆيدە ئولتۇرۇپ ئادەم تىللايدۇ... مەن بىر ئايال كىشى، بۇ ئىشلارغا قانداق چىدىيالايمەن... ــ دېدى.

ئۇ ھەسرەت بىلەن يىغلاپ كەتتى. جياۋ يۈلۈ ئېغىر ـ بېسىقلىق بىلەن:

ــ يولداش، ئۆزىڭىز ئويلاپ بېقىڭ، كۆپچىلىك قىينىچىلىققا يولۇققاندا بىزنى ئىزدىمەي كىمنى ئىزدەيدۇ؟ ــ دېدى.

ئاياللار مۇدىرى گەپ قىلالماي قالدى. ئۇ ياچېيكا ھەيئەت ئەزاسى ئىدى. قىينىچىلىققا ئۇچرىغان ئاممىا دېمىسىمۇ ئۇنى ئىزدەيتتى. ئۇ مۇشۇنداق ھالقىلىق پەيتتە ئۆزىنى دالدىغا ئالسا بولمايتتى.

جياۋ يۈلۈ داۋاملىق «ئۈلگىنىڭ كۈچى چەكسىز» دەيتتى.

توققۇزىنچى ئەترەتنىڭ باشلىقى يەتمىش ياشتىن ئاشقان، چاچ ـ ساقاللىرى تامام ئاقارغان، بالىلىرى يوق ئادەم ئىدى. ئۇ ھەمىشە ئۆزى يالغۇز ئۆكۈزنى ئالدىغا سېلىپ ئېتىزلىققا بېرىپ يەر ئاغدۇراتتى، ئۆكۈزى دەم ئالسا ئوت ئورۇيتتى، ئۆكۈزى چۆپ يېسە، ئۆزى ياۋا ئوت ـ چۆپلەرنى يەپ قورسىقىنى ئەستەرلەيتتى. ئېتىزدىن تېرىۋالغان بىر سىقىم پۇرچاقنىمۇ كوللېكتىپقا تاپشۇراتتى.

جياۋ يۈلۈ بۇ ئەھۋالدىن تەسىرلەندى ـ دە، تۇشەنجەي

كەنتىنىڭ ئىشنى تاشلاپ يېتىۋالغان ھېلىقى ياچېيكا شۇجىسىنى توققۇزىنچى ئەترەتكە چاقىرتىپ ئەكەلدى. ئۇ بۇ ئەھۋالنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى، ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلىدى ھەمدە ئۆزىنىڭ قانداق قىلىشى كېرەكلىكى ئۈستىدە ئويلاندى ۋە خىجىللىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئامىمغا رەھبەرلىك قىلىپ ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش كۈرىشىگە ئاتلىنىشقا بەل باغلىدى.

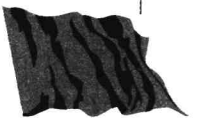
لیۇجۇاڭ كەنتىدە «لیۇبېي» لەقەملىك بىر ئەترەت باشلىقى بولۇپ، قىينىچىلىقتا يولۇقسىلا يىغلايتتى، كۆپچىلىك ئۇنى «لىڭتاسما» دەيتتى. جياۋ يۈلۇ ئۇنى قەيسەر بولۇشقا دەۋەت قىلدى. ئۇنىڭ بىر ئامال قىلىپ ئاپەتكە قارشى تۇرۇپ، ئاپەتتىن قۇتۇلۇشى ئۈچۈن ياردەمدە بولدى. ئۇنىڭغا ئون قول ھارۋىسى ۋە بىر قىسىم دېھقانچىلىق سايمانلىرىنى تەستىقلاپ بېرىپ، «لیۇبېي» لەقەملىك ئەترەت باشلىقى بىلەن ئامىمنىڭ جاسارىتىنى ئۇرغۇتتى.

سۇنجۇاڭ كەنتىدە بىرمۇنچە ئائىلىلەر ئاچارچىلىقتا قالغانىدى. جياۋ يۈلۇ خىجۇاڭ كەنتىدىكىلەرنى سۇنجۇاڭ كەنتىدىكىلەرگە ياردەم بېرىشكە چاقىردى. كەچتە خىيجۇاڭ كەنتىدە يىغىن ئاچتى. يىغىندىن كېيىن لەپلەپ قار يېغىپ، شىمال بورىنى چىقىپ كەتتى. تاڭ ئاتماستا بىرنەچچە پىشقەدەم دېھقان قار ۋە بورانغا قارىماي ئاشلىق، قۇرۇتۇلغان كۆكتات ۋە تاتلىقياڭگىيۇلاردىن سۇنجۇاڭغا يەتكۈزۈپ بەردى. ئىككى كەنتىنىڭ ئەزالىرى بىر - بىرى بىلەن قۇچاقلىشىپ يىغلىشىپ كەتتى.

جياۋيۈلۇ تۇشەنجەي كەنتىنىڭ ياچېيكا كادىرلىرىدىن:

— بىزنىڭ ئەزالىرىمىزنى كۆردۈڭلارمۇ؟ كادىرلار باش

بولمىسا سۇ كالىسىمۇ قۇدۇقىقا چۈشۈپ كېتىدۇ. ئاپەتتىن قورقۇپ يېتىۋالماڭلار. ئورنۇڭلاردىن دەس تۇرۇڭلار. ئاممىغا باش بولۇپ كۆرەشكە ئاتلىنىڭلار! ھازىر دۆلەت سىلەرگە ئىككى ھاسا بەردى، بۇنىڭ بىرى، ئۆستەڭ چېپىپ شورنى ئاققۇزۇشۇڭلار ئۈچۈن ياردەم ھېسابىدا بېرىلگەن تولۇقلىما ئاشلىق، يەنە بىرى، دەرەخ تىكىپ ئورمان ئەھىيا قىلىشىڭلارغا يار ـ يۆلەكتە بولۇش ئۈچۈن تارقىتىلغان ياردەم پۇلى، ـــ دېدى.

ئوبراز مەسلىسى

جياۋ يۈلۈ ئادەتتە بەك تېزمۇ، بەك ئاستىمۇ ئەمەس، بىر خىل ماڭاتتى، كىشىلەرگە ئانچە قاتتىق ـ يىرىك گەپ قىلمايتتى. خىزمەتداشلىرىنىڭ نەزەرىدە ئۇ كۆڭۈل ـ كۆكسى كەڭ، مېھرىبان ئاكا يوللۇق سانىلاتتى. كەيپىياتى ياخشى بولۇپ قالغان چاغلىرىدا تېخى لەتىپىدىن بىرنەچچىنى دەپ بېرەتتى، بەزىدە قوشاق ياكى قىسقا ھېكايىلەرنى ئېيتىپ بېرەتتى. ئاغزىدىكى قىزىل مۇشتەكنى تىلى بىلەن ئۈياقتىن ـ بۇياققا يۆتكەيتتى، ھۇزۇرلىنىپ شوراپ كەتسە ئۇنىڭدىن جىزىلدىغان ئاۋاز چىقاتتى.

تاماق يېمىگەن ياكى ئۇخلاپ قالمىغانلا بولسا، ئاغزىدىن تاماكا چۈشمەيتتى. ئادەتتە بىر قېپى ئىككى مولۇق «ئالغا» ماركىلىق، تولىراق بىر قېپى ئىككى مو بەش پۇڭلۇق «ئالتۇن يوپۇرماق» ماركىلىق تاماكا چېكەتتى، يول ماڭغاندا يېڭىنى ۋە پۇچقاقلىرىنى تۈرۈۋېتىپ مېڭىشقا ئامراق ئىدى. دائىم ياماق كىيىم كىيىپ يۈرەتتى.

1963 ـ يىلى 6 ـ ئاينىڭ بىر كۈنى ناھىيەلىك پارتكومنىڭ بۇ شۇجىسى جاڭجۈنمو گۇڭشېغا باردىغان بولۇپ قالدى. ئۇنىڭغا ئەينى چاغدىكى ناھىيەلىك پارتكومنىڭ ئالاقىچىسى لى جۇڭشيۈمۇ ھەمراھ بولۇپ باردىغان بولدى. ناھىيە بازىرى بىلەن

جاڭجۇنمو گۇڭشېسىنىڭ ئارىلىقى تەخمىنەن سەكسەن چاقىرىم كېلەتتى. ئارىلىق يىراق بولغاچقا، لى جۇڭشيۇ بۇ قېتىم ئۇ جايغا جىپ ماشىنىدا بېرىش تەكلىپىنى بەردى. ناھىيەلىك پارتكومدا ئۇرۇش يىللىرى زەمبىرەك سۆرىگەن، ئۆتمىتۆشۈك بولۇپ كەتكەن بىر ئەبجەق جىپ ماشىنىسى بار ئىدى.

جياۋ يولۇ ئۇنىڭ تەكلىپىگە قارىتا:

ــ بۇ ئەبجەق ماشىنىغا رەھىم قىلايلى ! كۆچى ئازراق بولسىمۇ تېجىلىپ قالسۇن، ياشانغان ۋە كېسەلچان يولداشلار ئۇچۇن خىزمەت قىلسۇن. ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ ياخشى نەرسە ئەمەس، دېرىزىسىنىڭ ئەينىكى بار، ئامما گەپ قىلسا ئاغزىنىڭ ئېچىلغانلىقىنى كۆرسەن، ئاۋازىنى ئاڭلىيالمايسەن، ئادەمنى جىلە قىلىدۇ، يەنە كېلىپ تېز ماڭىدۇ، پىيادە ماڭغان ئادەم بىزگە يېتىشەلمەيدۇ، ئاممىدىن ئايرىلىپ قالىمىز. جىپ توپا ـ چاڭ توزۇتۇپ ماڭىدۇ، يول ياقىسىدىكى نەرسىلەرنى كۆرگىلى بولمايدۇ، خۇددى ئات ئۇستىدە گۇل كۆرگەندەك ! ــ دېدى.

لى جۇڭشيۇ بۇ گەپنىڭ مەنىسىنى چۈشەندى. شۇنىڭ بىلەن جياۋ يولۇ ئىشلەتكىلى ئون بىر يىل بولغان «فىلىپ» ماركىلىق كونا ۋېلىسىپىتىنى مىندى. بۇ ۋېلىسىپىت خۇددى كۇلدۇرگە ئارتىسى خۇ باۋلىنىڭ ھەممىگە تونۇشلۇق بولغان كۇلدۇرگۇسى «كېچىلىك سەپەر خاتىرىسى»دە بايان قىلىنغان «قوڭغۇرىقىدىن باشقا ھەممە زاپچاسلىرى جىرىڭشىيدىغان ۋېلىسىپىت» تەك ئەبجەق ۋېلىسىپىت ئىدى. مىنىسە لاغايلاپ، غىچىرلاپ تۇراتتى.

ئۇلار پۇتاۋجيا گۇڭشېسىنىڭ كۇنېپىتىش تەرىپىدىكى دۆڭدە كېتىۋاتاتتى. لى جۇڭشيۇ مىنگەن ۋېلىسىپىتىنىڭ زەنجىرى «ۋاققىدە» ئۇزۇلۇپ كەتتى. ئالدى تەرەپتىن يا بىرەر كىشى، كەينى تەرەپتە يا بىرەر رېمونتخانا كۆرۈنمەيتتى. ۋېلىسىپىتنى

ئوڭشاش ئىمكانىيىتى يوق ئىدى. لى جۇڭشيۇ تىتىلداپ تۇراتتى. جياڭ يۈلۇ ئالدىرىماي:

ــ پۇتاڭجيا گۇڭشىسىغا بارساق سايمان تېپىلمىدۇ. مەندە ھۇنەر بار، ياساپ بېرىمەن! ــ دەپلا ۋېلىسىپىتنىڭ كەينى جازىسىدىكى ئارغامچىنى يېشىپ لى جۇڭشيۇنىڭ ۋېلىسىپىتىنى ئۆزىنىڭ ۋېلىسىپىتىغا سۆرىتىپ ماڭماقچى بولدى. لى جۇڭشيۇ ئوڭايسىزلىنىپ:

ــ ۋېلىسىپىتىڭىزنى مەن مىنىپ، ئۆزۈمنىڭ ۋېلىسىپىتىنى سۆرىتىپ ماڭاي، ــ دېدى. جياڭ يۈلۇ:

ــ مېنىڭ «ئېتىم» ساڭا بوي بەرمەيدۇ، دەرھال ۋېلىسىپىتىڭگە مىن! ــ دېدى.

ئىشلار كۆڭۈلدىكىدەك بولدى. ئۇلار جاڭجۇنمو گۇڭشىسىدىن ئوڭۇشلۇق قايتتى. قېرىشقانىدەك يولدا سىم ـ سىم يامغۇر يېغىپ كەتتى. جياڭ يۈلۇ ئېلىۋالغان يامغۇرلۇقىنى لى جۇڭشيۇغا بەردى ۋە:

ــ يامغۇرلۇقنى سىم ـ سىم يامغۇردا سەن كىي، يامغۇر كۇچىيىپ كەتسە ئۆزۈمگە بەر، ــ دېدى.

بۇ قارشى تەرەپ ئاسان قوبۇل قىلالايدىغان تەكلىپ ئىدى، لى جۇڭشيۇ بويسۇندى. ئۇلار مېڭىۋەردى، يامغۇر راستلا كۇچىيىپ كەتتى. لى جۇڭشيۇ يامغۇرلۇقنى جياڭ يۈلۇغا بېرىشكە تەمشەلدى. جياڭ يۈلۇ قاپىقىنى تۇرۇپ:

ــ گەپنىڭ مەنىسىنى چۈشەن، يامغۇر ئەدەپ كەتسە يامغۇرلۇقنى مەن كىيىمەن دېدىم، ئوتتۇراھال يامغۇر ياغقان تۇرسا نېمىدەپ مەن كىيگۈدەكمەن؟ ــ دېدى.

ئىككىسى تالىشىپ قالدى. يامغۇرنىڭ «قاتتىق» ياكى «ئوتتۇراھال» ئىكەنلىكىنى ھاۋا رايى ئىستانسىسىدىن سوراشقا

توغرا كەلدى. ئۇزاق ئۆتمەي يامغۇر ھەقىقەتەن شارقىراپ يېغىپ كەتتى. يامغۇر تامچىلىرى يۈز ـ كۆزگە ئۇرۇلاتتى. لى جۇڭشيۇ يامغۇرلۇقنى سالدى.

ـــ ئەخمەق يىگىت، ـــ دېدى جياۋ يۈلۈ قاقاھلاپ كۈلۈپ، ـــ مەن ھۆل بولۇپ كەتتىم. يامغۇرلۇقنى كىيگىنىمنىڭ نېمە پايدىسى؟ سەن كىيىۋەر، كېلەر قېتىم ھەرقانچە دۆت بولساممۇ يامغۇرلۇقنى ئالدى بىلەن ساڭا بەرمەيمەن.

لى جۇڭشيۇ قىلىدىغان گەپ تاپالمايلا قالدى. ئەھۋال شۇنداق، كۆنمەي ئامال يوق ئىدى.

لەنكاۋدا يۈشىدىكى «ساتىراشخانىدا يۈز بەرگەن ۋەقە»گە ئوخشاپراق كېتىدىغان مۇنداق بىر قىزىقارلىق ۋەقەمۇ يۈز بەرگەنىدى:

بىر كۈنى جياۋ يۈلۈ ناھىيەلىك پارتكومىدىن ئانچە يىراق بولمىغان كوچىدىكى ساتىراشخانىغا باردى. دۈكاندا ھۈنەرگە ئۈستا، مۇئاملىسى ياخشى جاڭ جىنشياڭ ئىسىملىك بىر پېشقەدەم ساتىراش بار ئىدى. «خېرىدارلىرى» ئۆچرەت ساقلاپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى.

جياۋ يۈلۈ كېلىپ ئۆچرەتنىڭ ئەڭ ئاخىرىسىدا تۇرۇپ قالدى. بۇنداق چاغلاردا ئۇ ھەمىشە ھۆججەت كۆرەتتى، ھۆججەتلەرگە تۈزىتىش كىرگۈزەتتى ۋە تەستىق سالاتتى. بۇ قېتىم كۆپچىلىك تەڭلا ئالدى بىلەن جياۋ يۈلۈنى چېچىنى ياستۇبلىشقا دەۋەت قىلىشتى. جياۋ يۈلۈ:

ـــ كۆپچىلىكنىڭ ھەممىسى ئۆچرەتتە تۇرسا، مەن نېمىدەپ چېچىمنى ئالدىدا ياساتقۇدەكمەن؟ ـــ دېدى.

ـــ سىز ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسى، بىزدىن ئالدىراش، ـــ دېيىشتى كۆپچىلىك.

ـــ ئالدىراش ئىكەنلىكىم ئەمەلىيەت، ئەممۇ ھازىر كىم ئالدىراش ئەمەس؟ جەمئىيەتتە تەرتىپ بولۇشى كېرەك، بولمىسا لەنكاۋ قالايمىقان بولۇپ كەتمەمدۇ، ـــ دېدى جياۋ يۈلۈ جاۋابەن.

ئاممۇ جاۋاب بېرىشكە ئامالسىز قالدى.

جياۋ يۈلۈ گېزىت كۆرگەچ نۆۋەتتى كەلگۈچە ساقلاپ ئولتۇردى. نۆۋەتتى كەلگەندە چېچىنى ياساتقاچ، ئۈستام بىلەن پاراڭلىشىپ كەتتى. ئۈستام چېچىنى ياساپ بولدى. جياۋ يۈلۈ پۇلنى بېرىپ كۆلۈمسىرەپ ئۈستامغا رەھمەت ئېيتتى، ئاندىن يانچۇقىنى ئاختۇرۇپ ۋېلىسىپىتنىڭ ئاچقۇچىنى تاپالمىدى.

كۆپچىلىك ئاچقۇچ ئىزدەپ پايپىتەك بولۇپ كېتىشتى. ئىزدىمىگەن ئورۇندۇق بىلەن ئۈستەلنىڭ ئاستى ـ ئۈستى، ھەتتا يەردە چېچىلىپ ياتقان چاچنىڭ ئارىسىمۇ قالمىدى. ئاچقۇچ تېپىلمىدى. جياۋ يۈلۈ بولدى قىلدى ـ دە، ۋېلىسىپىتنى يەلكىسىگە ئارتىپ، قەدەملىرىنى چوڭ ئېلىپ يۈرۈپ كەتتى.

جاڭ جىنشياڭ ئۈستام ئۆزىنى قويمىدىغان يەر تاپالماي قالدى. چۈنكى، جياۋ شۇجىنىڭ ئاچقۇچى ئۇنىڭ ساتىراشخانىسىدا يوقالغانىدى. ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ ئۇنىڭ قولى ئىشقا بارمىدى. ئۇ يەر ـ بۇ يەرنى ئاختۇرۇپ پايپىتەك بولۇپ كەتتى.

ئاردىدىن يېرىم سائەت ئۆتتى. ناھىيەلىك پارتكومنىڭ ئالاقىچىسى يۈگۈرگەن پېتى ھاسىراپ ـ ھۆمۈدەپ ساتىراشخانىغا كىرىپ كەلدى. ئۇ جىددىيلىشىپ تۇرغان جاڭ ئۈستامغا:

ـــ جياڭ شۇجى ئاچقۇچىنى يېتۈرۈپ قويغانلىقى سەۋەبلىك سىزنىڭ تىتىلداپ كېتىۋاتقانلىقىڭىزنى بىلىپ، سىزگە ئېيتىپ قويۇشقا مېنى ئەۋەتتى، ئاچقۇچ تېپىلدى، ـــ

دېدى.

كۆچىلىك يېنىك تىن ئېلىشتى. ئۇلار ئوپۇل - توپۇل:

— نەدىن تېپىلدى؟ — دەپ سوراشتى. ئالاقىچى:

— پايپاقنىڭ ئىچىدىن، — دەپ جاۋاب بەردى.

— ئاچقۇچ نېمىشقا پايپاقنىڭ ئىچىگە چۈشۈپ قالدۇ؟ — دېيىشتى كۆچىلىك كۈلۈپ.

ئالاقىچى ئەھۋالنى ئەينەن سۆزلەپ كېلىپ:

— ئاچقۇچ يانچۇقنىڭ تۆشۈكىدىن ئىشتاننىڭ پۇچقىقىغا چۈشۈپ قاپتۇ، پۇچاقمۇ تۆشۈك بولغاچقا، شۇ تۆشۈكتىن پايپاقنىڭ ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەن گەپ، — دېدى.

كۆچىلىك بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۈلكىسىدىن توختاپ قېلىشتى.

1963 - يىلى 7 - ئايدا، جياۋ يۈلۇ كادىرلارنى باشلاپ ئىشلەپچىقىرىش ئەھۋالىنى تەكشۈرگىلى ژېلىسىپىتلىك يېزىلارغا چۈشتى. شۇ كۈنلەردە ھاۋا تولىمۇ ئىسسىپ كەتكەن بولۇپ، قۇم بارخانلىرىنىڭ تېمپېراتۇرىسى ئەللىك گىرادۇسقا چىققانىدى. ئۇلارنىڭ كىيىم - كېچەكلىرى ھۆل بولۇپ كەتتى. بۇ چاغدا بىرەيلەن يول ياقىسىدىكى تاۋۇزلۇقتا ساينىڭ تېشىدەك يېتىپ كەتكەن تاۋۇزلارنى كۆرۈپ قالدى. كۆچىلىك ئارقا - ئارقىدىن:

— جياۋ شۇجى، تاۋۇز تىلىپ يەپ، بىردەم - يېرىمدەم ئارام ئېلىپ، ئاندىن ماڭايلى ! — دېيىشتى.

جياۋ يۈلۇ بىرپەس ئويلىنىپ تۇرۇپ كېتىپ كۈلۈمسىرىگەن ھالدا:

— مەن مۇشۇ ئەتراپتا نۇقتىدا تۇرغان، مېنى ئەزالارنىڭ ھەممىسى تونۇيدۇ. تاۋۇز ئالساق، ئۇلار بىزدىن پۇل ئالمايدۇ،

ئالسمۇ ئاز ئالدۇ. بۇنىڭ ئامىغا بولغان تەسىرى ياخشى بولمايدۇ. بۇ يەردە ئارام ئالمايلى. ناھىيە بازىرىغا تېزرەك بېرىپ، شۇ يەردە سوغۇق چاي ياكى مۇزدەك سۇ ئىچسەك نېمىدېگەن راھەت ! ــ دېدى.

نەچچە كۈندىن كېيىن، جياۋ يۈلۈ «ئۇچ زىياندىشنى يوقىتىش» تەكشۈرۈش ئەترىتىنى باشلاپ كەلگۈنىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن مېڭجياۋ چوڭ ئەترىتىگە كەلدى. ئادەملەرنىڭ بەدىنىدىن تەر قۇيۇلاتتى. مېڭجياۋلىقلار جياۋ شۇجىنىڭ قىزغىن ھالىتىنى كۆرۈپ ئېتىزلىقتىن بىرنەچچە يوغان تاۋۇز ئەكەلدى. ئېتى قىزىل، سېرىق ۋە ئاق چىقىدىغان قۇم تاۋۇزلارنى كۆرۈپ ھەممىسىنىڭ ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلدى.

تەكشۈرۈش ئەترىتىدىكىلەرنىڭ تاۋۇز يېگۈسى كەلدى، لېكىن ئۇلار جياۋ يۈلۈنىڭ مۇنداق ئىزاھاتىنى ئاڭلىدى:

ــ بىز بايا شىمالىي كەنتتە چاي ئىچتۇق، كىم ئۇسسىغان بولسا سۇ ئىچسۇن، تاۋۇز يېيىشكە بولمايدۇ، كۆپچىلىكنىڭ ياخشى كۆڭلىگە رەھمەت !

تومۇز ئىسسىقتا يېزىلارغا تەكشۈرۈشكە چۈشكەنلەرنىڭ بىرەر تىلىم تاۋۇز يېيىشى چاغلىق ئىش. ئەترەت كادىرلىرى تىلىپ قويۇلغان تاۋۇزنى تەكشۈرۈش ئەترىتىدىكىلەرنىڭ قوللىرىغا تۇتقۇزۇشتى. ئۇتتۇرىدا تاۋۇز تەڭلەش ۋە تەڭلەنگەن تاۋۇزنى رەت قىلىش باشلىنىپ كەتتى.

دەل شۇ ئىشنىڭ ئۇستىگە ئېتىزدىن يانغان بىرنەچچە گۈڭشې ئەزاسى كېلىپ قالدى. جياۋ يۈلۈ نەچچە تىلىم تاۋۇزنى كۆتۈرۈپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا باردى ۋە ھەربىرىگە ئىككى تىلىمدىن تاۋۇز بەردى. ئۇ ئۇنلۇك ئاۋازدا:

ــ تاۋۇزنى ئۇلار تېرىغان، باش بۇرنىنى شۇلار يېسۇن.

ئۇلار ئېتىزدا ئوت ئوتاپ بەللىرى مۇكچىيىپ كەتتى. ئۇلارنىڭ تۆھپىسى بىزنىڭكىدىن چوڭ، تارتقان جاپاسى بىزنىڭكىدىن كۆپ، ــ دېدى.

تەكشۈرۈش ئەترىتىدىكىلەر شۇجىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ كەينى ـ كەينىدىن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، گۈڭشې ئەزالىرىغا تاۋۇز ئاپىرىپ بەردى.

كۇن ئولتۇراي دېگەن چاغدا، ئۇلار خۇاڭخې دەرياسى چوڭ دامبىسىغا كەلدى. جياۋ يۈلۈ ئەتراپىنىڭ مەنزىرىسىدىن ئىلهاملىنىپ چوڭقۇر مەنگە ئىگە مۇنداق بىر گەپنى قىلدى:

ــ خۇاڭخې دەرياسىنىڭ دامبىسى توپىنى ئاز ـ ئازدىن دۆۋىلەشتىن هاسىل بولغان. ناۋادا دامبىدا تۆشۈك پەيدا بولۇپ ۋاقتىدا ئېتىلمىسە، كېيىن مەسىلىنىڭ چوڭى يۈز بېرىدۇ. كادىرلار بىلەن ئاممىنىڭ مۇناسىۋىتىمۇ شۇنداق، كىچىك ئىشلارغا دىققەت قىلىنمىسا، ئىشنى كىچىك هالىتىدە تۇتمىسا، كادىرلارنىڭ ئوبرازى هەم ئاممىنىڭ مەنپەئەتى زىيانغا ئۇچرايدۇ.

ھەرقانداق بىر جاننى تاشلۇۋېتىشكە بولمايدۇ

1963 ـ يىلى كەچ كۈز كۈنلىرىنىڭ بىر كېچىسى لەنكاۋ ناھىيەلىك پارتكوم ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى جۇ شىڭلۇڭنىڭ خوتۇنىنىڭ كېسىلى جىددىي قوزغىلىپ، دوختۇرخانىغا ئېلىپ كېلىندى. دوختۇر:

ــ كېچىكىپ قاپسىلەر، كېسەلنىڭ ساقىيىشىدىن ئۈمىد يوق، ــ دەپ، بىمارنى «ئۆلۈم جازاسى»غا ھۆكۈم قىلىپ، بالىنتسىغا ئالمىدى.

دوختۇرنىڭ يەكۈنىنى ئاڭلاپ جۇ شىڭلۇڭ ۋە ئۇنىڭ خىزمەتداشلىرى نېمە قىلارىنى بىلمەي قېلىشتى. جياۋ يۈلۈ بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ دەرھال دوختۇرخانا باشلىقىغا تېلېفون بەردى. ئۇ تېلېفوندا:

ــ بىمار ئۆلسە كېسەل كارىۋىتىدا ئۆلسۇن، بىمارنىڭ تىنىقىلا بولمىدىكەن، جىددىي قۇتقۇزۇۋېلىنسۇن، بىمارنى بالىنتسىغا ئالمايدىغان ئىش نەدە بار؟ ــ دېدى.

جۇ شىڭلۇڭنىڭ خوتۇنى بالىنتسىغا ئېلىندى. جياۋ يۈلۈ يەنە خاتىرجەم بولالماي شەخسەن ئۆزى دوختۇرخانىغا بېرىپ ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇردى، كېيىنچىغا بېرىپ داڭلىق بىر دوختۇرنى كېسەل كۆرۈشكە تەكلىپ قىلدى. جياۋ يۈلۈ كېسەلگە قان بېرىش لازىملىقىنى، دوختۇرخانىدا قان كەمچىل

ئىكەنلىكىنى بىلىپ، دەرھال ھەرقايسى تەرەپلەرنى قان تەقدىم قىلىشقا چاقىردى. خەلق ئازادلىق ئارمىيەسى جەڭچىلىرى، ھاممالار، يەنە كېسەلنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى، قولۇم ـ قوشنىلىرى بەس ـ بەستە ھەممىگە باب كېلىدىغان o تىپلىق قان تەقدىم قىلىشتى. شۇنداق قىلىپ كېسەل قۇتقۇزۇۋېلىندى...

جۇ شىڭلۇڭ بالىلىرىغا:

ـــ لاۋ جياۋنىڭ جىگەر كېسىلى بولمىغان بولسا ئۇمۇ قان تەقدىم قىلغان بولاتتى. مەڭگۈ ئېسىڭلاردا بولسۇنكى، جياۋ شۇجى ئاناڭلارغا ئىككىنچى قېتىم ھاياتلىق بەرگەن، ـــ دېدى.

باھار كۇنلىرىنىڭ بىر چۈشلۈكى جياۋ يۇلۇ قاتتىق بىئارام بولۇپ، ناھىيەلىك دوختۇرخانىغا بېرىپ كۆرۈندى.

تۇيۇقسىز بۆلۈمگە بىرمۇنچە ئادەم بىر نوسۇلكىنى كۆتۈرۈپ كىرىشتى. بىمار ئۈچ ياش ئەتراپىدىكى بىر گۆدەك بالا بولۇپ، نەپەس ئېلىشى تېز، چىرايى كۆكىرىپ كەتكەن، ھاياتى خەۋپ ئۇستىدە تۇراتتى. دوختۇر ۋە سېستىرالار جىددىي قۇتقۇزۇشقا كىرىشتى. بىمار خەتەردىن قۇتۇلۇپ، بارا ـ بارا ھوشىغا كەلدى. لېكىن، دوختۇرخانىدا يېتىپ داۋالانمىسا بولمايتتى. بالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ زاكالەت پۇلى تاپشۇرۇشقا قۇربى يەتمەيتتى.

جياۋ يۇلۇ ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسى سالاھىيىتىدە ئوتتۇرىغا چۈشۈپ، جىددىي، ئەمما يېقىملىق تەلەپپۇزدا دوختۇرغا:

ـــ بالىنى نورمال لايمھە بويىچە داۋالاۋېرىڭلار، ئىقتىسادىي جەھەتتىكى قىيىنچىلىقنى تەشكىل ھەل قىلىدۇ، ـــ دېدى.

ئۇ دەرھال بالىنىڭ دادىسىغا بىر پارچە خەت يېزىپ بېرىپ، چېڭگۈەن گۇڭشېسىغا بېرىپ بالىنىڭ كېسىلىنى داۋالىتىش قۇتقۇزۇش پۇلىنى ئېلىۋېلىشنى ئېيتتى.

دوختۇر بىلەن كېسەل بالا شۇ چاغدىلا گەپ ـ سۆز قىلماي داۋالاشنى كۈتۈپ تۇرغان بۇ كىشىنىڭ ئۆزلىرىگە بۇرۇندىنلا تونۇش بولغان باشلىق جياۋ يۈلۇ ئىكەنلىكىنى بىلىشتى.

پۈتاۋجيا گۇڭشېسىدىكى جاڭ فامىلىلىك بىر دېھقانىنىڭ يېشىغا يەتمىگەن ئوغلى جاڭ شۇيجۇ توساتتىن ئاغرىپ قالدى. بالىنىڭ نېمە كېسەل ئىكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. بىچارە بالا تۇرۇپ قىزىپ، تۇرۇپ مۇزلاپ پۈت ـ قوللىرى تارتىشىپ، نەپەس ئېلىشى قىيىنلىشىپ، چىرايى كۆكىرىپ كېتىۋاتاتتى.

سوغۇققان ئاتا بىر قۇچاق پاخالغا كېسەل بوۋاقنى ئوراپ سېۋەتكە سېلىپ، كەنتنىڭ سىرتىغا ئاچىقىپ تاشلىۋەتمەكچى بولۇپ تۇراتتى.

ئاپەت ئۇزۇلمەيۋاتقان يېزىلاردا قەدىمدىن تارتىپ مۇنداق بىر ئېچىنىشلىق قوشاق تارقىلىپ يۈرەتتى:

بىچارە نامرات كېسەل بالىنى،
پاخالغا ئوراپ سېۋەتكە سالدى.
بولمىغاچقا ھېچبىر ئامالى،
كۆتۈرۈپ چىقىپ دالىغا تاشلىدى.

«باغرى تاشلىق» بىلەن «تاشلىۋېتىش»نىڭ مەنىسى ئوخشاش. نامراتلارنىڭ كېسەل تەگكەن بالىلىرىنى تاشلىۋېتىشى ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس. بىراق، ئاپەت ئەھۋالىنى تەكشۈرگىلى پۈتاۋجيا گۇڭشېسىغا كەلگەن جياۋ يۈلۇ بىر دېھقان بالىنىڭ ئاغرىپ قېلىپ ھاياتىنىڭ خەۋپ ئىچىدە قالغانلىقىنى ئۇقتى.

جياۋ يۈلۇ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ دەرھال جاڭ ئائىلىسىگە

يېتىپ كەلدى. ئۇ بىچارە بوۋاقنى قۇتقۇزۇۋېلىش ئىمكانىيىتى بارمۇ - يوق ئۆز كۆزى بىلەن كۆردى. جياۋ يۇلۇ بالىنىڭ ئاغزى بىلەن بۇرنى ئارىلىقىدىن قىزىق تىنىقىنى بايقاپ، بىردىنلا روھلىنىپ ئۇنلۇك ئاۋازدا:

ــ تاشلىۋەتمەڭلار، بالىنىڭ تىنىقى بار ئىكەن، ــ دەۋەتتى.

كۆپچىلىك يوپۇرۇلۇپ كېلىپ بالىنىڭ كۆزىنى ئاچقانلىقىنى كۆردى. ئاغزى مىدىراۋاتقاندەك قىلاتتى.

جياۋ يۇلۇ:

ــ ئازراقلا ئۇمىد بولىدىكەن، بالىنى قۇتقۇزۇۋېلىش كېرەك. مەن بىر پارچە خەت يېزىپ بېرىمەن. بالىنى دەرھال دوختۇرخانىغا ئاپىرىڭلار. بالا ئىنقىلابنىڭ ئىزباسارى. جەزمەن بىر ئامال قىلىپ قۇتقۇزۇۋېلىش كېرەك ! ــ دېدى.

پۇتاۋجياۋ گۇڭشېسى بىلەن ناھىيەنىڭ ئارىلىقى قىرىق بەش چاقىرىم كېلەتتى. يىگىرمە چاقىرىم يول تۇغىگەندە كېسەل بالىنىڭ ئاتىسى بىر قاپ سەرەڭگە سېتىۋېلىپ بالىنىڭ تىنىقى بارمۇ - يوق، بىلىپ بېقىش مەقسىتىدە بىر تال سەرەڭگىنى ياندۇرۇپ بالىنىڭ چىرايىغا تۇتتى. تىنىقى بولسا ناھىيەگە ئاپىراتتى، تىنىقى بولمىسا تاشلىۋېتەتتى. بالىنىڭ جېنى چىڭ چىقىپ قالدى، تىنىقى خۇددى تەۋرىنىپ تۇرغان بىر تال قىلدەك ئۇنىڭ ھاياتىنى تۇتۇپ تۇراتتى.

ئاتا بىر چاقلىق ھارۋىنى ئىتىرگەن پېتى دوختۇرخانا ئامبۇلاتورىيەسىگە كىردى. دوختۇر - سېستىرالار ئاللىقاچان تەق بولۇپ تۇرغانىدى. ئەسلىدە جياۋ يۇلۇ ئۇلارغا بۇرۇنلا تېلېفون بېرىۋەتكەنىدى.

يېرىم كېچىدە، جياۋ يۇلۇ پۇتاۋجيا گۇڭشېسىدىن قايتىپ

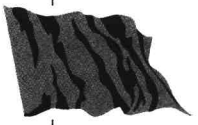
كېلىپ بالىنىڭ كېسىلىدە ياخشىلىنىش بولغانلىقىنى بىلىپ، ئاندىن خاتىرجەم بولدى ۋە:

ــ بۇ دېھقاننىڭ ئەۋلادى، ئۇنى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ داۋالاپ ساقايتىڭلار.... ــ دەپ ئەستايىدىل تاپىلىدى.

داۋالاش خادىملىرى پۈتۈن كۈچى بىلەن بالىنى قۇتقۇزۇشقا ئاتلاندى. بالىنىڭ كېسەللىك ئەھۋالىدا ياخشىلىنىش كۆرۈلۈپ، سالامەتلىكىمۇ تەدرىجىي ئەسلىگە كەلدى. دوختۇر كېسەل بالىنىڭ ئاتىسىغا راست گەپ قىلىدى:

ــ جىياۋ شۇجىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بولمىسا، ھەرقانچە گەپ قىلغان بىلەنمۇ ساقىيىشىدىن ئۈمىد يوق دەپ قارالغان بۇ بالىنى قوبۇل قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايتتۇق. بۇ بالىنىڭ جېنىغا جىياۋ شۇجى ئارا تۈردى.

بالا دوختۇرخانىدىن چىققان كۈنى جىياۋ يۈلۇ دوختۇرخانىغا يەنە ئالدىراش يېتىپ كەلدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن مېھىر - شەپقەت ۋە خۇرسەنلىك چىقىپ تۇراتتى. قۇتقۇزۇپ قېلىنغان بۇ بالىنىڭ ئىسمى «جاڭ جىمياۋ»غا ئۆزگەرتىلدى. بۇ ئىسىمغا جىياۋ يۈلۇنى خاتىرلەش مەنىسى چوڭقۇر يوشۇرۇنغانىدى.

يېشىللىققا باغلانغان ئۈمىد

جياۋ يۈلۈ قاقاس لەنكاۋ زېمىنىدا يۈرەك قېتىنى سەرپ قىلىپ، ئاخىر «لەنكاۋنىڭ ئۈچ گۆھىرى: پاۋلونىيە دەرىخى تىكىش، خاسىڭ تېرىش ۋە چىلان ئۆستۈرۈش» ئارقىلىق قۇملۇقنى تىزگىنلەش چارىسىنى تېپىپ چىقتى. «باي بولمەن دېسەڭ پاۋلونىيە دەرىخى تىك، نامراتلىقتىن قۇتۇلمەن دېسەڭ خاسىڭ تېرى، ياخشى كۈن كۆرىمەن دېسەڭ چىلان ئۆستۈر» دېگەن چاقىرىق ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

— پۈتۈن ناھىيەدىكى پارتىيەلىك كادىرلار، — دېدى جياۋ يۈلۈ، — تېزدىن ھەرىكەتكە كېلىپ لەنكاۋدا پاۋلونىيە دەرىخى ۋە ئەرمۇدۇن دەرىخىگە ئوخشاش ئاسان تۈتىدىغان سورتلۇق دەرەخلەرنى تىكىشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇپ، ئىھاتە ئورمان بەرپا قىلىش قۇرۇلۇشىنى ياخشى يولغا قويۇشى كېرەك. قۇملۇقتا دەل ـ دەرەخ بولمىسا، قاقاس يەرگە تايىنىپ جان باقىلى بولمايدۇ. ئورمان ئەھيا قىلماي تۇرۇپ لەنكاۋنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتىش مۇمكىن ئەمەس. بىر مو ئارتۇق ئەھيا قىلغىلى بولسا بىر مو ئارتۇق ئەھيا قىلىش، بىر تۈپ ئارتۇق تىككىلى بولسا بىر تۈپ ئارتۇق تىكىش لازىم. ئۇرۇق تاللاش ۋە كۆچەت ئۆستۈرۈش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش، دەل ـ دەرەخلەرنىڭ ئىگىدارلىق ھوقۇقىنى ئىمكانقەدەر تېزرەك بېكىتىپ، مەسئۇلىيەت تۈزۈمى ئورنىتىش،

بۆلۈپ باشقۇرۇشنى يولغا قويۇپ، ئورمان هوقۇقى گۇۋاهنامىسى تارقىتىش كېرەك.

بۇنىڭدىن قىرىق يىل بۇرۇن «مەسئۇلىيەت تۇزۇمى ئورنىتىش، بۆلۈپ باشقۇرۇشنى يولغا قويۇش» شوئارىنى ئوتتۇرىغا قويغان بۇ ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسىغا كىشىلەر ھەيرانلىق بىلەن ئاپىرىن ئېيتماي تۇرالمايدۇ.

جياۋ يۈلۇ قۇملۇق يەرلەرنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن يىغىنىڭ جەنۇبىدىكى جايلارغا باردى. ئۇ ئاقىرىپ ياتقان قاقاس قۇملۇقتا قۇم - بوران تۈپەيلىدىن قۇرۇپ كەتكەن بۇغداي مايسىلىرىنى كۆردى. يىجۇاڭ كەنتىدە ئاممىا ئۇزاق يىللاردىن بېرى ئېيتىپ كېلىۋاتقان مۇنۇ قوشاقنى خاتىرىلىۋالدى:

چاڭجۇاڭ، شۇيجۇاڭ، يىجۇاڭ ئۈچ كەنت،
ئۈچ قۇملۇق كەنتتە بىر كالا.
قوشقا قاتسا كالىنى،
تېپىلماس بىر تال كۆلاھ.

يىغىنىڭ كۆچمە قۇم لەنكاۋدىكى قۇم دېڭىزىنىڭ بىر بۇرجىكى ئىدى. جياۋ يۈلۇ خەلقىنى باشلاپ «ئۈچ ئاپەت» ئىچىدىكى ئەڭ جاھىل «قۇم ئاپىتى»نى يىلتىزىدىن تىزگىنلەش ئۈچۈن، پۈتۈن ناھىيەنىڭ تەبئىي ئەھۋالىنى ئېنىقلاپ چىقىش كېرەكلىكىنى ھېس قىلدى.

جياۋ يۈلۇ بىر يۈز يىگىرمە نەپەر كادىرنى ئاجرىتىپ، پېشقەدەم دېھقانلار ۋە كەسپىي تېخنىك خادىملاردىن تەشكىللەنگەن «ئۈچ تەرەپ بىرلەشكەن» تەكشۈرۈش ئەترىتىنى تەشكىللىدى. لەنكاۋدا كەلكۈن ئېقىنىنى قوغلىشىش، بوران

ئېغىزىنى تەكشۈرۈش ۋە كۆچمە قۇمنى چارلاش قاتارلىق خىزمەتلەر كەڭ كۆلەمدە قانات يايدى. تەكشۈرۈش ئەترىتى خۇاڭخې دەرياسى چوڭ توسمىسىنىڭ شىمالىدىكى دامبىغا چىقتى. ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا خۇاڭخې دەرياسىنىڭ ساپسېرىق قۇمغا كۆمۈلۈپ ياتقان كونا ئېقىنى سوزۇلۇپ ياتاتتى.

جياۋ يۈلۈ ئاسمانىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ ھاۋاغا ئەگرى سىزىق سىزدى ۋە:

— قاراڭلار! بوراننىڭ بوران يولى، قۇمنىڭ قۇم يولى، سۇنىڭ سۇ يولى، ئادەملەرنىڭ ئادەمچە يولى بولىدىكەن. ھەممىسىنىڭ ئۆز يولى بار ئىكەن. بوراننىڭ قۇم يولىغا يۈزلىنىش قانۇنىيىتىنى جەزمەن ئېنىقلاپ چىقىشىمىز كېرەك، — دېدى ئۇنلۇك ئاۋازدا.

لېكىن، كادىرلارنىڭ كۆچەت تىكىشكە قارىتا پىكرى بىر يەردىن چىقمىدى. ئۇلار تالاش ـ تارتىش قىلىشتى. گۇڭشې ئەزالىرى:

— كادىرلار ۋاقىراشسا ئەزالار ئۇخلايدۇ، پىكىر بىر يەردىن چىقمىسا يېتىپ ئارام ئالىدۇ، — دېيىشتى.

جياۋ يۈلۈ دەل مۇشۇ چاغدا ئەھۋال ئىگىلىگىلى خۇجى چوڭ ئەترىتىگە كەلدى. چوڭ ئەترەت شۇجىسى:

— دەرەخ تىكىپ ئورمان ئەھىيا قىلىشتا ئەزالارغا ئۇلگە كۆرسىتىپ بېرىش، توغرىسىغا قاتارلاشتۇرۇپ تەكشى تىكىش، تارقاق تىكىلگەن پاۋلونىيە دەرەخلىرىنى كۆچۈرۈپ قايتىدىن تىكىش كېرەك، — دېدى.

— ئادەم كۆچۈرۈلسە جان كىرىدۇ، دەرەخ كۆچۈرۈلسە ئۆلىدۇ. شەكىل جەھەتتىكى كۆركەملىكىنى قوغلاشماي، ئەمەلىيەتنى چىقىش قىلايلى، — دېدى چوڭ ئەترەت باشلىقى.

ـــ ئەمىسە جياۋ شۇجى ئەقىل كۆرسىتىپ باقسۇن، ـــ دېيىشتى بىر دەك.

جياۋ يۈلۈ بىرپەس ئويلىنىپ، ئاندىن كۈلۈپ تۇرۇپ:

ـــ ئىككىلا تەرەپنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق داۋلىسى بار. ئەمما، ئاساسىي زىددىيەتنى تۇتۇش لازىم. نۆۋەتتىكى ئاساسىي مەسىلە ـــ قەھەتچىلىكتىن قۇتۇلۇش ۋە ئۆز ـ ئۆزىنى قۇتقۇزۇش. پاۋلونىيە دەرىخىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا ئالدى بىلەن قورساق مەسىلىسىگە، ئاندىن كۆركەم بولۇشقا ئېتىبار بېرىش كېرەك، ـــ دېدى.

شۇنىڭ بىلەن «ئالدى بىلەن قورساق مەسىلىسىگە، ئاندىن كۆركەم بولۇشقا ئېتىبار بېرىش» دېگەن سەككىز خەتلىك فاڭجېن ئاممىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشىپ، پۈتكۈل لەنكاۋ ناھىيەسىدە ئورمانچىلىق ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا يېتەكچى فاڭجېنغا ئايلاندى.

جياۋ يۈلۈ گۈرجەكنى قولىغا ئېلىپ يوغان ۋە چوڭقۇر ئازگالدىن بىرنى كولاپ، ئازگالغا يۈمران پاۋلونىيە كۆچىتى تىكتى. نەچچە ئايدىن كېيىن، ئۇ ئۆزى تىككەن كۆچەتنىڭ ئالدىدا بىر پارچە سۈرەتكە چۈشتى.

كېيىن لەنكاۋلىقلار مۇشۇ بىر پارچە سۈرەتنى كۆرۈپ مۇنۇ بىر كۈپلېت شېئىرنى ئەسلەشتى:

جياۋ يۈلۈ بىزنىڭ ياخشى شۇجىمىز،
پاۋلونىيە دەرىخىدەك قەد كۆتۈرۈپ تۇرىسىز.
قۇمنى تىزگىنلەش، كەلكۈنگە قارشى تۇرۇشتا،
قەيسەرلىك بىلەن كۈرەش قىلدىڭىز.

....

شۇ يللىرى ناھىيەلىك ئورمانچىلىق ئىدارىسىگە ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزگەن ئىككىيلەن تەقسىم قىلىندى. بىرىنىڭ ئىسمى ۋېي جيەنجياڭ، يەنە بىرىنىڭ ئىسمى جۇ لىچۇ بولۇپ، ھەر ئىككىسى جەنۇبلۇق ئىدى. ئۇلار بۇ قۇم بورانلىق يەرگە مەخسۇس پاۋلونىيە دەرىخى ئۆستۈرۈش تېخنىكىسىنى تەتقىق قىلىش ئۈچۈن كەلگەنىدى.

جۇ لىچۇ 1962 ـ يىلى 8 ـ ئايدا لەنكاۋغا كەلدى. ئۇ خۇنەن ئۆلكىلىك ئورمانچىلىق ئىنىستىتۇتى ئورمانچىلىق فاكۇلتېتىنى پۈتكۈزگەندىن كېيىن ئورمانچىلىق مىنىستىرلىقىغا تەقسىم قىلىنغان، سوۋېت ئىتتىپاقى مۇتەخەسسىسلىرى بىلەن بىللە يۇرۇپ ئاسپىرانتلىققا كۆتۈرۈلۈش ئۈچۈن نەنجىڭ ئورمانچىلىق ئىنىستىتۇتىغا ئەۋەتىلگەنىدى.

ئۇ لەنكاۋغا كېلىشتىن بۇرۇن ئەڭ باي شىنياڭ رايونى نەتىجىلىك ئورمانچىلىق مەيدانىغا تەقسىم قىلسىكەن، دېگەن ئارزۇدا بولغان. ئەمما، ئۇنىڭ يۇرگەن قىزى خېبى شەھىرىدىن بولۇپ، خېنەن ئۆلكىلىك ئورمانچىلىق ئىنىستىتۇتىدا ئوقۇيتتى. جۇ لىچۇ يۇرگەن قىزغا يېقىنراق تۇرۇش ئۈچۈن قۇم ـ بوراندىق لەنكاۋغا كەلگەنىدى.

يۇرگەن قىزى ئۇنى كۆرگىلى لەنكاۋغا كېلىپ، توپا ـ چاڭ ۋە بۇسقا تولغان ياتاقنى كۆردى. ياتاقتىن تەر ئارىلاش ماي ھىدى كېلەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ كۆز ئالدى قاراڭغۇلاشقاندەك بولۇپ، بىر سائەتمۇ تۇرماي «خەير ـ خوش» دەپلا كېتىپ قالدى.

بىراق، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى قېچىپ كەتمىدى. چۈنكى، ئۇلار سىرداش ۋە غەمگۈزار ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسىغا يولۇققانىدى. جياۋ يۈلۈنىڭ جەلپكارلىقى ۋە كۆيۈمچان خاراكتېرى ئۇلارنى لەنكاۋدا ئېلىپ قالدى.

جۇ لىچۇ قۇم بوراننى تەكشۈرۈشتەك ئېغىر ۋەزىپىنى زىممىسىگە ئېلىپ، دەرەخ تىككىلى بولمىدىغانلىكى جايلارنى ۋە بوران ئېغىزلىرىنى ئالا قويماي تەكشۈردى. جياڭ يۈلۇ ۋاپات بولۇشنىڭ ئالدىدا قاقاس قۇملۇققا قۇر ئارىلاپ تىكىلگەن دەرەخ كۆلىمى ئون مىڭ مودىن كۆپرەك ئىدى، 1967 ـ يىلى تەرەققىي قىلىپ ئوتتۇز ئىككى مىڭ موغا يەتتى. 1969 ـ يىلى بۇ ناھىيەدە پاۋلونىيە دەرىخى قۇر ئارىلاپ تىكىلگەن كۆلەم ئەللىك ئىككى مىڭ موغا باردى.

شەندۇڭ، سەنشى، جياڭسۇ، ئەنخۇي ۋە خېبېي قاتارلىق ئۆلكىلەردىن ئادەملەر ئارقا ـ ئارقىدىن ھۇنەر ئۆگىنىشكە كەلدى، ئامېرىكا، ياپونىيە، ئوتتۇرا شەرق ۋە شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا قاتارلىق ئەللەردىكى دوستلارمۇ ئېكسكۇرسىيە قىلىشقا كەلدى.

لەنكاۋنىڭ كۆكەرتىش خىزمىتى قىزغىن داۋاملىشۋاتقان بولسىمۇ، جياڭ يۈلۇ مۇنداق «بەش يېتىشمەسلىك» ئەھۋالىنىڭ، يەنى رەھبەرلىك يېتىشمەسلىك، ئىدىيەدە يېتىشمەسلىك، باشقۇرۇش يېتىشمەسلىك، سىياسەت يېتىشمەسلىك، يېزا ئىگىلىكىنى قوللاشتا ھەرقايسى تارماقلار يېتىشمەسلىك ئەھۋالىنىڭ ساقلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىپ، تۇزىتىشنى ئوتتۇرىغا قويدى.

جياڭ يۈلۇ ھەربىر كادىردىن «بەش يېتىشمەسلىك»كە سېلىشتۇرۇپ، ئۆزىنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ، ئىش ـ ھەرىكىتىنى ۋاقتىدا تۇزىتىپ، رەھبەرلىك ئۇسۇلى ۋە خىزمەت ئۇسۇلىنى ئۆزگەرتىشنى تەلەپ قىلدى. ئاندىن كېيىن خىزمەتنى ياخشى ئىشلەشتىكى مۇنداق ئون تۈرلۈك تەجرىبىنى خۇلاسىلەپ چىقتى:

بىرىنچى، پارتىيە رەھبەرلىكىگە تايىنىش.
ئىككىنچى، ئاممىغا تايىنىش.
ئۈچىنچى، دېموكراتىيەنى جارى قىلدۇرۇش.
تۆتىنچى، خىزمەتلەرنى داۋاملىق خۇلاسلەپ تۇرۇش.
بەشىنچى، سىياسىي نەزەريە ئۆگىنىش.
ئالتىنچى، ئاكتىپلاردىن پايدىلىنىش.
يەتتىنچى، ئاممىنىڭ ئىدىيەسىنى ئىگىلەش.
سەككىزىنچى، ئىتتىپاقلىقنى ياخشىلاش.
توققۇزىنچى، پارتىيەنىڭ سىياستىنى ئۆگىنىش.
ئونىنچى، خىزمەتلەرنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن يۇقىرىغا دوكلات قىلىش.

1963 ـ يىلى 3 ـ ئاينىڭ 6 ـ كۈنى جياۋ يۈلۈ ئورمانچىلىق خىزمىتى يىغىنى چاقىردى. يىغىندا پۈتكۈل ناھىيەنىڭ ئورمان ئەھىيا قىلىش، ئورمان ئۆستۈرۈش، ئورمانلارنى ئاسراش جەھەتلەردىكى تەجرىبە ـ ساۋاقلىرى يەكۈنلىنىپ، 1963 ـ يىللىق ئورمان ئەھىيا قىلىش پىلانى تەتقىق قىلىندى ۋە ئورمانچىلىق خىزمىتىدىكى بىر تۈركۈم ئىلغار گۇرۇھى، ئەترەتلەر ۋە ئىلغار شەخسلەر تەقدىرلەندى.

ـــ 3 ـ ئاينى ئورمان ئەھىيا قىلىش ۋە ئورمان ئاسراش ئېيى قىلىپ بېكىتەيلى، ـــ دەپ تەكىتلىدى جياۋ يۈلۈ. ئۇ «3 ـ ئاينى ئورمان ئەھىيا قىلىش ۋە ئورمان قوغداش ئېيى قىلىپ بېكىتىش»نى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئۆزىنىڭ ئاجايىپ ئالدىن كۆرەرلىكىنى نامايان قىلدى.

يىغىندىن كېيىن جياۋ يۈلۈ چېكىگۈەن رايونىنىڭ شۇ چاغدىكى باشلىقى، كېيىن «ئۇچ زىياندىن»نى يوقىتىش ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى بولغان جو شىگۈلۈڭ بىلەن بىللە قوم

ئارىلاش چىقىۋاتقان شىددەتلىك بورانغا قارىماي ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ، خوجى، ۋاڭجۇاڭ، گاۋچاڭ، جياڭلو ۋە ئېرباجەي قاتارلىق بەش كەنتكە باردى. ئۇلار نەدە بوران قاتتىق بولسا شۇ يەردە، نەدە قوم بارخانلىرى ئېگىز بولسا شۇ يەردە چېپىپ يۈردى. بايقالغان ھەربىر بوران ئېغىزىنى خاتىرىلەپ ماڭدى.

جياۋ يۈلۇ چېڭگۇەن رايونىنىڭ شىمالىي تەرىپىدىكى ئالتە گۇڭشېنىڭ كادىرلىرىغا يىغىن ئاچتى. ئۇلاردىن بىرتۇتاش ھەربىرىكەتكە كېلىپ ئورمان ئەھىيا قىلىش، بوراندىن مۇداپىئەلىنىپ قومنى تۇراقلاشتۇرۇشنى تەلەپ قىلدى. 1963 - يىلى ئەتىيازدا ئالتە گۇڭشې بوراندىن مۇداپىئەلىنىش ئىھاتە ئورمان بەلبېغىدىن بەشنى بەرپا قىلىپ، «بىرلەشمە مۇداپىئە» سېپىنى شەكىللەندۇردى.

4 - ئاينىڭ ئاخىرلىرى پاۋلونىيە دەرەخلىرى بىخ چىقىرىدىغان چاغدا، جياۋ يۈلۇ ۋېلىسىپىتلىك لاۋخەنلىڭ كەنتىگە بېرىپ «ئورمان مۇھاپىزەت قىلىش سېپىدىكى كىچىك باتۇرلار»نى يوقلىدى. بۇ كەنتته جاڭ گېنشېڭ، جاڭ گېنچۈن ۋە جاڭ ئېرباۋ ئىسىملىك ئون نەچچە ياشلىق ئوچ ئۆسمۈر بار ئىدى. ئۇلار دالىدا پاخالدىن ئالچۇق ياساپ، مەيلى يامغۇرلۇق ياكى قوم بورانلىق كۈنلەردە بولسۇن، ئالچۇققا كىرىۋېلىپ ئورمانغا قارايتتى. جياۋ يۈلۇ ئۇلارنى «ئورمان مۇھاپىزەت قىلىش سېپىدىكى كىچىك باتۇرلار» دەپ ئاتايتتى.

7 - ئاينىڭ بىر كۈنى، جياۋ يۈلۇ چېڭگۇەن گۇڭشېسىنىڭ شۇجىسى بىلەن بىللە ئورمان قوغداش ئەھۋالىنى تەكشۈرگىلى خوجى، لاۋخەنلىڭ تەرەپلەرگە ئۆتتى. يولدا جياۋ يۈلۇ گۇڭشې شۇجىسىدىن:

— ئورمان ئەھيا قىلىش ئاسان، مۇھاپىزەت قىلىش تەس.

سىلەرنىڭ گۈڭشىدا ئورمان مۇھاپىزەت قىلىش تەدبىرلىرىنىڭ ئەملىيلىشىشى قانداقراق؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ پۈتۈنلەي ئەملىيلەشتۈرۈلدى ! ــ دەپ جاۋاب بەردى گۈڭشې شۇجىسى.

ــ يولغا قويۇشنى قانداق تەشكىللىدىڭلار؟ ــ دەپ سورىدى جيا يۈلۈ يەنە.

شۇجى سىستېمىلىق قىلىپ:

ــ بىرىنچىدىن، خۇجىدا بىر ئورمانچىلىق ساقچىخانىسى تەسىس قىلىندى. ئىككىنچىدىن، ھەرقايسى ئەتراپتىلەردىن مەخسۇس ئورمان مۇھاپىزەتچىلىرى تاجىرتىلدى. ئۈچىنچىدىن، ھەرقايسى يول ئېغىزلىرىدا ئورمان مۇھاپىزەت قىلىش تەشۋىقات پونكىتى قۇرۇلدى. تۆتىنچىدىن، ھەممە ئەترەتتە ئورمان مۇھاپىزەت قىلىش تۈزۈمى ئورنىتىلىپ، ھەربىر ئائىلە ئورمان ئاسراش ئەھدىنامىسى ئىمزالىدى... ــ دەپ جاۋاب بەردى.

جياۋ يۈلۈ كۈلۈپ كەتتى. خۇجى كەنتىنىڭ بېشىغا بارغاندا، ئاخبارات خادىمى لىيۇ جۇنشىڭنىڭ تۆت ياشلىق بىر ئوغۇل بالىنى يېتىلەپ پاۋلونىيە دەرىخى تۈۋىدە سايىداپ تۇرغان خوتۇنى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. جياۋ يۈلۈ ۋېلىسىپىتىنى چۈشۈپ بالىنى قولىغا ئېلىپ:

ــ ئوبدان بالام، ماڭا پاۋلونىيە يوپۇرمىقىدىن بىر تال ئۈزۈپ بەرگىن، ــ دېدى كۈلۈپ تۇرۇپ.

ھېلىقى بالا شۇ ھامان يۇلقۇنۇپ تۇرۇپ:

ــ ياق، ئاپام ئۇرىدۇ، خەق جەرىمانە قويىدۇ، ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ بالىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، دەرەخ يوپۇرماقلىرىغا تەگكۈزۈپ، يەنە يوپۇرماق ئۈزۈشكە قىزىقتۇرۇۋىدى، بالا يىغلاپ كەتتى. ئۇ بالىنى ماختاپ، كەمپۈت ئېلىپ بېرىشكە لەۋز

قىلدى.

ئۇلار پاراڭ سېلىشقاچ لاۋخەنلىك كەنتىنىڭ بېشىغا يېتىپ كەلدى. قىزىل گالىستوكلۇق بىر توپ بالا مەكتەپتىن قايتىشقانىدى. جياۋ يۇلۇنىڭ يەنە قىزىقچىلىق قىلغۇسى كەلدى. ئۇ قەستەنگە: «كۇن بەك ئىسسىپ كەتتى. پاۋلونىيە دەرىخى يوپۇرمىقىدىن بىر تال ئۈزۈپ يەلپۈگۈچ قىلمايمۇ؟» دېدى ئۆز ـ ئۆزىگە.

بۇ بىر توپ «قىزىل گالىستوكلۇق» بالا قەدەملىرىنى «شاپپىدە» توختىتىپ، جياۋ يۇلۇغا نەزەر تاشلىدى ھەم ئۆزئارا كۆسۈرلىشىپ ئۇنى نازارەت قىلىشقا باشلىدى. جياۋ يۇلۇنىڭ راستلا بىر تال يوپۇرماقنى ئۈزگەنلىكىنى كۆرگەن بۇ بىر توپ بالا «دۇررىدە» يوپۇرۇلۇپ كېلىپ جياۋ يۇلۇنى ئارىغا ئېلىۋالدى ۋە ھەممىسى بىردەك:

ـــ جەرىمانە تۆلە، جەرىمانە قويايلى ! ـــ دەپ چۈرقىرىشىپ كەتتى.

جياۋ يۇلۇ ئالاقزەدە بولغان قىياپەتتە «قىزىل گالىستوكلۇق» بالىلاردىن رەھىم ـ شەپقەت تىلەپ:

ـــ ماڭا رەھىم قىلىڭلار، بۇنىڭدىن كېيىن ئۈزمەيمەن، ـــ دېدى.

ـــ بولمايدۇ. مۇئەللىم بىزگە مەيلى كىم بولسۇن، پاۋلونىيە دەرىخىنىڭ بىر تال يوپۇرمىقىنى ئۈزسە، شۇنىڭغا بىر يۈەن جەرىمانە قويۇلىدۇ، دېگەن، ـــ دېدى.

جياۋ يۇلۇ بىر يۈەن چىقىرىپ «قىزىل گالىستوكلۇق» بالىلارغا بەردى. غەلىبە قىلغان «قىزىل گالىستوكلۇق» بالىلار سەكرىشىپ كېتىشتى. پۇلنى چۈرقىراشقان پېتى ئەترەت باشلىقىغا ئاپىرىپ بېرىشتى. جياۋ يۇلۇ گۇڭشې پارتكومىنىڭ

شۇجىسىغا:

ــ باركاللا ! بۇ بالىلارنىڭ ھەممىسى ياخشى ئىكەن ! ــ دېدى.

ئۇلارنىڭ ئالدىدىن مۇشۇ چوڭ ئەترەت ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى چىقىپ قالدى. شۇجىنىڭ چىرايى غەزەپلىك، كۆزلىرىدە ياش لىغىرلاپ تۇراتتى. ئۇ:

ــ ياخشى، تازا ياخشى بولدى، ناھىيە ۋە گۈڭشې شۇجىلىرى كەپتۇ مانا... ــ دېدى.

ــ نېمە ئىش بولدى؟ ــ دەپ ئالدىراپ سورىدى ئۇنىڭدىن جياۋ يۈلۈ.

ــ بىرسى يېڭى تىكىلگەن پاۋلونىيە كۆچىتىنى قۇرۇتۇپ قويۇپتۇ. تەزىيە مۇراسىمى ئۆتكۈزمەكچى بولۇپ تۇراتتۇق، ــ دېدى چوڭ ئەترەت شۇجىسى زەردە بىلەن.

ــ ياخشى، ــ دېدى جياۋ يۈلۈ، ــ پاۋلونىيە كۆچىتىنىڭ تەزىيە مۇراسىمىغا مەنمۇ قاتنىشىمەن.

بارماق توملۇقىدىكى قۇرۇپ قالغان كۆچەت ئالدىدا ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسى ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى، گۈڭشې ئەزالىرى بىلەن بىللە تۇرۇپ كۆچەتكە تەزىيە بىلدۈردى. ئۇلارنىڭ كۆچەتنىڭ چوڭ بولۇشىغا ئىنتىزار بولغان ھېسسىياتى ئوغۇل ـ قىزلىرىغا يۈزلىنىپ تۇرغان ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ھېسسىياتىغا ئوخشايتتى.

1963 ـ يىلى 7 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنى جياۋ يۈلۈ «كۆپلەپ ئورمان ئەھيا قىلىپ ۋە ئورمانىنى ياخشى ئاسراپ، لەنكاۋنىڭ قىياپىتىنى ئۆزۈل ـ كېسىل ئۆزگەرتىش توغرىسىدا پىكىر»نى تۇزۇپ چىقتى. «پىكىر»دە: ئورمانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى ناھىيەمىزدىكى قۇملۇق رايونلارنىڭ ھايات ـ ماماتىغا

مۇناسىۋەتلىك. قۇملۇق رايونلاردا ئورمان بولسا ئاشلىق بولىدۇ. قۇملۇق رايونلار جەزمەن «ئورمانلىق ئارقىلىق يېزا ئىگىلىكىنى قوغداش، يېزا ئىگىلىكى بىلەن ئورمانچىلىقنى زىچ بىرلەشتۈرۈش» فاكتىسىنى چىقىرىپ، ھەممە ئادەم كۆچەت تىكىدىغان، ھەممە ئادەم كۆچەتنى سۆيىدىغان ھەم ئاسرايدىغان ياخشى ئىستىلنى بارلىققا كەلتۈرۈش كېرەك» دېيىلدى.

1963 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا لەنكاۋ ناھىيەسىنىڭ ئۇچىنچى نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى چاقىرىلدى. قۇرۇلتايدا جياۋ يۈلۈ ۋەزىيەت توغرىسىدا دوكلات بەردى. ئۇ دوكلاتىدا:

ــ بىر يىلدىن بۇيان پۈتكۈل ناھىيەدە يېگىرمە بىر مىڭ قىرىق مو مو يەرگە ئورمان ئەھيا قىلىندى، يەتتە يۈز يەتمىش ئۇچ مو يەردە كۆچەت ئۆستۈرۈلدى. پۈتكۈل ناھىيە مىقياسىدا بىر مىليون تۆت يۈز ئاتمىش مىڭ تۈپ كۆچەت تىكىلدى، بوراندىن مۇداپىئەلىنىش ئورمان بەلبېغى بىر يۈز سەكسەن ئالتىگە يەتتى، سەكسەن ئۇچ بوران ئېغىزى ئېتىلدى... ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ كېلەر يىلى باھاردا پۈتكۈل لەنكاۋ زېمىنىنىڭ يېشىللىقىغا پۈركىلىپ، كەڭ زېمىنلىكى پارچە ـ پارچە قۇملۇقلارنى يۇتۇپ كېتىشىنى ئارزۇ قىلاتتى.

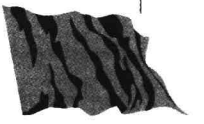
شۇ كۈنى جياۋ يۈلۈ شورلۇق يەر كۆلىمىنى تەكشۈرۈش ئۈچۈن جاكتىۋاك كەنتىدىكى كۆچەتزارلىققا باردى. كۆچەتزارلىقنىڭ ئەھۋالىنى كۆزدىن كەچۈرگەچ، ئورمان ئەھيا قىلىش لايىھىلىگۈچىلىرى ۋېي جيەنجياك بىلەن جۇ لىچۈنىڭ خىزمەت ۋە تۇرمۇش ئەھۋالىنى سورىدى.

جياۋ يۈلۈ ئاكىلىق سۈپىتىدە مېھرىبانلىق بىلەن:

ــ ئوبدان ئىشلەڭلار، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى،

پاۋلونىيە دەرىخى بازىسى كۆپكۆك دېڭىز بولسا، سىلەر مۇشۇ دېڭىزدا ئۇزۇپ يۈرگەن بېلىق. ئوبدان ئۆگىنىڭلار مەلۇماتلىق ياشلار، داۋاملىق يېلتىز تارتىڭلار، زېمىندىن ئوزۇقلۇق ئېلىڭلار، قۇياش نۇرىدا تاۋلىنىڭلار، لەنكاۋنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى قىياپىتى تېخىمۇ ياخشى بولىدۇ، ــ دەپ ئۇلارنى ئىلھاملاندۇردى.

جياۋ يۈلۈنىڭ قايغۇسى ۋە ئۈمىدى مۇشۇ بىر جۈملە سۆزگە يۈغۇرۇلۇپ كەتكەنىدى.

بایاۋاندىكى جەڭ

تۇرار چىڭخەي تەرەپتە قارلىق تاغنى تۇمان قاپلاپ،
باقمىز يىراقلاردىن يۇمىنگۇەنگە نەزەر تاشلاپ.
بایاۋاندىكى جەڭدە يالتىراپ قۇياش ـ ساۋۇتلار،
قايتماسمىز ئاخىر كىرورانىنى قىلىپ بەربات.

مەردانىلىق بىلەن جاسارەت ئۇرغۇپ تۇرغان بۇ قەدىمىي شىئىرنى جياۋ يۈلۇ جەنۇبىي گۇشەن باشلانغۇچ مەكتىپىدە ئوقۇۋاتقان چىغدىن تارتىپ يادلىيالايتتى. ئوتتۇز يىلدىن كېيىن ئۇ لەنكاۋدىكى قۇم بارخانلىرى بىلەن شورلۇق يەرلەرگە يۈزلىنىپ تۇرغان شۇ دەقىقىدە ئۇنىڭ قەلبى شىجائەتكە ۋە جاسارەتكە تولدى. بایاۋان بىلەن بولغان كۆرەشتە جەڭدىن يانماسلىق ئىرادىسىگە كەلدى.

جیاۋ يۈلۇ 7 ـ ئايدىكى تومۇز ئىسسىقتا ئومۇمىيۈزلۈك ماتېرىيال ئىگىلەش ئۈچۈن، كۆچمە قۇملۇقلارنى تەكشۈرۈش ئەترىتى قۇردى. ئۇنىڭ باشچىلىقىدىكى بۇ ئەترەت ھەرقايسى گۇڭشې ۋە ھەرقايسى چوڭ ئەترەتلەردىكى ئامما ئىنىڭ ھەمكارلىشىشى بىلەن قىرىق بىر كۈن جاپالىق كۆرەش قىلىپ مىڭ چاقىرىمدىن ئارتۇق يول باستى. ناھىيەدە ئۇلارنىڭ ئايىغى تەگمىگەن بۇلۇڭ ـ پۇچقاق قالمىدى. قاقاسلىق، قۇم بارخانلىرى ۋە بوران ئېغىزلىرىنىڭ تارقىلىش ئەھۋالىغا، زىرائەتلەرگە

يەتكەن زىيان دەرىجىسىگە قارىتا ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈش ۋە ئۆلچەش ئېلىپ بارىدى ھەمدە تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ئېلان قىلدى:

بىرىنچى، قاقاس يەر كۆلىمى يىگىرمە تۆت مىڭ مو، بۇنىڭ ئىچىدە دۆلەت ئىلكىدىكى قاقاس يەر سەكسەن ئالتە مىڭ مو، كوللېكتىپ ئىلكىدىكى قاقاس يەر ئون بەش مىڭ تۆت يۈز مو.

ئىككىنچى، قۇم بارخانلىرى جەمئىي ئىككى يۈز ئاتمىش بىر، قۇم بارخانلىرى توپى ئاتمىش ئۈچ، قۇم دۆڭلۈكى ئون يەتتە، ئىگىلىگەن يەر كۆلىمى ئون سەككىز مىڭ يەتتە يۈز ئەللىك بەش مو، ئەڭ ئېگىز قۇم بارخىنىنىڭ ئېگىزلىكى توققۇز مېتىر توقسان سانتىمېتىر.

ئۈچىنچى، چوڭ بوران ئېغىزى ئاتمىش ئالتە، زىيان يەتكەن زىرائەت ئوتتۇز مىڭ مو. بۇنىڭ ئىچىدە ئون ئىككى مىڭ مو يەردىكى زىرائەتتىن ھوسۇل ئېلىنمىغان، ئون سەككىز مىڭ مو يەردىكى زىرائەتنىڭ ھوسۇلى ئېغىر دەرىجىدە كېمەيىپ، تەخمىنەن ئوتتۇز مىليون جىڭ ھوسۇل كەم ئېلىنغان.

نەتىجە شۇكى، بىر قاتار رەھىمسىز رەقەملەرنىڭ كەينىدە كىيىم ـ كېچەكلىرى جۇل ـ جۇل نەچچە ئون مىڭ ئامىمنىڭ يىغا ـ زارى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. جياۋ يۈلۈنىڭ بەستى قاتتىق سىلكىندى، ئۇنىڭ باياۋان بىلەن ھەل قىلغۇچ جەڭ قىلىش ئىرادىسى ھەسسىلەپ چىڭدى.

1963 ـ يىلىنىڭ بېشىدا جياۋ يۈلۈ تەكشۈرۈش ئەترىتىدىكىلەر بىلەن پەن ـ تېخنىكا خادىملىرىغا شەخسەن ئۆزى باشلامچىلىق قىلىپ، ئورمانچىلىق بۆلۈمىنىڭ باشلىقى لیۇ شۇلىڭنى ئەترەت باشلىقى قىلىپ، ھەرقايسى گۇڭشېلار ئاجراتقان خادىملارنىڭ ماسلىشىشى بىلەن پۈتكۈل ناھىيەدىكى

قاقاسلىق، قۇم بارخانلىرى، بوران ئېغىزلىرىنىڭ تارقىلىش ئەھۋالىنى يەنە بىر قېتىم ئومۇميۈزلۈك تەكشۈردى.

مۇشۇنداق جاپالىق كۈنلەردە جياڭ يۈلۈ يەيدىغىنىنى ئېلىپ، سۇدانىنى مۇرىسىگە ئېسىپ، ھاڭاينىڭ ئىسسىقلىقىغا قارىماي، قۇم بوراندا قېقىلىپ ـ يۆتىلىپ كەتسىمۇ پەرۋا قىلماي، كۆچىلىك بىلەن بىللە يول يۈردى. قاقاس قۇملۇقتا كۈچلۈك قۇياش نۇرى كۆزنى چاقاتتى، يەر يۈزىنىڭ تېمپېراتۇرىسى ئەللىك گىرادۇسقا چىققانىدى. شور تەپتى ئارىلاشقان قىزىق ھاۋا تېرىنى كۆيدۈرۈپ قىزارتىۋېتەتتى، بەزىلەرنىڭ ئېغىز ـ بۇرنىنى چاقا بېسىپ كەتتى.

ھاۋا ئوتتەك قىزىپ كەتكەن شامالسىز بىر كۈنى ئۇلار جاۋ يىڭ گۈڭشېسى تەۋەسىدىكى جۇئەنسۇن قۇم بارخىنىنى تەكشۈردى. مەزكۇر كەنت ناھىيە بويىچە ئەڭ مەشھۇر قۇملۇق جاي ئىدى. كەنتنىڭ شىمالىدىكى بىر قۇم بارخىنى قىرىق مو يەرنى ئىگىلىگەن، ئېگىزلىكى توققۇز مېتىر توقسان سانتىمېتىر بولۇپ، بۇ ناھىيەدىكى ئەڭ ئېگىز قۇم بارخىنى ئىدى. كەنتنىڭ شىمالىدىكى يەنە بىر قۇم بارخىنىنىڭ ئېگىزلىكى سەككىز مېتىر سەكسەن سانتىمېتىر بولۇپ، ناھىيە بويىچە ئىككىنچى ئېگىز قۇم بارخىنى ئىدى. ئۇ ئوتتۇز مو يەرنى ئىگىلەپ ياتاتتى.

جاڭجۇاڭ چوڭ ئەتىتىنى تەكشۈرگەندە، جياۋ يۈلۈ قۇمساڭغۇ توپا دۆۋىلەپ قويۇلغان قەبرىگە بىر چى قېلىنلىقتىكى سېغىز لاي يېيىتىلغانلىقىنى بايقىدى. بۇنداق سېغىز لاي لەنكاۋ تەۋەسىدە ھەددى ـ ھېسابسىز تولا ئىدى.

جياۋ يۈلۈ بۇ ئىشنىڭ كەشپىياتچىسى ۋېي دۇبىنى تاپتى. بۇ ۋاپادار ئوغۇل ئانىسىنىڭ قەبرىسىگە لاي يېيىتقانىدى. سېغىز

لاي يېيىتىلغىنىغا نەچچە يىل بولغان بۇ قەبرە ھەرقانچە كۆچلۈك بوراندىمۇ مەزمۇت تۇرۇپ كېلىۋاتاتتى.

جياۋ يۈلۈ ئەھۋالنى ئىنچىكىلەپ ئىگىلەپ كۆلۈپ كەتتى ۋە:

ــ بىر ئادەم بىر ئەتىگەندە بىر قەبرىگە سېغىز لاي يېيىتىپ بوپتۇ، گۈڭشېمىزدا كۆچەت كۆپ، مىڭ ئادەم، ئون مىڭ ئادەم ئۈچ يىل ئىشلىسە، يېقىن ئەتراپتىكى سېغىز لاي ئالغىلى بولىدىغان جايلاردىكى سېغىز لايدىن پايدىلىنىپ، قۇم بارخانلىرىغا يېيىتساق، ئاندىن دەل ـ دەرەخ، ئوت ـ چۆپ تېرىساق، قۇم بارخانلىرى يېشىللىققا ئايلىنىپ كەتكەن بولاتتى، ــ دېدى خۇشاللىقىدا.

جياۋ يۈلۈ بۇ چارىنى پۈتكۈل ناھىيەگە كېڭەيتىمەكچى بولدى. ئۇلار بۇ جەريانىنى تەسۋىرلەپ ئوپېرا قىلىپ ئىشلىدى. «قەبرىگە سېغىز لاي يېيىتىش» ناملىق بۇ ئوپېرادا ئادەم بىلەن تەبىئەت ئوتتۇرىسىدىكى ئېلىشىش ناخشا ئارقىلىق ھېكايە قىلىناتتى.

بۇ ئوپېرادا جىڭ شاۋلەن گۇرجەككە سېغىز لاي ئېلىپ ئاتىسىنىڭ قۇم دۆۋىلەكلىك قەبرىسىگە سېغىز لاي يېيىتىدۇ. شاۋلەننىڭ ئانىسى ھەسرەت بىلەن ناخشا ئېيتىدۇ:

ئانا دەپ توۋلايمەن قەبرە بېشىدا،
باغرىمغا سانجىلدى پىچاق بىلەمسەن؟
قۇمنى تىزگىنلەشچۇن ئۇلۇغ بوۋاڭ ئايرىلىپ بىساتىدىن،
كېيىن ھارغىنلىق يېتىپ ھاياتىدىنمۇ ئايرىلغان.
ئاتاڭنىڭ قوزغىلىپ جىگەر كېسىلى،
بۇ قۇملۇق ئۈچ ئەۋلادنىڭ بېشىغا چىققان.

ئۇچ ئەۋلاد قۇم بارخىنىدا بىر ـ بىرلەپ ئۆلۈپ،
چۈشتى ئېغىر يۈك ئەمدى قىزىم ئۈستىگە.

شاۋلەن:
سېغىز لاي بىلەن قەبرە ساق قالدى،
غەيرىتىمىزدىن قۇم تىزگىنلەندى.
لەنكاۋدا ئۇچ يۈز ئاتمىش مىڭ ئادەم ھەربكەتكە كەلسە،
ساناقسىز قۇم بارخانلىرى قورقۇتالماس بىزنى.
ھەربىر ئادەم بىر گۈرجەكتىن توپا ئالسا،
بېسىپ چۈشمىز قېرى يۈيگۈچنى.

سېغىز لاي بىلەن قۇم باستۇرۇش كىشىنى ھاياجانغا سالىدىغان ئويۇن شەكلىنى ئېلىپ، قۇم ئۈستىدىن غالىب كېلىشتە لەنكاۋلىقلارنىڭ ئەڭگۈشتىرىگە ئايلاندى.

جياۋ يۈلۇ 1963 ـ يىلى 11 ـ ئاينىڭ ئاخىرلىرى چېڭگۈەن گۇڭشېسىنىڭ خەنسۇن كەنتىگە بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئارقىلىق ئاپەتتىن ئۆزىنى قۇتقۇزۇشقا مۇناسىۋەتلىك تەجرىبە ۋە نەتىجىلىرىنى خۇلاسىلىشىگە ياردەم بەردى. يەر ـ زېمىن توڭلاپ چوينۇدەك قېتىپ كەتكەن 12 ـ ئاينىڭ 26 ـ كۈنى جياۋ يۈلۇ جاڭ جۇنمو گۇڭشېسىغا قاراشلىق جاۋدۇلۇ كەنتىدە قۇم ـ بوراننى تىزگىنلەش نەق مەيدان يىغىنى چاقىردى.

يىغىندا جاۋدۇلۇ چوڭ ئەتىرىتى قۇم بوراننى تىزگىنلەش ئەھۋالىنى تونۇشتۇردى. بۇ چوڭ ئەترەتنىڭ ئۇچ مىڭ بەش يۈز ئاتمىش مو يېرى قۇم بوران ئاپىتىگە ئۇچرىغانىدى. بۇ سان ئومۇمىي تېرىلغۇ يەرنىڭ قىرىق يەتتە پىرسەنتىنى تەشكىل

قىلاتتى. جياۋ يۈلۈ مەزكۇر ئەترەتكە كىرىپ، كادىرلار بىلەن ئاممىنى بىرلىكتە چارە ـ ئامال تېپىشقا سەپەرۋەر قىلدى ۋە سەنىمجەي كەنتىدىكىلەرنىڭ چوڭ بىر قۇم بارخىنىغا سېغىز لاي ياتقۇزۇشنى يېتەكچىلىك قىلدى. جاۋ دۈلۈ چوڭ ئەتىتى جياۋ يۈلۈنىڭ تەسىرىدە بىر ئايدىن ئارتۇق جاپالىق كۈرەش قىلىپ، بوراندىن مۇداپىئەلىنىپ قۇمنى تۇراقلاشتۇرۇشتا دەسلەپكى غەلىبىگە ئېرىشتى.

ئۇلار قۇم بورانىنى تىزگىنلەشنىڭ مۇنداق تۆت تۈرلۈك چارىسىنى خۇلاسىلەپ چىقتى:

بىرىنچى، سېغىز لاي بىلەن قۇم باستۇرۇلدى. جاۋدۈلۈ چوڭ ئەتىتىنىڭ بىر قىسىم يەرلىرىنىڭ ئۈستى قۇمساڭغۇ، ئاستى سېغىز لاي ئىدى.

ئىككىنچى، ئورمان ئەھيا قىلىنىپ قۇم تۇراقلاشتۇرۇلدى. چوڭراق بوران ئېغىزلىرىغا ئون رەت دەرەخ بىلەن چاتقال ماسلاشتۇرۇلغان ئاساستا تىكىپ ئۆستۈرۈلۈپ، بوراندىن مۇداپىئەلىنىش ئورمان بەلبېغى هاسىل قىلىندى.

ئۈچىنچى، بوراندىن مۇداپىئە كۆرۈش ئازگىلى كولىنىپ، بوراندىن ساقلىنىش تېمى قويۇرۇلدى. كۆچەت تىكىش ۋە سېغىز لاي كولاش ئىمكانىيىتى بولمىغان قۇملۇق رايونلاردا بىر مېتىر چوڭقۇرلۇقتا ئازگال كولاندى. چىققان توپىدىن تام هاسىل قىلىنىپ، زىرائەتلەر قۇم بورانىنىڭ شىددەتلىك هۇجۇمىدىن هەر هالدا ساقلاپ قېلىندى.

تۆتىنچى، قۇم بارخانلىرىغا سېغىز لاي ياتقۇزۇلدى. ياتقۇزۇلغان سېغىز لاي تۆت سۇچىدىن يېرىم چىغچە قېلىنلىقتا بولدى، ئاندىن كۆچەت قويۇلدى.

جياۋ يۈلۈ ئوبرازلىق قىلىپ، سېغىز لاي ياتقۇزۇشنى

«مەلھەم چاپلاش»قا، ئاق ئاكاتسىيە ۋە پاۋلونىيە دەرىخى تىكىپ ئۆستۈرۈشنى «يېڭە سانجىش»قا ئوخشاتتى. ئۇ پۈتكۈل ناھىيە تەۋەسىدىكى قۇمۇق رايونلارنى جاۋدۇلۇ ئەترىتىنىڭ تەجرىبىلىرىدىن ئۆگىنىپ، قۇم بوران بىلەن بولغان جەڭدە تۇرلۇك تاكتىكىلارنى قوللىنىپ، قۇمۇق رايونلارنىڭ قىياپىتىنى ئۆزۈل ـ كېسىل ئۆزگەرتىشكە چاقىردى.

1964 ـ يىلى يېڭى يىل كۈنى لەنكاۋ ناھىيەلىك پارتكوم ساق بىر يىل پىداكارلىق بىلەن كۈرەش قىلغان ئورگان كادىرلىرىنى يېڭى يىل مۇناسىۋىتى بىلەن بىر كۈن دەم ئېلىشقا قويۇۋەتتى.

لېكىن، جياۋ يۈلۇ ئارام ئالمىدى. ئۇ «ئۇچ زىياندىش»نى تىزگىنلەش ماتېرىيالىنى بىر ۋاراق ـ بىر ۋاراقتىن كۆرۈپ، تاماكىنى ئۈلاپ چېكىپ كەتتى. جىگەر كېسىلىمۇ خېلى ئېغىرلىشىپ كەتكەنىدى. بۇ ئىشتا ئۇ ئۆزىنى ئالدىيالمىغىنى بىلەن باشقىلارنى ئالدىيالمايتتى. ئۇ دائىم تانا بىلەن قوۋۇرغىسىنىڭ ئۈستىنى مەھكەم چىگىپ ئاغرىقنى باساتتى. كېيىن قونداق شادىسى، پەي قاققۇچ، قەلەم ۋە ئاياغ چوتكىسى قاتارلىق نەرسىلەرنى ئاغرىغان يېرىگە تىرەيدىغان بولدى. جياۋ يۈلۇنىڭ توقۇلما ئورۇندۇقىنىڭ ئوڭ يان تەرىپى قاتتىق نەرسىلەر تىرەلگەنلىكتىن تېشىلىپ كەتكەنىدى.

بايا كۆرگەن ماتېرىيالدىن يېڭى تەپەككۇرغا ئىگە بولغان جياۋ يۈلۇ ئىشخانىسىدىن چىقىپ، ۋېلىسىپىتلىك چېڭگۈەن گۈڭشېسى تەۋەسىدىكى خەنسۇن كەنتىگە باردى ـ دە، تەجرىبىلىك ئالتە دېھقان بىلەن سۆھبەتلىشىپ، ئۆزىنىڭ يېڭى تەپەككۇرىنى ئۇلارنىڭ ئىدىيەسىدىن ئۆتكۈزدى. جياۋ يۈلۇ بىر پارچە يەرنى سىناق تەرىقىسىدە پەلەمپەي ئېتىزى قىلىش ئۈچۈن

كەنتىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى ئېتىزلىققا باردى. ئاندىن ئۇ پاسىلغا بەلگە سېلىپ بولۇپ، گۈرجەكنى قولىغا ئېلىپ ئىشقا كىرىشىپ كەتتى. بىرئازدىن كېيىن جىگىرى كۆيۈشۈپ بىر پەس قاتتىق ئاغرىغاندى، گۈرجەكنىڭ سېپىنى ئوڭ بىقىنىغا تىرەپ، چىشىنى چىشلەپ دەم ئالغان بولۇپ بىردەم تۇردى.

بىراق، ئۇ كېسىلىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن قوللانغان بارلىق ھەربىكەتلەر بىلەن ئەھۋالىنى بىلىدىغان كىشىلەرنى ئالدىيالمايتتى. كۆپچىلىك تەڭلا ئۇنىڭغا يەرنى ئەمدى كولىماسلىقنى، ئۇنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىدىغانلىقىنى ئېيتىشتى. جياۋ يۈلۈ پەرۋا قىلمىغان ھالەتتە:

— بىز ئاز - تولا جاپا تارتساق، ھېرىپ - چارچىساق كېرەك يوق. نامراتلىقنى يىلتىزىدىن يوقاتساق، كەلگۈسى ئەۋلادلار ياخشى كۈنلەرگە ئۇلىشىدۇ، — دېدى.

ئۇنى ھېچكىم نەسىھەت قىلىپ توسمىدى، چۈنكى نەسىھەت قىلغان بىلەنمۇ بىكار ئىدى. ئۇلار ئانچە كۆچمەيلا جياۋ يۈلۈ لايىھىلىگەن پىلانىي ئېتىزى ئۆلچىمى بويىچە يەنە يۈز نەچچە مو پىلانىي ئېتىز ياسىدى.

1964 - يىلى پىلانىي ئېتىزدىكى زىرائەتلەردىن ياخشى ھوسۇل ئېلىندى، مو بېشى مەھسۇلاتى 1962 - يىلىدىكىدىن بەش ھەسسە ئاشتى.

جياۋ يۈلۈ ئاغرىق ئازابىغا چىداپ، «ئۈچ زىياندىن»نى يوقىتىش ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى جۇ شېڭلۇڭ قاتارلىق بىر تۈركۈم ئادەمنى باشلاپ، ھەرقايسى گۇڭشېلارنىڭ قۇم بارخانلىرىغا «مەلھەم چاپلاش» ۋە «يىڭنە سانجىش» ئەھۋالىنى تەكشۈردى. ئۇلار جاۋىيىڭ گۇڭشېسىنىڭ جاڭجۇاڭ چوڭ ئېتىزىگە كېلىپ، سۆڭەكتىن ئۆتىدىغان سوغۇق شامالدا سېغىز

لاي بىلەن قۇمنى باستۇرۇۋاتقان توپ ـ توپ دېھقانلارنى كۆردى. بۇرۇنقى قۇملۇق مانا ئەمدى شەپەقتىن رەڭ ئالغاندەك قىزارغان ھالەتتە جياۋ يۈلۈنىڭ كۆز ئالدىدا يېيىلىپ ياتاتتى. ئەسلىدە بۇ يەردىن قىزىل سېغىز لاي چىقاتتى.

جياۋ يۈلۈ ناھىيەلىك پارتكومغا زەپەر قۇچقان گېنېرالدەك روھلۇق قايتىپ كەلدى ۋە «ئۈچ زىياندىش»نى تىزگىنلەش ئەھۋالىدىن قىسقىچە ئاغزاكى خۇلاسە چىقاردى:

قۇمنى تىزگىنلەش: قۇملۇق رايونلاردا ئورمان بولمىسا جانىنى باققىلى بولمايدۇ، بۇ ئاساسىي ئەھۋال. ئورمان بولسا ئاشلىق بولىدۇ، ئورمان بولمىسا ئادەم ئاچلىقتىن ئۆلىدۇ، بۇ مۇھىم نۇقتا. ئورمان بىلەن دېھقانچىلىقنى ئىلگىرى سۈرۈش، ئورمان بىلەن دېھقانچىلىقنى بېقىش، دېھقانچىلىق بىلەن ئورمانچىلىقنى بىر ـ بىرىگە تايىنىدىغان قىلىش، زىچ ماسلاشتۇرۇش، بۇ ــ ئاڭچېن. ئورمان ئەھىيا قىلىپ بوراندىن مۇداپىئەلىنىش، بۇ ــ ئۇزاق يىللىق پىلان. ئوت ـ چۆپ ئۆستۈرۈپ قۇمنى تىزگىنلەش، شۇ يىلى ئۇنۇمنى كۆرۈش، بۇ ــ نىشان. سېغىز لاي بىلەن قۇمنى باستۇرغاندا دەرھال ئۇنۇمى كۆرۈلىدۇ. ئۈچ جەھەتتىن باشقۇرۇشنى تەڭ تۇتۇشنىڭ ئۇنۇمى ياخشى، بۇ ــ چارە.

سۇنى تىزگىنلەش: لەنكاۋنىڭ يەر شەكلى مۇرەككەپ، سۇ سىستېمىلىرى قالايمىقان. بۇ ئوبيېكتىپ ئەھۋال. باشلاشنى ئاساس قىلىش، باشلاش، سۇغىرىش، توسۇش، ئۆزگەرتىشنى تەڭ تۇتۇش، ئازدىن كېچىپ كۆپنى قۇتقۇزۇش، يۇقىرى ـ تۆۋەنگە تەڭ ئەھمىيەت بېرىش، ياز ۋە كۈزدە كۆزىتىش، قىش ۋە ئەتىيازدا قۇرغاقچىلىقنى تىزگىنلەش، كۆزىتىش بىلەن تىزگىنلەشنى بىرلەشتۇرۇش، بۇ ــ ئاڭچېن.

شورنى تىزگىنلەش: ھەممە يەر ئاپپاق شور، بۇ ئاساسىي ئەھۋال. ئېغىر - يېنىكلىكنى ئايرىپ، پەرقلىق مۇئامىلە قىلىش، بۇ — ئاڭچىن. سېغىز لاي بىلەن شورنى باستۇرۇش، ئۆستەڭ چېپىپ سۇ باشلاش، قىر سوقۇپ شورنى توسۇش، پەلەمپەي ئېتىزدا سىناق قىلىپ تېرىش. ئورگانىك ئوغۇتنى كۆپ ئىشلىتىش، شورغا چىداملىق زىرائەتلەرنى كىرگۈزۈش، بۇ — چارە.

ئۇچ تۈرلۈك ئىستراتېگىيەلىك ئورۇنلاشتۇرۇش ئوتتۇرىغا قويۇلغان «ئۇچ زىيانداش»نى تىزگىنلەش توغرىسىدىكى بۇ ئۇچ ئابزاس ماقالىنىڭ تىلى سىستېمىلىق ھەم راۋان، لوگىكىلىقى كۈچلۈك ئىدى. جياۋ يۈلۈنىڭ ئۇسۇلى بىرقانچە نۇقتىدىن دۇنيادىكى شورلۇقنى تىزگىنلەش مۇتەخەسسىسلىرىگە پايدا يەتكۈزىدىغان دەرىجىدە ئىدى:

بىرىنچى، زەينى چىقىرىۋېتىپ شورنى تىزگىنلەش. شورنى قارا يامغۇر سۈيى بىلەن ئاققۇزۇش، باشقىلارنىڭ يېرىگە ئەمەس، ئازگاللارغا ئاققۇزۇش. بۇ ئۇسۇل ئاددىي ھەم تېجەشلىك.

ئىككىنچى، يەرنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇپ شورنى باستۇرۇش. شورنى قۇم بىلەن يېپىۋېتىش، ئۆستەڭ چېپىش ۋە پەلەمپەي ئېتىز بەرپا قىلىش. بۇ ئۇسۇلنىڭ ئۇنۇمى ياخشى ھەم نەتىجىسىنى ئاسان كۆرگىلى بولىدۇ.

ئۈچىنچى، شورنى قىرىش، قومۇرۇش، شورنى ئۆستەڭگە باشلاپ شوردىن ئەپچىللىك بىلەن ساقلىنىش. بۇ مايسا قۇتقۇزۇشنىڭ ياخشى ئۇسۇلى، كەڭ كۆلەمدە يولغا قويۇش ئاسان.

تۆتىنچى، يەرنى چوڭقۇر ھەيدەپ، يەرگە تۈجۈپىلەپ ئىشلەش، ئورگانىك ئوغۇتلارنى كۆپ چېچىش. بۇ ئۇنۇۋېرسال

تىزگىنلەپ، تۇپراقنى ياخشىلاشنىڭ ئۇنۇملۇك ئۇسۇلى.

بەشىنچى، شورغا چىداملىق زىرائەتلەرنى تېرىش. مەسىلەن، ئارپا، چۇجگۇن، سۇيۇرگە قوناق، ئابدىمىلىك، ئوت ـ چۆپ ۋە كېۋەز قاتارلىق زىرائەتلەرنى تېرىش كېرەك. بۇ زىرائەتلەرنىڭ مايىسى باشقا زىرائەتلەرنىڭ مايىسىدىن كۆپ بولىدۇ، كۆپرەك نەپ بېرىدۇ.

جياۋ يۇلۇ مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنى تەشكىللەپ «قۇم، شور ۋە سۇنى تىزگىنلەش تۇغرىسىدا ئۇچ يىلدىن بەش يىلغىچە دەسلەپكى تەسەۋۋۇر» ماۋزۇلۇق ماقالىنى ئەستايىدىل تەييار قىلدى ھەمدە ئۇنى قايتا ـ قايتا تۇزەتتى. بۇ ماقالە ناھىيەلىك پارتكوم يىغىندا ئۇچ قېتىم مۇزاكىرە قىلىنىپ، ئاخىر سىستېمىلىق بىر «تەسەۋۋۇر» شەكىللەندى.

1963 ـ يىلى 7 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈنى جياۋ يۇلۇ يەنە بىر قېتىم ناھىيەلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلىرى يىغىنىنى چاقىردى، يىغىندا بۇ «تەسەۋۋۇر» تەكشۈرۈپ بېكىتىلدى، ئاندىن كۆپەيتىپ بېسىپ پۈتۈن ناھىيەگە تارقىتىلدى.

جياۋ يۇلۇ «تەسەۋۋۇر» (لايىھە)غا تۇزىتىش كىرگۈزگەندە پىرىنسىپاللىق بىر ئابزاس سۆزنى ئالايىتەن كىرگۈزۈپ قويدى. «قۇمنى، شورنى ۋە سۇنى تىزگىنلەش خىزمىتى كەسپىي خىزمەت، تېخنىكىلىق خىزمەت، ئىقتىسادىي خىزمەت، ئاممىۋى خىزمەت ۋە سىياسىي خىزمەت. شۇڭا، جەزمەن ئاممىنى ئۇنىڭغا قاتنىشىشقا يېتەكلەش كېرەك.»

جياۋ يۇلۇ جاۋدۇلۇ چوڭ ئەتىتىگە يەنە كەلدى ۋە بىر قۇم بارخىنى ئۇستىگە چىقتى. ياچىيكا شۇجىسى ھەسرەت بىلەن:

ــ بۇلتۇر بۇ قۇم بارخىنىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىكى بۇغدايلار بۇ يىلقىدەك ياخشى بولغاندى. ئەتىيازدا چىققان بىرقانچە

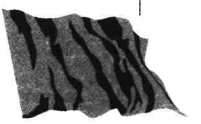
قېتىملىق بوراندا نابۇت بولۇپ كەتتى، ـــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ:

ـــ بۇگۈن دەل شۇ قۇمنى قانداق تىزگىنلەش ھەققىدە مۇزاكىرە قىلىمىز، ـــ دېدى.

ئۇ باشقا كەنتلەرنىڭ قۇمنى سېغىز لاي بىلەن باستۇرۇش تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇردى ۋە ئەتىسى شەخسەن ئۆزى بەش يۈز نەپەر ئاممىغا باش بولۇپ كۆلىمى ئون سەككىز مو كېلىدىغان قۇم بارخىنىنى سېغىز لاي باستۇرۇپ سىناق قىلدى. يېرىم كۈنلۈك ئەمگەك ئارقىلىق بۇ چوڭ قۇم بارخىنىغا تۆت سوڭ قېلىنلىقتا سېغىز لاي ياتقۇزۇلدى.

تەبىئەت ئادەمنى سىنىغاندەك، شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن يەتتە بال شىمال بورىنى چىقىپ، توققۇز سائەت داۋام قىلدى، لېكىن «سېغىز لاي» ياتقۇزۇلغان قۇم بارخىنى قىمىر قىلمىدى. قىلغان ئىشنىڭ ئۈنۈمىنى كۆرگەن ئاممىا دەرھال قۇمنى سېغىز لاي بىلەن باستۇرۇش ئاممىۋى ھەرىكىتىنى قوزغىدى.

شورتاڭلىقتىكى بۇغداي مايسلىرى

جياۋ يۈلۈ 1963 ـ يىلى 11 ـ ئاينىڭ 19 ـ كۈنىدىن 30 ـ كۈنگىچە «ئۈچ زىياندىاش»نى يوقىتىش ئىشخانىسى، دېھقانچىلىق ئىدارىسى، پەن ـ تېخنىكا كومىتېتى ۋە ھەرقايسى گۇڭشېلاردىكى ئالاقىدار تارماقلاردىن ئاتمىش تۆت ئادەمنى تەشكىللەپ، پۈتكۈل ناھىيەدىكى شورلۇق يەرلەرنىڭ كۆلىمى، تارقىلىش ئەھۋالىنى ۋە يەر ئاستى سۇ ئورنىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئۆلچەش ۋە تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى.

قارىداپ ھەم يادىاپ كەتكەن جياۋ يۈلۈ يۈك ـ تاقىسى ۋە يەيدىغان ئوزۇقىنى ئېلىپ، سۈدانىنى مۈرىسىگە ئېسىپ، تەكشۈرۈش ئەترىتىدىكىلەر بىلەن بىللە قارلىق دالادىك ئاپىياق شورتاڭلىققا كەلدى. ئۇ پات ـ پاتلا قوشۇمىسىنى تۈرۈپ، كالپۇكىنى چىڭ چىشلەپ، قولىنى ئالدى ئوچۇق چاپىنىنىڭ پېشىدىن تىقىپ، ئاغرىپ تۇرۇۋاتقان جىگىرى جايلاشقان ئورۇنىنى باساتتى. سوغۇق شامال چىقسا بەزىدە تىترەيتتى، بەدىنى ئاجىزلاپ كەتكەنلىكتىن سوغۇقتىن ھەم چارچاشتىن قورقىدىغان بولۇپ قالغانىدى. لېكىن، ئۇ بۇنىڭغا پەرۋا قىلمايتتى.

جياۋ يۈلۈ شورلۇق يەرلەرنىڭ تىپىنى ئايرىش ئۈچۈن پات ـ پات توپىنى تېتىپ كۆرۈپ، شۇلتا ياكى توزنى پەرقلەندۈرەتتى. سوغۇق بىلىنگىنى سېلىترا، سېسىق ھەم ئاچچىق بىلىنگىنى شور ئىدى.

ئون نەچچە كۈن جاپالىق يول مېڭىپ تەكشۈرۈش ئارقىلىق، بۇ ئەترەت شورلۇققا دائىر بىرىنچى قول ماتېرىيالنى ئىگىلىدى. ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش نەتىجىسى تۆۋەندىكىدەك بولدى: ناھىيە بويىچە ئىككى يۈز ئاتمىش ئىككى مىڭ ئالتە يۈز توقسان توققۇز مو شورلۇق يەر بولۇپ، توققۇز يۈز مىڭ مو ئومۇمىي تېرىلغۇ يەرنىڭ 29.2%نى تەشكىل قىلغان. بۇنىڭ ئىچىدە ئەسلىدىكى شورلۇق يەر بىر يۈز قىرىق ئالتە مىڭ سەككىز يۈز قىرىق بىر مو، يېقىنقى يىللاردا كۆرۈلگەن ھۆلچىلىك تۈپەيلىدىن يېڭىدىن كۆپەيگەن شورتاڭلىق بىر يۈز ئون بەش مىڭ سەككىز يۈز ئەللىك سەككىز مو. شورلۇق يەرلەر پۈتكۈل ناھىيەدىكى توققۇز گۈڭشې، بىر بازار، توقسان ئۈچ چوڭ ئەترەت ۋە بىر مىڭ بەش يۈز ئوتتۇز ئىككى ئىشلەپچىقىرىش ئەتىرىتىگە تارقالغان.

ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈشتە، جياۋ يۈلۈ خىزمەت ئەتىرىتىدىن شورلۇق يەرلەرنى قېلىن شورلۇق، قاڭسىق شورلۇق، يىمىرىلگەن شورلۇق، گالوگېنلىق شورلۇق ۋە رەڭگى ئۆزگەرگەن شورلۇق دەپ ئايرىپ، قالغان شورلۇق يەرلەرنى جەمئىي ئالتە تۈر بويىچە ئىستاتىستىكا قىلىپ، خەرىتىگە چۈشۈرۈشنى تەلەپ قىلدى.

ئۈلار 1963 ـ يىلى پۈتكۈل ناھىيەدىكى سۇ يىغىلىپ قالغان ئۇچ يۈز ئەللىك مىڭ مو يەرنى تەپسىلىي تەكشۈرۈپ، ھۆلچىلىك شورتاڭلىقنىڭ شەكىللىنىشىدىكى ئاساسىي سەۋەب ئىكەن، دېگەن خۇلاسىنى چىقاردى.

جياۋ يۈلۈ كۆپچىلىكنى ئامما ئارىسىغا بېرىپ شورنى تىزگىنلەشنىڭ كونكرېت چارىلىرى ھەققىدە مەسلىھەت سوراشقا يېتەكلىدى. ئۇ يەرنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇپ شورنى باستۇرما قىلغان چىنجەي كەنتى، زەيلىك چېپىپ شورنى ئېقىتىپ بۇغداي تېرىغان شاۋفۇتاڭ كەنتى، توپىنى قايرىپ

شورنى يۆتكىگەن نەنجاڭ كەنتى، شورغا قۇم ياتقۇزغان يىغىڭ كەنتى ۋە كۆچەت تىكىپ شورنى قاچۇرۇش چارىسىنى قوللىنىپ ئۇنۇم ھاسىل قىلغان جىنىيىڭ كەنتى قاتارلىق كەنتلەرنى زىيارەت قىلىپ، شورنى تىزگىنلەشنىڭ بىر يۇرۇش چارە ۋە تەجرىبىلىرىنى يەكۈنلەپ چىقتى.

شورنى تىزگىنلەشتە، يامغۇر مەزگىلىدە شور ئاققۇزۇش پەيتىنى جەزمەن ئىگىلەش كېرەك، يامغۇردىن كېيىنكى ۋاقىت نەملىكتىن پايدىلىنىپ ئۇرۇق چېچىشنىڭ ياخشى پەيتى. قۇرغاق كۈنلەردە شور ئۆرلەپ كەتسە، يەرنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇپ شورنى باستۇرما قىلىش ۋە شورنى قومۇرۇش ياكى قىرىش، شۇنداقلا يەرگە ئورگانىك ئوغۇتنى كۆپ بېرىش، شورغا چىداملىق زىرائەتلەرنى تېرىش كېرەك. پەرۋىش قىلىشتا، يەرنى مۇۋاپىق پەيتتە يۇمشىتىشقا ئەھمىيەت بېرىش، يامغۇردىن كېيىن يەرنى چوقۇم يۇمشىتىش، بولۇپمۇ يەر ئاستى سۇ ئورنى ئۆرلىگەنده تەسكەي تەرەپلەردىكى نەم يەرلەرنى تاشلاپ قويماسلىق، شورنىڭ ئەسلي ھالىتىگە قايتىپ كېلىپ مايسىلارنى چىرىتىۋېرىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، يەرنى ئاغدۇرۇشنى كۆچەيتىش كېرەك، بۇ نەملىكنى ساقلاپ شورنى تىزگىنلەشكە پايدىلىق.

جىياۋ يۈلۇ 11 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى شورلۇقنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش ئەترىتىدىكىلەر بىلەن بىللە گۈيىاڭ گۈڭشىسى تەۋەسىدىكى چىنزەي چوڭ ئەترىتىگە كەلدى. ئۇلار چوڭقۇر ئاغدۇرۇلغان شورلۇق يەردە ياخشى ئۆسكەن بۇغداي مايسىلىرىنى كۆردى، چوڭقۇر ئاغدۇرۇلمىغان يەردە يەنە شور ئۆرلەپ كەتكەنىدى.

جىياۋ يۈلۇ شورلۇق يەرگە گۈرجەكنى چوڭقۇر پاتۇرۇپ، قولىغا ئازراق توپا ئېلىپ تېتىپ باقتى:

ـــ شور قاتلىمى چوڭقۇر ئەمەس ئىكەن، شورنىڭ تەسىرىمۇ يېنىك، ئۇستىدىكى بىر قەۋەت شورنى قىرىپ ئېلىۋەتسىلا بولىدىكەن، ـــ دېدى ئۇ.

جياۋ يۇلۇ ئېڭىشىپ تۇرۇپ قاتار ـ قاتار بۇغداي مايسىلىرى ئارىسىدىكى شورنى ئىككى ياققا قايرىپ، بىردەمدىلا نەچچە مېتىر يەرنى قىرىپ، شور توپىنى نەچچە يەرگە دۆۋىلىۋەتتى. ئۇ كەينىدىكىلەرگە چۈشەندۈرۈپ:

ـــ شورنى يۆتكەپ مايسىنى قوغداپ قېلىش دېگەن مانا شۇ، شورنى يۆتكىۋەتسە مەسىلە ھەل بولىدۇ، ـــ دېدى.

ئاندىن ئۇ يەنە بىرقانچە كەنتتىكى شورلۇق يەرلەرنى كۆرۈپ، بايامقىغا ئوخشاپ كېتىدىغان مەسىلىلەرنى بايقاپ دەرھال مۇناسىپ تەدبىر قوللىنىشنى ئېيتتى.

ئەتىسى، جياۋ يۇلۇنىڭ تەكلىپى بىلەن گۇياڭ گۇڭشېسىغا قاراشلىق چوڭ ئەترەت باشلىقلىرى يىغىنى چاقىرىلىپ، شورنى تىزگىنلەش مەسىلىسى مۇزاكىرە قىلىندى. يىغىندا ھەرقايسى ئەترەتلەر شورلۇق يەرلەرنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈرۈش ئەھۋالىنى دوكلات قىلىشتى. جياۋ يۇلۇ كۆپچىلىكىنى بۇغداي ئېتىزلىقىدىكى شورنى قانداق تىزگىنلەش چارىلىرى ئۈستىدە ئىزدىنىشكە يېتەكلىدى.

پۈتكۈل گۇڭشې مىقياسىدا بەش مىڭ ئۇچ يۈز مو يەرگە بۇغداي تېرىلغان، كۈز پەسلى يامغۇر كۆپ ياغقانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئارىلاپ قۇرغاقچىلىق كۆرۈلگەنلىكى ئۈچۈن، بۇغداي مايسىلىرىنىڭ تەڭدىن تولىسى سارغىيىپ كەتكەنىدى. كۆپچىلىك بىردەك: مايسا ئارىلىقىنى بويلاپ قىر چىقىرىش، يۇقىرىدىن تۆۋەنگە قارىتا شورنى يوقىتىش ئۈسۈللىرىنى قوللىنىش، شور توپىنىڭ مايسا ئارىلىقلىرىغا كىرىۋېلىشىدىن ساقلىنىش، بىر ياقتىن شورنى يوقىتىپ، بىر ياقتىن يەرنى

ئوغۇتلاش، ئوغۇت بولمىسا، شورنى قۇم بىلەن باستۇرۇپ بۇغداي مايسىلىرىنىڭ ئۇششۇپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش كېرەك، دەپ قاراشتى.

جياۋ يۈلۇ تەكىتلەپ، شورنى تىزگىنلەشنىڭ ۋاقىت خاراكتېرلىكى كۇچلۇك ئىكەنلىكىنى، كەينىگە تارتىشقا بولمايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

جياۋ يۈلۇ شورغا قارشى كۈرەشتە يەنە بىر تىپنى بايقىدى. بۇ تىپ يەنىڭ گۈڭشېسىنىڭ چۈەنتۇ چوڭ ئەترىتى ئىدى. بۇ چوڭ ئەترەتتە بۇغداي تېرىلىپ بولغاندىن كېيىن تۆت يۈز مودىن ئارتۇق شورلۇققا تال كۆچىتى تىكىلگەن. قىرىلغان شور توپىنى قاينىتىپ شۇلتا چىقارغان، شۇلتىدىن يەنە سېلىترا ئايرىۋالغان. شۇنىڭ بىلەن شورلۇقمۇ ياخشىلانغان، قوشۇمچە كىرىممۇ كۆپەيگەن. بۇ شەك ـ شۇبھىسىز زىيانىنى پايدىغا ئايلاندۇرۇشنىڭ ياخشى تەدبىرى ئىدى. جياۋ يۈلۇ ئۇلارنىڭ تەجرىبىسىنى پۈتۈن ناھىيەگە ئومۇملاشتۇرۇشنى چاقىرىق قىلدى.

8 ـ ئايدىن 11 ـ ئايغىچە بولغان يۈز كۈندىن ئارتۇق ۋاقىت داۋامىدا، جياۋ يۈلۇ «ئۇچ زىياندىاش»نى يوقىتىش تەكشۈرۈش ئەترىتى تەشكىللەپ ھەم بۇ ئەترەتنى باشلاپ پۈتكۈل ناھىيەدىكى شورلۇق ـ زەيكەشلىكلەرنى ئارىلاپ، بەش مىڭ چاقىرىمچە يول بېسىپ، ناھىيە مىقياسىدىكى بارلىق قۇملۇق، شورلۇق ۋە سۇ بېسىپ كەتكەن يەرلەرنىڭ ئىگىلىگەن كۆلىمىنى ئېنىقلاپ، «ئۇچ زىياندىاش»نىڭ زىرائەتلەرگە زىيان يەتكۈزۈش ئەھۋالىنى ئىگىلەپ چىقتى.

1962 ـ يىلى كۈزدە خۇجەي كەنتى پەۋقۇلئاددە ئېغىر سۇ ئاپىتىگە ئۇچرىدى. ئەتىياز كىرگەندىن كېيىن خۇجەي كەنتىدىكى كادىرلار ۋە ئامما ئۆستەڭ چېپىپ شورنى ئاققۇزدى.

ئۇلار بىر دەريادا ئىككى تۇغان بولۇشتەك ئەنئەنىۋى شەكىلنى ئۆزگەرتىپ، كولاپ چىقىرىلغان سېغىز توپا بىلەن شورنى باستۇردى. بۇنىڭ بىلەن شورمۇ ئاقىۋزۇلدى، شورلۇقمۇ ئۆزگەرتىلدى. جياۋ يۈلۈ بۇ ئۇسۇلنى شۇ ھامان مۇئەييەنلەشتۈردى ھەم ماختىدى، مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ ئۇلارغا بىر چاقلىق ھارۋا، گۈرجەك تارقىتىپ بېرىشنى، يەنە «ئەمگىكىگە قاراپ بېرىلىدىغان مۇكاپات» ئورنىدا ئاشلىق بېرىشنى تەستىقلىدى.

1964 ـ يىلى 3 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنى جياۋ يۈلۈ لەنكاۋ دىيارىدا مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كېتىشتىن ئىككى ئاي ئاۋۋالقى شۇ كۈنى چۈشتە، ئۇ ناھىيەلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلىرىنىڭ تۈرمۇش يىغىنىنى ئېچىپ، ئالدى بىلەن ئالدىنقى يىللىق خىزمەتلەرنى خۇلاسىلەپ، ئاندىن:

ـــ خىزمىتىمىزدە بىرمۇنچە نەتىجىلەرگە ئېرىشتۇق. ۋىلايەتلىك پارتكوم بىزنى كۆپ قېتىم تەقدىرلىدى. بۇ بىز ئۈچۈن رىغبەت ھەم ھەيدەكچىلىك. بىز تەقدىرلىنىشنىڭ سىنىقىدىن ئۆتۈشىمىز كېرەك. بۇ يىل ئورنىمىزدىن دەس تۇرۇپ ماڭىدىغان ئىرادىگە كېلىپ، ئاساسىي زىددىيەتنى تۈتۈپ، ئاممىۋى لۇشيەندە مېڭىپ تېخىمۇ يۇقىرى ئۆرلەيلى، ـــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ ئۆزىنىڭ خىزمىتى ۋە سالامەتلىك ئەھۋالى توغرۇلۇق شۇ كۈنكى دائىمىي ھەيئەتلەر يىغىنىدا سەممىيلىك بىلەن:

ـــ مېنىڭ شەخسىي ئىدىيەم شۇكى، لەنكاۋدا بىر كۈن بولىدىكەنمەن، بىر كۈن ياخشى ئىشلەيمەن. بىراق، مېنى ئەڭ بىئارام قىلىدىغىنى سالامەتلىكىم ياخشى ئەمەس، جىگىرىم ئاغرىيدۇ، بوغۇزۇم ئىششىپ كەتتى، ئەمدى بۇنىڭغا پۈتۈمىنىڭ ئاغرىقى قوشۇلدى. خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىپ

كېتەلمەيۋاتىمەن. تۈرمۈش مەسىلىسى چوڭ مەسىلە ئەمەس، چاغاندا يۈرتۇمغا قايتقاندا ئۇچ يۈز يۈەن قەرز ئالغانىدىم. بۇ ئاي يۈز يۈەننى قايتۇرىمەن، ئۇچ ئايغىچىلىك تولۇق قايتۇرۇپ بولىمەن... مەن خىزمەتتە ئالدىراقسانراق، بەزىدە تۆۋەندىكى يولداشلارنى ئورۇنسىز تەنقىدلەپ قويىمەن... ــ دېدى يەنە.

جياۋ يۈلۇ قەرزنى ئۇچ يىل ئىچىدە قايتۇرۇپ بولۇشنى پىلانلىغانىدى، لېكىن ئاران ئىككى ئايلا ياشىيالىدى.

جياۋ يۈلۇ باش بولغان «ئۇچ زىياندىش»نى يوقىتىش ئىشخانىسىدىكى ئاۋانگارتلار پۈتكۈل ناھىيەدىكى ئۆزگەرتىلىپ ئۇنۇمى كۆرۈلگەن شورلۇق يەرلەرنى ئارىلاپ چىقىپ، بىر يىلدىن بۇيانقى شورنى تىزگىنلەش خىزمىتى ۋە خىزمەتلەرنىڭ ئىلگىرىلەش ئەھۋالىنى ئومۇميۈزلۈك تەكشۈردى ھەم يەكۈنلىدى. جياۋ يۈلۇ ھەربىر جايغا بارغاندا زىرائەتلەرنىڭ ئۆسۈش ئەھۋالىنى ئەستايىدىل كۆزەتتى. ياخشىلىنىشتىن ئىلگىرى ئېلىنغان ھوسۇل ۋە شورلۇقنى مۇۋاپىق ئۆزگەرتىش ئەھۋالىنى سۈرۈشتە قىلدى.

جياۋ يۈلۇ گۈياڭ گۈڭشېسىنىڭ چىنزەي چوڭ ئەترىتىدە يەر چوڭقۇر ئاغدۇرۇلۇپ شور باستۇرما قىلىنغان سەككىز يۈز مو ئېتىزدىكى بولۇق ئۆسكەن بۇغداي مايسىلىرىنى كۆرۈپ ئىنتايىن خۇشال بولدى ۋە ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي:

ــ بارىكاللا، بارىكاللا، چىنزەيلىكلەرنىڭ ئىرادىسى ئاخىر رېئاللىققا ئايلىنىپتۇ ! ــ دېدى.

پېشقەدەم دېھقان چىن يولى جياۋ يۈلۇنىڭ گېپىگە ئۇلاپ:

ــ مەن يەتمىش ياشقا كىردىم. شورلۇق يەردە بۇنداق ياخشى ئۆسكەن بۇغداي مايسىلىرىنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم، ــ دېدى.

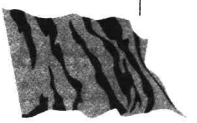
ئىستاتىستىكىغا ئاساسلانغاندا، پۈتكۈل ناھىيەدە ئۆزگەرتىلگەن شورلۇق يەر توقسان مىڭ مو بولۇپ، بۇنىڭ

ئىچىدە چوڭقۇر ئاغدۇرۇلۇپ شور باستۇرما قىلىنغان يەر ئون تۆت مىڭ يەتتە يۈز سەكسەن توقۇز مو، قۇم باستۇرۇلغان شورلۇق يەر ئۇچ مىڭ تۆت يۈز ئوتتۇز ئىككى مو، ئۆستەڭ چېپىپ شور قاچۇرۇلغان، قومۇرۇۋېتىلگەن ياكى قىرىلغان، شورغا چىدامىلىق زىرائەت تېرىلغان، ئورگانىك ئوغۇت كۆپ چېچىلغان، يەر ئاستى سۇ ئورنى تۆۋەنلىتىلگەن يەر يەتمىش بىر مىڭ يەت يۈز يەتمىش توققۇز مو. ياخشىلانغان شورلۇق يەرلەردە مايسىلار تەكشى ھەم تېمەن ئۆسكەن.

جياۋ يۇلۇ بۇ يەردىكى ئەھۋاللارنى كۆرۈپ، سول قولىنى چاپىنىنىڭ پېشىدىن تىقىپ، جىگىرى جايلاشقان ئوڭ بىقىنىنى باستى، قارامتۇل سېرىق چىرايىدا تەبەسسۇم جىلۋىلەندى.

جياۋ يۇلۇ ۋاپات بولۇپ ئۇزاق ئۆتمەي، جۇڭگودا قوشاق تۇسىنى ئالغان مۇنداق بىر ناخشا پاكىرىدى. بۇ «جياۋ يۇلۇ بىزنىڭ غەمگۇزارىمىز» دېگەن ناخشا ئىدى:

بوران چىقىپ جاھاننى قاپلىغاندا قۇم ـ توزان،
پەرۋا قىلماي ئاڭا يولغا چىقتى جياۋ يۇلۇ ئوغلان.
قولىدا كۆتۈرۈپ كۇنلۇك، قەلبىدە ئۇلۇغۋار پىلان،
قالمىدى لەنكاۋدا بىر مو كەنت ئۇ بارمىغان.
قەد كۆتۈردى بىپايان نامرات لەنكاۋ دىيارى،
ئورمان بولدى كۆچەتلەر كۆكسىڭىپ قۇم بارخىنى،
زەيكەش يەردە ئوخشىدى مانا بۇغداي مايسىسى.
يېڭى بۇغداي ئالىقاندا شۇجىمىزنى ئەسلىسەك،
ئىنقىلابىي غەيرەتتىن كۆككە يېتەر بويىمىز.
ياخشى شۇجى جياۋ يۇلۇ ئەسلەيمىز سىزنى مەڭگۇ،
ئىدىئىز تۇغقاندىن يېقىن، دىلكەش غەمگۇزارىمىز.

شدددت بىلەن ئاققان ئۇلۇغ سۇ

1963 ـ يىلى 5 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى جياڭ يۈلۇ ئادەتتىكى سايلىغۇچى سالاھىيىتى بىلەن چېڭگۈەن گۈڭشېسىدا خەلق ۋەكىللىرى سايلىمىغا قاتنىشىپ، لەنكاۋ ناھىيەسىنىڭ 4 ـ نۆۋەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى بولۇپ سايلاندى. تۇن كېچە، ئۇ يىغىنغا ئالاقىدار ھۆججەتلەرنى كۆرۈپ بولۇپ ئارام ئالماقچى بولدى. شۇ ئەسنادا بىردىنلا گۈركىرەپ دەھشەتلىك بوران چىقىپ، يامغۇر شارقىراپ يېغىپ، يەر ـ زېمىن تەۋرەپ كەتتى، تاراسلاپ چۈشۈۋاتقان قارا يامغۇر زەربىسىدە ئۆينىڭ ئۆگزىسى گۈمۈرۈلۈپ چۈشۈپ كېتىدىغاندەك قىلاتتى.

جياڭ يۈلۇ ئالدىراش يامغۇرلۇقنى يېپىنچاقلاپ، ئىشكتىن چىقىپ قاراڭغۇ كېچە قوينىغا شۇڭغۇپ كىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ نېمە ئىش بىلەن سىرتقا چىققانلىقىنى ئۆيدىكىلەرى بىلمەيتتى. سوراشقىمۇ ئۇلگۈرەلمىدى. ئۇ كېسەل سەۋەبىدىن شۇ ھالغا چۈشۈپ قالغان تۇرسا، ناۋادا ئۇنىڭغا بىرەر ئىش بولۇپ قالسا قانداق قىلغۇلۇق؟ شۇي جۇنيانىڭ كۆزىدىن ئۇيقۇ قاچتى. ئۇ چوڭ قىزىنى ئويغاتتى، ئانا ـ بالا ئىككىسى كېچىدە جياڭ يۈلۇنى كوچىمۇكوچا يۈرۈپ ئىزدىدى، چاقىرىپ باقتى. ئۇلار ئاخىر جياڭ يۈلۇنى ۋوگزالدىن تاپتى.

ئاچچىقى كەلگەن شۇي جۇنيا ئاغرىنىپ:

ـــ شۇنچە قاتتىق يامغۇردا دەپمۇ قويماي چىقىپ كەتكىنىڭىز نېمىسى؟ ـــ دېدى.

جياۋ يۇلۇ ئۆزىنىڭ خاتا قىلغانلىقىنى بىلىپ:

ـــ يامغۇر قاتتىق يېغىپ كەتتى، ئەنسىزلىككە چۈشۈپ قالدىم. ناھىيە بازىرىدىكى يىغىلىپ قالغان سۆلارنى ئاققۇزۇۋەتكىلى بولامدۇ ـ يوق، قاراپ باقاي دەپ چىقىقانىدىم. چېڭگۈەن بازىرىدىكى بىر قىسىم ئاممىنىڭ ئۆيلىرى پۈختا ئەمەس، مەن ئايلانغاچ بېرىپ كۆرۈپ كېلەي ! غەم قىلماڭ، بىر ئوبدان تۇرۇۋاتىمەنغۇ مانا؟ ـــ دېدى كۈلۈپ.

جياۋ يۇلۇ ساق بىر كېچە ئايلاندى. تاڭ ئاتماستا ناھىيەلىك پارتكوم ئىشخانا مۇدىرىنى تېپىپ، ئۇنىڭغا ناھىيەلىك پارتكوم دائىمىي ھەيئەتلەرگە يىغىن بارلىقىنى دەرھال ئۇقتۇرۇشنى تاپىلىدى. جياۋ يۇلۇ كېچىچە ئويلىغان بەش تۈرلۈك پىكرىنى يىغىندا ئوتتۇرىغا قويدى.

بىرىنچى، يېزا خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بارلىق كادىرلار، مەيلى ناھىيە، گۇڭشې، چوڭ ئەترەت ياكى ئىشلەپچىقىرىش ئەترەت كادىرلىرى بولسۇن، ھەممىسى پۈتۈن كۈچى بىلەن ئاتلىنىپ، ئۆزى باشلامچى بولۇپ، بۆلەكلەر بويىچە ھۆددىگە ئېلىپ، ئاپەت ئەھۋالىنى تېزدىن ئېنىقلاپ چىقىپ، كۆڭلىدە سان تۇرغۇزۇپ، ئۇنۇملۇك جىددىي تەدبىر قوللانسۇن. يازدا تارتقان زىيانىنى كۈزدە ئۇندۇرۇۋالغىلى بولىدۇ، ھازىر تېخى بالدۇر. نەملىك ئەھۋالى ياخشى، شورلۇق يەردە مايسا ئوبدان يېتىلىدۇ. ۋەزىيەتنى توغرا تونۇپ، مۇشۇ قېتىملىق قارا يامغۇردىن ئۈمىدسىزلىنىپ كەتمەي، يامغۇر سۈيىنى ئاققۇزۇش ۋە مايسا قۇتقۇزۇش ھەرىكىتىگە ئاكتىپ قاتناشسۇن.

ئىككىنچى، يېغىۋاتقان يامغۇرنىڭ مىقدارى كۆپ.

خىزمەتلەرنى ئورۇنلاشتۇرۇشتا يامغۇر سۇيىنى باشلاش بىلەن ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش بىرىنچى ئورۇنغا قويۇلسۇن. سوتسىيالىستىك تەربىيە ۋاقتىنچە توختىتىپ تۇرۇلسۇن. ئومۇميۈزلۈك سەپەرۋەر قىلىپ، ۋاقتىنى چىڭ تۇتۇپ، دېھقانچىلىققا تەسىر يەتكۈزمەي، توختام سۆلار چىقىرىپ تاشلىنىپ زىرائەتلەر جىددىي قۇتقۇزۇلسۇن. توختام سۇ ئانچە بەك يىغىلىپ قالمىغان گۇڭشې ۋە ئەترەتلەر تېزدىن تەشكىللىنىپ مايسا تەكشۈرۈش، مايسا تولۇقلاش ئېلىپ بارسۇن. تولۇقلاپ تېرىشقا تېگىشلىك بولسا تولۇقلاپ تېرىش، كۆچۈرۈپ تىكىشكە تېگىشلىك بولسا كۆچۈرۈپ تىكىش، يېڭىباشتىن تېرىشقا تېگىشلىك بولسا يېڭىباشتىن تېرىش، تولۇق تېرىشنى قولغا كەلتۈرۈپ، مايسىلارنىڭ تولۇق بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىڭلار.

ئۇچىنچى، يامغۇر سۇيىنى باشلايدىغان ئېرىقلارنى تېزدىن راۋانلاشتۇرۇپ، توسۇلۇپ قالمىغان ئېرىقلارغا سۇ باشلاپ، ئۇلغىيىپ كېتىۋاتقان يامغۇر سۇلىرىنى باشلاش ئۇچۇن تەييارلىق كۆرۈلسۇن. يامغۇر سۇلىرىنى ئاققۇزۇشتا يۇقىرى ۋە تۆۋەن ئېقىنغا تەڭ ئەھمىيەت بېرىلسۇن. قىسمەنلىك ئومۇملۇققا بويسۇنسۇن. سۇ ئىشلىرىدا تالاش ـ تارتىش يۇز بەرسە، رەھبەرلىك نەق مەيدانغا بېرىپ، تالاش ـ تارتىشنى مۇڭاپىق بىر تەرەپ قىلىپ، ھەر ئىككى تەرەپنىڭ ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش ئىشلىرىغا ئاسانلىق يارىتىش، تۇرلۇك چارە ـ تەدبىرلەر ئارقىلىق سۇ ئاستىدا قالغان زىرائەتلەرنى قۇتقۇزۇش كېرەك.

تۆتىنچى، ئاممىغا ئىدىيەۋى تەربىيە خىزمىتى ئىشلەپ، كەيپىياتىنى مۇقىملاشتۇرۇپ، ئۇلاردا ئاپەتنى يېڭىدىغان ئىرادە

ۋە ئىشەنچ تۇرغۇزۇش كېرەك. ئاممىنىڭ ئۆيلىرىنى بىخەتەرلىك نۇقتىسىدىن تەكشۈرۈپ، ئۆيى ئۆرۈلۈپ كەتكەنلەردىن ھال سوراش، مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇش لازىم. بولۇپمۇ يارلانغان ئاممىنى مۇۋاپىق ئورۇنلاشتۇرۇپ، داۋالاشنى چىڭ تۇتۇپ، قىينىچىلىقى بارلارنىڭ قىينىچىلىقىنى ۋاقتىدا ھەل قىلىش كېرەك.

بەشىنچى، قارار يامغۇر ئاممىنىڭ تۇرمۇشىغا، شۇنىڭدەك يېقىلغۇ ۋە ئۇلاغلارنىڭ يەم ـ خەشىكى قاتارلىقلارغا نۇرغۇن قىينىچىلىق ئېلىپ كەلدى. ناھىيە، گۇڭشې ۋە ئەتراپتىلەردىكى زاپاس قۇتقۇزۇش ئاشلىقى، پۇل ياكى ماددىي بۇيۇملارنى تېزدىن تارقىتىپ، جىددىي قىينىچىلىققا تاقابىل تۇرۇش كېرەك.

جياۋ يۇلۇ ناھىيەلىك پارتكوم ئورگىنىدىن بىر تۇركۈم كادىر ئاجرىتىپ، ئەھۋال ئىگىلەش ئۈچۈن ھەرقايسى گۇڭشىلارغا ئەۋەتىپ، يامغۇر سۇلىرىنى ئېرىقلارغا باشلاش خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەش تەكلىپىنى بەردى ھەمدە سۇ ئىشلىرى ئىدارىسىگە پۈتۈن كۈچ بىلەن ئاتلىنىپ، سۇ يۆنىلىشىنى تەكشۈرۈپ خەرىتىگە ئېلىشنى ئۇقتۇردى. ناھىيەلىك پارتكومنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزالىرى بۆلەكلەر بويىچە ھۆددىگە ئېلىش ئۈچۈن، ئاجرىتىلغان كادىرلارنى باشلاپ جايلارغا يۈرۈپ كېتىشتى.

جياۋ يۇلۇ ئاياغ ۋە پايپىقىنى سىلىۋېتىپ، قىزىل مای قەغەزنى كۇنلۇك قىلىپ، قابىل ئۇچ كادىرنى باشلاپ دەرھال يولغا چىقتى. شۇي جۇنيا شۇ كۈنىدىن باشلاپ جياۋ يۇلۇنى كۆرەلمىدى، نەچچە كۈنگىچە دېرىكىنىمۇ ئالالمىدى. شۇي جۇنيا ئۇنى ۋۇگىزالدا ئۇچراتقاندا جياۋ يۇلۇ خوتۇنىنىڭ غەمكىن چىرايىغا قاراپ:

ـــ نېمىدىن غەم قىلىسىز؟ يامغۇر يېغىپ بەك ياخشى بولدى، ـــ دېگەنىدى. شۇي جۇنيا:

ـــ نېمىسى ياخشى؟ لەنكاۋ ناھىيەسىنى سۇ بېسىپ كېتىەي دېدى، ياخشى دەۋاتقىنىنى ! ـــ دەپ زەردە قىلدى.

ـــ سىز بىلمەيسىز، يامغۇر شۇنچىلىك قاتتىق ياغمىسا، مۇشۇنچىلىك ئۇلۇغ سۇ بولمايتتى. مۇشۇنچىلىك ئۇلۇغ سۇ بولمىسا، بىرىنچىدىن، لەنكاۋنى قانچىلىك دەرىجىدە سۇ بېسىپ كېتىدىغانلىقىنى، ئىككىنچىدىن، لەنكاۋ تەۋەسىنىڭ قايسى تەرىپى ئېگىز، قايسى تەرىپى ئويمان ئىكەنلىكىنى بىلمىگەن بولاتتىم. بۇ يىل ناھىيە سۇ ئاستىدا قالدى، لېكىن مەن ھەممىنى ئېنىق بىلىۋالدىم، سۇ نەدە ئاقىدۇ، نەدە توسۇلۇپ قالىدۇ، قەيەردە دەريا ۋە ئۆستەڭ چېپىش كېرەك، نەگە كۆۋرۈك سېلىش كېرەك، ئېغىزنى قەيەردىن ئېچىش كېرەك، بۇلارنى تەكشۈرۈپ بىلىۋالدىم، ـــ دېگەنىدى.

قارا يامغۇر توختىماي يېغىۋەردى. لەنكاۋلىقلار بۇ يامغۇرنى «ئاق چېدىر يامغۇرى» دەپ ئاتىشاتتى. بەش كېچە ـ كۈندۈز ياغقان يامغۇردا لەنكاۋ ناھىيەسى پايانسىز دېڭىزغا ئايلاندى. جياۋ يۇلۇ ئۇچ ئادەمنى باشلاپ يامغۇردا يۈردى. ئۇ يولنىڭ ئوي ـ دۆڭىنى پەرقلەندۈرۈش ئۈچۈن قولىغا تاياق ئېلىۋالغانىدى. ئۇلۇغ سۇ، سىم ـ سىم يامغۇر، شارقىراپ ئېقىۋاتقان ئۇلۇغ سۇ، قىيپاش چۈشۈۋاتقان يامغۇر، ماڭىدىغان يول يوق. نەپەس ئالغاندا ئېغىزغا يامغۇر سۈيى كىرىپ كېتىپ، ئادەم قېقىلىپ يۆتىلىپ كېتەتتى.

ناھىيەلىك پارتكوم يەتمىش بەش نەپەر كادىرنى تۆۋەنگە چۈشۈردى. ئۇلار ئېتىز بېشىغا، جىنىيىڭ، دوتۇڭجۇاڭ ۋە لياڭسۇنجۇاڭ كەنتلىرىگە بېرىپ، ئالدى بىلەن ئاپەتكە ئۇچرىغان

ئاممىنىڭ ئەھۋالىنى كۆردى. ئاپەت ئۈستىدە تۇرۇۋاتقان كادىرلار بىلەن ئاممىنىڭ كەيپىياتى ۋە ئوي ـ خىياللىرىنى ئىگىلىدى. ھەربىر ئېقىنغا دۈچ كەلگەندە، جياۋ يۈلۈ سۈنىڭ كېلىش مەنبەسىنى ئېنىق كۆرۈپ، ئېقىنىنىڭ يۆنىلىشىنى ئېنىقلىدى. ئۇ جىددىي ئېقىۋاتقان سۇدا تۇرۇپ، كەلكۈن يۆنىلىشىنى بىرنەچچە پارچە خەرىتىگە چۈشۈردى.

جياۋ يۈلۈنىڭ جىگىرى توساتتىن قاتتىق ئاغرىپ كەتتى، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ ئىگىراپ سالدى. ئەتراپتىكىلەر دەرھال كېلىپ ئۇنى يۆلىدى. ئۇ سۇدىلا ئولتۇرۇپ قالدى. ئوڭ بىقىنىنى قولى بىلەن باساتتى، چىرايى سارغىيىپ، كالپۇكلىرى كۆكىرىپ كەتكەندى. ئەتراپتىكىلەرنىڭ ھەممىسى بىردەك:

ـــ جياۋ شۇجى، سىز كېسەل، ئۆزىگىزنى بۇنچىۋالا قىينىماڭ، ـــ دېيىشتى.

جياۋ يۈلۈ جاۋاب بەرمىدى. ئۇ سەل تىترەپ كەتتى ـ دە، تاياققا تايىنىپ يەنە ئىلگىرىلەپ كەتتى.

ئۇلار جىنىيىڭ چوڭ ئەترىتىگە كېلىشتى. ياچىيكا شۇجىسى لى گۇاڭجى يامغۇردا چىلىق ـ چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەن جياۋ يۈلۈنىڭ ئاسماندىن چۈشكەندەك پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران بولدى ۋە:

ـــ ئەتراپىنى كۆز يەتكۈسىز سۇ بېسىپ كەتكەن تۇرسا، سىز قانداق كەلدىڭىز؟ ـــ دەپ سورىدى.

جياۋ يۈلۈ ئۆزىنى زورىغا روھلۇق تۇتۇپ قولىدىكى تاياقنى پۇلاڭلىتىپ:

ـــ مۇشۇ كېمىگە چۈشۈپ كەلدىم، ـــ دەپ يۇمۇرلۇق جاۋاب بەردى.

لى گۇاڭجى ئۇنى ئارام ئېلىشقا دەۋەت قىلدى. جياۋ يۈلۈ

يامغۇرلۇقتىن خەتىنى چىقىرىپ، دەريانىڭ قەيەردىلىكىنى، ئاندىن قەيەرگە ئۆستەڭ چېپىش، سۇنى قەيەرگە باشلاش كېرەكلىكىنى، شۇنداق قىلغاندا نەچچە ئەتراپتىكى ئېتىزلىرىدىكى يىغىلىپ قالغان سۇنى باشلىغىلى بولىدىغانلىقىنى سۆزلىدى.

ھەممە ئادەم كۆيۈنگەن ھالدا جىياۋ يۈلۈنى بىر قاچا ئىسسىق تاماق يەپ، ئىسسىنىۋېلىشقا ئۈندىدى.

— بۇنداق يامغۇرلۇق كۈندە، — دېدى ئۇ بېشىنى چايقاپ، — ئاممىدا يېقىلغۇ كەم، تاماق يېيىشكە بولمايدۇ.

ئۇ شۇنداق دەپ زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ئېلىۋالغان ئوزۇقىدىن نەچچە چىشلەم يەپ، يولداشلار بىلەن خوشلىشىپ سۇ كېچىپ يۈرۈپ كەتتى.

ئۇلار لياڭ سۇنجۇاڭ كەنتىگە يېتىپ كەلگەندە، چېڭگۇەن گۇڭشېسىدىكىلەر كەلكۈندىن ساقلىنىش توغرىسىدا يىغىن ئېچىۋاتقانىدى. جىياۋ يۈلۇ بەزىلەرنىڭ كەيپىياتىنىڭ تۆۋەنلىكىنى بايقاپ كەسكىن ھالدا:

— بۇ يامغۇر بىزگە ھەقىقەتەن بىرمۇنچە قىينىچىلىقلارنى ئېلىپ كەلدى. لېكىن، بىز كوممۇنىستلار قىينىچىلىقتىن قورقمايمىز. نۆۋەتتە ئاپەتنىڭ تەھدىتى قورقۇنچلۇق ئەمەس. كادىرلارنىڭ قىينىچىلىق ئالدىدا كىرپىدەك تۆگۈلۈۋېلىشى ھەممىدىن قورقۇنچلۇق، — دېدى ئۇ يەنە قەتئىي تەلەپپۇزدا، — ھەممىمىز ئاممىنى باشلاپ ماڭىدىغان كىشىلەر، بىر ناھىيەدە ناھىيەلىك پارتكوم پۈتكۈل ناھىيەدىكى ئاممىنىڭ رەھبەرلىك يادروسى، بىر گۇڭشېدا گۇڭشې پارتكومى پۈتۈن گۇڭشېدىكى ئاممىنىڭ رەھبەرلىك يادروسى. ھازىر ئاممىا بىزگە قاراپ تۇرۇپتۇ. ئۆتكەل قىيىن بولغانسېرى بىز رەھبىرىي كادىرلار

كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىشىمىز، جاسارىتىمىز ۋە ئىشەنچىمىز بىلەن ئامېرىكا كۈرەش ئىرادىسىگە مەدەت بېرىشىمىز كېرەك، ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈنىڭ سۆزى كۆپچىلىكنىڭ جەڭگىۋار روھىغا مەدەت بولدى. كىشىلەر بەس ـ بەستە ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش توغرۇلۇق نۇرغۇن چارە ـ ئۇسۇللارنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى.

جياۋ يۈلۈ بۇلارنى ئاڭلاپ كۆپچىلىكنىڭ سۆزلىرىنى يەكۈنلەپ، خۇشاللىق بىلەن مۇنداق دېدى:

يازدا تارتقان زىيانىنى كۆزدە ئۇندۇرۇۋالىمىز، دېھقانچىلىقتىن تارتقان زىياننىڭ ئورنىنى قوشۇمچە ئىگىلىكتىن تولدۇرۇۋالىمىز. ئويماندىن زىيان تارتساق دۆڭدىن، يەردىن زىيان تارتساق دەل ـ دەرەختىن پايدا ئالىمىز. باشلامچىلىق بىلەن ئىشلىسەكلا، ھەممە ئىشتا ئامېرىغا تايانساقلا، «ئاپەت» دېگەن قالپاقنى چۆرۈپ تاشلايمىز.

5 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى قارا يامغۇر داۋاملىق يېغىپ، پۈتكۈل ناھىيە تەۋەسىدە ياغقان يامغۇر يۇز مىللىمېتىردىن بىر يۇز سەكسەن مىللىمېتىرغا يەتتى.

جياۋ يۈلۈ چېگىۋەن گۇڭشېسىغا قاراشلىق لىيۇلىن، جىنيىڭ، دۇسەي ۋە ژاڭسۇنجۇاڭ ئىشلەپچىقىرىش چوڭ ئەترەتلىرىگە باردى. سۇنىڭ يۆنىلىشىنى بويلاپ ھەربىر كەنتنى كۆزەتتى. گۈيلىجەي كەنتىنىڭ يەر شارائىتى ئېگىز بولغاچقا، سۇ چىقىپ كېتەلمەي شىمال تەرەپتىكى ئالتە چوڭ ئەترەتنىڭ يېرىگە يىغىلىپ قالغانىدى. جياۋ يۈلۈ سۇنى گۈيلىجەي كەنتىدىن ئاققۇزۇش قارارىغا كەلدى. ئۇ بۇ ۋەزىپىنى چېگىۋەن گۇڭشېسىنىڭ شۇجىسى مېڭ چىڭگەيگە تاپشۇردى. مېڭ چىڭگەي گۈيلىجەي چوڭ ئەترىتى قاتارلىق يەتتە چوڭ ئەترەتنى

تەشكىللەپ، سۇ باشلاش ئۆستىگىدىن بەشىنى چېپىپ، ئىككى مىڭ بەش يۈز مودىن ئارتۇق يەردىكى زىرائەتنى قۇتۇلدۇرۇۋالدى.

5 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى جياۋ يۈلۇ يېغىۋاتقان يامغۇرغا قارىماي خۇڭمياۋ گۈڭشېسى، يىڭبىك گۈڭشېسى، چېڭگۈەن گۈڭشېسى قاتارلىق بىرنەچچە گۈڭشېغا بېرىپ ئاپەت ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ، ئاپەتكە ئۇچرىغان ئاممىدىن ھال سورىدى.

بۇ جايلاردا ئاما يېمەك ـ ئىچمەك ۋە يېقىلغۇدىن قىينالغاچقا، توققۇز مىڭدىن كۆپرەك دېھقان سىرتلارغا كېتىپ قالغانىدى. بۇ ئەھۋالغا ئاساسەن، جياۋ يۈلۇ ناھىيەلىك پارتكوم رەھبەرلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، ناھىيەدىكى بىرتۇتاش بېرىلىدىغان ئاشلىقتىن ئوتتۇز بەش مىڭ جىڭ ئاشلىق بىلەن بەش مىڭ يۈەن قۇتقۇزۇش سوممىسىنى ئېغىر ئاپەتكە ئۇچرىغان گۇڭشې ۋە ئەترەتلەردىكى ئاممىغا تېز سۈرئەتتە تارقىتىپ بېرىشنى قارار قىلدى.

5 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنىدىن 22 ـ كۈنگىچە پۈتكۈل ناھىيەدە توختىماي ياغقان يامغۇر ئوتتۇز مىللىمېتىردىن سەكسەن مىللىمېتىرغا چىقتى. ناھىيە تەۋەسىدىكى بىر يۈز سەكسەن ئىككى مىڭ مو يەر، ئون مىڭ ئۇچ يۈز مو يەردىكى كۈزلۈك زىرائەت مايىسى سۇ ئاستىدا قالدى. تۆت مىڭ سەككىز يۈز توقسان ئېغىز ئۆي ئۆرۈلۈپ چۈشتى، ئۆلگەن ۋە يارىلانغان ئادەم ئون سەككىزگە يەتتى. جياۋ يۈلۇ ئاپەت ئەھۋالىنى ۋىلايەتلىك پارتكومغا ئەينەن دوكلات قىلدى. ۋىلايەتلىك پارتكوم ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش خىزمەت گۇرۇپپىسى ئەۋەتتى ھەمدە بىر تۇتاش بېرىلىدىغان ئاشلىقتىن ئۇچ مىليون ئۇچ يۈز ئوتتۇز مىڭ جىڭ ئاشلىق ۋە نەچچە يۈز مىڭ يۈەن قۇتقۇزۇش پۇلى تارقاتتى.

5 ـ ئاينـاڭ 26 ـ كۈنى خـۇاڭخې دەريـاسـىنـاڭ ئـېقـىنـى سېكۈنتىغا ئالتە مـاڭ كۈب مېتىرغا يېتىپ، 1958 ـ يـىلىدىـن بۇيانقى ئەڭ ئېغىر كەلكۈن ئاپىتىنى پەيدا قىلدى.

جياۋ يۈلۈ شۇ كۈنى چۈشتىن بۇرۇن، ئالدى بىلەن جاۋيـاڭ گۇڭشـېسىنـاڭ ياۋزەي، خەنجۇاڭ، كەنتـۈ قاتارلـىق خەتەرلـىك جايلـىرىغـا ۋە سەنيـىجەي تەۋەسـىدىكى جيـاخېتـەن سـايازلـىقـى قاتارلىق جايلارغا بېرىپ توسما ئەھۋالىنى تەكشۈردى.

5 ـ ئاينـاڭ 27 ـ كۈنى جـياۋ يۈلۈ نـاھـيـەلـىك پارتـكـوم دائـىمـي ھەيئەتلەر يىغىنىغا رىـياسەتچـىلىك قـىلىپ، ئـالدىنقـى مەزگـىلدىكى ئىشلـەپچىقـىرىش ۋە سوتـسـيالـىستـىك تەربـيـە خىزمـىتىنى خۇلاسىلەپ، نۆۋەتتىكى ئىشلەپچىقـىرىش ۋە يازلـىق ئاشلىق تەقسىماتى مەسىلىسىنى مۇزاكىرە قىلدى.

كەچتە جياۋ يۈلۈ ھەرقايسى گۇڭشې شۇجىلـىرىغا تېلېفـون يىغىنى ئېچىپ، نـاھـيـەلـىك پارتكـوم دائـىمـي ھـەيئەتلـەر يىغىنىنىڭ روھىنى يەتكۈزدى. جـياۋ يۈلۈ پـۈتكۈل نـاھـيـەدىكى كـادىرلار ۋە ئامـمـىنـاڭ سـۇ ئاپىـتـى بىلـەن كـۈرەش قـىلـىش ئەھۋالىنى يەكۈنلەپ مۇنداق دېدى:

ـــ 18 ـ چېسلادىن باشلاپ ياغقان يامغۇر ئىككى يۈز قىرىق مىللىمېتىرغا يەتتى. نـاھـيـە تەۋەسـىدە تۆت مـاڭ سـەككىز يـۈز ئېغىزدىن كۆپرەك ئۆي ئۆرۈلۈپ چۈشتى... بـىز كـومـمـۇنىستـلار ئامـمـىنـاڭ ئوزۇق ـ تۈلۈكـى، يېقـىلغۇسى، ئـولتۇراق جايـى ۋە كېسـەللىك ئـەھۋالـىنى كۆڭلـىمـىزگە پـۈكۈشـمـىز كېرەك. بـۇ پارتىيەمىزنىڭ ئېسىل ئەنئەنىسى. ئامما قانچىكى قىيىنچىلىقتـا قالسا، بىز ئامما بىلەن شۇنچىلىك ئالاقە باغلىشىمىز، ئاممـىنـاڭ ھەل قىلىشقا تېگىشلىك جـىددي مەسـىلىلـىرىنى ھـەل قىلـىپ بېرىشىمىز، ئۆيى ئۆرۈلۈپ چۈشكـەن، كېسـەل بـولۇپ قالغـان ۋە

دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغان ئاممىدىن ھال سوراپ، تۇرمۇشىدا قىينىچىلىق بولسا، ئۇلارنى قىينىچىلىقتىن خالاس قىلىشىمىز كېرەك. ئاشلىق يۆتكەشنى كۈچەيتىش كېرەك. چۈنكى، ئادەم ئاشلىق بىلەن ئۆرە تۇرىدۇ. شۇڭا، بارلىق قىينىچىلىقلارنى يېڭىپ، ئاشلىقنى ئىمكانقەدەر تېز يۆتكەش لازىم. بۇ كەسپىي ئورۇنلاردىكى ھەربىر پارتىيە ئەزاسى ۋە ھەربىر كادىر ئۇچۇن قاتتىق سىناق. تۆۋەندىكى ئاشلىق پونكىتلىرى مۇلازىمەت پوزىتسىيەسىنى ئۆزگەرتىپ، لېي فېڭ روھىدىن ئۆگىنىپ، تىجارەت ۋاقتىنى ئۆزگەرتىپ، ھەرقايسى جەھەتتىن ئاممىغا غەمخورلۇق قىلىشى، قولايلىق يارىتىپ بېرىشى كېرەك.

جياۋ يۈلۇ ئاپەت بىلەن ئۇدا ئون نەچچە كۈن تۇختىماي كۈرەش قىلدى. ئۇ ھەم كوماندىر، ھەم جەڭچى بولدى. ئاپەتتىن قۇتقۇزۇشتىن تارتىپ ئاپەتكە قارشى تۇرۇشقىچە، ئاپەتكە قارشى تۇرۇشتىن تارتىپ ئاپەتنى تىزگىنلەشكۈچە ھەممە ئىشلارنى ماس قەدەمدە پىلانلىدى.

تۆمۈريولنىڭ جەنۇبىدىكى يۈجەي، ژاڭ سۇنجۇاڭ كەنتلىرىدە جياۋ يۈلۇ قۇملۇق دۆڭگە چىقتى، بۇ ئۆتمۈشتىكى ئاپەت مەنبەسى، بۇگۈنكى پايدىلىق ئېگىزلىكتە تۇرۇپ ئۇلۇغ سۇدا تۇرغان ھەممە نەرسىگە نەزەر تاشلىدى. «پاھ!» دەۋەتتى ئۇ ئىچىدە. نۇرغۇن چىلان دەرەخلىرى چېگىگۈەننىڭ جەنۇبىغا مەركەزلەشكەن ھەم شۇنچىلىك قويۇق ئىدى.

جياۋ يۈلۇ خۇشال بولدى، ئۇ پەستە تۇرغانلارغا قاراپ:

ــ چاققان چىقىڭلار ! دۆڭدە سۇ يوق ئىكەن. بىرمۇنچە چىلان دەرەخلىرى مېۋىگە كىرىپتۇ ! لەنكاۋدا خاسلىڭ، پاۋلونىيە دەرىخى ۋە يوغان چىلاندىن ئىبارەت ئۇچ گۆھەر بار. بىزدە بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئىككى گۆھەر بار ! ــ دېدى.

ئۇ مۇنداق قوشاق ئېيتتى:

داۋانەندە چىلاندىن هوسۇل ئېلىنسا،
پۇقرالار ياخشى كۈن كۆرۈر.
داۋانەن چىلاندىن ئايرىلسا،
خوتۇنلارمۇ ئاچلىقتىن قېچىپ كېتۈر.

يەنە بىر قوشاقتا، جياۋ يۈلۈنىڭ ئاپەتكە قارشى تۇرۇپ خەلقنى قۇتقۇزۇش تەپەككۇرى مەركەزلىك ئىپادىلەنگەن:

يازدا تارتقان زىياننى كۈزدە،
ئويماندىن تارتقان زىياننى دۆڭدىن،
يەردىن تارتقان زىياننى دەل ـ دەرەختىن،
دېھقانچىلىقتىن تارتقان زىياننى
قوشۇمچە ئىگىلىكتىن ئۇندۇرۇۋالىمىز!

جياۋ يۈلۈ «داۋانەن»دىكى مەلۇم كەنتتە، ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتىنىڭ بىر باشلىقى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. جياۋ يۈلۈ ئۇنى ئادەملەرنى سۇ باشلاشقا تەشكىللەشكە بۇيرۇدى. ئەتىرەت باشلىقى سۇدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ هۆكۈرەپ يىغلاپ تۇرۇپ:

ـــ جياۋ شۇجى، كىشىلەر نەگە بېرىپ تىلەمچىلىك قىلىشنى بىلمەيۋاتسا، سۇنى كىم باشلايدۇ؟ ـــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ياساپ:

ـــ يىغلىما، يىغلىما. كەنتىكىلار ۋوگزالغا يېقىن، مەن بىر ئامال قىلىپ يۈك چۈشۈرىدىغان ئىشنى تېپىپ بېرەي، پۇل تېپىپ ئاچلىق مەزگىلىدىن ئۆتۈۋېلىڭلار، ـــ دېدى.

ئەترەت باشلىقى يىغىدىن توختاپ، سۇ باشلايدىغان ئادەم تاپقىلى ماڭدى.

ناھىيە زالىدا جىياۋ يۈلۈ ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش تۇغرىسىدا كادىرلار يىغىنى ئاچتى. ئۇ ئالدى بىلەن كادىرلارنى سۆز قىلىشقا تەكلىپ قىلدى. لېكىن، ئۇلار باشلىرىنى چاڭگالىلاپ گەپ قىلماي ئولتۇرۇۋالدى. جىياۋ يۈلۈ كادىرلارنى سۆز قىلىشقا ئۈچ قېتىم تەكلىپ قىلدى. ئەمما، ھېچكىم گەپ قىلمىدى. كىمدۇر بىرى يىغلاپ تاشلىدى. ئارقىدىن كۆپچىلىكمۇ ئۆكسۈپ يىغلاپ كېتىشتى. ناۋادا بىرەرسى ئۇن سېلىپ يىغلىسا زالنى قايغۇلۇق يىغا ئاۋازى قاپلىغان بولاتتى.

جىياۋ يۈلۈ بۇنداق ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىشىنى كۈتمەستىن سالماق قەدەم بىلەن مۇنبەرگە چىقتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى نۇرلۇق، ئاۋازى ياڭراق ئىدى.

ــ يولداشلار، ــ دېدى ئۇ، ــ تۇنۇگۈن چېڭگۈەن بازىرىنى ئايلاندىم، ئەھۋال ئىنتايىن ياخشى.

كۆچىلىك كىنايە ئارىلاش دېيىلگەن بۇ گەپنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كېتىشتى. ئۇلار باشلىرىنى كۆتۈرۈپ گەپنىڭ ئاخىرىنى ئاڭلاشقا تەقەززا بولۇشتى.

جىياۋ يۈلۈ ئالدىرىمىدى، ئۇ كۆزلىرىنى كۆچىلىككە تىكىپ، گېلىنى قىرىپ گېپىنى داۋاملاشتۇردى:

ــ بىراق، بەزى كادىرلار مۇشۇنداق ياخشى ۋەزىيەت ئالدىدا قورقۇپ يېتىۋېلىپ يىغلاۋاتىدۇ. يىغلىغانلىقنىڭ نېمە پايدىسى؟ يامغۇر يەنلا يېغىۋاتىدۇ، سۇ يەنلا يىغلىپ قېلىۋاتىدۇ. ناۋادا يىغلىغانلىقنىڭ پايدىسى بولىدىغان بولسا، ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسى بولغان مەن باشلامچى بولۇپ يىغلاي، ــ دېدى ـ دە، مەيدىسىنى ئۇستەلگە يېقىپ يىغلىغان قىياپەتكە كىردى.

جياۋ يۈلۈ راست يىغلاۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ يىغىسى «داۋنەن»دىكى ئەترەت باشلىقىنىڭ بايامقى يىغىسىدىن قاتتىق ئىدى. ناھىيەلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ بۇنداق ئۇمىدۋار ھەم بۇنداق يۇمۇرلۇق ئىكەنلىكىنى ئويلىمىغان كۆپچىلىكنىڭ قايغۇسى خۇشاللىققا ئايلىنىپ، ھەممەيلەن قاقاھلاپ كۈلۈپ كېتىشتى. كەيپىيات ئۆزگەردى، كىشىلەر ياشلىرىنى سۈرتۈشتى.

— يىغلاش قورقۇنچاقلارنىڭ ئىشى. بۇ لەنكاۋدىكى ئەركەكلەرنىڭ ئوبرازى ئەمەس، كوممۇنىستلارنىڭ، كومسومۇللارنىڭ، سوتسىيالىستنىڭ يېزا كادىرلىرىنىڭ ئوبرازى ئەمەس! — جياۋ يۈلۈ شۇنداق دەپ، سۇ يۇنلىشى چۈشۈرۈلگەن خەرىتىنى بىر - بىرلەپ چىقىرىپ، ھەرقايسى گۇڭشې ۋە ھەرقايسى ئەترەتلەرنىڭ سۇنى تىزگىنلەش ئۇسۇللىرىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ھەرقايسى كەنت ۋە ھەرقايسى ئەترەتلەردىكى سۇنىڭ كەڭلىكى ۋە چوڭقۇرلۇقىنى يادقا دەپ بەردى. سۇنىڭ يۇنلىشى ۋە دەريا چېپىشقا تېگىشلىك ئورۇنلارنى كۆرسەتتى. ئۇ «يازدا تارتقان زىياننى كۈزدە، يەردىن تارتقان زىياننى دەل - دەرەخلەردىن ئۇندۇرۇۋېلىش...» كېرەكلىكىنى دېدى. ئۇ كۆپچىلىككە پارتىيەنىڭ لەنكاۋلىقلارنى تاشلۇەتمەيدىغانلىقىنى، بۈگۈن «قۇتقۇزۇش»تىن ئىبارەت بۇ ھاسا تاياقنى تاينىشتىن مەقسەت: جەددىي قىينىچىلىقتىن ئۆتۈۋېلىپ، بۇ ھاسا تاياقنى ئاخىر تاشلۇېتىپ، ئۆز كۈچىگە تاينىپ ئىش كۆرۈش يولىدا كۈرەش قىلىش ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى ئېيتتى...

5 - ئاينىڭ 30 - كۈنى سىرتتىن بىرتۈتاش بېرىلگەن ئاشلىق لەنكاۋغا جەددىي يۆتكەپ كېلىندى. ئاپەتكە قارشى تۇرۇش بىلەن ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش تەڭلا تۇتۇلدى. جياۋ يۈلۈ ئاشلىق ئىدارىسى ۋە قاتناش ئىدارىسى رەھبەرلىرىگە كېچىلەپ يىغىن

ئاچتى. ئەتىسى قاتناش ئىدارىسى ئاجراتقان سەككىز ماشىنا، ئوتتۇز توققۇز ھارۋا ۋە يۈز دانە بىر چاقلىق ھارۋىدا كېچە ـ كۈندۈز ئاشلىق توشۇلدى. جياۋ يۈلۈ تالاي قېتىم نەق مەيدانغا بېرىپ قوماندانلىق قىلدى. كەچ سائەت بىر ـ ئىككىلەرگىچە ئىشلىدى.

ئۇلار تۆت كېچە ـ كۈندۈز ۋاقىت سەرپ قىلىپ ئىككى مىليون سەككىز يۈز قىرىق مىڭ جىڭ ئاشلىقنى ھەرقايسى گۇڭشىلارغا تارقاتتى. كىشىلەر ئاشلىقنى ئالىقانلىرىغا ئېلىپ كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئېلىشتى ۋە كومپارتىيەدىن مىننەتدار بولۇپ، ئاپەتكە قارشى ئاخىرغىچە كۈرەش قىلىش ئىرادىسىگە كېلىشتى.

بىر كۈنى جياۋ يۈلۈ ناھىيەلىك پارتكوم ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى لى شيەنۇۋنى ئېلىپ، گۇڭشې ئەزالىرىنىڭ كەپىلىرى، لاي سۈۋاقلىق ئۆيلىرىنى ۋە قوتانلارنى ئارىلاپ كەلمەكچى بولدى. ئىككىسى شەرقىي كوچىدىن شىمالىي كوچىغا كەلدى، ئۇ يەردىن غەربىي كوچىغا بارماقچى بولدى. ئىككىسىنىڭ پۇت ـ بەللىرى سىرقىراپ ئاغرىپ، قورساقلىرى ئېچىپ باشلىرى قېيىپ كەتتى. لى شەنۇۋ ئازراق بىرنەرسە يەۋېلىپ، ئاندىن غەربىي كوچىغا بېرىش تەكلىپىنى ئېيتتى. جياۋ يۈلۈ ماقۇل بولدى. قايتماقچى بولۇپ تۇرۇشىغا يامغۇر يەنە شارقىراپ يېغىپ كەتتى. بۇنداق قارا يامغۇردا كەپىلەر ۋە لاي سۈۋاق ئۆيلەر خېلى كۈنلەردىن بۇيان سۇغا چىلىشىپ تۇرغاچقا، ئاسانلا ئۆرۈلۈپ كېتەتتى. جياۋ يۈلۈ كەسكىن ھالدا:

ــ يامغۇر بەك قاتتىق يېغىپ كەتتى. غەربىي كوچىدىكى خەتەرلىك ئۆيلەرنى كۆرۈۋېتىپ ئاندىن تاماق يەيلى! ــ دېدى.

ئىككىسى غەربىي كوچىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى. ئۇلار ناھىيەلىك دوختۇرخانىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، لى

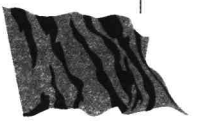
شەنزۇ يامغۇردىن بىردەم پاناھلىنىشنى ئېيتتى. جياۋ يۈلۈ گەپ قىلمىدى. ئۇلار شىگۈەندىكى توك ئىسكىلاتىنىك دەرۋازىسىنى تەكشۈردى. لى شەنزۇ:

ــ يەنە ماڭساق فوسفورلۇق ئوغۇت زاۋۇتىغا بارىمىز، ئائىلىلىكلەر قالمىدى، قايتايلى ! ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ ماقۇل بولۇپ تۇرۇشىغا، ئالدى تەرەپتىن «گۈلدۇر» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭلا بىرىنىك «قۇتقۇزۇۋېلىڭلار» دېگەن ئاۋازى كەلدى. جياۋ يۈلۈ ئۆرۈلۈپ چۈشكەن ئۆينىڭ ئالدىغا ئۇچقاندەك يېتىپ كەلدى. ئوچ ئېغىز ئۆينىڭ ئىككى ئېغىزى ئۆرۈلۈپ چۈشكەنىدى. ئۆيدە باشقا ئادەم يوق، ئۆينىڭ ئاستىدا قالغان بىر موماي ياردەم تەلەپ قىلىۋاتاتتى.

ئىككىيلەن پاخال بىلەن لاينى ئىككى ياققا قايرىدى. بەختكە يارىشا لىم كارىۋاتقا توغرىسىغا چۈشكەنىدى. كارىۋاتتا ياتقان مومايىنىڭ بېشى يارىلانغان، بېشىدىن توختىماي قان ئېقىپ تۇراتتى. ۋاقتىدا قۇتقۇزۇۋېلىنمىسا، قارا يامغۇرنىڭ زەربىسىگە بەرداشلىق بېرەلمىگەن لاي ۋە پاخال توختىماي چۈشۈپ ئادەم تۇنجۇقۇپ ئۆلۈپ قالاتتى.

لى شەنزۇ مومايىنىڭ يارىسىنى لۆڭگە بىلەن تاڭدى. جياۋ يۈلۈ مومايىنى ھاپاش قىلدى. ئۇلار ئالدىراش دوختۇرخانىغا ماڭدى. مومايىنىڭ قولۇم ـ قوشۇنلىرى يېتىپ كېلىشىپ، مومايىنى جياۋ يۈلۈنىڭ دۇمبىسىدىن ئېلىشتى. كىشىلەر شۇندىلا مومايىنى قۇتقۇزغان كىشىنىڭ جياۋ يۈلۈ ئىكەنلىكىنى بىلىشتى. ئۇلار مومايىنى بىللە دوختۇرخانىغا ئاپىرىشتى. جياۋ يۈلۈ بىلەن لى شەنزۇ يېنىك تىنىپ قايتىشتى. شۇ چاغ ساەت چۈشتىن كېيىن بىردىن ئاشقان چاغ ئىدى.

لەنكاۋلىقلارنىڭ ئۇلگىسى

1964 ـ يىلى 3 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى. بۇ جياۋ يۈلۈنىڭ هاياتىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى دەقىقىلىرى، يەنى ئۇ ژاپات بولۇشقا بىر ئاي قالغان چاغ ئىدى. ئۇ ئەڭ ئاخىرقى قېتىم لەنكاۋ ناهىيەلىك پارتكوم دائىمىي هەيئەتلەر كېڭەيتىلگەن يىغىنى ئاچتى.

يىغىندا ئىشلەپچىقىرىش، ئاپەتتىن قۇتقۇزۇش، ئەتىيازلىق تېرىلغۇ، ئىقتىسادىي زىرائەت تېرىش قاتارلىق مەسىلىلەر مۇزاكىرە قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، تىپلارنى قانداق تۇتۇش مەسىلىسى يەنە بىر قېتىم مۇزاكىرىگە قويۇلدى. جياۋ يۈلۈ ئىخچام سۆز بىلەن تەكىتلەپ:

ــ تىپ ئاز هەم ساز بولسۇن. گەۋدىلەندۈرۈلسۇن، تىپلارنىڭ ماتېرىيالىنى گۈڭشېدىكى يولداشلار شەخسەن ئۆزى بىر ـ بىرلەپ قاراپ چىقسۇن، گەۋدىلىك تىپلار داغدۇغلىق تەشۋىق قىلىنسۇن، ــ دېدى هەمده ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ئىش كۆرۈپ، دۆلەتتىن قۇتقۇزۇش ئالمىغان قاتتىق سۆڭەك شۇي گوڭجۇاڭ ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتى، ئۇدا يەتته يىل مۇقىم يۇقىرى هوسۇل ئالغان، يىلمۇيىل ئېشىنچا ئاشلىق سېتىپ كېلىۋاتقان جاۋ يىڭ گۈڭشېسىنىڭ بىرىنچى چوڭ ئەترەت ئالتىنچى ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتى، كۆچەت تىكىشنى ئومۇميۈزلۈك يولغا قويغان يىڭبۇ گۈڭشېسىنىڭ شاڭشەن چوڭ

ئەترىتى، كۆچەتنى ياخشى تىككەن ھەم ياخشى مۇھاپىزەت قىلغان چېگىگۈەن گۈڭشېسىنىڭ خوجى چوڭ ئەترىتى ۋە دوجەي چوڭ ئەترىتى، قۇم بىلەن شورنى باستۇرغان سەنيجەي گۈڭشېسىنىڭ خوجەي چوڭ ئەترىتى، قۇملۇق دۆڭنى تىزگىنلەشتە نەتىجە ياراتقان جاۋيىڭ گۈڭشېسىنىڭ جۇئەن چوڭ ئەترىتى، يەرنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇپ شورنى باستۇرغان گوياڭ گۈڭشېسىنىڭ خۇاڭكۇ چوڭ ئەترىتى بىلەن شاۋسۇڭ گۈڭشېسىنىڭ شاۋخۇتاڭ چوڭ ئەترىتى، قوشۇمچە ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ چارۋىچىلىقنى راۋاجلاندۇرغان گوياڭ گۈڭشېسىنىڭ تۆتىنچى ئەترىتى، چارۋا بېقىپ ئاۋۇتقان گوياڭ گۈڭشېسىنىڭ خۇاڭكۇ چوڭ ئەترىتى دوجياۋلۇ ئىشلەپچىقىرىش ئەترىتى، خاسكدىن يۇقىرى ھوسۇل ئالغان چېگىگۈەن گۈڭشېسى خەنلىڭ چوڭ ئەترىتىنىڭ ئىككىنچى، بەشىنچى ۋە ئونىنچى ئىشلەپچىقىرىش ئەترەتلىرى، كۆپ خىل ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللانغان يېڭى گۈڭشېسىنىڭ لاۋ جۇنيىڭ چوڭ ئەترىتى بىلەن لى جەي چوڭ ئەترىتى، بىر پەسىلدە قەددىنى كۆتۈرۈپ ئومۇميۈزلۈك تەرەققىي قىلغان لاۋخەنلىڭ چوڭ ئەترىتى قاتارلىق ئەترەتلەرنى تىلغا ئالدى.

ئۇلگىلەرنىڭ ئارىسىدا تىپ بولۇپ بېكىتىلگەن تۆت كەنت ۋە ئەترەت بار ئىدى. ئۇلار جياۋ يۇلۇنىڭ لەنكاۋدا داۋاملاشتۇرغان ھەم جارى قىلدۇرغان روھي ماھىيىتىگە ۋەكىللىك قىلاتتى. بۇ روھ «خەنسۇن كەنتى روھى»، «چىنجەيلىكلەرنىڭ ئىرادىسى»، «جاۋدۇلولۇقلارنىڭ غەيرىتى»، «قوش تېرەكلىكلەرنىڭ يولى» دېگەن سۆزگە يىغىنچاقلانغانىدى.

بىرىنچى، خەنسۇن كەنتى روھى

خەنسۇن كەنتى لۇڭخەي تۆمۇرىولىنىڭ جەنۇب تەرىپىگە

جايلاشقان ھۆلچىلىك ئېغىر، قۇم بورانلىق ھەم شورتاڭلىق كەنت ئىدى. 1962 ـ يىلى كۈزدە بۇ كەنت يوقىتىش خاراكتېرلىك سۇ ئاپىتىگە ئۇچرىغانلىقتىن، ھەربىر ئادەمگە ئون ئىككى سەر قوناق باشقى تەقسىم قىلىندى. ئېغىر تەبىئىي ئاپەت ئالدىدا نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ روھى چۈشۈپ، ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە نېمە قىلارىنى بىلمەي قېلىشتى. ئاممىنىڭ كەيپىياتى بەك تۆۋەن بولۇپ، قايسى يولغا مېڭىشنى بىلمەيتتى.

مۇشۇنداق مۇشكۈل پەيتتە، جياڭ يۈلۇ خەنسۇن كەنتىگە كېلىپ كادىرلارنى تاپتى، ئاممىنى يوقلىدى. ئاپەت ئەھۋالىنى ئىگىلىدى. ئۇ كۆپچىلىككە مەدەت بېرىپ، توخۇنىڭ تاتىلاپ ئوزۇق تېپىپ يەيدىغان ئىككى پۇتى بارلىقىنى، ئادەملەرنىڭمۇ ئىككى قولى بارلىقىنى، ئەمگەك قىلىشنى خالىسىلا ئاچ قالمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. بۇ بىر جۈملە سۆزدىن كۆپچىلىكنىڭ قەلبى ئىللىدى، ئۇلار بىر يەرگە جەم بولۇپ قىزغىن مۇزاكىرىگە چۈشۈپ كېتىشتى.

نەزەر دائىرىسى كەڭرەك بەزى دېھقانلار مۇنداق بىر يولنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى: خەنسۇن كەنتىدە قاقاس شورتاڭلىقنىڭ ئىگىلىگەن كۆلىمى چوڭ، قومۇشقا ئوخشاش ئوت ـ چۆپلەر كۆپ ئۆسىدۇ. بۇ ئوت ـ چۆپلەرنى ئورۇپ ساتساق پۇل تېپىپ جان باققىلى بولاتتى.

بەزىلەر دەرگۈمان بولۇپ تۇرغاندا كادىرلار باشلامچىلىق بىلەن قوللىرىغا ئورغاق ئېلىشتى، ئاممىمۇ ھەرىكەتكە كەلدى. بەش ـ ئالتە كۈندىلا ئوت ـ چۆپ سېتىپ كىرىم قىلغان پۇل بىر مىڭ تۆت يۈز يۈەندىن ئاشتى. بىر قىش ۋە بىر ئەتىياز جاپالىق ئەمگەك بەدىلىگە ئىككى يۈز يەتمىش مىڭ جىڭ ئوت ـ چۆپ سېتىلىپ، گۈڭشې ئەزالىرى ئۆزلىرىنىڭ ھەم

چارۋىلىرىنىڭ ئېھتىياجىنى قامدىغاندىن باشقا يەنە شوتىلىق هارۋىدىن يەتتىنى سېتىۋېلىپ، دېھقانچىلىق سايمانلىرىنى غەملىۋالدى.

خەنسۇن كەنتىدىكىلەر بىر جۈپ قولىغا تايىنىپ، ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ئىش كۆرۈپ، جاپالىق كۈرەش قىلدى. جياۋ يۈلۈ بۇ خىل روهنى «خەنسۇن روهى» دەپ ئاتىدى هەم پۈتكۈل ناهىيەدە كەڭ تەشۋىق قىلدى.

1963 ـ يىلى جياۋ يۈلۈ خەنسۇن كەنتىگە ئىككىنچى قېتىم كېلىپ، ئۇلارنىڭ «ئۈچ زىياندىن»نى يوقىتىشىغا مەدەت بەردى!

خەنسۇن كەنتىدىكىلەر شۇجىنىڭ گېپىنى يەنە بىر قېتىم ئاڭلاپ، يېرىم چاقىرىم يىراقلىقتىن سېغىز لاي ئەكېلىپ ئۈچ مو چوڭلۇقتىكى قۇملۇق دۆڭگە «مەلهەم» چاپلىدى. ئون بەش مو يەردىكى شورتاڭلىققا ئىككى ـ ئۈچ چى قېلىنلىقتا قۇم توپا يېيىتتى. «ئىككى خىل توپا بىرلەشتۈرۈلۈپ» توپىنىڭ تەركىبى ئۆزگەرتىلدى. بىر يۈز قىرىق مو يەردىكى شورتاڭلىق يەردە سۇ باشلاش ئېرىقىدىن توققۇزنى، يېرىم چاقىرىم ئۇزۇنلۇقتا بىر سۇ قويۇپ بېرىش ئۆستىڭى چاپتى. قاقاس قۇملۇقتا بوراندىن مۇداپىئەلىنىپ قۇمنى تۇراقلاشتۇرىدىغان ئەللىك مو ئورمان بەلبېغى بىنا قىلدى.

بۇ كەنت كۈزدە يەنە هۆلچىلىك ئاپىتىگە ئۇچرىدى. جياۋ يۈلۈ قولىغا هاسا تۇتقان هالدا، خەنسۇن كەنتىگە ئۇچىنچى قېتىم كەلدى. ئۇ ئويماندىكى دادۇرلۇقنىڭ سۇ ئىچىدە قالغانلىقىنى كۆردى. توققۇز سۇ ئاققۇزۇش ئېرىقى چېپىلغان يەردىكى دادۇرلۇقنىڭ نابۇت بولۇپ كەتمىگەنلىكىدىن ئىنتايىن خۇشال بولۇپ:

ـــ بىز سۇ ئىىلىسىنى يەرنى پارچىلاپ تىزگىنلىگەنگە ئوخشاش تىزگىنلەيلى، ـــ دېدى.

1963 ـ يىلى جياۋ يۈلۇ خەنسۇن كەنتىگە تۆتىنچى قېتىم كەلدى. كەنتىنىڭ غەربىي جەنۇبىدىكى شورلۇق يەردە ئىككى مو ئۇلگىلىك پەلەمپەي ئېتىز بەرپا قىلىنغانىدى. خەنسۇنلۇكلەر مۇشۇ بىر پارچە «ئۇلگىلىك پەلەمپەي» ئېتىزىنى ئۆرنەك قىلىپ يەنە پەلەمپەي ئېتىز بەرپا قىلدى. ئۆستەڭ ۋە ئېرىق چاپتى، كۆچەت تىكىپ ئورمان ئەھيا قىلدى. ئىككىنچى يىلى يازدا هوسۇل ياخشى بولدى.

ئىككىنچى، چىنجەيلىكلەرنىڭ ئىرادىسى

1963 ـ يىلى ياز ئايلىرىنىڭ بىر كۈنى چۈشتە جياۋ يۈلۇ تومۇز ئىسسىقتا چىنجەي كەنتىنىڭ ئېتىزلىقىغا كەلدى. ئۇ پۇچقاقلىرىنى تۇرگەن، يېڭى قىسقا مايكا كىيگەنىدى. يۈز ـ كۆزىدىن ئاققان تەر تامچىلىرى تاپىنى ئاستىدىكى قىزىق تۇپراققا تۆكۈلەتتى.

جياۋ يۈلۇ دېھقانلارنىڭ توپ ـ توپ بولۇپ «ئاق قار» قاپلىغان شورتاڭلىقنى گۈرجەك بىلەن كولاۋاتقانلىقىنى كۆردى. نەچچە قەۋەت شور ئېچىلىپ بولغانىدى. ئۇلار يەرنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىكى «سېغىز لاي»نى كولاپ ئېلىپ قاردەك ئاقىرىپ ياتقان شورتاڭلىقنى سېغىز لاي بىلەن باستۇرما قىلىۋاتاتتى. يەر يېڭىلىنىپ هەقىقىي يەرگە ئايلانغانىدى. جياۋ يۈلۇ بۇ يېڭىلىقنى كۆرۈپ ئىش ئۈستىدىكى كادىرلاردىن:

ـــ بەك چوڭ قۇرۇلۇش ئىكەن، تۈگەل ئېچىپ بولۇش مۇمكىنمۇ؟ ـــ دەپ سورىدى.

كادىرلارنىڭ بىرنەچچىسى جياۋ يۈلۇغا كۈزدە بولغان بىر ۋەقەنى ئېيتىپ بەردى: چىنجەي كەنتى كۈزدە سۇ ئاپىتىگە

ئۇچرىدى، بۇنىڭغا شور ئاپىتى قوشۇلۇپ قوش ئاپەتكە دۇچ كەلدى. بىر مو يەردىن ئاران ئوتتۇز جىڭ ھوسۇل ئېلىندى. ئۇلار دۆلەتنىڭ قۇتقۇزۇش ئاشلىقىغا قاراشلىق بولۇپ قالدى. ياچېيكىدىكى بىر بەن ئادەم شۇنىڭدىن تارتىپ چىنجەي كەنتىنىڭ دۆلەت ئۇچۇن يۈككە ئايلىنىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىشتى. ئۇلار «كېڭەشلىك ئىش بۇزۇلماس» دېگەن قائىدە بويىچە، تەجرىبىلىك بىر قىسىم دېھقانلارنى بىر يەرگە يىغىپ ئۇنۇملۇك چارە ـ تەدبىرلەر ئۇستىدە كېڭەشتى.

ئەللىك ياشتىن ئاشقان پېشقەدەم دېھقان چىن يۈدۇڭ:

ـــ شورتاڭلىقنىڭ ئاستىدىن پۇتۇنلەي ياخشى سېغىز توپا چىقىدۇ. يەرنى چوڭقۇر كولاپ سېغىز توپىنى ئېلىپ، يەر مۇئەككىلىنىڭ ئۇچىينى تارتىپ چىقىپ شامالغا سالايلى! ـــ دېدى.

شۇنىڭ بىلەن چىنجەي كەنتىدە يەرنى چوڭقۇر ئاغدۇرۇش ھەرىكىتى قانات يېيىپ كەتتى.

جياۋ يۈلۈ بۇ ئىشنى ئاڭلاپ ھەم يېڭى ئاغدۇرۇلغان يەرنى كۆرۈپ ھاياجانلانغان ھالدا:

ـــ بۇ يۈيگۇڭنىڭ تاغنى يۆتكەش روھى، پىلە قۇرتىنىڭ ئۇجمە يوپۇرمىقىنى يېيىش ئۇسۇلى، ناھىيىلىك پارتكوم سىلەرنى پۈتۈن كۈچى بىلەن قوللايدۇ! ـــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ چىنجەيلىكلەردە سايمان كەمچىل بولۇش ئەھۋالىنى ئۇقۇپ، شۇ ئان تەمىنات ـ سودا كوپېراتىپىدىكىلەرگە ئېيتىپ، ئۇلارغا گۇرجەك قاتارلىق سايمانلارنى ئەكەلدۈرۈپ بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. 1965 ـ يىلى چوڭقۇر ئاغدۇرۇلغان يەرنىڭ كۆلىمى ئۇچ يىلنىڭ ئالدىدىكىدىن نەچچە ئون ھەسسە كېڭەيدى، يەنە بىر يۇز قىرىق مو يەر پەلەمپەي ئېتىز قىلىندى.

ئاشلىق 1962 ـ يىلىدىكىدىن ئۇچ ھەسسە ئاشتى. گۈڭشې ئەزا-لىرى ھاللىنىپ، دۆلەتكە سەكسەن بەش مىڭ جىڭ ئاشلىق سېتىپ بەردى.

ئۇچىنچى، جاۋدۇلولۇقلارنىڭ غەيرىتى

جاۋدۇلو كەنتى ئەسلىدە ئويمان ھەم زەيكەش، يامغۇر ياغسا ئاپەت يۈز بېرىدىغان، بوران چىقسا ئاسماندا قۇم ئۇچىدىغان، ئادەملىرى نامرات، ئۇلاغ ـ چارۋىسى كەمچىل كونا ئاپەت رايونى ئىدى. 1960 ـ يىلىدىن 1963 ـ يىلىغىچە كەنت ئۇدا ئاپەتكە ئۇچرىدى، ئۇدا يەتتە پەسىل يەردىن ھوسۇل چىقمىدى. ئامما بىر تۇتاش بېرىلىدىغان ئاشلىققا، قۇتقۇزۇش قاتارىدا تارقىتىلىدىغان كىيىم ـ كېچەككە قاراپ قالدى. پۇلغا ھاجىتى چۈشسە قەرز ئالاتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە قۇم بوران ئەدەپ كەتتى. بۇ يەردىكى كادىر ۋە ئاممـا ئېغىر ئاپەتكە قارشى تۇرماق تەس ئىكەن، تەڭرىنىڭمۇ ئامالى يوق ئىكەن، دېگەندەك قورقۇش كەيپىياتى بىلەن چارىسىز ئەھۋالدا قالدى.

1963 ـ يىلى ياز كۈنلىرىنىڭ بىر كۈنى، جياۋ يۈلۇ شارقىراپ يېغىۋاتقان يامغۇرغا قارىماي، سۇ كېچىپ جاۋدۇلو كەنتىنىڭ ئېتىزلىقىغا كەلدى. يامغۇر شارقىراپ يېغىۋاتاتتى. ئېتىز ئارىلىقلىرىدىكى ئېرىقلار سۇ بىلەن تولغان، لاي سۈلار يامراپ كەتكەنىدى. گۈڭشې ئەزالىرى بۇ كادىرنىڭ جياۋ شۇجى ئىكەنلىكىنى بىلگەنىدە، جياۋ يۈلۇ لاي ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانىدى.

8 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى يەنە قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەتتى. بۇ كۈنى جياۋ يۈلۇ جاۋدۇلو كەنتىگە يەنە كەلدى. كەنت كادىرلىرى يىغىن ئېچىۋاتقانىدى، ئۇ ھۆل بولۇپ كەتكەن كىيىملىرىنى سىقىپ مۇلايىم ئاھاڭدا:

ـــ يىغىنىڭلارنى ئېچىۋېرىڭلار! مەن باشقا بىر ئۆيدە تۇرۇپ تۇراي، يىغىندىن كېيىن پاراڭلىشايلى، ـــ دېدى ـ دە، سىرتقا ماڭدى.

يىغىن توگىدى. يېزا كادىرلىرى جياۋ يۈلۈنى بىرنەچچە ئېغىز سۆز قىلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلماقچى بولۇشتى. ئۇلار جياۋ يۈلۈنىڭ سۇ يىغىلىپ قالغان ئويماندا تۇرغانلىقىنى بايقاپ قېلىشتى. ياچېيكا شۇجىسى جاۋ پېيدې ئىچى سىيرىلغان هالدا:

ـــ نېمىشقا يامغۇردا تۇرىسىز؟ ـــ دېدى. جياۋ يۈلۈ ئېسەنگىرىگەندەك بولۇپ:

ـــ يىغىن توگىدىمۇ؟ـــ دەپ سورىدى جاۋ پېيدېدىن. جاۋ پېيدې:

ـــ كۆپچىلىككە بىرنەچچە ئېغىز سۆز قىلىپ بەرسىڭىز بولاتتى، ـــ دېدى.

ـــ ناۋادا خىزمەتلەر ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ بولۇنغان بولسا، ـــ دېدى جياۋ يۈلۈ، ـــ دەرهال بۆلۈنۈپ ئىشنى باشلايلى. مېنىڭ دېگۈدەك باشقا گېپىمىمۇ يوق، سىلەر بىللەن بىللە ئېتىز ئارىلاي.

جاۋ يۈلۈ شۇنداق دەپ سۇ يىغىلىپ قالغان ئېتىزلىققا يۈرۈپ كەتتى.

جاۋ پېيدې يىغىنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى، هەرقايسى كادىرلارنىڭ ئۆز ئىشىغا مەسئۇل بولۇپ، ئېتىزلىققا بېرىپ سۇنى چىقىرىۋېتىش ئىشىنى باشلىشىنى ئېيتتى. ئۇلار جياۋ يۈلۈغا يېتىشۋالدى، جياۋ يۈلۈ سۇدىن بىر تال دادۇرنى قولىغا ئېلىپ ئىچى ئاغرىغان هالدا:

ـــ لاۋ جاۋ، نېمىدېگەن ياخشى دادۇر، سۇ ئادەمنىڭ بېلىگە چىقىپتۇ. سۇ ئاستىدا قالغان دادۇرلۇقنا ئادەمنىڭ ئىچى ئېچىشىدۇ، ـــ دېدى ـ دە، جەنۇب تەرەپنى كۆرسىتىپ، ـــ ئاشۇ

تەرەپتىن شىمالغا قارىتىپ بىر ئېرىق چېپىلغان بولسا، ئويمانىدىكى سۇنى ئاققۇزۇۋەتكىلى بولاتتى، مۇشۇ بىر پارچە يەردىكى ئوخشىغان دادۇرلۇقنىمۇ قۇتۇلدۇرۇۋېلىش مۇمكىن ئىدى، ــ دەپ قوشۇمچە قىلدى.

جاۋ پېيدې يەر شارائىتىغا ۋە سۇنىڭ يۆنىلىشىگە قاراپ، ئۆزىنىڭ بۇنى بايقىماي قالغانلىقىدىن ئەجەبلەندى.

جياۋ يۈلۇ ئۇنىڭدىن يەنە:

ــ ئېيتىڭا، بۇ يەر يىلمۇيىل ئاپەتكە ئۇچراپ كېلىۋېتىپتۇ. ئاپەتنىڭ ئاساسىي يىلتىزى نېمە؟ ــ دەپ سورىدى.

ــ ھۆلچىلىك بىلەن قۇم بوران، ــ دەپ جاۋاب بەردى جاۋ پېيدې.

ــ توغرا ! لاۋجاۋ، ــ دېدى جياۋ يۈلۇ، ــ بىلگەنكەنسىز، چىڭ تۇتۇپ، ئاپەتنىڭ يىلتىزىدىن يۇلۇپ تاشلاش كېرەك ئىدىغۇ !

جياۋ يۈلۇ نۇرغۇن ئېتىزنى ئايلاندى. سۇ يۆنىلىشى كۆرسىتىلگەن تالاي خەرىتىنى كۆردى. جەنۇب ياكى شىمال، شەرق ياكى غەرب تەرەپتىن چېپىلىشقا تېگىشلىك بىرمۇنچە ئېرىقلارنى لايىھەلىدى. جياۋ يۈلو جاۋدۈلودا يەنە يىغىن ئاچتى. ئۇ ئاممىنى قوزغاپ، توختام سۇنى چىقىرىۋېتىشكە تەشكىللىدى.

جاۋدۈلودىكى پارتىيە ئەزالىرى ۋە ئامما جياۋ شۇجىغا ئەگىشىپ قارا يامغۇردا يىغىلىپ قالغان سۇدا ئون كۈندىن ئارتۇق ئىشلەپ، ئېتىزلاردىكى يىغىلىپ قالغان سۇنى چىقىرىۋەتتى. چوڭ ئەتراپ تەۋەسىدە سۇ ئاستىدا قالغان بەش مىڭ توققۇز يۈز مو يەردىكى زىرائەتتىن بەش مىڭ بەش يۈز مو يەردىكىسى قۇتقۇزۇۋېلىندى.

ھېرىپ ـ چارچاپ كەتكەن جياۋ يۈلۇ جاۋدۈلولۇقلارنى

ماختاپ:

ـــ جاۋ دۇلودىكى ئەزالار ھەقتەتەن غەيرەتلىك ئىكەنسىلەر، سىلەردىن پۈتۈن ناھىيە ئۆگىنىشكە ئەرزىيدۇ، ـــ دېدى.

شۇ يىلى قىشتا، جياۋ يۇلۇ يەنە كەلدى. ئۇ جاۋدۇلولۇقلارغا ۋېيدۇبىنلىقلارنىڭ سېغىز لاي بىلەن قەبرىستانلىقنى باستۇرما قىلغان تەجرىبىسىنى يەتكۈزۈپ، ئۇلارنىڭ مۇشۇ ئۇسۇل ئارقىلىق قۇملۇق دۆڭلەرنى تىزگىنلەش چارىسىنى تونۇشتۇردى. جاۋدۇلولۇقلار بىر قىش ۋە بىر ئەتىياز جاپالىق ئىشلەپ، چوڭ ئەتراپتىكى يىگىرمە ئالتە قۇملۇق دۆڭنى سېغىز لاي بىلەن تىزگىنلىدى. ئاندىن كېيىن قۇملۇق دۆڭلەرگە قاتار ـ قاتار كۆچەت تىكىپ، سېغىز لاي ياتقۇزدى. جاۋدۇلو ئۆزگىرىپ يېشىللىققا پۈركەندى.

تۆتىنچى، قوش تېرەكلىكلەرنىڭ يولى

خۇڭمياۋ گۇڭشېسىدا «قوش تېرەك» دەيدىغان بىر چوڭ ئەتراپ بار ئىدى. 1961 ـ يىلىدىن تارتىپ ئۇدا ئون نەچچە يىل ئاپەت بولغاچقا، دېھقانلار قەددىنى رۇسلىيالماي قالدى. 1963 ـ يىلى زىرائەتلەردىن ئاساسەن ھوسۇل ئالغىلى بولماي، ئىشلەپچىقىرىش ۋە ئاممىنىڭ تۇرمۇشى ئەڭ تۆۋەن سەۋىيەگە چۈشۈپ قالدى.

پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ شۇجىسى ۋاڭ فاشياڭ قوش تېرەك چوڭ ئەتىتىنى «بېيىش يولى»غا باشلىماقچى بولدى. ياچېيكىدىكى بىر بەن ئادەم كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ، باشلامچى بولۇپ بىر مىڭ سەككىز يۈز يۆندىن كۆپرەك پۇل يىغدى.

ئۇچىنچى ئىشلەپچىقىرىش ئەتىتىدىكى گۇڭشې ئەزاسى چېڭ جىڭلۇن:

ـــ گەرچە يىگىرمە يۆنلا پۇلۇم بولسىمۇ، ئەتراپتىنىڭ

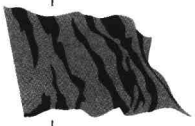
قىينىچىلىقىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن بىرىۋەتتىم. بۇ مېنىڭ كوللېكتىپقا بولغان كۆڭلۈم، ـــ دېدى.

يەنە تۆت گۈڭشې ئەزاسى ئۆيدە ساقلاۋاتقان يەتتە يۈز جىڭ بۇغداينى ئەترەتكە تەقدىم قىلىپ، ئۇرۇقلۇق بۇغداي مەسلىسىنى ھەل قىلدى. ئۇلار پۇل چىقىرىشىپ ئەترەتكە يەتتە تۇياق چارۋا ۋە بىر مىڭ بەش يۈز جىڭ ئۇرۇقلۇق بۇغداي ئېلىپ بەردى. ئۇلاغ كۈچىگە ئادەم كۈچى قوشۇلۇپ، بۇغداي ناھايىتى تېزلا تېرىلىپ بولۇندى. شۇنىڭ بىلەن ئىتتىپاقلىق ۋە ھەمكارلىق روھى ھەم يورۇقلۇقتىن ئۆمىد نۇرى چېچىلدى.

جياۋ يۈلۇ بۇ تېپنى بايقاپ، ئۇلارنىڭ كوللېكتىۋىزملىق روھىنى ماختىدى. ئۇلارنىڭ ماۋ جۇشى كۆرسەتكەن كوللېكتىپ بېيىش يولىغا ماڭغانلىقىنى، ماڭغان يولىنىڭ توغرىلىقىنى مۇئەييەنلەشتۈردى ! ناھىيەلىك پارتكومنىڭ بۇ شۇجىسى تەسىرلەنگەن ھالدا ھەممە جايدا «قوش تېرەكلىكلەرنىڭ يولى»نى تەشۋىق قىلىپ، پۈتكۈل ناھىيە خەلقىنى ئىتتىپاقلىشىپ كۈرەش قىلىشقا، جاپا ـ مۇشەققەتتە بىللە بولۇشتەك قىممەتلىك روھنى يېتىلدۈرۈشكە چاقىردى.

جياۋ يۈلۇ بۇ چوڭ ئەترەتكە كۆپ قېتىم كەلدى، كادىرلار ۋە ئاممىغا مەدەت بەردى. ئۇلارنىڭ ئاپەتكە قارشى كۈرەش قىلىش ۋە كوللېكتىپ ئىشلەپچىقىرىشنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئىرادىسىگە كېلىشىگە ياردەم بەردى.

جياۋ يۈلۇ خەنسۇن، چىنزەي، جاۋدۇلو ۋە قوش تېرەك كەنتلىرىدىكى گۈڭشې ئەزالىرىنىڭ ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ئىش كۆرۈش ۋە جاپاغا چىداپ كۈرەش قىلىشتەك ئىنقىلابىي روھىدىن تولىمۇ تەسىرلەندى، ئۇ مۇشۇ تېپلارنى تىكلەپ، لەنكاۋلىقلارنى مۇشۇ تېپلار ئارقىلىق ئالغا ئىلگىرىلەشكە ئىلھاملاندۇردى !

ئاخرقى ئېلىشىش

جياۋ يۈلۈ كېسىلىنى مەيلى قانچىلىك يوشۇرسۇن، كىشىلەر ئۇنىڭ چىرايى ۋە روھىي ھالىتىدىن مەسىلىنىڭ خېلى ئېغىرلىقىنى بىلىۋالاتتى. ئۇ يىغىن ئاچسۇن، دوكلات بەرسۇن ياكى باشقىلارنىڭ خىزمەتلىرىدىن بەرگەن دوكلاتىنى ئاڭلىسۇن، كىشىلەر ھەمىشە ئۇنىڭ ئوڭ پۇتىنى ئورۇندۇققا ئېلىپ، تىزىنى كۆتۈرۈپ، ئوڭ بىقىنىنى تىرەپ ئولتۇرغان ھالىتىنى كۆرەتتى.

ناھىيىلىك پارتكوم ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىك ئۇنى داۋاملىق دوختۇرخانىدا يېتىپ داۋالىنىشقا دەۋەت قىلاتتى. بىراق، جياۋ يۈلۈ ئۇنى كىشىنى قايىل قىلغۇدەك بىر سەۋەب كۆرسىتىپ رەت قىلاتتى:

ــ كېسەل ئادەمنىڭ دوختۇرخانىدا ياتمىغىنى تۈزۈك. چۈنكى، ئادەم كېسەلخانىدا كېسەللەرنىڭ ئەھۋالىنى قۇلىقى بىلەن ئاڭلاپ، كۆزى بىلەن كۆرىدۇ، ئادەم كېسەللەرنىڭ ئازىسىغا كىرىپ قالسا، يېنىك كېسەلمۇ ئېغىرلىشىپ كېتىدۇ، ئۇنىڭدىن كۆرە خىزمەت ئورنىدا چىڭ تۇرغىنى ياخشى، خىزمەتنىڭ خۇشاللىقىدا ئاغرىق ئازابى يوقلىدۇ، بۇ كېسەلنى يېڭىشكە پايدىلىق، ــ دەيتتى.

داۋالاش پىسخىكىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، جياۋ يۈلۈنىڭ قارىشىنى يۈزەكى دېگىلى بولمايدۇ. ھەرقانداق ئىشتا بىر

«ئۆلچەم»نى ئىگىلىمەيمۇ بولمايدۇ. مەيلى بىەن چۆ ياكى خۇاتو بولسۇن، كېسەلنى دورا بىلەن داۋالىغان. كېسەلنى دورا بىلەن داۋالاش ئومۇمىي ھەقىقەت. كاللىسى سەگەك جياۋ يۇلۇ بۇ نۇقتىنى چۈشەنمەي قالمايدۇ. ئۇنىڭدا ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق پىداكارانە روھ بار.

1964 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 26 ـ كۈنى جياۋ يۇلۇ كەيفىڭدە ئېچىلغان ۋىلايەتلىك پارتكوم يىغىنىغا قاتناشتى. ئۇنىڭ جىگەر كېسىلى تۈيۇقسىز ئېغىرلاپ، قاتتىق نەرسىلەر بىلەن ئوڭ بىقىنىنى تىرەشتەك يەرلىك ئۇسۇلمۇ ئاقماي قالدى، ئۇ ئاغرىق ئازابىدىن قارا تەرگە چۆمۈپ كەتتى. ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ رەھبىرى ئۇنى دەرھال دوختۇرخانىدا يېتىپ داۋالىنىشقا بۇيرۇدى. جياۋ يۇلۇ:

ــ يىل بېشىدا بىر يىللىق خىزمەتلەرنى ئورۇنلاشتۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. ھازىرچە دوختۇرخانىدا ياتالمايمەن، ــ دېدى.

بىر داڭلىق جۇڭگىي دوختۇرى ئۇنىڭغا ياخشى رېتسېپ يېزىپ بەرگەنىدى. ئۇ بىر بولاق دورىنىڭ باھاسىنىڭ ئوتتۇز يۈەن ئىكەنلىكىنى ئۇقۇپ، قىممەت كۆرۈپ ئالمىدى. ناھىيەلىك پارتكومدىكى بىر يولداش ئۇنىڭغا دېمەي ئۇچ بولاق دورا سېتىۋالدى. جياۋ يۇلۇ ئۇنى:

ــ لەنكاۋ ئاپەت رايونى، ئامما غورىگىل تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتسا، بۇنچىلىك قىممەت دورا كىمنىڭ گېلىدىن ئۆتىدۇ؟ ــ دەپ تەنقىدلەپ كەتتى.

جياۋ يۇلۇ تۆت بولاق دورىنىڭ ئۇچ بولىقىنى ئېلىپ بىر بولىقىنى ئالمىدى.

يىغىن توگىگەندىن كېيىن جياۋ يۇلۇ ئالدىراش ناھىيەگە قايتىپ، كېچىلەپ ناھىيەلىك پارتكوم يىغىنى چاقىرىپ،

ۋىلايەتتە ئېچىلغان يىغىننىڭ روھىنى يەتكۈزدى، خىزمەتلەرنى ئورۇنلاشتۇردى، كېسىلى يەنە ئېغىرلىشىپ كەتتى.

بىر قېتىملىق يىغىندا جياۋ يۈلۈ قەلەمنى ئوڭ بىقىنىغا تىرەۋالغانىدى، بېشىدىن پۈرقىراپ تەر چىقىپ تۇراتتى. شۇنداقتىمۇ روھى كۆتۈرەڭگۈ ئىدى. ئۇ ھاياجانلانغان ھالدا:

ــ چاغان يېڭىلا ئۆتۈپ كەتتى. يەر ـ زېمىن يەنىلا قارىنىڭ ئاستىدا، سوغۇق شامال نەشتەردەك سانجىلىۋاتسىمۇ، لېكىن ئاما ھەربىكەتكە كېلىپ بولدى. بىز پەقەت رەھبەرلىكىنى كۈچەيتىپ، ئەمەلىي ۋە ئۈنۈملۈك تەدبىر قوللانساقلا، بۇ يىل ئۆز ـ ئۆزىمىزنى قامداپ كېتەلەيدىغان، كېلەر يىلى ئۆزىمىزدىن ئېشىنالايدىغان نىشانغا يېتەلەيمىز... ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ شۇنداق دەپ بولۇپ گۆدەك بالىلاردەك كۈلۈپ كەتتى... ئاندىن كېيىن خىزمەتلەرنىڭ ئەمەلىيلىشىش ئەھۋالىنى تەكشۈرگىلى تۆۋەنگە چۈشتى. بۇرۇن ئۇ ۋېلىسىپىتنى شامالدەك تېز ھەيدەيتتى، شۇ كۈنى پېدالنى تېپەلمەي قالدى. ئۇ دۆڭدە ۋېلىسىپىتىدىن چۈشۈپ، زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ئوڭ بىقىنىنى سىلىدى، چىرايى سامانداەك سارغىيىپ كەتكەنىدى.

يۇپۇرۇلۇپ كەلگەن كۆپچىلىك گەپ ـ سۆز قىلماي ئامالسىز قاراپ تۇرۇشتى. جاڭ فامىلىلىك بىر كادىر تىت ـ تىت بولۇپ:

ــ ھازىرچە قايتىپ كېتەيلى ! ــ دەپ تەكلىپ بەردى.

جياۋ يۈلۈ بىردىنلا ئورنىدىن تۇرۇپ:

ــ ئىشلار بىزنىڭ بېجىرىشىمىزنى كۈتۈپ تۇرىدۇ، ــ دەپ ۋېلىسىپىتىنى ئىتتىرىپ يۈرۈپ كەتتى.

ــ لاۋ جياۋ، سىزنىڭ كېسىلىڭىز بەك ئېغىر، ــ دېدى گېپى ئوچۇق لاۋ جاڭ، ــ ئالمادىس بىرەر ئىش بولۇپ قالسا...

لەنكاۋ خەلقى سىزگە موھتاج، «ئۇچ ئاپەت»نى تىزگىنلەش خىزمىتى سىزگە موھتاج...

جياۋ يۈلۇ كۈلكىلىك گەپ ئاڭلىغاندەك ئىختىيارسىز كۈلۈپ كېتىپ:

— مەن بىر ئادەمدە شۇنچىلىك قالتىس ئىقتىدار بارمۇ؟ ئاپەت رايونىنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتىدىغان كۈچ دېگەن پارتىيە ۋە لەنكاۋدىكى ئۇچ يۈز ئاتمىش مىڭ خەلق ! يەنە كېلىپ كېسىلمىنىڭ ساقايماس كېسەل ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەيمەن ! — دېدى.

ئۈلار ناھايىتى تەستە گۈڭشىغا يېتىپ كېلىشتى، گۈڭشې شۇجىسى جياۋ يۈلۈنىڭ چىرايىنىڭ ياخشى ئەمەسلىكىنى، سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ، كېسىلى قوزغالغانلىقىغا كۆزى يەتتى. ئۇ كېسەلنىڭ گېپىنى چىقىرىشقا پېتىنالماي، خىزمەتنىڭ گېپىنى قويۇپ، ئالدى بىلەن سەل ھاردۇق ئېلىشنى ئېيتتى. جياۋ يۈلۇ مەسلىھەتكە ئورۇن قالدۇرماي:

— مەن ھاردۇق ئالغىلى كەلمىدىم، يەنىلا ئۆزۈڭلارنىڭ ئەھۋالىنى دەڭلار ! — دېدى.

گۈڭشې شۇجىسىنىڭ يۈرىكى ئېچىشتى، شۇنداق بولسىمۇ ئامال يوق دوكلات بېرىشكە باشلىدى. جياۋ يۈلۇ ھاسىراپ تۇرۇپ خاتىرە يازدى. يازغان خەتلىرى قىڭغىر ـ قىيسىق ئىدى. قەلەم نەچچە قېتىم قولىدىن چۈشۈپ كەتتى. ئەتراپتا تۇرغانلار قاراپ چىدىيالماي تەڭلا ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ كېتىشتى. «خىزمەت ئاغرىق ئازابىنى يېنىكلىتىدۇ» دېگەن قاراشقا ئىشىنىپ كېلىۋاتقان جياۋ يۈلۇ تۆۋەنگە بېرىش پىكرىدە چىڭ تۇردى. جياۋ يۈلۇ ئەمدىلا دەرۋازىدىن چىقىشىغا، تۇيۇقسىز تۇتۇپ كەتكەن ئاچچىق ئاغرىق ئازابىدىن ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپ چۈشكىلى

تاس قالدى. ئۇ نائىلاج كېسىلىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ناھىيەگە قايتتى.

لېكىن، جياۋ يۈلۈ ئاغرىق قويۇپ بەرگەن ھامان ئۇياق - بۇياقتا چېپىپ يۈرۈپ، دوختۇرخانىغا بېرىپ ۋاقتىدا ئوكۇل سالدۇرمىدى. داۋالاش باسقۇچىنىڭ ئۈزۈلۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن، ئىشقا بېرىش - كېلىشتە ناھىيەلىك پارتكوم بىناسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتىدىغان بىر سېستىرانى جياۋ يۈلۈغا ئۆز قەرەلىدە ئوكۇل ئۇرۇشقا ئاجراتتى. ئۆزىنىڭ ئالاھىدە ھوقۇقتىن بەھرىمەن بولۇۋاتقانلىقىنى سەزگەن جياۋ يۈلۈ ئىككى قېتىم ئوكۇل ئۇردۇرۇپلا، بۇ «ئالاھىدە غەمخورلۇق»نى رەت قىلدى.

كېيىن جياۋ يۈلۈ ئاخىر دوختۇرخانىدا مەجبۇرىي ياتتى. دوختۇر: كېسەللىك ئەھۋالى ئېغىر، دەرھال باشقا دوختۇرخانىغا يۆتكەپ داۋالاش كېرەك، دەپ دىياگنوز قويدى.

جياۋ يۈلۈ داۋالىنىش مەزگىلىدە بەزىلەرنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئۇلار بىلەن خىزمەت توغرۇلۇق، يەنە بەزىلەرنى چاقىرتىپ كېلىپ ئۇلار بىلەن ئاپەتنى تىزگىنلەش توغرۇلۇق پاراڭلىشاتتى. ئۇ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە كۆپرەك ئىش قىلىشنى ئويلايتتى.

جياۋ يۈلۈنىڭ كېسەل ئازابىدا قىينىلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى ھەممىدىن بەكرەك خوتۇنى شۇي جۈنيا بىلەتتى. ئۇ ئېرىنىڭ ئەل ئايىغى بېسىققان چاغدا ئىستاكاننى يوتقىنىغا تىقىپ، قاتتىق ئاغرىپ كېتىۋاتقان يېرىگە تىرەۋاتقانلىقىنى كۆرەتتى. ئېرى ھارغىنلىق يەتكەندە ئۇخلاپ قالاتتى، ئۇيقۇلۇقتا ئىڭراپ سالاتتى، يا ئاغرىق دەستىدىن بىراقلا ئويغىنىپ كېتەتتى، پەقەت بولالماي قالغاندا شاققىدە كېيىملىرىنى كىيىپ، كارىۋاتتىن چۈشۈپ ناچار تاماكىدىن بىر تالنى تۇتاشتۇرۇپ چېكەتتى.

بۇنداق ۋاقىتتا ئۇ بىر تەرەپتىن ھۆججەت كۆرەتتى، تەستىق سالاتتى، يەنە بىر تەرەپتىن تاماكىنى قاتتىق شوراپ چېكەتتى. مۇشتەك چىشلىرىنىڭ ئارىسىدا غىچىر - غىچىر قىلاتتى، مۇشتەكنى ھەمىشە چاينىۋېتەتتى. چىدىماي قالغان شۇي جۇنيا تىترىگەن ھالدا ئۇنىڭدىن:

— سىز ئاغرىق ئازابىغا چىشىگىزنى چىشلەپ بەرداشلىق بېرىۋاتىسىزغۇ دەيمەن؟ — دەپ سورىسا، جياۋ يۇلۇ:

— خۇمارىم كۆچلۈك، بۇ مۇشتەك چىڭ ئەمەس ئىكەن، — دەپ جاۋاب بېرەتتى چىرايىغا كۈلكە يۈگۈرتۈپ. خوتۇنى:

— بەك ئاغرىپ كەتكەن بولسا، دوختۇر چاقىرتىپ كېلىپ ئوكۇل ئۇردۇرايمۇ؟ — دېسە، جياۋ يۇلۇ:

— تۇن كېچە بولدى، كىشىلەرنىڭ ئۇيقۇسىنى بۇزۇش ياخشى ئەمەس، بەك ئاغرىپمۇ كەتمىدى، — دەيتتى.

— سىز كۈنسېرى ياداپ كېتىۋاتىسىز، جېنى تۆمۈردىن سوقۇلغان ئادەمدىمۇ ئارام ئالىدۇ، كېسەل ئادەم كېسىلىنى داۋالاتمايدىغان ئىش نەدە بار؟ — دەيتتى شۇي جۇنيا كۆزىگە لىققىدە ياش كېلىپ.

جياۋ يۇلۇ يەنە كۈلۈپ ھېلىقى بىر يۇرۇش داۋلىنى تىلغا ئېلىپ:

— ئىشقىلىپ ئۇخلىمايمەن، ئۇنىڭدىن كۆرە ئازراق ئىش قىلغىنىم ياخشى، كېسەل ئازابىنى ئۇنتۇيمەن. بۇمۇ بىر ھېسابتا ياخشى، خىزمەت قىلىدىغان ۋاقىت يېتەرلىك بولىدۇ، ھېلىقى ماقالىنى يېزىپ بولالمىغانىدىم، شۇنى يازاي... — دەيتتى.

بۇ «لەنكاۋ خەلقى قالتىس ئىرادىلىك، يۈرت - ماكانىنى يېڭىدىن قۇرۇپ چىقىشقا جۈرئەتلىك» دېگەن تېمىدىكى ماقالە ئىدى. شۇي جۇنيانىڭ ئەسلەپ بېرىشچە، ئۇ ماقالىنى بىرسىگە

يازغۇزۇشنى ئېيتقان، ئەمما جياۋ يۈلۈ:

ــ بۇ ۋەزىپىنى ناھىيەلىك پارتكوم ماڭا تاپشۇرغان تۇرسا، خالىغانچە باشقىلارغا يۈكلەپ قويسام بولامدۇ؟ ــ دېگەن.

جياۋ يۈلۈ 1964 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنىدىن 28 ـ كۈنىگىچە يۇرتىغا بېرىپ تۇغقان يوقلاپ كېلىش توغرىسىدا پارتىيە تەشكىلاتى ۋە يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلىككە ئىلتىماس سۇنغانىدى، ئۇنىڭ ئىلتىماسى تەستىقلاندى. ئۇ يېگىرمە سەككىز يىلدىن بۇيان مىڭ چاقىرىم يىراقلىقتىكى كىچىك تاغلىق كەنتنى بىر كۈنمۇ ئۇنتۇپ قالمىغانىدى.

جياۋ يۈلۈ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە توساتتىن يۇرتىغا بىر قېتىم بارغۇسى، يىلتىزىنى بىر قېتىم ئىزدىگۈسى كېلىپ قالدى. بۇ چۈشىنىش تەس بولغان بىر مەسىلە ئىدى ــ يۇرتىدىن ئايرىلغىنىغا يېگىرمە سەككىز يىل بولغان بۇ مۇساپىرنىڭ كۆڭلىگە ئۆمرىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە قانداقتۇر بىرنەرسە ئالدىنئالا ئايان بولغانمىدۇ ياكى مىڭ چاقىرىم يىراقلىقتىكى ئەجدادلىرىنىڭ روھى ئۇنى چاقىرغانمىدۇ؟

جياۋ يۈلۈ يۇرتىغا باردى. بېيگۇشەندىكى يۇرتداشلىرى بۇ خەۋەرنى بىر ـ بىرىگە يەتكۈزۈشتى. ئوتتۇز ـ قىرىق ياشلىق كىشىلەر ئوقۇغۇچىلارغا خاس چاچ قويۇپ، ئوقۇغۇچىلار فورمىسى كىيگەن، ئاپتاپ كۆرمىگەن بۇ تالىپنى ياكى ھەربىي فورما كىيگەن، يېنىغا ماۋزېر ئاسقان بۇ قاملاشقان قوراللىق كادىرنى ھېلىھەم يادىغا ئالالايتتى. بېيگۇ تېغىنىڭ غەربىي ئېتىكىدە بۇرۇنقى ھالىتىدە تۇرغان جياۋ ئائىلىسى ھويلىسىدا جەم بولغان قولۇم ـ قوشنىلارنىڭ شاد كۈلكىسى ياڭرايتتى.

نەچچە كۈن قىزغىن كەيپىيات ئىچىدە ئۆتۈپ كەتتى. جياۋ يۈلۈ ئانىسى، يەڭگىسى ۋە جىيەنلىرى ھەم قولۇم ـ قوشنىلار

بىلەن ھال ـ مۇڭ بولۇشتى. كۆپچىلىك مۇنداق بىر ئورتاق تونۇشقا كېلىشتى: جياۋ يۈلۈ يەنىلا شۇ جياۋ يۈلۈ ئىدى. ئۇ چوڭلارنىڭ ئالدىدا ئەدەپلىك بالا، تەڭتۇشلىرىنىڭ ئالدىدا ئاكا ياكى ئىنى، كىچىكلەرنىڭ ئالدىدا مېھرىبان ۋە مۇلايىم مۇتەۋەر ئىدى...

يۆيالڭ تېغى بىلەن بېيگۇ تېغى تۇتاشقان جاي جياۋ جەمەتى قەبرىستانلىقى ئىدى. جياۋ يۈلۈ خوتۇنى بىلەن قىزىغا قەبرىلەرنى بىر ـ بىرلەپ كۆرسىتىپ، مەرھۇملار بىلەن ئۆزلىرى ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى سۆزلەپ بەردى. ئۇلارنىڭ نامراتلىقتا، جەبىر ـ جاپادا ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئېيتتى.

جياۋ يۈلۈ خوتۇنى ۋە بالىلىرىنى باشلاپ ئاتىسىنىڭ قەبرىسىگە كېلىپ:

ـــ بوۋاڭلارنىڭ قانداق ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟ پومپىشچىك قەرزىنى سۈيلەپ تۇرۇۋالغاچقا، بوۋاڭلار ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغان. ئۇ چاغدا ھەممىمىز ياۋا كۆكتات قاينىتىپ يەيتتۇق، چوڭ ئاكاڭلار شاۋلىيەن ھايات بولغان بولسا بۇ يىل يىگىرمە ياشقا كىرىپ ھەقىقىي شەندۇڭلۇق ئەزىمەت بولاتتى، ـــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ يۇرتىدىكى ئىنقىلابىي قۇربانلار قەبرىسى ئالدىدا تەسىرلىنىپ:

ـــ بالىلىرىم، بۇ بىزنىڭ يۇرتىمىز. بۇ ئىنقىلابىي قۇربانلار ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى تۇرۇش، ياپون جاھانگىرلىكىنى قوغلاپ چىقىرىش يولىدا بۇ يەردە مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتكەن، ئۇلارنىڭ ئىسىسق قانلىرى بەدىلىگە بىز بەختكە ئېرىشتۇق. ئۇلارنى مەڭگۇ ئۇنتۇپ قالماڭلار، ـــ دەپ يىغلاپ كەتتى.

جياۋ يۇلۇ يۇرتى شەندۇڭدىن قايتىپ كەلدى. ئۇ چەكلىك ھايات مۇساپىسىدە قىلىشقا تېگىشلىك نۇرغۇن ئىشلار بارەدەك تېخىمۇ جان تىكىپ ئىشلىدى.

3 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى جياۋ يۇلۇ ناھىيەلىك پارتكوم كادىرلىرى بىلەن خىزمەتلەرنى تەكشۈرگىلى سەنىيجەيگە ۋېلىسىپىتلىك باردى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە تۆۋەنگە چۈشكەن جاڭ سىيىنىڭ ئەسلەپ بېرىشىچە، شۇ كۈنى جياۋ يۇلۇ قاتتىق ھاياجانلانغان. قاتار كەتكەن ھەربىر تۈپ دەرەخكە، ھەربىر ئېرىقتا، ئېتىزلىقتىكى زىرائەتلەرگە ئوماق بالىلارغا پۈتۈن مېھرى بىلەن قاراپ كەتكەن بوۋايلارغا ئوخشاش ھاياجانلىنىپ قاراپ كەتكەن.

دەل شۇ پەيتتە جياۋ يۇلۇنىڭ جىگەر كېسىلى ئۇشتۇمتۇت قوزغىلىپ قالدى. ئۇ مۇكچەيىپ ھاسىسىغا تايىنىپ ماڭغانىدەك ۋېلىسىپىتىنىڭ رولىغا تايىنىپ قەدەملىرىنى تەستە يۆتكەپ ماڭدى. ئۇ ئاخىر گۈڭشېغا يېتىپ كەلدى. گۈڭشې شۇجىسىنىڭ دوكلاتىنى ئاڭلاۋېتىپ، قوللىرى تىترەپ، قەلەم يەنە قولىدىن چۈشۈپ كەتتى.

دوكلاتنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، جياۋ يۇلۇنىڭ شورتاڭلىقنىڭ قۇم بىلەن باستۇرما قىلىنىش ئەھۋالىنى كۆرگىلى خۇجەي كەنتى، قوشۇمچە ئىشلەپچىقىرىشنى يولغا قويغان نەنماجۇاڭ كەنتى، شورتاڭلىقنى چوڭقۇر ئاغدۇرغان مېڭجياۋ كەنتى قاتارلىق كەنتلەرگە بارغۇسى كېلىپ گۈڭشې دەرۋازىسىدىن ئەمدىلا چىقىشىغا، جىگەر ئاغرىقى يەنە تۇتۇپ كېتىپ تىنالماي قالدى.

3 ـ ئاينىڭ 22 ـ كۈنى ناھىيەلىك پارتكوم جياۋ يۇلۇنى

شۇ كۈنى سائەت ئون ئىككىدە كېسىلىنى داۋالىتىش ئۈچۈن بىر ئادەم بىلەن كەيفىيىتىگە يولغا سېلىشنى قارار قىلدى.

بىراق، جىياۋ يۈلۇ كۈنتەرتىپنى ئۆزگەرتىپ، ئۆزىنى ئاخىرقى باسقۇچتىكى خىزمەتلەرگە ئاتىۋەتتى. ئۇ ناھىيىلىك پارتكومىنىڭ خىزمەتلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى، بەزىلەر بىلەن سۆھبەتلەشتى، بەزى يولداشلاردىن قول تۇتىدىغان مەسىلىلەرنى ئۈجۈر - بۈجۈرىغچە سوريدى. جياۋ يۈلۇ ئۆزى بىلەن كۆرۈشكەن ھەربىر ئادەمدىن مېھرىنى ئۈزەلمىدى.

1964 - يىلى 3 - ئاينىڭ 23 - كۈنى، ئەتىياز ئايلىرىنىڭ سوغۇق بىر كۈنى تۇپ - تۇپ كادىر ۋە ئامما جىياۋ شۇجىنى ئۇزاتقىلى چىقتى. كىشىلەر چىرايى ساماندەك سارغىيىپ كەتكەن شۇجىغا ئۇنسىز قاراپ تۇرۇشتى. ئۇلارنىڭ ھەسرەتلىك قەلبىدە يېشىلمەيدىغان بىر تۇگۈچ بار ئىدى: ئۇ قانداق كېسەلگە گىرىپتار بولغاندۇ؟ ساقىيىپ كېتەلەرمۇ؟ ياخشى كۈنلىرىمىز ئەمدىلا باشلانغانىدىغۇ؟...

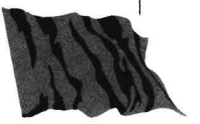
جياۋ يۈلۇ كىشىلەرگە كېسىلى ئېغىر ئىكەن، دېگەن تەسىراتنى بېرىپ قويماسلىق ئۈچۈن ئامېرىكىنىڭ كونا جېپ ئاپتوموبىلىغا ئولتۇرمىدى، ھارۋىنى، ھەتتا ۋېلىسىپىتىنمۇ رەت قىلدى. ئۇ ھاسىرىغان ھالدا ئالدىغا ئېڭىشكەن پېتى ۋوگزالغا قاراپ ئاستا يۈرۈپ كەتتى. يولداشلارنى قايتىپ كېتىشكە دەۋەت قىلىپ قوللىرىنى پۇلاڭلىتىشقا تىرىشاتتى. جەنۇبتىن شىمالغا سەپ تارتىپ تۇرغان ئۇزاتقۇچىلار قوشۇنىنىڭ ئايىغى كۆرۈنمەيىتتى. جياۋ يۈلۇ كۈلۈشكە ئۇرۇناتتى، كىشىلەر كۆز يېشى قىلىشىپ كەتتى.

جياۋ يۈلۇ پويىزغا چىققۇچە ئارىلىقتا «ئۇچ زىياندىش»نى

يوقىتىش ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرىنى چاقىرتىپ كېلىپ، ئۇنىڭغا خېلى بىر ھازاغىچە قارىدى، ئاندىن پەس ئاۋازدا بىر سۆزلەپ، بىر تىنىپ:

— «ئۇچ زىيانداش»نى يوقىتىش لەنكاۋدىكى ئۇچ يۈز ئاتمىش مىڭ خەلقىنىڭ جىددىي تەلىپى، پارتىيە بىزگە تاپشۇرغان شەرەپلىك ۋەزىپە، سىز چوقۇم ئاممىغا ياخشى رەھبەرلىك قىلىڭ! مەن ساقىيىپ قايتىپ كېلىپ يەنە سىزنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك دوكلاتىڭىزنى ئاڭلايمەن، — دېدى.

بۇ گەپ ھەربىر ئادەمنىڭ قەلبىنى لەرزىگە سالدى.

«جياۋ يۈلۈ، سىز قەلبىمىزدە مەڭگۈ ھايات»

ئەتىيازدىكى بۇ قايغۇلۇق كۈن، يەنى 1964 ـ يىلى 3 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى ھېلىمھەم كىشىلەرنىڭ ئېسىدە. شۇ كۈنى جياۋ يۈلۈ كەيفىڭ دوختۇرخانىسىدا شۇ ياتقىنىچە لەنكاۋدىن مەڭگۈ ئايرىلدى.

كېسەللىك ئەھۋالىغا قويۇلغان دىياگنوز نەتىجىسى شۇملۇقتىن دېرەك بەردى. ۋىلايەتلىك پارتكوم جياۋ يۈلۈنى جېڭجۇ دوختۇرخانىسىغا يۆتكەپ داۋالاشنى قارار قىلدى. ئەقىللىك جياۋ يۈلۈ قەستەنگە خۇپسەنلىك قىلىپ گەپ يېمەي، بۇ قارارغا قوشۇلمىدى. ئۇ:

ــ مېنىڭ كېسىلىم ھېچقانچە كېسەل ئەمەس. ئاپەت رايونى شۇ قەدەر نامرات، ماڭا پۇل ئىشلىتىشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى؟ دىياگنوز قويۇلۇپ كېسىلىم ئېنىقلانغاندىن كېيىن، مەن يەنىلا لەنكاۋغا قايتىپ، داۋالانغاچ خىزمەت قىلىمەن ! ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ ئەركىن ـ ئازادە سۆزلىگەنسېرى يولداشلارنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. ۋىلايەت رەھبەرلىرى ئۇنىڭغا تەكرار ـ تەكرار چۈشەندۈرۈپ:

ــ ئاپەت رايونى خەلقىگە تېخىمۇ كۆپ خىزمەت قىلىشىڭىزنى نەزەردە تۇتۇپ، سىزنى ئىمكانقەدەر تېزرەك داۋالاپ ساقايتىش ئۈچۈن جېڭجۇغا ئەۋەتمەكچى بولۇۋاتىمىز، ــ دېيىشتى.

جياۋ يۈلۈ جېڭجۇغا بارغاندىن كېيىن ئۆلكىلىك پارتكوم تەشكىلات بۆلۈمى ئۇنى ئالدى بىلەن داۋالاشقا ئورۇنلاشتۇردى. بارلىق تەكشۈرۈش ۋاستىلىرى ئىشلىتىلدى. ئايال دوختۇر كېسەللىك تارىخىغا ھەسرەت بىلەن «جىگەر راكىنىڭ دەسلەپكى باسقۇچى» دەپ دىياگنوز نەتىجىسىنى يازدى.

شۇي جۇنيانىڭ بېشىدا چاقماق چاقىقاندەك بولدى. ئۇ تۆكۈلۈشكە تەييار تۇرغان ياشلىرىنى زورىغا ئىچىگە يۇتتى. جياۋ يۈلۈ خوتۇنىنىڭ روھىي ھالىتىدىكى ئۆزگىرىشىنى بايقاپ ئۇنىڭدىن:

— نېمە بولدىڭىز؟ — دەپ سورىدى كۈلۈپ تۇرۇپ. خوتۇنى:

— ھېچنېمە، بالىلاردىن ئەنسىرەپ قېلىۋاتىمەن... — دەپ جاۋاب بەردى.

جياۋ يۈلۈ ئارتۇق بىرنېمە دېمىدى، ئۇ ھەممە ئىشنى بۇرۇنلا بىلىپ بولغانىدى.

جېڭجۇ دوختۇرخانىسى جياۋ يۈلۈنى بېيجىڭ دوختۇرخانىسىغا يۆتكىدى.

ئۇنىڭغا غەمخورلۇق قىلىۋاتقان پېشقەدەم يولداشلار جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسى بەنگۈتىڭى بىلەن سۆزلەشتى. جياۋ يۈلۈنىڭ كېسىلىنى داۋالاشقا مەملىكەت بويىچە ئەڭ داڭلىق مۇتەخەسسىسلەر ئورۇنلاشتۇرۇلدى. مۇتەخەسسىسلەر تەكشۈرۈپ، جياۋ يۈلۈنىڭ جىگىرىنى مونەك قاپلاپ كەتكەنلىكىنى بايقىدى ۋە «جىگەر راكىنىڭ ئاخىرقى باسقۇچى، راك ھۈجەيرىلىرى تېرە ئاستىغا كېڭەيگەن» دەپ دىياگنوز قويدى.

بۇ ساقايماس كېسەل ئىدى. مۇتەخەسسىسلەر ئېغىر خورسىنىشتى. ئۇلار شۇي جۇنياغا ۋە لەنكاۋدىن كەلگەن يولداشلارغا قايغۇلۇق ھالدا:

ـــ قولىمىزدىن پەقەت داۋالاشنى مەخپىي تۇتۇشلا كېلىدۇ، باشقا ئامال يوق... ئۇ كۆپ بولسا يىگىرمە نەچچە كۈن ئۆمۈر كۆرىدۇ... ـــ دېدى.

شۇنداق قىلىپ، جياۋ يۈلۇ يەنە جېڭجۇ دوختۇرخانىسىغا قايتۇرۇپ كېلىندى. بۇنداق ساقايماس كېسەلنى مەيلى دۇنيادىكى ئەڭ ياخشى دوختۇرخانا داۋالىسۇن ياكى ئەڭ ناچار دوختۇرخانا داۋالىسۇن، بەربىر ئىدى.

جياۋ يۈلۈنى نۇرغۇن ئادەملەر يوقلاپ كەلدى. ئۇ يوقلاپ كەلگەنلەرگە: يوقلاپ كەلمەسلىكنى، ئۆزىنىڭ خىزمەت قىلماي يېتىپ دۆلەتنىڭ پۇلىنى خەجلەۋاتقان تۇرۇپ، يەنە يولداشلارنى ئاۋارە قىلغانلىقىنى ئېيتاتتى. ئۇ ئۆزىگە ھەمراھ بولۇپ كەلگەن ناھىيەلىك بىرلىك سەپ بۆلۈمىنىڭ مەسئۇلىنى تېزرەك لەنكاۋغا قايتىپ، ئۆزىنىڭ كېسەللىك ئەھۋالىنى تەشكىلگە دوكلات قىلىشقا، يولداشلار بىلەن بىرلىكتە ئىتتىپاقلىشىپ «ئۈچ زىيانداش»نى تىزگىنلەشكە ئۇندەيتتى، تالادا يامغۇرنىڭ قاتتىق يېغىۋاتقانلىقىنى بىلىپ قالغاندا، خوتۇنى شۇي جۇنيانى زىرائەتلەرنى سۇ بېسىپ كەتتىمۇ ـ يوق، لەنكاۋغا بېرىپ كۆرۈپ كېلىشكە دەۋەت قىلاتتى.

جىگەر راكى ئاخىرقى باسقۇچقا يەتكەندە، جياۋ يۈلۈنىڭ كېسەللىك ئەھۋالى ھەيران قالارلىق دەرىجىدە يامانلىشىپ، ئاغرىق ئازابىغا كۈنسېرى چىداشلىق بېرەلمەي قالدى، پۈتۈن ۋۇجۇدى توختىماي تىترەيتتى، ئىڭراپ سالماسلىق ئۈچۈن كالپۇكىنى چىشلەپ زېدە قىلىۋەتتى، بىلىكىدىكى قان تومۇرلار قېتىپ، ئوكۇل يىڭنىسى ماڭماس بولۇپ قالدى. ئۇ ئاغرىق دەستىدە ۋايسىپ باقمىدى. دوختۇرلار سۈيۇقلۇق ماڭغۇزۇش ئۈچۈن جياۋ يۈلۈنىڭ ئوشۇقىدىن ئۈچ مىللىمېتىر

چوڭقۇرلۇقتا بىر جايىنى كېسىپ، شۇ يەردىن سۈيۇقلۇق ماڭدۇردى. ئۇ باشتىن ـ ئاياغ غىڭ ـ پىڭ قىلمىدى.

جياۋ يۈلۈ ئۆزىگە كۆيۈنگەن دوختۇر، سېستىرالارغا:

ـــ داۋالاشقا پايدىلىقلا بولسا، ئاخىرغىچە سىناق قىلىڭلار! ـــ دەيتتى.

جياۋ يۈلۈ ئىنتايىن ئازابلىق تۇرلۇك تەكشۈرۈشلەرنى قوبۇل قىلدى: فىزىكىلىق داۋالاش، جىگەرنى تېشىش... بىر تال دورىنى يۇتۇش توغرا كەلگەندىمۇ، ناھايىتى ئەستايىدىل بولدى. گېلىدىن ھەرقانداق يېمەكلىك ئۆتمەي قالغاندا، ئاپقۇر چىنىدىكى جۈڭيى دورىسىنى كۆتۈرۈپلا ئىچىۋېتەتتى. ئۇ تاماقتىن قالغانىدى، زورلاپ يېگەن ئازراق نەرسىمۇ يېنىپ كېتەتتى.

ـــ نېمە يېگۈڭىز كەلسە بىزگە دەۋېرىڭ... ـــ دەيتتى دوختۇر، سېستىرالار. جياۋ يۈلۈ:

ـــ بۇ يەردە يېمەك ـ ئىچمەك ياخشى، لەنكاۋدىكى ئاپەتكە ئۇچرىغان خەلقنىڭ نېمە يەيدىغانلىقىنى بىلەمسىلەر؟ ئۇلارنىڭ قۇرۇتۇلغان تاتلىقياڭيۇغىمۇ قورسىقى تويمايدۇ. مېنىڭ يېمەك ـ ئىچمىكىم سەل چېكىدىن ئېشىپ كەتتى، ـــ دەيتتى.

جياۋ يۈلۈ خورسىنىپ قويماتتى. ئۇ بىرھازا سۈكۈتكە چۆمۈپ، ئاندىن ئۆز ـ ئۆزىگە: «لەنكاۋلىقلارمۇ قورسىقىغا ئوبدان يېيەلەيدىغان بولىدۇ...» دەيتتى.

ئۇزاق مۇددەت ئوكۇل ئۇرۇلغانلىقتىن، ئۇنىڭ بەدىنىنىڭ سۈيۇقلۇق سۇمۇرۇشى ياخشى بولماي، كاسىسىدا ئارقا ـ ئارقىدىن ھوررەكلەر پەيدا بولدى. ئىشىشغان گۆشكە ئوكۇل ماڭغۇزۇش ئىمكانىيىتى بولمىغاچقا، ئوكۇلنى نەچچە قېتىم ئۇرۇشقا توغرا كېلەتتى. جياۋ يۈلۈ ئاغرىق ئازابىدا تولغىنىپ

كېتەتتى. شۇنداقتىمۇ سېستىرالارنى ئىلھاملاندۇرۇپ:

ــ كېرەك يوق، ئالدىرىماڭ، يەنە بىر قېتىم ئۇرۇڭ... ــ دەيتتى.

ئازوت ئوكسىدى بىلەن داۋالىغاندا كۆڭۈل بەك ئاينىش، قەي قىلىشلار ئۇنىڭ قەيسەرلىك بىلەن داۋالاشقا ماسلىشىشىنى توسۇپ قالالمىدى.

جياۋ يۈلۈنىڭ كېسىلى ئېغىرلاشقان كۈنلەردە لەنكاۋدىن نۇرغۇن يولداشلار ۋە ئاممىا جېڭجۇغا كېلىپ ئۇنى يوقلىدى. جياۋ يۈلۈ ئۇلارنى كۆرۈپ كېسەللىك ئەھۋالىنى تولىمۇ ئاز تىلغا ئالدى ۋە كەمتەرلىك بىلەن:

ــ كېلىپ ـ كېتىپ يۈرمەڭلار، خىزمىتىڭلارغا دەخلى يېتىدۇ، مەنمۇ خاتىرجەم بولالمايمەن ! ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ ئۇلاردىن: «ئۇچ زىياندىش»نى يوقىتىش خىزمىتىنىڭ تەرەققىياتى قانراق؟ خۇاڭچاخې دەرياسىنى راۋانلاشتۇرۇش ئەھۋالى قانداق؟ جاڭجۇاڭ كەنتىدىكى قۇملۇق دۆڭلەرگە مەلھەم چاپلاندىمۇ، يىڭنە سانجىلدىمۇ؟ چىنجەي كەنتىدىكى زىرائەتلەرنى سۇ بېسىپ كەتمىگەندۇ؟ شورتاڭ يەرلەردىكى بۇغدايلارنىڭ ئۆسۈش ئەھۋالى قانداق؟ لاۋخەنلىڭ كەنتىدە قانچىلىك پاۋلونىيە دەرىخى تىكىلدى؟ دېگەندەك تۇگمەس سوئاللارنى سوراپ كەتتى.

جياۋ يۈلۈ بىر قېتىم تولا سوئال سوراپ بەك ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكتىن ھوشىدىن كەتتى. ئۇ ھوشىغا كېلىپ يېنىدا تۇرغان لیۇ جۇنشېڭنىڭ قولىنى تۇتۇپ:

ــ بايا چۈش كۆردۈم. چۈشۈمدە لەنكاۋدا بۇغدايدىن ھوسۇل ئېلىنىپتۇدەك. سىز بۇ قېتىم قايتىقاندا چىنجەي كەنتىنىڭ

شورتاڭلىقىدا ئۆسكەن بۇغداينىڭ باشىقىنى بىرسىدىن ئەۋەتىۋېتىڭ، مەن كۆرۈپ باقاي، ــ دېدى.

كىشىلەر يىغلاپ تۇرۇپ جياۋ يۈلۈغا لەنكاۋدىكى مول ھوسۇل مەنزىرىسىنى، غايەت زور ئۆزگىرىشلەرنى سۆزلەپ بېرىشتى.

ــ يىغلىماڭلار! مەن ئۆلۈپ كەتمەيمەن. پارتىيە ۋە لەنكاۋ خەلقى ئۈچۈن قىلغان خىزمىتىم بەك ئاز بولۇپ قالدى، ــ دەيتتى ئۇ ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ياساپ.

دوختۇرخانا جياۋ يۈلۈنىڭ كېسىلىنىڭ خەتەرلىك ئىكەنلىكى ھەققىدە ئىككى قېتىم ئۇقتۇرۇش چىقاردى. ئۆلكىلىك ۋە ۋىلايەتلىك پارتكوم رەھبەرلىرى ئۇنى يوقلاپ دوختۇرخانىغا كېلىشتى. ئۇ ھوشىنى بىلمەي ياتاتتى.

شۇي جۇنيا ئېڭىشىپ تۇرۇپ بوش ئاۋازدا:

ــ يۈلۇ، كۆزىڭىزنى ئېچىڭ، يۇقىرى دەرىجىلىك رەھبەرلەر سىزنى يوقلاپ كەپتۇ! ــ دەپ ئۇنى چاقىردى.

جياۋ يۈلۇ ھوشىغا كەلدى. قۇرغاقلىشىپ كەتكەن كۆزلىرىنى ئېچىپ، گۆشى قېچىپ ئوتۇندەك بولۇپ قالغان قولىنى سۇنۇپ، رەھبەرلەر بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. ئاندىن كېيىن ئۇلارغا ئەدەپ بىلەن يېنىدىن ئورۇن بېرىپ، ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆزلىرىنى ئۆلكىلىك ۋە ۋىلايەتلىك پارتكوم رەھبەرلىرىگە ئۇنسىز تىكىپ، ئۇلاردىن ئۆزى ھېچقاچان سوراپ باقمىغان بىر سوئالنى سورىدى:

ــ تەشكىلىڭ ماڭا ئوچۇق دېيىشىنى سورايمەن، كېسىلىم زادى ساقىيامدۇ ـ ساقايمامدۇ؟

ئۆلكىلىك پارتكوم ۋە ۋىلايەتلىك پارتكوم رەھبەرلىرى كۆڭلىنى ياساپ ئۇنىڭغا:

ـــ سىز جان ـ دىل بىلەن پارتىيە ۋە خەلق ئىشلىرىنى دەپ چارچاپ كېسەل بولۇپ يېقىلدىڭىز، پارتىيە پۈتۈن چارە ـ ئامالىنى ئىشقا سېلىپ سىزنى داۋالاپ ساقايتىدۇ، ـــ دېيىشتى.

جياۋ يۈلۇ بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئاستا بېشىنى لىڭشىتىپ يەنە كۆزىنى يۇمدى.

جياۋ يۈلۈدا ئۇدا ئۇزاققا سوزۇلغان بىھوشلۇق كۆرۈلگەندىن كېيىن، دوختۇرخانا كۇچ تەشكىللەپ ئۇنى كۆپ قېتىم جىددىي قۇتقۇزدى.

ئۆمرىنىڭ كۆپ قالمىغانلىقىنى ئېنىق ھېس قىلغان جياۋ يۈلۇ دوختۇر، سىستىرالارغا:

ـــ ماڭا ئەمدى قىممەتلىك دورىلارنى ئىشلەتمەڭلار، دورىنى مېنىڭدىن بەكرەك ئېھتىياجلىق يولداشلارغا ئېلىپ قويۇڭلار، ـــ دېدى.

كېسەللىك ئەھۋالى ۋە كىلىنىكىلىق ئالامەتلەر ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ خەۋپلىك باسقۇچقا بېرىپ قالغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى.

تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ باشلىقلىرىدىن جاڭ جيەنمىن ۋە ۋاڭ شاڭمىڭ ئىككىيلەن جياۋ يۈلۇنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ، ھەر ئىككىسى ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى ۋە كۆز چانىقلىرىدا لىغىرلاپ تۇرغان ياشلىرىنى زورىغا بېسىپ:

ـــ يولداش يۈلۇ، پارتىيە تەشكىلى كېسىلىڭىزنى داۋالاش ئۈچۈن ئەڭ زور تىرىشچانلىق كۆرسەتتى... لېكىن... دوختۇرخانا قويغان دىياگنوز نەتىجىسىدىن قارىغاندا، جىگەر كېسىلىڭىز ئاخىرقى باسقۇچقا يېتىپ، تېرە ئاستىغا كېڭىيىپ

كېتىپتۇ، هازىر بۇنداق كېسەلنى داۋالاپ ساقايتىدىغان ياخشى ئۇسۇل يوق. ئاخىرەتلىك ئىشلىرىڭىز توغرۇلۇق قانداق تاپشۇرۇقلىرىڭىز بار، پارتىيەگە قانداق تەلىپىڭىز بار، تەشكىلگە دېيىشىڭىزنى سورايمىز، ــ دېيىشتى.

هەممەيلەن جىمىپ كەتتى. كېسەلخانىدىكى كىشىلەرنىڭ هەممىسىنىڭ نەپسى ۋە يۈرىكى سوقۇشتىن توختاپ قالغاندەك بولدى. جياۋ يۈلۈ سۈكۈتكە چۆمدى. بۇ بىمالال هەم تەمكىن سۈكۈت ئىدى. خېلىدىن كېيىن، جياۋ يۈلۈ گەۋدىسىنى قىمىرلىتىپ تەشكىلات بۆلۈمى باشلىقلىرىنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ خاتىرجەم هالدا:

ــ پارتىيە تەشكىلاتىنىڭ ماڭا قىلغان غەمخورلۇقىغا رەهمەت! مەن پارتىيە تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئورۇنلىيالمىدىم، لەنكاۋ خەلقىنىڭ ئارزۇسىنى ئەملگە ئاشۇرالمىدىم، بۇنى ئويلىسام ئازابلىنىمەن... ــ دېدى.

ئۆلكىلىك پارتكوم تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى كۆزىگە ياش ئالغان هالدا بۇ ناهىيەلىك پارتكوم شۇجىسىنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ، هاياجان ئارىلاش سەمىمىيلىك بىلەن:

ــ سىز لەنكاۋدا ناهايىتى ياخشى خىزمەت قىلدىڭىز. ئۆلكىلىك پارتكوم ۋە ۋىلايەتلىك پارتكوم سىزدىن تولىمۇ رازى. سىز پارتىيە تاپشۇرغان ۋەزىپىنى قالتىس ياخشى ئورۇندىدىڭىز، سىز هەقىقىي پارتىيە ئەزاسى بولۇشقا مۇناسىپ! ــ دېدى.

جياۋ يۈلۈ بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۈلۈمسىرىدى، ئۇ كالپۇكىنى مىدىرلىتىپ كۆچىنىپ تۇرۇپ:

ــ مەن هايات چېغىمدا لەنكاۋدىكى قۇملۇق دۆڭلەرنى تىزگىنلەپ بولالمىدىم. ئۆلۈپ كېتىپ قالسام تەشكىل مېنى

لەنكاۋغا ئاپىرىپ.... قۇملۇق دۆڭگە كۆمۈپ قويسۇن... لەنكاۋ خەلقىنىڭ قۇملۇقنى قانداق تىزگىنلىگەنلىكىنى كۆرۈپ ياتاي... مەن... ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، ماڭا كۆپ پۇل ئىشلەتمىسۇن، ئاشقان پۇلنى يارەم ئورنىدا ئاپەت رايونىغا بېرىسۇن... — سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە ئۇنىڭ بېشى بىر ياققا قىيسىيىپ هوشىدىن كەتتى.

«ئەزىمەتكە هاجەت ئەمەس هەيكەل تۇرغۇزۇش، ئەلا مەڭگۈ ناخشىلاردا يادلىنىپ تۇرۇش!»

1964 ـ يىلى 5 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنى سائەت توققۇزدىن قىرىق بەش مىنۇت ئۆتكەندە ماۋ جۇشىنىڭ ياخشى شاگىرتى، لەنكاۋ خەلقىنىڭ ياخشى ئوغلانى، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيەسىنىڭ مۇنەۋۋەر ئەزاسى، ناهىيەلىك پارتكوم شۇجىلىرىنىڭ ئۇلگىسى — جياۋ يۈلۈ مىڭلىغان ئادەملەرنى داغدا قويۇپ، تۇمەنلىگەن ئادەملەرنىڭ قايغۇلۇق يىغا ـ زارىسى ئىچىدە نەپەستىن توختىدى.

شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن هاۋا ئوچۇق ئىدى، باش يازنىڭ سالقىن شامىلى چەكسىز كەتكەن پاۋلونىيە دەرەخلىرىنى سىيپاپ ئۆتەتتى، ئورمانلىقتىكى قۇشلار شامال ساداسىغا جور بولۇپ، چوڭقۇر مۇهەببەتكە تولغان ناخشىسىنى باشلىدى:

پاۋلونىيە دەرەخلىرىنىڭ ياپراقلىرى ياپيېشىل،
شۇ دەرەخنى كۆرسەك سىزنى ئەسكە ئالىمىز...

قايغۇلۇق خەۋەر لەنكاۋغا يېتىپ بارغاندا، كىشىلەر چەكسىز هەسرەت ئىچىدە ئۇن سېلىپ يىغلىشىپ كەتتى. كەنت ئاياللىرى مۇنبەت تۇپراقنى ئۇرۇپ تۇرۇپ كۆزى يوق تەڭرىنى قارغاشتى،

موماينى ئۆرۈلۈپ كەتكەن ئۆيدىن، كېسەلنى ئوت ـ چۆپ دۆۋىسى ئارىسىدىن قوتۇلدۇرۇۋالغان ئاق كۆڭۈل كىشىنى ئەسلەشتى. ئۇ كۆۋرۈك سالغان، يول ياسىغان، قۇمنى تىزگىنلىگەن، دەريانى راۋانلاشتۇرغان، لەنكاۋ خەلقىنى داغدام يولغا باشلىغان ئادەم ئىدى!

ئىككى يىلدىن كېيىن، مېھىر ـ مۇھەببەتكە تولغان مۇنۇ ناخشا ۋەتەن زېمىنى ئاسمىنىدا ياڭرىدى:

قانات قېقىپ شىمالغا ئۇچقان تۇرنىلار،
ماڭ جۇشىغا خەت يازدۇق، ئالغاچ كېتىڭلار.
شورتاڭلىقتا بەك ئوخشىدى ھەممە زىرائەت،
جياۋ يۈلۈ قەلبىمىزدە ھايات ئەبەدىلئەبەد.

بۇ كىتاب 21 ـ ئەسىر نەشرىياتىنىڭ 2009 ـ يىلى 9 ـ ئاي 1 ـ نەشرى، 2009 ـ يىلى 9 ـ ئاي نەنچاڭ 1 ـ باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据二十一世纪出版社 2009 年 9 月第 1 版, 2009 年 9 月南昌第 1 次印刷本翻译出版。

جياۋ يۈلۈ

تەرجىمە قىلغۇچى: ياسىن سىيىت ئارچىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: توختى تۇردى
مەسئۇل كوررېكتورى: گۈلشەھەر نېغمەت
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
تېلېفون: 2827472 - 0991
پوچتا نومۇرى: 830001
باسقۇچى: شىنجاڭ يىمېيەپىك مەتبەئەچىلىك چەكلىك شىركىتى
ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى: 1230 × 880 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 5.75
نەشرى: 2012 ـ يىلى 6 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى: 2012 ـ يىلى 6 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 1 - 3000
كىتاب نومۇرى: ISBN 978 - 7 - 228 - 15588 - 0
باھاسى: 14.00 يۈەن

ئۆسمۈرلەر ئۈچۈن ئىنقىلابىي ئوقۇشلۇق

جياۋ يۈلۈ
ۋاڭ جىنشى
شى چۈەنشياڭ
دېڭ جياشيەن
جاڭ بىڭگۈي
كۈڭ فەنسېن
رېن چاڭشيا
يۈەن لوڭپىڭ
جاڭ خەيدى
چيۇ شاۋيۈن
فاڭ جىمىن
دۈڭ سۈنرۈي
جياڭ ھەدە
شياۋ جىنما
جاۋ يىمەن

لىۋ خۈلەن
بېتىيۈن
خۈاڭ جىگۈاڭ
لېي فېڭ
لىۋ جىدەن
بەكرى قايىر

كىچىك پارتىزان
قىزىل ئارمىيەنى ئىزدەش
لاڭيا تېغىدىكى بەش قەھرىمان
شاكىچىك تۆمۈرىيول پارتىزانلىرى
ئۆلمەس ۋاڭ شياۋخې
شياۋخېيما ھەققىدە ھېكايە
8 - ئارمىيەنىڭ ئىككى كىچىك جەڭچىسى
چويۈنباشنىڭ ئات بۇلاپ جەڭگە ئاتلىنىشى

ISBN 978-7-228-15588-0
9 787228 155880 >
定价：14.00 元